ΛΑΤΙΝΙΚΑ Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ Β΄

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συγγραφείς	Μ. Πασχάλης Γ. Σαββαντίδης
Καλλιτεχνική επιμέλεια εξωφύλλου	Σ. Σιάκας Ν. Γεωργίου

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Μ. ΠΑΣΧΑΛΗΣ - Γ. ΣΑΒΒΑΝΤΙΔΗΣ

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε
υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΛΑΤΙΝΙΚΑ Γ΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών

ΤΕΥΧΟΣ Β΄

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το βιβλίο αυτό αποτελεί συνέχεια και ολοκλήρωση (ως Β΄ τεύχος) του βιβλίου των Λατινικών Λυκείου. Περιλαμβάνει τις ενότητες XXI ως και L του ομώνυμου βιβλίου των ίδιων συγγραφέων Μ. ΠΑΣΧΑΛΗ και Γ. ΣΑΒΒΑΝΤΙΔΗ. Σχετικά με τη διάρθρωση και τα στοιχεία που περιέχει κάθε ενότητα ισχύουν όσα αναφέρονται στον πρόλογο του Α΄ τεύχους. Τα δύο βιβλία θα πρέπει να θεωρούνται και να διδάσκονται ως ενιαίο σύνολο. Επομένως, οι μαθητές είναι απαραίτητο να διατηρούν και το Α΄ τεύχος.

ΣΥΜΒΟΛΑ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

= σημασιολογική αντιστοιχία· π.χ. **curo** = φροντίζω.

≃ σημασιολογική και ετυμολογική αντιστοιχία· π.χ. **pes**, **pedis** ≃ πόδι.

> η λέξη που βρίσκεται στα δεξιά του συμβόλου παράγεται ή προέρχεται από αυτήν που βρίσκεται στα αριστερά· π.χ. **amīcus** > **amicitia**.

< η λέξη που βρίσκεται στα αριστερά του συμβόλου παράγεται ή προέρχεται από αυτήν που βρίσκεται στα δεξιά· π.χ. **validus** < **valeo**.

⩾ η λέξη που βρίσκεται στα δεξιά του συμβόλου προέρχεται από τη λέξη που βρίσκεται στα αριστερά και έχει την ίδια σημασία· π.χ. τραγωδία ⩾ **tragoedia**.

⩽ η λέξη που βρίσκεται στα αριστερά του συμβόλου προέρχεται από τη λέξη που βρίσκεται στα δεξιά και έχει την ίδια σημασία· **barbarus** ⩽ βάρβαρος.

<< δηλώνει λέξη της νέας ελληνικής που προέρχεται από τη λατινική μέσω μιας νεότερης ξένης γλώσσας, π.χ. **cura** φροντίδα· πρβ. κούρα << ιτ.

F δίγαμμα, γράμμα της ελληνικής που εξαφανίστηκε· συνήθως αντιστοιχεί προς το v της λατινικής και το προσθέτουμε σε ελληνικές λέξεις για να δείξουμε την ετυμολογική τους συγγένεια με τη λατινική (π.χ. **video** βλέπω· πρβ. ἰδεῖν < Fιδεῖν).

* ο αστερίσκος στο λατινικό κείμενο σημειώνεται πάνω από λέξεις που αφορούν το γραμματικό ή συντακτικό περιεχόμενο του συγκεκριμένου μαθήματος.

* ο αστερίσκος στις ετυμολογίες, στην παραγωγή κτλ. δηλώνει γραμματικό τύπο αμάρτυρο (που υποθέτουμε δηλ. ότι υπήρξε αλλά δε σώθηκε)· π.χ. **eram** (ήμουν) <***es-am**. Επίσης σημει-

ώνεται δίπλα στα ρήματα που ανήκουν στην κατηγορία του **capio**.

- το σύμβολο αυτό πάνω από φωνήεν της λατινικής δείχνει ότι το φωνήεν είναι μακρόχρονο· το χρησιμοποιούμε για να δηλώσουμε (α) τις μακρόχρονες παραλήγουσες (απαραίτητο για τον τονισμό), π.χ. **honōro** τιμώ (β) μακρόχρονο **o** που στα ελληνικά αποδίδεται με **ω** ή αντιστοιχεί σε **ω** π.χ. **Didō** η Διδώ· **custōdia** φυλακή (πρβ. κουστωδία)· **Rōma** η Ρώμη (γ) μακρόχρονο **ē** που στα ελληνικά αποδίδεται με **η** ή αντιστοιχεί σε **η**, π.χ. **Cornēlius** ο Κορνήλιος· **cēra** κερί, κηρός. (δ) μακρόχρονο φωνήεν σε λέξη που υπάρχει περίπτωση να την μπερδέψουμε με άλλη ομόγραφή της, π.χ. **līber** ελεύθερος, **lĭber** βιβλίο. (ε) ριζικό φωνήεν που έχει πάθει έκταση, π.χ. **vēni** (πρκ. του **vĕnio** έρχομαι) (στ) μακρόχρονο φωνήεν που δεν αποτελεί δίφθογγο με το διπλανό του, π.χ. **poēta** ποιητής.
- ˘ το σύμβολο αυτό πάνω από φωνήεν δείχνει ότι το φωνήεν είναι βραχύχρονο· το χρησιμοποιούμε για να δηλώσουμε (α) το βραχύχρονο συνδετικό φωνήεν στο απαρέμφατο των ρημάτων της γ΄ συζυγίας που τη διάφοροποιεί από τη β΄ συζυγία, π.χ. **legĕre** (απαρ. του **lego**) (β) βραχύχρονο φωνήεν που δεν αποτελεί δίφθογγο με το διπλανό του π.χ. **coĕtus** συνάθροιση. (γ) βραχύχρονο φωνήεν σε λέξη που υπάρχει περίπτωση να τη μπερδέψουμε με άλλη ομόγραφή της, όπως **lĭber** καί **līber**.

αγγλ.: λέξη αγγλική.

αρχ. ή ελλ.: λέξη αρχαιοελληνική (οι αρχαιοελληνικές λέξεις δίνονται με πλάγια γράμματα)

βεν.: λέξη βενετική.

γαλλ.: λέξη γαλλική.

ιτ.: λέξη ιταλική.

βλ.: βλέπε

πρβ.: παράβαλε

(.): δίνονται πρόσθετα στοιχεία, αντιστοιχίες, επεξηγήσεις, ανάλυση λέξεων κτλ.

συνδ. φων.: συνδετικό φωνήεν.

Έφιππος πολεμιστής που μάχεται με ένα Γαλάτη
(από επιτύμβια ετρουσκική στήλη του 3ου αι. π.Χ.).

ΠΩΣ ΠΗΡΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΤΟ PISAURUM

Το ενδιαφέρον των Ρωμαίων, όπως και των Ελλήνων, για την αναζήτηση της ετυμολογίας των λέξεων είναι αξιοσημείωτο. Πολλές όμως από τις ετυμολογίες που πρότειναν δεν επιβεβαιώνονται από τα δεδομένα της επιστήμης της Γλωσσολογίας. Στο κείμενο που ακολουθεί ο σχολιαστής του Βιργιλίου Σέρβιος μας εξηγεί πώς πήρε το όνομά του το Pisaurum (Πίσαυρο, σημ. Pesaro), μια παράλια πόλη της Ομβρικής (Umbria).

Brenno duce* Galli, apud Alliam flumen delētis* legiōnibus Rōmanōrum, evertērunt urbem Rōmam praeter Capitōlium, pro quo immensam pecuniam accepērunt. Tum Camillus, qui diu apud Ardeam in exilio fuerat propter Vēientānam praedam non aequo iure divīsam, absens dictātor est factus; is Gallos iam abeuntes secūtus est: quibus interemptis* aurum omne recēpit. Quod illic appensum civitāti nomen dedit: nam Pisaurum dicitur, quod illic aurum pensātum est. Post hoc factum rediit in exilium, unde tamen rogātus reversus est.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Brennus -i ο Βρέννος, αρχηγός των Γαλατών που κατατρόπωσε τους Ρωμαίους στον ποταμό Αλία το 387 π.Χ., κατέστρεψε και λεηλάτησε τη Ρώμη εκτός από το Καπιτώλιο (την ακρόπολη) και πήρε τεράστια λύτρα για να αποχωρήσει. Η καταστροφή στον Αλία **(Allia)** και τα γεγονότα που ακολούθησαν αποτελούσαν μια πολύ δυσάρεστη ανάμνηση για τους Ρωμαίους

Brenno duce υπό την ηγεσία του Βρέννου, με αρχηγό τον Βρέννο

Gallus -i ο Γαλάτης

everto, **-verti**, **-versum**, **-vertĕre**, **3 (ex + verto)** καταστρέφω εντελώς

praeter (πρόθ. + αιτ.) εκτός

pro (πρόθ. + αφαιρ.) ως αντάλλαγμα, ως αντίτιμο

immensus -a -um τεράστιος, πολύ μεγάλος

pecunia -ae χρήματα[1]

Camillus -i (Κάμιλλος) = **M. Furius Camillus**: κατέλαβε τους Βηίους, (**Vēii**, πόλη της Ετρουρίας) αλλά οι Ρωμαίοι τον εξόρισαν με την κατηγορία ότι οικειοποιήθηκε παράνομα μέρος της λείας. Στη συνέχεια όμως του έδωσαν έκτακτες εξουσίες **(dictātor)** για να αντιμετωπίσει τους Γαλάτες· πράγμα

που πέτυχε, με αποτέλεσμα να ανακληθεί από την εξορία
diu (επίρρ.) για πολύ καιρό
exilium -ii (i) η εξορία[2]
Ardea -ae η Αρδέα, πόλη του Λατίου
praeda -ae η λεία· **Vēientāna** (επίθ.) **praeda** η λεία από τους Βηίους
aequus -a -um ίσος, δίκαιος[3]
ius, **iuris** (ουδ.) το δίκαιο
aequo iure ακριβοδίκαια
divido, **divīsi**, **divīsum**, **dividĕre**, 3 μοιράζω·
non aequo iure divīsam (επιθ. μετοχή) που δεν είχε μοιραστεί ακριβοδίκαια
dictātor -ōris δικτάτορας, αρχιστράτηγος (εκλεγόταν για έξι μήνες με έκτακτες εξουσίες)
abeo, **-ii(īvi)**, **-itum, -īre,** 4 **(ab+eo)** φεύγω
sequor, **secūtus sum, sequi,** αποθ. 3 ακολουθώ[4]
interimo, **-ēmi**, **-emptum, -imĕre,** 3 **(inter + emo)** εξολοθρεύω
quibus = eis
recipio, **-cēpi**, **-ceptum, -cipĕre**, 3* **(re + capio)** παίρνω πίσω, επανακτώ
aurum -i χρυσάφι
appendo, **-pendi**, **-pensum, -pendĕre**, 3 **(ad + pendo)** ζυγίζω
quod = id
illic (επίρρ.) εκεί
penso (θαμ. του **pendo**), 1 ζυγίζω· ο Σέρβιος παράγει το **Pisaurum < penso + aurum**
factum -i πράξη[5]
unde (επίρρ.) από όπου
rogo, 1 (+ αιτ. του προσ.) παρακαλώ (κάποιον), ζητώ
revertor, **reverti (reversus sum)**, **reverti**, 3 = επιστρέφω (το ρήμα είναι ημιαποθετικό ή αποθετικό, ανάλογα με τον παρακείμενο).

Ετυμολογικά: 1. κυρ. «ιδιοκτησία σε ζώα»· pecus -oris = ζώα, κοπάδι· 2. exulo 3. > aequitas 4. con-sequor, socius, secundus 5. < facio

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. **Απόλυτη αφαιρετική**. Όταν το υποκείμενο της μετοχής δεν έχει καμιά σχέση με το υποκείμενο ή το αντικείμενο του ρήματος, τότε η μετοχή και το υποκείμενό της τίθενται σε πτώση αφαιρετική, που ονομάζεται **απόλυτη αφαιρετική** (πρβ. την απόλυτη γενική της ελληνικής: *καταστάσης ἐκκλησίας ἐς ἀντιλογίαν ἦλθον*). Η μετοχή διατηρεί και στην περίπτωση αυτή την επιρρηματική της χρήση (χρονική, αιτιολογική κτλ.) π.χ. Tarquinio Superbo regnante Pythagoras in Italiam vēnit Ο Πυθαγόρας ήλθε στην Ιταλία ενώ βασίλευε ο Ταρκύνιος ο Υπερήφανος (Tarquinio = υποκ. της μτχ., Pythagoras = υποκ. του ρημ.).

Rōmāni urbe captā (ενν. a Gallis) arcem tamen retinuērunt Οι Ρωμαίοι κράτησαν την ακρόπολη, αν και η πόλη είχε καταληφθεί από τους Γαλάτες.

Στα λατινικά η χρήση της απόλυτης μετοχής είναι πολύ πιο συχνή από ό,τι στα αρχ. ελληνικά. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η λατινική **δε διαθέτει ενεργητική μετοχή για το παρελθόν**. Για να μεταφράσουμε π.χ. την αρχαιοελληνική πρόταση: *ταῦτ' εἰπὼν ἀπῆλθε*, πρέπει να μετατρέψουμε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική χρησιμοποιώντας τη μετοχή του παθητικού παρακειμένου σε απόλυτη αφαιρετική: His rebus dictis discessit = αφού αυτά τα πράγματα είχαν ειπωθεί από αυτόν, αναχώρησε = αφού είπε αυτά τα πράγματα, αναχώρησε.

Εντελώς **ιδιόμορφη** είναι η απόλυτη αφαιρετική που αποτελείται από ένα «υποκείμενο» και ένα ουσιαστικό (που δηλώνει αξίωμα, ηλικία, επάγγελμα) ή ειδικό επίθετο:

Cicerōne puero hoc accidit αυτό συνέβη όταν ο Κικέρωνας ήταν παιδί

Cicerōne consule hoc accidit αυτό συνέβη όταν ο Κικέρωνας ήταν ύπατος

Cicerōne vivo hoc accidit αυτό συνέβη όταν ο Κικέρωνας ήταν ζωντανός

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να μετατραπούν οι προτάσεις που έχουν πλάγια γράμματα σε μετοχικές με απόλυτη αφαιρετική· να δηλωθεί το ποιητικό αίτιο όπου χρειάζεται. Π.χ.: *Galli urbem occupavērunt;* Rōmāni discessērunt = Urbe occupātā a Gallis Rōmāni discessērunt.
Galli pecuniam accepērunt; Galli abiērunt (accipio -cēpi, -ceptum, -cipĕre, 3)
Galli legiōnes delevērunt; Galli urbem Rōmam evertērunt.
Camillus Gallos interēmit; Camillus aurum recēpit. (interimo, -ēmi, -emptum, -imĕre, 3)
Antōnius Catilīnam vicit; Rōma servata est. (vinco, vici, victum, vincĕre, 3)
Miles pedes animadvertit; Miles Claudium extraxit (animadverto, -verti, -versum, -vertĕre, 3)
Hercules Cacum interfēcit; Incolae Herculem honoravērunt (interficio, -fēci, -fectum, -ficĕre, 3)

II. Να μετατραπούν οι προτάσεις που έχουν πλάγια γράμματα, στην ιδιόμορφη απόλυτη αφαιρετική π.χ. *Brennus dux Gallōrum erat*. Galli Rōmam evertērunt = Brenno duce Galli Rōmam evertērunt.
Cicero et Antōnius consules erant. Catilīna contra patriam coniurāvit.
Caesar imperātor erat. Bellum Gallicum gestum est.
Cato (-ōnis) vivus erat. Bellum cum Perse gestum est.
Juno (-ōnis) invīta erat. Aenēas in Italiam navigāvit (invītus αντίθετος, παρά τη θέληση)
Pater inscius erat. Filius domo abiit (inscius αυτός που δε γνωρίζει)

III. Να χαρακτηριστούν από συντακτική άποψη όλες οι μετοχές του κειμένου (αιτιολογικές, χρονικές κτλ· βλ. το προηγούμενο μάθημα).

IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Αφού έσυρε τα βόδια στη σπηλιά (αφ. απόλυτη), ο Κάκος κρύφτηκε (me abdo)
Αφού νίκησε τους Γαλάτες, ο Κάμιλλος ξαναγύρισε στην εξορία.

Απ’ την πολλή τη χρήση χορτάριασε ο βωμός!

Augustus *audītis Tarraconensibus* qui dicēbant palmam in arā eius esse enātam: «Appāret» inquit «quam saepe accendātis».

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 77)

Όταν ο Αύγουστος άκουσε τους απεσταλμένους της Ταρραγόνας να του λένε πως στο βωμό του είχε φυτρώσει ένας φοίνικας[1], παρατήρησε δηκτικά: «Είναι φανερό πως κάνετε θυσίες πολύ συχνά!»

1. Οι αρχαίοι θεωρούσαν κάτι τέτοιο ως θαυμαστό, θεόσταλτο σημάδι.

ΠΡΟΤΡΟΠΕΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

Στο κείμενο που ακολουθεί ο Κικέρων απευθύνει ορισμένες προτροπές προς τους συμπατριώτες του. Οι προτροπές αυτές περιέχουν βασικά στοιχεία της ιδεολογίας του αλλά και στοιχεία της ιδεολογίας των συγχρόνων του, όπως: θρησκευτική ευλάβεια προς τους προγόνους, πατριωτισμός, καρτερικότητα και αντοχή στις δοκιμασίες, κοινωνική καταξίωση με τη μορφή της πολιτικής και στρατιωτικής «δόξας» (gloria).

Imitēmur* nostros Brutos, Camillos, Decios, Curios, Fabricios, Scipiōnes, innumerabiles alios qui hanc rem publicam stabilivērunt; quos equidem in deōrum immortalium coĕtu ac numero repōno. Amēmus* patriam, pareāmus* senatui, consulāmus* bonis; praesentes fructus neglegāmus*, posteritātis gloriae serviāmus*; id esse optimum putēmus*, quod est rectissimum; sperēmus* quae volumus, sed ferāmus* quod acciderit; arbitrēmur* denique corpus virōrum fortium magnorumque hominum esse mortāle, animi vero motus et virtūtis gloriam sempiternam esse.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Imitor, 1 (αποθ.) μιμούμαι
Brutus = **L. Iunius Brutus** (βλ. το μάθ. IX)
Camillus = **M. Furius Camillus**, (βλ. το μάθ. XXI)
Decius (Δέκιος) = **P. Decius Mus**, που πρόσφερε τη ζωή του και τη ζωή του γιου του για τη σωτηρία της πατρίδας του (340 π.Χ.)

Άγαλμα Ρωμαίου αριστοκράτη που κρατάει τις imagines
(= κέρινα ομοιώματα) των προγόνων του (της εποχής του Αυγούστου)

Curius (Κούριος) = **M'. Curius Dentātus**, νικητής των Σαβίνων, των Σαμνιτών και του Πύρρου
Fabricius (Φαβρίκιος) = **C. Fabricius Luscinus** (ύπατ. το 282 και 278 π.Χ.) νικητής των Σαμνιτών και αντίπαλος του Πύρρου
Scipiōnes (Σκιπίωνες) = (α) **P. Cornēlius Scipio Africānus** ο πρεσβύτερος, ο νικητής του Αννίβα το 202 π.Χ. (β) **P. Cornēlius Scipio Aemiliānus Africānus** ο νεότερος: κατέστρεψε την Καρχηδόνα το 146 π.Χ.
innumerabilis -is -e αμέτρητος[1]·
stabilio, 4 στεριώνω
quos = eos
equidem (επίρρ.) εγώ βέβαια
immortālis -is -e αθάνατος[2]
coĕtus -us (αρσ.) «χορεία», συνάθροιση[3]
repōno, **-posui**, **-positum**, **-ponĕre**, 3 (**re** + **pono**) τοποθετώ· **in deōrum coĕtu ac numero repōno** τους δίνω μια θέση ανάμεσα στους θεούς
pareo, **parui**, **paritum**, **parēre** 2 (+ δοτ.) υπακούω
senātus -us (αρσ.) Σύγκλητος
consulo, 3 (+ δοτ. χαρ.) φροντίζω για, προσέχω
boni -ōrum (πληθ.) οι καλοί πολίτες
praesens -ntis παρών, τωρινός, της στιγμής
neglego, **neglexi**, **neglectum**, **neglegĕre**, 3 (**nec** + **lego**) αδιαφορώ για
fructus -us (αρσ.) ωφέλεια, κέρδος[4]
posteritas -ātis (θ.) το μέλλον, οι μεταγενέστεροι[5]
servio, 4 (+ δοτ.) υπηρετώ
optimus -a -um (υπερθ. του **bonus**) άριστος
puto, 1 νομίζω, θεωρώ
rectissimus -a -um (υπερθ. του **rectus**) ο πιο σωστός
spero, 1 ελπίζω[6]
volumus (του ανώμαλου **volo**) θέλουμε[7]
fero υπομένω
fortis -is -e δυνατός, ανδρείος
mortālis -is -e θνητός[8]
animi motus οι δυνάμεις της ψυχής, οι πνευματικές δραστηριότητες
vero (επίρρ.) όμως
sempiternus -a -um αιώνιος

Ετυμολογικά: 1. numerus 2. in + mortālis = θνητός· mors, morior 3. cum + eo 4. πρβ. φρούτο << ιτ. 5. post, postea, posterus 6. spes 7. *βούλομαι* 8. immortālis

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. **Η υποτακτική του ενεργητικού ενεστώτα της β΄, γ΄ και δ΄ συζυγίας** σχηματίζεται ως εξής:

ενεστ. θέμα + χαρ. φωνήεν -ā- + βασ. καταλ. της ενεργ. φωνής

όπως dele*a*-m, leg*a*-m, audi*a*-m.

Η **α΄ συζυγία** σχηματίζει την **υποτακτική** ως εξής:

ενεστ. θέμα (χωρίς το a) + χαρ. φωνήεν -ē- +
βασ. καταλ. της ενεργ. φων.

όπως am*e*-m. Το χαρ. φωνήεν της υποτακτικής του sum είναι το -ī-: s*i*m. Παραθέτουμε την υποτακτική του amo, του deleo και του sum (για τις άλλες συζυγίες βλ. τη Γραμματική· για τον **τονισμό** να προσεχθούν τα μακρόχρονα -e-, -a-· το μακρόχρονο -i- ενδιαφέρει στα σύνθετα του sum, όπως possīmus)

Υποτακτική του ενεργητικού ενεστώτα		
am*e*-m	dele*a*-m	s*i*-m
am*e*-s	dele*a*-s	s*i*-s
am*e*-t	dele*a*-t	s*i*-t
am*ē*-mus	dele*ā*-mus	s*i*-mus
am*ē*-tis	dele*ā*-tis	s*i*-tis
am*e*-nt	dele*a*-nt	s*i*-nt

2. Η **υποτακτική** του **παθητικού ενεστώτα** σχηματίζεται με την προσθήκη των βασ. καταλήξεων της παθητικής φωνής στο θέμα της υποτακτικής του ενεργ. ενεστώτα am*e*-r, dele*a*-r, leg*a*-r, audi*a*-r.

Υποτακτική του παθητικού ενεστώτα			
am*e*-r	am*ē*-mur	dele*a*-r	dele*ā*-mur
am*ē*-ris	am*ē*-mini	dele*ā*-ris	dele*a*-mini
am*ē*-tur	am*e*-ntur	dele*ā*-tur	dele*a*-ntur

Η χρήση της υποτακτικής είναι πιο συχνή στα λατινικά από ό,τι στα αρχαία ελληνικά. Το εγκλιτικό σύστημα της λατινικής είναι ουσιαστικά διπολικό, καθώς βασίζεται στην **αντίθεση της οριστικής με την υποτακτική**. Η υποτακτική είναι η έγκλιση της **υποκειμενικής** έκφρασης. Συγχωνεύει χρήσεις που στα αρχαία ελληνικά συναντάμε στην υποτακτική, στην ευκτική, στην προστακτική και στην οριστική. Στις κύριες προτάσεις είτε εκφράζει την υποκειμενικότητα μιας κρίσης (υποτακτική δυνητική, απορηματική, του απραγματοποίητου), είτε προσδιορίζει την υποκειμενικότητα μιας επιθυμίας (υποτακτική προτρεπτική, ευχετική, παραχωρητική). Παραδείγματα:

Quis hoc neget? (Ποιος μπορεί να το αρνηθεί; **Δυνητική** (πρβ. *οὐδέν ἄν πάθοιμι*)

Quid agam? (Τι να κάνω; **Απορηματική**· πρβ. *τί πράξω*;)

Amēmus patriam (Ας αγαπάμε την πατρίδα μας – **Προτρεπτική** (πρβ. *ἀκούσωμεν τοῦ ἀνδρός*)

Utinam errem (Μακάρι να κάνω λάθος – **Ευχετική**· συνοδεύεται συνήθως με το utinam είθε· πρβ. *εἴθε μή ποτε γνοίης ὅς εἶ*)

Sint sane superbi Rhodienses (Ας δεχτούμε ότι οι Ρόδιοι είναι πράγματι αλαζόνες – **Παραχωρητική**· πρβ. *ἔστω οὕτως*)

Σημ.: Για την υποτακτική του απραγματοποίητου, που είναι μόνο χρόνου παρατατικού ή υπερσυντέλικου, θα μιλήσουμε με την ευκαιρία των υποθετικών λόγων.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να συμπληρωθούν οι σωστοί τύποι της ενεργητικής (ή παθητικής) υποτακτικής και να δηλωθεί το είδος της κάθε υποτακτικής. Προσοχή στον τονισμό!

(nos) Quid.....? (facio)
(illi) Utinam patriam.....! (amo)
(tu) Utinam gloriae.....! (servio)
Quis hoc.....? (negligo)
(vos) Utinam bonis.....! (consulo)
(nos)..... pro patriā! (morior)
(illi)..... bonum virum (sequor)

II. Να αναγνωριστούν οι γραμματικοί τύποι nostros, coĕtu, fructus, fortium, motus.
– Να κλιθούν (στον ενικό και πληθυντικό) τα: deōrum immortalium (για το deus βλ. τη Γραμματική, β΄ κλίση), coĕtu, virōrum fortium.

III. Να αναγνωριστεί ο τύπος acciderit και να κλιθεί στον ίδιο χρόνο.

IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Ας τιμωρήσουμε τους συνωμότες (coniurāti)!
Είθε να νικήσετε τους εχθρούς!

Πρόσεχε πού στέλνεις τα ποιήματά σου!

Cur non mitto meos tibi, Pontiliāne, libellos?
Ne tu mihi *mittas*, Pontiliāne, tuos.

(Μαρτιάλης 7, 3)

Ρωτάς γιατί δε σου στέλνω τα έργα μου, Ποντιλιανέ;
Για να μη μου στείλεις κι εσύ τα δικά σου!

ΕΝΑΣ ΥΠΕΡΟΧΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Ο Καικίνας Παίτος (Caecīna Paetus) πήρε μέρος σε μια αποτυχημένη εξέγερση εναντίον του αυτοκράτορα Κλαυδίου το 42 μ.Χ. Συνελήφθη, δικάστηκε, καταδικάστηκε και διατάχτηκε να αυτοκτονήσει. Η γυναίκα του Αρρία (Arria) πέθανε μαζί του με συγκινητικό τρόπο. Οι συγγραφείς της εποχής μιλούν με θαυμασμό για τη στάση της απέναντι στο σύντροφο της ζωής της. Όπως φαίνεται από τα δυο περιστατικά που ακολουθούν –μαρτυρία του Πλινίου του νεότερου– τη διέκρινε σπάνια ψυχική δύναμη και θάρρος και μια εξίσου ανεπτυγμένη ευαισθησία.

Aegrotābat Caecīna Paetus, marītus Arriae, aegrotābat et filius. Filius mortuus est. Huic Arria funus ita parāvit, ut ignorarētur* a marīto; quin immo cum illa cubiculum marīti intraverat, vivere filium simulābat, ac marīto persaepe interroganti, quid ageret* puer, respondēbat: «Bene quiēvit, libenter cibum sumpsit». Deinde, cum lacrimae suae, diu cohibitae, vincerent* prorumperentque*, egrediebātur; tum se dolōri dabat et paulo post siccis oculis redībat. Scibōniānus arma in Illyrico contra Claudium moverat; fuerat Paetus in partibus eius et, occīso Scribōniāno, Rōmam trahebātur. Erat ascensūrus navem; Arria milites orābat, ut simul imponerētur*. Non impetrāvit: conduxit piscatoriam naviculam ingentemque navem secūta est.

Επιτύμβιο ανάγλυφο του Αυρηλίου Ερμία και της γυναίκας του
(από τη Ρώμη· γύρω στο 60 π.Χ.)

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

aegrōto, 1 είμαι άρρωστος
huic = filio
funus -eris (ουδ.) κηδεία
ut (συμπ. σύνδ.) ώστε· **ita... ut** έτσι... ώστε
ignōro, 1, ≃ αγνοώ· **ignorarētur**: υποκ. το **funus**
quin immo όχι μόνο αυτό αλλά (ακόμη)
cubiculum -i κρεβατοκάμαρα
intro, 1 μπαίνω[1]
vivo, **vixi**, **victum**, **vivĕre**, 3 ζω[2]
simulo, 1 (+ απαρ.) προσποιούμαι[12]
persaepe (επίρρ.) πολύ συχνά[3]
ago, **ēgi**, **actum**, **agĕre**, 3 οδηγώ· κάνω[4]
bene (επίρρ.) καλά[5]
cibus -i τροφή
sumo, **sumpsi**, **sumptum**, **sumĕre**, 3 παίρνω[6]
diu (επίρρ.) πολύ χρόνο[7]
cohibeo, **-hibui**, **-hibitum**, **-hibēre**, 2 (**cum** + **habeo**) συγκρατώ
prorumpo, **-rūpi**, **-ruptum**, **-rumpĕre**, 3 (**pro** + **rumpo**) ξεσπώ
egredior, **egressus sum**, **egrĕdi**, αποθ. 3* (**e** + **gradior**) βγαίνω
me dolōri do παραδίνομαι στη θλίψη
siccus -a -um στεγνός[8]
oculus -i ≃ μάτι[9]
L. Arruntius Scribōniānus κυβερνήτης της επαρχίας της Ιλλυρίας (**Illyricum -i**)
arma moveo στασιάζω, παίρνω τα όπλα
partes -ium πολιτική παράταξη· **fuerat in partibus eius** είχε πάει με το μέρος του
trahebātur τον οδηγούσαν σιδεροδέσμιο
ascendo, **ascendi**, **ascensum**, **ascendĕre**, 3 ανεβαίνω[10]
navis -is (θ.) πλοίο[11]
oro, 1 παρακαλώ (αντικ. η πρότ. **ut... imponerētur**
ut (σύνδ. βουλητ.) να
simul μαζί· ενν. με τον άντρα της[12]
impōno επιβιβάζω· **imponerētur**: ενν. στο πλοίο
impetro, 1 κατορθώνω κάτι
condūco, **-dūxi**, **-ductum**, **-ducĕre**, 3 (**cum** + **duco**) νοικιάζω
piscatorius -a -um ψαράδικος[13]
navicula -ae (υποκορ. του **navis**) πλοιάριο

Ετυμολογικά: 1. intra 2. vivus 3. per + saepe 4. *ἄγω* 5. bonus, bene-ficium 6. prae-sumo 7. κυρ. «στη διάρκεια της μέρας»· dies 8. πρβ. σέκος << ιτ. 9. oc-ulus· *ὄπ-ωπα*, *ὄμ-μα*, 10. πρβ. ασανσέρ << γαλλ. 11. *ναῦς*, navigo· nauta ⩽ ναύτης 12. similis 13. piscis = ψάρι· πρβ. πισίνα << βεν.: κυρ. «ιχθυοτροφείο»

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η **υποτακτική του παρατατικού της ενεργητικής φωνής των συζυγιών α΄, β΄ και δ΄** σχηματίζεται ως εξής:

ενεστωτ. θέμα + προσφ. -re- + βασικές καταλ.
της ενεργ. φωνής

amā -re -m, delē -re -m, audī -re -m.

Στη **γ΄ συζυγία** παρεμβάλλεται το συνδ. φωνήεν -e- μεταξύ του ενεστ. θέματος και του προσφύματος -re-: leg*e* re-m. (Το πρόσφυμα -re- προέρχεται από το -se-, όπως προκύπτει από την υποτακτική του παρατατικού του sum: es -se -m). **Πρακτικός κανόνας:** προσθέτουμε τις βασικές καταλήξεις στο απαρέμφατο του ενεργητικού ενεστώτα: amāre- m, delēre -m κτλ.

Η υποτακτική του παθητικού παρατατικού σχηματίζεται ως εξής:

θέμα της ενεργ. υποτακτικής + βασικές καταλ. της παθ. φωνής

amāre -r, delēre -r, legere -r, audīre -r. Παραθέτουμε την υποτακτική του ενεργητικού και του παθητικού παρατατικού του amo (για τις άλλες συζυγίες βλ. τη Γραμματική).

Ενεργητική		Παθητική	
amāre -m	amarē -mus	amāre -r	amarē -mur
amāre -s	amarē -tis	amarē -ris (-re)	amare -mini
amāre -t	amāre -nt	amarē -tur	amare -ntur

2. Η υποτακτική χρησιμοποιείται πολύ συχνότερα σε δευτερεύουσες προτάσεις παρά σε κύριες. Ορισμένες προτάσεις εκφέρονται πάντοτε με υποτακτική (πλάγιες ερωτηματικές, βουλητικές, ενδοιαστικές, τελικές, συμπερασματικές). Άλλες εκφέρονται ή με οριστική ή με υποτακτική, ανάλογα με την περίπτωση (αναφορικές, παραβολικές, χρονικές, αιτιολογικές, εναντιωματικές–παραχωρητικές, υποθετικές). Η **οριστική** δείχνει ένα **πραγματικό γεγονός**, ενώ η **υποτακτική** προσδίδει το στοιχείο της **υποκειμενικότητας**. Η υποκειμενικότητα έχει πιο διευρυμένη διάσταση στα λατινικά από ό,τι στα αρχαία ελληνικά. Ενώ π.χ. στα αρχαία ελληνικά οι πλάγιες ερωτήσεις εκφέρονται με οποιαδήποτε έγκλιση, αντίθετα στα λατινικά χρησιμοποιείται μόνο η υποτακτική, επειδή θεωρείται ότι πρέπει να φανεί πως μια ερώτηση δε μεταφέρεται ακριβώς όπως έγινε, άσχετα με το αν αλλοιώνεται ή όχι το περιεχόμενό της. Επίσης, στον **πλάγιο λόγο χρησιμοποιείται ή απαρέμφατο ή υποτακτική**· αντίθετα, στα ελληνικά χρησιμοποιείται και η οριστική (και φυσικά και η ευκτική).

3. **Κανόνας της ακολουθίας των χρόνων** (consecutio temporum): Στην περίπτωση που έχουμε μια δευτερεύουσα πρόταση σε υποτακτική, η εξάρτηση από το χρόνο της κύριας πρότασης είναι αποφασιστικής σημασίας (πρβ. τη χρήση της ευκτικής του πλάγιου λόγου στα ελληνικά, που όμως επιτρέπει μεγαλύτερη ελευθερία). Στο επόμενο μάθημα θα δώσουμε τον κανόνα στην πλήρη του μορφή. Εδώ θα περιοριστούμε να αναφέρουμε ότι **ο χρόνος της δευτερεύουσας** πρότασης που εκφέρεται με **υποτακτική** καθορίζεται από το αν ο χρόνος του ρήματος της κύριας πρότασης είναι **αρκτικός** (ενεστώτας, μέλλοντας, παρακείμενος με σημασία ενεστώτα) ή **ιστορικός** (παρατατικός, παρακείμενος με τη σημασία του ελλην. αορίστου, υπερσυντέλικος). Ύστερα από ένα ιστορικό χρόνο, στη δευτερεύουσα πρόταση έχουμε **υποτακτική του πα-**

ρατατικού για πράξη σύγχρονη και **υποτακτική του υπερσυντελίκου για πράξη προτερόχρονη** π.χ.

rogābat (rogāvit, rogaverat), quid agerem = ρωτούσε (ρώτησε, είχε ρωτήσει) τι έκανα.

rogābat (rogāvit, rogaverat), quid egissem = ρωτούσε (ρώτησε, είχε ρωτήσει) τι είχα κάνει.

4. Οι δευτερεύουσες προτάσεις σε υποτακτική που εμφανίζονται στο κείμενο είναι: ut ignorarētur (συμπερασματική)· quid ageret (πλάγια ερωτηματική)· ut... imponerētur (βουλητική). Τις προτάσεις αυτές θα τις εξετάσουμε παρακάτω με λεπτομέρειες.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να συμπληρωθούν οι σωστοί τύποι της υποτακτικής του παρατατικού (ενεργητικού και παθητικού). Προσοχή στον τονισμό !
Rogābat pater, quid..... filius (facio)
Rogābat pater, ubi (που)..... filius (sum)
Rogābat pater, quid ego amico..... (do)
Rogābat pater, num (αν) filii..... (quiesco)
Rogābat pater, num cena (δείπνο)..... (paror)
Rogābat pater, num filius..... (sequor)

II. Να αναγνωριστεί και να κλιθεί στον ίδιο χρόνο ο τύπος ascensūrus erat.

III. Να αναγνωριστούν συντακτικά οι παρακάτω λέξεις και φράσεις: vivere, interroganti, cohibitae, se dolōri dabat, occīso Scribōniāno.

IV. Να αναγνωριστούν γραμματικά και να κλιθούν οι τύποι: funus, ingentem, navem.

V. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του τύπου conduxit.

VI. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Η Αρρία ρωτούσε με δάκρυα αν ζούσε ο γιος της.
Η Αρρία ακολούθησε τον άντρα της με ένα ψαροκάικο.

Θάνατος κι ο ένας, θάνατος κι ο άλλος!

Hostem *cum fugeret*, se Fannius ipse perēmit.
hic, rogo, non furor est, nē moriāre, mori?

(Μαρτιάλης 2, 80)

Για να γλυτώσει απ' τον εχθρό ο Φάννιος έγιν' αυτόχειρας:
τρέλα δεν είναι, σε ρωτώ, το θάνατο για να γλυτώσεις,
να πεθάνεις;

ΤΟ ΠΑΘΗΜΑ ΕΝΟΣ ΨΕΥΤΗ

Το κείμενο που ακολουθεί είναι ένα έξυπνο ανέκδοτο που αναφέρεται στο Ρωμαίο νομομαθή Κορνήλιο το Νασικά (Cornēlius Scipio Nasīca) και στον ποιητή Έννιο (Quintus Ennius: 239-169 π.Χ.)

Cum P.Cornēlius Nasīca ad Ennium poētam venisset* eique ab ostio quaerenti Ennium ancilla dixisset* eum domi non esse, Nasīca sensit illam domini iussu id dixisse et illum intus esse. Accipe nunc quid postea Nasīca fecerit*. Paucis post diēbus cum Ennius ad Nasīcam venisset* et eum a ianuā quaereret*, exclamāvit Nasīca se domi non esse, etsi domi erat. Tum Ennius indignātus quod Nasīca tam aperte mentiebātur: «Quid?» inquit «Ego non cognosco vocem tuam?» Visne scīre quid Nasīca responderit*? «Homo es impudens. Ego cum te quaererem*, ancillae tuae credidi te domi non esse; tu mihi ipsi non credis?»

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ostium -ii πόρτα[1] **ab ostio** από την πόρτα (πρβ. **a ianuā**)

quaero, **quaesīvi**, **quaesītum**, **quaerĕre**, 3 ζητώ

eique = **Nasīcae** έμμ. αντικ. στο **dixisset**

ancilla -ae η υπηρέτρια

eum = **Ennium**

domini (γεν.) **iussu** με διαταγή του αφεντικού της

illum = **Ennium**

intus (επίρρ.) μέσα[2]
accipio μαθαίνω· **accipe** προστ. του ενεστώτα, β΄ εν. προσ.
nunc (επίρρ.) τώρα[3]
facio, **fēci**, **factum**, **facĕre**, 3* κάνω
ianua -ae πόρτα[4]
exclāmo, 1 αναφωνώ[5]
indignor, αποθ. 1 αγανακτώ
quod... **mentiebātur** ουσ. πρότ., αντικ. του **indignātus** (**quod** που, γιατί)
tam (επίρρ.) τόσο
aperte (επίρρ.) ανοικτά, φανερά
mentior, αποθ. 4 λέω ψέματα
cognosco, **cognōvi**, **cognitum**, **cognoscĕre**, 3 γνωρίζω[6]
tuus -a -um δικός σου
vis θέλεις (β΄ εν. του **volo**)
-nĕ εγκλιτικό ερωτηματ. μοριο· εισάγει ερωτηματικές προτάσεις (μεταφράζεται με το «μήπως» ή παραμένει αμετάφραστο)
scio, 4 γνωρίζω, μαθαίνω
impudens -entis αναιδής[7]
credo, **credidi**, **creditum**, **credĕre**, 3 (+ δοτ. και απαρ.) πιστεύω[8]

Ετυμολογικά: 1. < os = στόμα 2. *ἐντός*, intra, intro, 1 3. *νῦν* 4. < Ianus = Ιανός, ο θεός με τα δύο πρόσωπα (> Ιανουάριος) βλ. το μάθ. X, εισ. 5. inclāmo 6. co-gnosco· πρβ. *γι-γνώσκω*· 7. in + pudeo = ντρέπομαι· pudor 8. incredibilis

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η **υποτακτική** του **ενεργητικού παρακειμένου** σχηματίζεται ως εξής:

θέμα του πρκ. + προσφ. -eri- + βασ. καταλ. της ενεργ. φωνής:

amav-eri-m, delev-eri-m, leg-eri-m, audiv-eri-m. Εκτός από το α΄ εν. πρόσωπο, η κλίση συμπίπτει με την ο ρ ι σ τ ι κ ή του ενεργ. σ υ ν τ ε λ ε σ μ έ ν ο υ μ έ λ λ ο ν τ α (amav-er-o). Η υποτακτική του παρακειμένου του sum κάνει fu-eri-m. Παραθέτουμε την υποτακτική του

παρακειμένου του amo και του sum (για τις άλλες συζυγίες βλ. τη Γραμματική):

Υποτακτική του Ενεργητικού Παρακειμένου			
amav*eri*-m	amav*eri*-mus	fu*eri*-m	fu*eri*-mus
amav*eri*-s	amav*eri*-tis	fu*eri*-s	fu*eri*-tis
amav*eri*-t	amav*eri*-nt	fu*eri*-t	fu*eri*-nt

2. **Η υποτακτική του παθητικού παρακειμένου** σχηματίζεται περιφραστικά: amatus -a -um sim· delētus -a -um sim κτλ.

3. **Η υποτακτικη του ενεργητικού υπερσυντελίκου** σχηματίζεται ως εξής:

θέμα του πρκ. + προσφ. -issē + βασ. καταλ. της ενεργ. φωνής

Ένας πρακτικός τρόπος για το σχηματισμό είναι να προσθέσουμε τις βασικές καταλήξεις στο απαρέμφ. του ενεργ. παρακειμένου: amavisse-m, delevisse-m, legisse-m, audivisse-m. Η υποτακτική του υπερσ. του sum κάνει fu-isse-m. Επειδή το πρόσφ. -issē- έχει το -e- μακρόχρονο, τονίζουμε amavissēmus. Παραθέτουμε την υποτακτική του υπερσυντελίκου του amo και του sum (για τις άλλες συζυγίες βλ. τη Γραμματική):

Υποτακτική του Ενεργητικού Υπερσυντελίκου			
amav*isse*-m	amav*issē*-mus	fu*isse*-m	fu*issē*-mus
amav*isse*-s	amav*issē*-tis	fu*isse*-s	fu*issē*-tis
amav*isse*-t	amav*isse*-nt	fu*isse*-t	fu*isse*-nt

4. **Η υποτακτική του παθητικού υπερσυντελίκου** σχηματίζεται περιφραστικά: amātus -a -um essem· delētus -a -um essem κτλ.

5. **Η ακολουθία των χρόνων**

Μετά από ρήμα εξάρτησης σε **αρκτικό** χρόνο, η υποτακτική του ενεστώτα εκφράζει το *σύγχρονο*, η υποτακτική του παρακειμένου το

προτερόχρονο και η υποτακτική του ενεστώτα της ενεργ. περιφραστικής συζυγίας το *υστερόχρονο*. (Οι βασικοί αρκτικοί χρόνοι της οριστικής είναι ο **ενεστώτας, ο παρακείμενος με σημασία ενεστώτα**, [π.χ. audīvi = άκουσα και ξέρω], ο **απλός** και ο **συντελεσμένος μέλλοντας**. Επίσης η προστακτική του ενεστώτα και του μέλλοντα). Π.χ.

Rogat quid agam ρωτά τι κάνω

Rogat quid egerim ρωτά τι έκανα

Rogat quid actūrus sim ρωτά τι θα κάνω

Μετά από ρήμα εξάρτησης σε **ιστορικό** χρόνο η υποτακτική του παρατατικού εκφράζει το *σύγχρονο*, η υποτακτική του υπερσυντελίκου το *προτερόχρονο* και η υποτακτική του παρατατικού της ενεργ. περιφραστικής συζυγίας το *υστερόχρονο*. (Οι βασικοί ιστορικοί χρόνοι της οριστικής είναι ο **παρακείμενος με σημασία αορίστου, ο παρατατικός και ο υπερσυντέλικος**). Π.χ.

Rogābat quid agerem ρωτούσε τι έκανα

Rogābat quid egissem ρωτούσε τι είχα κάνει

Rogābat quid actūrus essem ρωτούσε τι θα έκανα

6. Για τις **διηγήσεις του παρελθόντος** χρησιμοποιείται πολύ συχνά ο σύνδεσμος c u m **με υποτακτική παρατατικού** (για πράξη σύγχρονη) και **υπερσυντελίκου** (για πράξη προτερόχρονη.) Ο cum αυτός, που αποδίδεται με το «όταν», είναι γνωστός ως **ιστορικός ή διηγηματικός**, και δεν έχει κάτι αντίστοιχο στα αρχαία ελληνικά.

Ο **χρονικός** c u m **με οριστική** μας πληροφορεί απλώς για το *χρόνο* που έγινε κάτι π.χ. cum vēnit = όταν ήλθε, τότε που ήλθε. Αντίθετα, ο **ιστορικός** cum υπογραμμίζει τη *βαθύτερη* σχέση της δευτερεύουσας με την κύρια πρόταση· δημιουργεί μια σχέση αιτίου και αιτιατού ανάμεσά τους. Είναι φανερός εδώ ο ρόλος του υποκειμενικού στοιχείου που υπάρχει στην υποτακτική. Η πρόταση cum venisset σημαίνει: όταν ήλθε, ως αποτέλεσμα του ότι ήλθε.

7. Μετά από ρήματα που δηλώνουν ψυχικό πάθος (gaudeo, queror, indignor κτλ.) ακολουθούν **ουσιαστικές προτάσεις** που εισάγονται με το quod, εκφέρονται με οριστική και εκφράζουν την **αιτία** π.χ. gaudeo quod urbs servāta est.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να συμπληρωθούν οι σωστοί τύποι της υποτακτικής του παρακειμένου (ενεργητικού και παθητικού). Προσοχή στον τονισμό!
Rogat Paulus, quid ancilla..... (dico)
Rogat Paulus, quid nos ..... (facio)
Rogat Paulus, quid ego ..... (respondeo)
Rogat Paulus, quid tu..... (audio)
Rogat Paulus, quid illi..... (paro)
Rogat Paulus, num (αν) Arria..... (egredior)
Rogat Paulus, num Paetus Rōmam..... (trahor)
Rogat Paulus, num vos domi..... (sum)

II. Να συμπληρωθούν οι σωστοί τύποι της υποτακτικής του υπερσυντελίκου (ενεργητικού και παθητικού). Προσοχή στον τονισμό!
Rogābat Paulus, quid ancilla..... (dico)
Rogābat Paulus, quid nos..... (facio)
Rogābat Paulus, quid ego..... (respondeo)
Rogābat Paulus, quid tu..... (audio)
Rogābat Paulus, quid illi..... (paro)
Rogābat Paulus, num (αν) Arria..... (egredior)
Rogābat Paulus, num Paetus Rōmam..... (trahor)
Rogābat Paulus, num vos domi..... (sum)

III. Να αντικατασταθούν οι απόλυτες αφαιρετικές από τον ιστορικό cum με υποτακτική του υπερσυντελίκου π.χ. Caco interfecto Hercules ex Italiā discessit: Cum Hercules Cacum interfecisset, ex Italiā discessit.

Delētis legionibus	Galli Rōmam evertērunt.
Gallis interemptis	Camillus aurum recēpit.
Pedibus animadversis	miles Claudium extrāxit.
Catilīnā victo	Antōnius urbem servāvit.

IV. Να δικαιολογηθεί ο χρόνος των προτάσεων του κειμένου quid... fecerit και quid... responderit με βάση τους κανόνες της ακολουθίας.

Γενναιότητα ή δειλία;

C. Caesar Pompōnio ostendenti vulnus ore exceptum in seditiōne Sulpiciānā, quod is se passum pro Caesare pugnantem gloriabātur, «*Numquam* fugiens *respexeris*» inquit.

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 75)

Όταν ο Πομπώνιος έδειξε στο Γάιο Καίσαρα ένα τραύμα που δέχθηκε στο πρόσωπο στη διάρκεια της στάσης του Σουλπικίου, καυχώμενος ότι το ’παθε πολεμώντας στο πλευρό του, ο Καίσαρας του απάντησε: «Όταν το βάζεις στα πόδια, ποτέ να μην κοιτάς πίσω!»

Τα ερείπια της Καρχηδόνας

ΠΩΣ ΕΝΑ ΣΥΚΟ ΣΤΑΘΗΚΕ ΑΦΟΡΜΗ ΝΑ ΚΑΤΑΣΤΡΑΦΕΙ Η ΚΑΡΧΗΔΟΝΑ

Ο Κάτωνας ο τιμητής (Marcus Porcius Cato censor, 234-149 π.Χ.) αγωνίστηκε με φανατισμό για να αναλάβουν οι συμπατριώτες του και τρίτο πόλεμο εναντίον της Καρχηδόνας, που έληξε με την καταστροφή της πόλης το 146 π.Χ. (βλ. τις εισ. στα μαθ. IV και XI). Τέτοιο ήταν το πάθος του, που όλοι οι πολιτικοί του λόγοι, ανεξάρτητα από το θέμα τους, είχαν πάντα την ίδια κατακλείδα: ceterum censeo Carthaginem esse delendam (κάνω την πρόταση να καταστραφεί η Καρχηδόνα). Χαρακτηριστικό είναι και το παρακάτω περιστατικό που διέσωσε ο Πλίνιος ο πρεσβύτερος (23-79 μ.Χ.: ο Πλίνιος υπήρξε θύμα της μεγάλης έκρηξης του Βεζουβίου).

Cato attulit quodam die in curiam ficum praecocem ex Carthagine ostendensque patribus «Interrogo vos» inquit «quando hanc ficum decerptam esse putētis ex arbore». Cum omnes recentem esse dixissent, «Atqui ante tertium diem» inquit «scitōte* decerptam esse Carthagine. Tam prope a muris habēmus hostem! Itaque cavēte* periculum, tutamini* patriam. Opibus urbis nolīte* confidere. Fiduciam, quae nimia vobis est, deponite*. Neminem credideritis* patriae consultūrum esse, nisi vos ipsi patriae consulueritis. Mementōte* rem publicam in extremo discrimine quondam fuisse!» Statimque sumptum est Punicum bellum tertium, quo Carthāgo delēta est.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

affero, **attuli**, **allātum**, **afferre** (**ad** + **fero**) φέρνω (κάπου)
curia -ae το κτίριο της Συγκλήτου, το Βουλευτήριο
ficus -i και **ficus -us** (θ.) σύκο
praecox -ocis πρώιμος
Carthāgo -inis η Καρχηδόνα
ostendo, **-tendi**, **-tentum** (**-tensum**), **-tendĕre**, 3 (**obs** + **tendo**· + αιτ. και δοτ.) δείχνω
patres -um οι Συγκλητικοί
quando (επίρρ.) πότε;
decerpo, **-cerpsi**, **-cerptum**, **-cerpĕre**, 3 (**de** + **carpo**) κόβω[1]
arbor -oris (θηλ.) δέντρο[2]
recens -ntis πρόσφατος, φρέσκος
atqui (σύνδ. αντιθ.) κι όμως
ante (πρόθ. + αιτ.) πριν· **ante tertium diem** πριν τρεις μέρες
tertius -a -um ≃ τρίτος
scitōte βλ. παρατηρήσεις
Carthagine στην Καρχηδόνα (βλ. το μάθ. **XXVIII**)
prope ab (**a**) + αφαιρ. κοντά
murus -i τοίχος, τείχος· συνήθ. **muri -ōrum** τείχη[3]
itaque (σύνδ. συμπερ.) επομένως, λοιπόν
tutor, αποθ. 1 προστατεύω
opes -um (θ., μόνο πληθ.) δυνάμεις[4]
nolīte βλ. παρατηρήσεις
confīdo, **-fīsus sum**, **-fidĕre** (ημιαποθ. 3 + αφ.) εμπιστεύομαι, έχω εμπιστοσύνη, στηρίζομαι
nimius -a -um υπερβολικός
depōno, **-posui**, **-positum**, **-ponĕre**, 3 (**de** + **pono**) αποβάλλω
neminem credideritis βλ. παρατηρήσεις· ο τύπος **neminem** είναι υποκ. του **consultūrum esse**
nisi (σύνδ. υποθ.) αν δεν
memini, **meminisse** (ελλειπτ., βλ. Γραμματ.) θυμάμαι[5]· για το **mementōte** βλ. παρατηρήσεις
extrēmus -a -um έσχατος[6]
discrīmen -inis (ουδ.) κίνδυνος
quondam κάποτε (εννοεί στη διάρκεια του Β΄ Καρχηδονιακού πολέμου)
statim (επίρρ.) αμέσως
bellum sumo αρχίζω πόλεμο

Ετυμολογικά: 1. καρπ-ός 2. πρβ. άλμπουρο << βεν. 3. moenia, munio· πρβ. μουράγιο << βεν. 4. copia < * co-opia· in-opia 5. *μέμνημαι* 6. πρβ. εξτρεμισμός << γαλλ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η λατινική διαθέτει **προστακτική** μόνο στον ενεστώτα και στο μέλλοντα και στις δύο φωνές. Η προστακτική του **ενεργητικού ενεστώτα** έχει β΄ ενικό πρόσωπο ίδιο με το ενεστωτικό θέμα (amā-, delē-, leg*e*-, audī-,) και β΄ πληθυντικό, που σχηματίζεται από το ενεστωτικό θέμα και την κατάληξη -te (amā -te, delē -te, leg*i* -te, audī -te· πρβ. *λύ-ε-τε*).

Σημ. Το β΄ ενικό πρόσωπο της προστακτικής του ενεστώτα των ρημάτων facio, dico, duco είναι fac, dic, duc (με αποκοπή του -e)· του fero και του sum είναι fer και es (αθέματα).

2. Η προστακτική του **ενεργητικού μέλλοντα** σχηματίζεται ως εξής:

β΄ και γ΄ ενικό πρόσωπο:

ενεστ. θέμα + καταλ. -to

(amā -to, delē -to, leg*i* -to, audī -to πρβ. *λυ-έ-τω*)·

β΄ πληθ. πρόσωπο:

ενεστ. θέμα + κατάλ. -tōte

και γ΄ πληθ. πρόσωπο:

ενεστ. θέμα + κατάλ. -nto

(ama -tōte, ama -nto· dele -tōte, dele -nto· leg*i* -tōte, leg -*un*to και audi -tōte, audi -*u*nto

3. Η προστακτική του **παθητικού ενεστώτα** σχηματίζεται ως εξής: β΄ ενικό με την κατάληξη -re (amā -re, delē -re, leg*e* -re, audī -re) και β΄ πληθυντικό ίδιο με το β΄ πληθ. της οριστικής (ama -mini κτλ.).

Η προστακτική του **παθητικού μέλλοντα** έχει τρεις τύπους: β΄ και γ΄ ενικό με την κατάληξη -tor (amā -tor, leg -*i*-tor)· γ΄ πληθυντικό με την κατάληξη -ntor (ama -ntor, dele -ntor) και -*u*-ntor (leg -*u*-ntor, audi -*u*- ntor).

4. Η πιο συνηθισμένη προστακτική είναι η προστακτική του **ενερ-**

γητικού ενεστώτα. Η προστακτική αυτή όμως κανονικά δεν εκφράζει την απαγόρευση (αντίθετα με την προστακτική της ελληνικής). Η **απαγόρευση** εκφράζεται με τους εξής δύο τρόπους: (α) noli, nolīte + απαρ. ενεστ. (οι τύποι αυτοί είναι προστ. του nolo δε θέλω) (β) ne + υποτ. του πρκ. (αντί του ne χρησιμοποιούνται διάφορες αρνητικές λέξεις, όπως nemo, numquam κτλ.)

5. Συχνά η προστακτική του ενεργ. ενεστώτα αντικαθιστά και την αντίστοιχη προστακτική του μέλλοντα. Το γ΄ εν. και το γ΄ πληθ. πρόσωπο της προστακτικής του μέλλοντα χρησιμοποιούνται μόνο σε νόμους και συνθήκες. Η προστακτική αυτή αναπληρώνει την προστακτική του ενεστώτα όταν λείπει, π.χ. memento, mementōte (του memini)· scito, scitōte (του scio).

6. Η προστακτική **του παθητ. ενεστώτα** χρησιμοποιείται κυρίως με τα αποθετικά ρήματα (που, όπως ξέρουμε, έχουν ενεργητική ή μέση σημασία).

7. **Προσδιορισμός του χρόνου**. Το «πριν πόσο χρόνο» εκφράζεται με την ante + αιτ. π.χ. ante paucos dies. Το «μετά από πόσο χρόνο» εκφράζεται με την post + αιτ., π.χ. post paucos dies.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν οι προστακτικές του κειμένου.

II. Να συμπληρωθούν και να τονιστούν οι σωστοί τύποι της προστακτικής του ενεστώτα:

(Tu)..... mihi, quid faciat dominus tuus! (dico)
(Vos)..... in cubiculum! (intro)
(Tu)..... quid fecerit Nasīca! (accipio)
(Vos)..... opibus urbis! (confīdo)
(Vos)..... rei publicae! (consulo)
(Vos)..... virtūtem Camilli! (imitor)

III. Να αναγνωριστούν οι γραμματικοί τύποι: ostendens, decerptam esse, consultūrum esse, consulueritis.

IV. Να δικαιολογηθεί με βάση τους κανόνες της ακολουθίας ο χρόνος της πρότασης: quando... putētis (πλάγια ερώτηση).

V. Να αναγνωριστούν από συντακτική άποψη οι τύποι: decerptam esse, consultūrum esse, fuisse.

VI. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Μην έχεις εμπιστοσύνη στα λόγια του! (verba)
Κόψτε το σύκο από (ex + αφ.) το δέντρο!

Δικηγόρος να σου πετύχει!

Praetor Scipio Siculo cuidam patrōnum causae dabat hominem nobilem sed admodum stultum; Siculus hoc praetōri dixit: «Quaeso, praetor, adversario meo *da* istum patrōnum, deinde mihi *neminem dederis*».

(Κικέρωνας, De Oratōre 2, 280)

Όταν ο Σκιπίωνας ήταν πραίτορας, έδωσε σε κάποιο Σικελό ένα συνήγορο από καλή γενιά αλλά βλάκα· τότε ο Σικελός του δήλωσε: «Σε παρακαλώ, δώσε αυτό το συνήγορο στον αντίδικό μου και σε μένα μη δώσεις κανένα!».

Ο ΠΛΙΝΙΟΣ ΑΝΑΓΓΕΛΛΕΙ ΕΝΑ ΘΛΙΒΕΡΟ ΓΕΓΟΝΟΣ

Στην επιστολή του αυτή ο Πλίνιος ο νεότερος αναγγέλλει σε κάποιο γνωστό του το θάνατο της μικρής κόρης του φίλου του C. Minucius Fundānus. Το όνομα της κόρης ήταν Μινικία Μαρκέλλα (Minicia Marcella). Από την περιγραφή του Πλινίου αναδύεται ένα αγγελικό πλάσμα, που συνδύαζε την κοριτσίστικη χάρη με τη σοβαρότητα των μεγάλων. Από καλή τύχη έχουμε στα χέρια μας την επιτύμβια επιγραφή της κόρης, που μιλάει για αυτήν ως εξής:

D(IS) M(ANIBUS)
MINICIAE MARCELLAE
FUNDANI F(ILIAE)
V(IXIT) A(NNOS) XII M(ENSES) XI D(IES) VII

Δηλαδή: Αφιερώνεται στις ψυχές των νεκρών· η στήλη αυτή στήθηκε για τη Μινικία Μαρκέλλα, την κόρη του Φουνδανού· έζησε χρόνια 12, μήνες 11 και μέρες 7.

C. Plinius Marcellīno suo salūtem.

Tristissimus* haec tibi scribo: Fundāni nostri filia minor mortua est. Eā puellā nihil umquam festivius*, nihil amabilius* nec longiōre* vitā dignius* vidi. Nondum annos XIII impleverat, et iam illi anīlis prudentia, matronālis gravitas erat et tamen suavitas puellāris. Ut illa patris cervicibus inhaerēbat! ut nos amīcos paternos et amanter* et modeste* complectebātur! ut nutrīces, ut paedagōgos, ut praeceptōres diligēbat! quam studiōse*, quam intellegenter* lectitābat! ut parce* ludēbat! Quā illa patientiā, quā etiam constantiā novissimam* valetudinem tulit!

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

tristissimus -a -um υπερθ. του **tristis**
scribo, **scripsi**, **scriptum**, **scribĕre**, 3 γράφω[1]
minor -us συγκρ. του **parvus**[2]
eā puellā αφαιρ., β΄ όρος της σύγκρισης (από αυτό το κορίτσι)
nihil (**nullīus rei**, **nulli rei**, **nihil**, **nullā re**· αόρ. αντ.) τίποτα
umquam (επίρρ.) ποτέ
festivior -ius συγκρ. του **festīvus -a -um** πρόσχαρος[3]
nec = **neque** ούτε
amabilior -ius συγκρ. του **amabilis -is -e** αξιαγάπητος[4]
longior -ius συγκρ. του **longus -a -um** μακρύς, μακρόχρονος[5]
dignior -ius συγκρ. του **dignus -a -um** (+ αφ., **longiōre vitā**) άξιος
nondum (επίρρ.) όχι ακόμη, ακόμη δεν. **XIII** διαβάζεται **tredecim**
impleo, 2 ≃ συμ-πληρώνω[6]
illi = **filiae** (δοτ. κτητ.)
anīlis -is -e γεροντικός
prudentia -ae φρόνηση, σύνεση[7]
matronālis -is -e που ταιριάζει σε δέσποινα[8]
gravitas -ātis (θ.) σεμνότητα, σοβαρότητα[9]
et tamen και όμως
suavitas -ātis (θ.) γλυκύτητα[10]
puellāris -is -e κοριτσίστικος[11]
ut (επίρρ.) πώς!
cervīces -um (θηλ.) τράχηλος, λαιμός[12]
inhaereo, **-haesi**, **-haesum**, **-haerēre**, 2 (**in** + **haereo** + δοτ.) προσκολλιέμαι, κρεμιέμαι από
amīcus -i φίλος[13]
paternus -a -um ≃ πατρικός[14]
amanter (επίρρ.) με αγάπη[15]
modeste (επίρρ.) με σεμνότητα[16]
complector, **-plexus sum**, **-plecti**, αποθ. 3 αγκαλιάζω
nutrix -īcis (θ.) τροφός[17]
paedagōgus -i ⩽ παιδαγωγός (δούλος που συνόδευε τα παιδιά)
praeceptor -ōris (αρσ.) δάσκαλος
diligo, **-lēxi**, **-lectum**, **-ligĕre**, 3 (**dis** + **lego**) αγαπώ
quam (επίρρ.) πόσο!
studiōse (επίρρ.) με επιμέλεια[18]
intellegenter (επίρρ.) με εξυ-

πνάδα, με νόημα[19]
lectito (θαμ. του **lego**), 1 διαβάζω συχνά, με προθυμία, με προσοχή (πρβ. **scriptito**)· **quam... lectitābat** με πόση επιμέλεια, με πόση εξυπνάδα και προθυμία διάβαζε!
parce (επίρρ.) συγκρατημένα[20]
ludo, **lusi**, **lusum**, **luděre**, 3 παίζω
patientia -ae υπομονή[21]
constantia -ae εγκαρτέρηση[22]
quā patientiā, **quā constantiā**! με πόση υπομονή, με πόση εγκαρτέρηση!
illa = filia
fero υπομένω
valetūdo -inis (θ.) (κακή) υγεία, αρρώστια[23]
novissimus -a -um (υπερθ. του **novus**) πρόσφατος, τελευταίος

Ετυμολογικά: 1. scriptito· πρβ. σκαρίφημα < *σκάριφος* = όργανο γραφής 2. minimus· πρβ. μινόρε << ιτ. 3. πρβ. φεστιβάλ << γαλλ. 4. < amo 5. *δολιχ-ός* 6. com-pleo, plēnus 7. < pro-videntia < pro + video 8. < matrōna < mater 9. < gravis ≃ βαρύς· graviter 10. < suavis γλυκός· *ἁδύς (ἡδύς)* < *σFαδύς*· ηδονή 11. < puella 12. cer-vix· *κάρα*, κορυφή 13. amīca 14. < pater 15. < amans 16. < modestus 17. < nutrio 18. < studiosus· studium 19. < intellegens 20. < parcus 21. patiens· πρβ. πασιέντσα << ιτ. 22. < constans -antis· πρβ. Κωνσταντίνος 23. valeo, validus

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Στο μάθημα XIX μιλήσαμε για το σχηματισμό του υπερθετικού των επιθέτων. Ο **συγκριτικός** σχηματίζεται ως εξής:

ρίζα του επιθ. + καταλ. -ior, -ius

Η κατάληξη -ior είναι κοινή στο αρσ. και στο θηλ. γένος· η κατάληξη -ius είναι του ουδετέρου. (Για τις καταλήξεις πρβ. *ἡδ-ίων, ἥδ-ιον*· αιτ. *ἡδίω, ἡδίους*)

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
longus -a -um (ρ. long-)	long-ior -ius	long-issimus -a -um
tristis -is -e (ρ. trist-)	trist-ior -ius	trist-issimus -a -um

2. Ο συγκριτικός των επιθέτων κλίνεται σύμφωνα με τα τριγενή και δικατάληκτα **τριτόκλιτα επίθετα** (brevis-is-e), με τη διαφορά ότι σχηματίζει την αφαιρετική του ενικού σε *-e*, τη γενική του πληθυντικού σε *-um*, και την ονομαστική, αιτ. και κλητ. του πληθυντικού του ουδετέρου σε *-a* (βλ. υποδειγματική κλίση στη Γραμματική).

3. Τα επίθετα σε -er σχηματίζουν τον υπερθετικό σε *-rimus -a -um* π.χ. pulcher pulchr -ior, -ius pulcher-rimus (< *pulcher -simus, με αφομοίωση).
Τα επίθετα facilis (εύκολος), difficilis (δύσκολος), similis (όμοιος), dissimilis (ανόμοιος), humilis (ταπεινός) και graci-lis (ραδινός, ισχνός), σχηματίζουν τον υπερθετικό σε *-limus -a -um* π.χ. facilis facil-ior, -ius facil-limus (< *facil-simus, με αφομοίωση).

4. Τα παραθετικά των επιθέτων σχηματίζονται και με τη βοήθεια των επιρρημάτων magis (πιο), maxime (πάρα πολύ). (πρβ. *φίλος, μᾶλλον φίλος, μάλιστα φίλος*). Συνήθως σχηματίζονται περιφραστικά τα επίθετα σε -us με προηγούμενα φωνήεντα τα e, i και u π.χ. pius (ευσεβής), magis pius, maxime pius.

5. **Σχηματισμός των επιρρημάτων**. Για να σχηματίσουμε επίρρημα από δευτερόκλιτο επίθετο (είτε θετικού είτε υπερθετικού βαθμού), προσθέτουμε στο θέμα την κατάληξη *-e* π.χ. modest-us > modest-e· modestissim-us > modestissim-e. Όταν το επίθετο είναι τριτόκλιτο, προσθέτουμε στο θέμα την κατάληξη *-ter* π.χ. brevi-s > brevi-ter.

Σε ορισμένα επίθετα και μετοχές που το θέμα τους στη γενική του ενικού λήγει σε -nt- (prudens, prudent-is) φαινομενικά προσθέτουμε μόνο την κατάληξη -er: prudent-er (στην ουσία έχουμε συγκοπή του -i- και απλοποίηση των δύο t: < *prudenti-ter).

6. **Τα παραθετικά των επιρρημάτων** σχηματίζονται ως εξής:

Θετικός	**Συγκριτικός**	**Υπερθετικός**
longe breviter	long-ius brev-ius	long-issime brev-issime

7. Ο **β΄ όρος της σύγκρισης** εκφέρεται είτε με απλή αφαιρετική (πρβ. *ὁ Ἀλκιβιάδης ἦν νεώτερος τοῦ Περικλέους*) είτε με το σύνδεσμο quam ακολουθούμενο από το ουσιαστικό στην ίδια πτώση που βρίσκεται και ο α΄ όρος (πρβ. *ὁ Ἀλκιβιάδης ἦν νεώτερος ἢ ὁ Περικλῆς*). π.χ.

Marcella amabilior est Porciā (ή quam Porcia)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν όλα τα ομαλά παραθετικά που απαντούν στο κείμενο.

II. Να σχηματιστούν τα παραθετικά των επιθέτων modestus, suāvis, cruentus και fortis.

III. Να σχηματιστούν τα επιρρήματα από τα επίθετα: immensus, aequus, mirabilis, similis, constans (-ntis), και να σχηματιστούν τα παραθετικά των επιρρημάτων.

IV. Να κλιθεί ο συγκριτικός dignior -ius.

V. Να συμπληρωθεί ο β΄ όρος της σύγκρισης και με τους δυο τρόπους εκφοράς:

Marcella festivior erat..... (Porcia)
Marcellus prudentior erat..... (Paulus)
Marcellam modestiōrem fuisse puto..... (Porcia)
Marcellum fortiōrem fuisse puto..... (Paulus)
Germānos fortiōres fuisse puto..... (Galli)
Feminas Rōmanōrum modestiōres fuisse puto..... (feminae Graecōrum)

VI. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι φράσεις:
Η Μαρκέλλα ήταν άξια πιο μακρόχρονης ζωής (dignus + αφ.).
Οι πατρικοί φίλοι χαιρετούσαν (salūto, 1) πάντα με αγάπη την Μαρκέλλα.

Πώς ο Σέλιος κερδίζει τον επιούσιο!

Laudantem Selium cenae cum retia tendit
accipe, sive legas sive patrōnus agas:
«Effecte! graviter! cito! nequiter! euge! beāte!»
hoc volui: facta est iam tibi cena, tace!

(Μαρτιάλης 2, 27)

Αν ποίηση απαγγέλλεις, αν είσαι δικηγόρος, για κλάκα
το Σέλιο πάρε, την ώρα που τα δίχτυα του για δείπνο
ρίχνει: «Πετυχημένο! Τι ήθος! Τι ετοιμότητα! Αίσχος![1]
Εύγε! Λαμπρά!» Αυτό μου αρκεί: το κέρδισες
το δείπνο σου· σιωπή!

1. Για το δικηγόρο της άλλης πλευράς.

Ψηφιδωτό που απεικονίζει θεατρικές μάσκες (2ος αι. μ.Χ.)

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΩΡΙΜΑΖΕΙ ΟΠΩΣ ΟΙ ΚΑΡΠΟΙ

Σε μεγάλη ηλικία και άρρωστος ο Ρωμαίος τραγικός ποιητής Πακούβιος (Marcus Pacuvius· 220-130; π.Χ.) αποσύρθηκε στον Τάραντα (όπου και πέθανε). Εκεί τον επισκέφτηκε ο κατά 50 χρόνια νεότερός του ποιητής Άκκιος (Lucius Accius), το καινούριο αστέρι της τραγικής ποίησης, και του διάβασε την τραγωδία του « Ατρέας» (Atreus) –πολύ φημισμένη στην αρχαιότητα. Στην παρατήρηση του Πακουβίου ότι του φαινόταν «κάπως τραχιά και στυφή» ο Άκκιος αντέταξε πως «τα φρούτα που είναι μαλακά από την αρχή, αργότερα σαπίζουν». Το περιστατικό αυτό ίσως δείχνει την έπαρση του Ακκίου– στοιχείο του χαρακτήρα του γνωστό από διάφορες μαρτυρίες. Κυρίως όμως προβάλλει την αναμενόμενη αντίθεση ως προς το γούστο και την ευαισθησία ανάμεσα στην παλιότερη και στη νεότερη ποιητική γενιά.

Cum Accius ex urbe Rōmā Tarentum venisset, ubi Pacuvius grandi iam aetāte recesserat, devertit ad eum. Accius, qui multo* minor* natu erat, tragoediam suam, cui «Atreus» nomen est, ei desideranti lēgit. Tum Pacuvius dixit sonōra quidem esse et grandia quae scripsisset, sed vidēri tamen ea sibi duriōra* et acerbiōra. «Ita est» inquit Accius «ut dicis; neque id me sane paenitet; meliōra* enim fore spero, quae deinceps scribam. Nam quod in pomis est, idem esse aiunt in ingeniis: quae dura et acerba nascuntur, post fiunt mitia et iucunda; sed quae gignuntur statim viēta et mollia, non matūra mox fiunt sed putria».

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

grandis -is -e μεγάλος
grandi iam aetāte σε μεγάλη πια ηλικία
deverto, **-verti**, **-versum**, **-vertĕre**, 3 (**devertor**, **-verti**, **verti**, ημιαποθ. 3) καταλύω, μένω
multo minor natu πολύ μικρότερος στην ηλικία (βλ. παρακ.)
tragoedia -ae ⩽ τραγωδία
lego, **lēgi**, **lectum**, **legĕre**, 3 (+ αιτ. και δοτ.) διαβάζω(1)
sonōrus -a -um ηχηρός(2)
quidem (επίρρ.) βέβαια
videor, **visus sum**, **vidēri** (+ δοτ. προσ. και απαρ. ενν. **esse**) φαίνομαι, μου φαίνεται
durus -a -um, σκληρός, τραχύς(3)
acerbus -a -um δυσάρεστος στη γεύση, πικρός, άγουρος
paenitet, **paenituit**, **paenitēre**, 2 (γ΄ πρόσ.) μετανοιώνω (**me id paenitet**· βλ. το μάθ. XXIX)
sane (επίρρ.) βέβαια
melior -ius συγκρ. του **bonus**
fore (ή **futūrum -am -um esse**) απαρ. του μέλλ. του **sum**
quae = ea quae
deinceps (επίρρ.) στη συνέχεια, αργότερα
pomum -i καρπός, οπώρα(4)
quae = ea quae (δηλ. **poma**)

aio, **ais**, **ait**, **aiunt** (ελλειπτ.· βλ. τη Γραμμ.) λέγω[5]
nascor, **natus sum**, **nasci** αποθ. 3 ≃ γεννιέμαι[6]
mitis -is -e γινωμένος, γλυκός
gigno, **genui**, **genitum**, **gignĕre** 3 ≃ γεννώ
statim απ' την αρχή
viētus -a -um μαραμένος
mollis -is -e ≃ μαλακός[7]
matūrus -a -um ώριμος
mox (επίρρ.) έπειτα, αργότερα
puter (putris) -is -e σάπιος

Ετυμολογικά: 1. > lectito 2. < sonus = ήχος· πρβ. σονάτα, σονέτο << ιτ. 3. πρβ. ντούρος << ιτ. 4. πρβ. πόμολο << ιτ. (από το σχήμα) 5. *ἠμί, ἦν* = λέγω, είπα 6. < * gnascor· natus -i· *γί-γνο-μαι*, gi-gno 7. > re-mollesco

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Ορισμένα επίθετα σχηματίζουν τα **παραθετικά** τους από **διαφορετικά θέματα** (πρβ. τα επίθ. *ἀγαθός, μικρός* κτλ. της ελληνικής).

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
bonus	melior -ius	optimus -a -um
malus	peior -ius	pessimus -a -um
magnus	maior -ius	maximus -a -um
parvus	minor -us	minimus -a -um
multum (επίρρ.)	plus	plurimum
multi	plures -a	plurimi -ae -a

Άλλα επίθετα δεν έχουν θετικό βαθμό (στη θέση του σώζεται κάποιο επίρρημα ή πρόθεση)· π.χ. (ultra) ulterior -ius, ultimus· (prope) propior -ius, proximus. Τα επίθετα novus, sacer κτλ. δεν έχουν συγκριτικό· στη θέση του χρησιμοποιούνται οι συγκριτικοί του recens (recentior) και του sanctus (sanctior).

Το επίρρημα του bonus είναι bene, του malus, male και του magnus, magnopere (βλ. τη Γραμματική για άλλες εξαιρέσεις και ανωμαλίες).

2. Οι εκφράσεις māior natu και minor natu σημαίνουν «μεγαλύτερος» και «μικρότερος» (στην ηλικία) αντίστοιχα.

3. Όταν έχουμε **απόλυτη σύγκριση**, δηλ. χωρίς το β΄ όρο της σύγκρισης, ο συγκριτικός εκφράζει βαθμό *μεγαλύτερο από το λογικό μέτρο·* στην περίπτωση αυτή μεταφράζουμε με τον θετικό συνοδευόμενο από το «κάπως» ή το «μάλλον» π.χ. duriōra ei videbantur του φαινόντουσαν κάπως τραχιά (πρβ. *εἰ καὶ γελοιότερον εἰπεῖν*). Ο συγκριτικός ενισχύεται με το multo (= *πολλῷ*) και το paulo (= *ὀλίγῳ*): paulo minor natu, multo grandior.

4. Η αναφορική πρόταση quae scripsisset εκφέρεται με υποτακτική, γιατί στον πλάγιο λόγο (όπως ήδη αναφέραμε και θα δούμε στο μάθ: XLVIII με λεπτομέρειες) η **οριστική** κανονικά **δεν απαντάει**. Προσέξτε τη διαφορά:

sonōra erant, quae Accius scripserat;

Pacuvius dixit sonōra esse, quae Accius scripsisset.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν όλα τα επίθετα συγκριτικού βαθμού του κειμένου.

II. poma acerbiōra: να κλιθούν μαζί και στους δύο αριθμούς.

III. Να συμπληρωθούν τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του παραθετικού ή του επιρρήματος από τα επίθετα που βρίσκονται σε παρένθεση:

Apud antīquos Rōmānos concordia..... sed..... avaritia erat (magnus, parvus) (μάθ. IV)

Puer..... quiēvit, libenter cibum sumpsit (bonus, επίρρ.) (μάθ. XXIII)

Catilīna fuit..... generis vir sed ingenii..... (nobilis, pravus) (μάθ. XIX)

Id esse..... putēmus, quod est..... (bonus, rectus) (μάθ. XXII)

Claudius prorepsit ad solārium..... (prope) (μάθ. XX)
Eā puellā nihil erat....., nihil..... (festīvus, amabilis) (μάθ. XXVI)

IV. Να αναγνωριστούν οι γραμματικοί τύποι lēgit (διαφορά από το lĕgit;) και idem.

V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Ο Πακούβιος ήταν μεγαλύτερος στην ηλικία από τον Άκκιο.
Οι τραγωδίες μου θα είναι καλύτερες από αυτήν (haec).

Σημασία έχει πόσο γρήγορα περπατάς!

Vatinio, qui pedibus aeger erat, cum vellet vidēri commodiōris valetudinis factus et diceret se iam bina milia passuum ambulāre, Cicero dixit; «Dies enim *longiōres* sunt».

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 77)

Όταν ο Βατίνιος, που είχε ποδάγρα αλλά ήθελε να φανεί καλύτερα στην υγεία του, είπε πως περπατούσε ήδη δυο χιλιάδες βήματα τη μέρα, ο Κικέρωνας παρατήρησε: «Βέβαια, τώρα οι μέρες μεγάλωσαν!».

ΣΤΑ ΙΧΝΗ ΕΝΟΣ ΔΡΑΠΕΤΗ ΔΟΥΛΟΥ

Το κείμενο που ακολουθεί είναι ένα απόσπασμα από μια επιστολή του Κικέρωνα προς τον αδελφό του Κόιντο, που ήταν εκείνη την εποχή κυβερνήτης της επαρχίας της Ασίας. Στην επιστολή αυτή ο Κικέρωνας εξιστορεί τη δραπέτευση και τη σύλληψη ενός δούλου του φίλου του του Αισώπου, τραγικού ηθοποιού. Παρακαλεί τον αδελφό του να φροντίσει να φέρει το δούλο πίσω στον αφέντη του. Η τιμωρία ενός δραπέτη δούλου ήταν καμιά φορά σκληρή, όπως καταναγκαστικά έργα, μαστίγωση, ακόμα και στιγματισμός με τα γράμματα FUG (= fugitīvus, δραπέτης). Δεν έλειπαν όμως και οι φωνές αυτών που ζητούσαν και εφάρμοζαν μια πιο ανθρώπινη μεταχείρηση των δούλων.

Aesōpi nostri Licinus servus tibi notus Rōmā* Athēnas* fūgit. Is Athēnis* apud Patrōnem Epicurēum paucos menses* pro libero fuit, inde in Asiam* abiit. Postea Plato quidam Sardiānus, cum eum fugitīvum esse ex Aesōpi litteris cognovisset, hominem comprehendit et in custōdiam Ephesi* tradidit. Tu hominem investīga, quaeso, summāque diligentiā vel Rōmam* mitte vel Epheso* rediens tecum dedūc. Noli spectāre quanti homo sit. Parvi enim preti est, qui tam nihili est. Sed, propter servi scelus et audaciam, tanto dolōre Aesōpus est adfectus, ut nihil ei gratius possit esse quam recuperatio fugitīvi.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Licinus -i ο Λίκινος (το όνομα του δούλου)
notus -a -um ≃ γνωστός (μτχ. του **nosco**[1])
Patro -ōnis ο Πάτρωνας, σχολάρχης του Κήπου (της Σχολής του Επικούρου στην Αθήνα)
Epicurēus -a -um επικούρειος
mensis -is (αρσ.) ≃ μήνας
pro libero ως ελεύθερος (πρβ. **pro templo**)
inde (επίρρ.) από εκεί
Sardiānus -a -um Σαρδιανός, από τις Σάρδεις
fugitīvus -i δραπέτης, φυγάς[2]
litterae -ārum επιστολή (**littera -ae** το γράμμα του αλφαβήτου)
custōdia -ae φυλακή[3]
Ephesus -i η Έφεσος
investīgo, 1 αναζητώ τα ίχνη[4]
quaeso παρακαλώ (μαλακώνει τον τόνο της προστακτικής)
summus -a -um ανώτατος, πάρα πολύ μεγάλος
diligentia -ae φροντίδα, επιμέλεια[5]
vel = είτε
tecum = **cum te**
dedūco, **-dūxi**, **-ductum**, **-ducĕre**, 3 (**de** + **duco**) οδηγώ, φέρνω
specto, 1 κοιτάζω, προσέχω[6]· **noli spectāre** μη σε απασχολήσει
quantus -a -um (συσχ. αντ.) πόσος
quanti, **preti** γεν. της αξίας
pretium -ii (**i**) αξία[7]
nihilum -i τίποτα[8]· **nihili** γεν. της αξίας· **parvi**... **est** γιατί μικρή (χρηματική) αξία έχει όποιος είναι τέτοιος μασκαράς
scelus -eris (ουδ.) έγκλημα, ελεεινή πράξη
audacia -ae θράσος
tantus -a -um (συσχ. αντ.) τόσος
dolor -ōris (αρσ.) οργή,
tanto dolōre est adfectus τόσο οργίσθηκε
ut... **possit** επίρρ. συμπερ. πρόταση (βλ. το μάθ. XXXVII)
gratus -a -um ευχάριστος
quam (επίρρ.· εισάγει τον β΄ όρο της σύγκρ.) παρά, από
recuperatio -ōnis (θ.) επανάκτηση

Ετυμολογικά: 1. < (g)nosco· πρβ. νότα < λατ. 2. < fugio 3. > κουστωδία. 4. < vestigium 5. < diligo 6. spec-ies, spec-ulātor 7. *πι-πρά-σκω* 8. < ninil

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Ο **προσδιορισμός του τόπου** εκφέρεται γεν. με **εμπρόθετη αιτιατική** ή **αφαιρετική**. Η **στάση** εκφέρεται με την πρόθεση in και αφαιρετική, π.χ. in Asiā sum (πρβ. *ἐν τῇ Ἀσίᾳ*)· η **κίνηση** προς κάποιον τόπο εκφέρεται με την πρόθ. in (ad) και αιτιατική, π.χ. in Asiam eo (πρβ. *εἰς τὴν Ἀσίαν*)· η **απομάκρυνση** από κάποιον τόπο εκφέρεται με τις προθέσεις ex, de, ab και αφαιρ., π.χ. ex Asiā venio (πρβ. *ἐκ τῆς Ἀσίας*).

Τα ονόματα όμως των **πόλεων** (ή των μικρών νησιών) **δε συνοδεύονται από πρόθεση**. Η **στάση** εκφέρεται με την παλιά τοπική πτώση. Η πτώση αυτή ταυτίζεται με τη γενική του ενικού, όταν πρόκειται για ονόματα πρωτόκλιτα ή δευτερόκλιτα ενικού αριθμού, π.χ. Romae (Corinthi) sum. Για ονόματα τριτόκλιτα ή ονόματα πληθυντικού αριθμού (ανεξάρτητα από την κλίση τους), η τοπική είναι όμοια με την αφαιρετική, π.χ. Athēnis (Carthagine) sum. Η **κίνηση** προς κάποιον τόπο εκφέρεται με απλή αιτιατική, π.χ. Rōmam (Athēnas, Carthaginem) eo. Τέλος, η **απομάκρυνση** εκφέρεται με απλή αφαιρετική, π.χ. Rōma, Athēnis, Carthagine venio.

Τα ονόματα πόλεων ακολουθεί και η λέξη domus (βλ. μάθημα XIII). Εδώ ανήκουν και οι στερεότυπες φράσεις: domi bellique ή domi militiaeque στην ειρήνη και στον πόλεμο.

Σημείωση. Η αφαιρετική με την οποία εκφέρεται η στάση (in Asiā) είναι αφαιρετική τοπική (locatīvus)· η αφαιρετική με την οποία εκφέρεται η απομάκρυνση (ex Asiā) είναι αφαιρετική του χωρισμού (separatīvus).

2. Σχετικά με την εκφορά του **προσδιορισμού του χρόνου** επαναλαμβάνουμε ότι η αφαιρετική δηλώνει το π ό τ ε έγινε κάτι και η αιτιατική το π ό σ ο χρόνο διάρκεσε (βλ. το μάθ. V). Το «πριν» και το «μετά» εκφράζονται με τις προθέσεις ante και post με αιτιατική (βλ. το μάθ. XXV).

3. Το **ρήμα** eo, ii (νεότ. σχημ. ivi), itum, īre είναι ανώμαλο. Προέρχεται από τη ρίζα *ei- (πρβ. *εἶ-μι*), που μπροστά από σύμφωνο συναιρείται σε ī. Μπροστά από φωνήεν (a, o, u) εκπίπτει το i της ρ. *ei- και το θέμα γίνεται e (για την κλίση του eo βλ. τη Γραμματική).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να συμπληρωθούν τα κενά με το σωστό προσδιορισμό του τόπου (εμπρόθετο ή απρόθετο):
Poēta epistulas..... scriptitat (Rōma)
Aenēas..... navigat (Italia)
Scipio bellum..... gerēbat (Africa)
Hercules boves..... prope Tiberim adduxit (Hispania)
Monumentum Vergili..... iacēbat (Neapolis -is -i -im -i)
Aemilius Paulus..... rediit (domus)
Cassius Parmensis..... confūgit (Athēnae)
Silius..... se tenēbat (Campania)
Ficus..... decerpta est (Carthāgo)

II. Να συμπληρωθούν τα κενά με το σωστό προσδιορισμό του χρόνου:
Licinus..... Athēnis remansit (pauci dies)
..... Licinus in Asiam abiit (post + pauci dies)
..... Cicero fratri suo scripsit (ante + tertius dies)
..... Aesōpus magno dolōre adfectus est (ille dies).

III. Να αναγνωριστούν οι τοπικοί και χρονικοί προσδιορισμοί του κειμένου· επίσης οι φράσεις: noli spectāre, propter scelus et audaciam, quam recuperātio.

IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Όταν (cum + ορ. του συντελ. μέλλ.) πάω στη Ρώμη, θα σου γράψω.
Ήλθε από την Αθήνα με τον πατέρα του.

Καλή είναι κι η γροθιά!

C. Cassius, militi sine gladio *in pugnam* decurrenti dixit:
«Heus, commilito, pugno bene utēris»

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 90)

Ο Γάιος Κάσσιος είπε σ' ένα στρατιώτη που έτρεχε στη μάχη χωρίς ξίφος: «Έι, σύντροφε, κοίταξε να χρησιμοποιήσεις καλά τη γροθιά σου!»

Ο ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ, Ο ΠΑΠΟΥΤΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΡΑΚΙ

Η ανεκδοτολογία γύρω από τους βασιλιάδες και τους αυτοκράτορες είναι παμπάλαιο φαινόμενο. Εξίσου παμπάλαιο φαινόμενο είναι και οι πρσπάθειες των υπηκόων τους να επωφεληθούν από τη γενναιοδωρία τους. Το παρακάτω ανέκδοτο αφορά έναν παπουτσή που πέτυχε να πουλήσει στον Οκταβιανό –τον κατοπινό αυτοκράτορα Αύγουστο– ένα κοράκι που μιλούσε.

Cum Octaviānus post victoriam Actiacam Rōmam redīret, homo quidam ei occurrit corvum tenens; eum instituerat haec dicere: «Ave, Caesar, victor imperātor». Caesaris* multum interfuit corvum emere; itaque viginti milibus sestertium eum ēmit. Id exemplum sutōrem quendam incitavit, ut corvum docēret parem salutatiōnem. Diu operam frustra impendēbat; quotiescumque avis non respondēbat, sutor dicere solēbat «Oleum et operam perdidi». Tandem corvus salutatiōnem didicit et sutor, cupidus pecuniae*, eum Caesari attulit. Audītā salutatiōne Caesar dixit: «Domi satis salutatiōnum* talium audio». Tum vēnit corvo in mentem verbōrum* domini sui: «Oleum et operam perdidi». Ad haec verba Augustus risit emitque avem tanti*, quanti* nullam adhuc emerat.

Άγαλμα του Αυγούστου («Ο Αύγουστος της Primaporta»·19 π.Χ.)

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Octaviānus = Augustus (ο τίτλος **Augustus** του δόθηκε από τη Σύγκλητο το 27 π.Χ.)
occurro (+ δοτ.) πηγαίνω να συναντήσω
corvus -i ≃ κόρακας
instituo, **-stitui**, **-stitūtum**, **-stituĕre**, 3 (+ αιτ. και απαρ.) διδάσκω κάποιον κάτι[1]
ave! χαίρε!
victor -ōris (αρσ.) νικητής[2]
interest, **interfuit**, **interesse** (**inter** + **sum**) (+ γεν. του προσ. και απαρ.) με ενδιαφέρει να κάνω κάτι (βλ. παρατηρ.)
emo, **ēmi**, **emptum**, **emĕre**, 3 αγοράζω[3]
viginti ≃ είκοσι
mille (άκλ.· πληθ. **milia -ium**) χίλιοι[4]
sestertius -ii (γεν. πληθ. **sestertium**) ο σηστέρτιος (νόμισμα)
viginti milibus sestertium για είκοσι χιλιάδες σηστερτίους
exemplum -i παράδειγμα
sutor -ōris (αρσ.) παπουτσής[5]
incito, 1 (+ αιτ. του προσ. και βουλ. προτ.) παρακινώ κάποιον να[6]
doceo, **docui**, **doctum**, **docēre**, 2 (+ 2 αιτ.) μαθαίνω, διδάσκω[7]
salutatio -ōnis (θ.) χαιρετισμός[8]
par, **paris** όμοιος, ίδιος
opera -ae εργασία, κόπος[9]
impendo, **-pendi**, **-pensum**, **-pendĕre**, 3 (**in** + **pendo**) ξοδεύω[10] **operam impendo** κοπιάζω μάταια
quotiescumque = cum (+ ορ.) όσες φορές, κάθε φορά που
oleum -i λάδι[11]· **oleum et operam perdidi** πάει χαμένο το λάδι (προκειμένου για νυχτερινή δουλειά) και ο κόπος μου, κρίμα στον κόπο μου!
tandem (επίρρ.) επιτέλους
disco, **didici**, **discĕre**, 3 μαθαίνω[12]
cupidus -a -um (επίθ. + γεν.) αυτός που επιθυμεί[13]
pecunia -ae το χρήμα
affero (+ αιτ. και δοτ.) φέρνω κάτι σε κάποιον
satis (επίρρ.) αρκετά[14]
satis salutatiōnum (γεν. διαιρ.) αρκετούς χαιρετισμούς (που μου φτάνουν)
talis -is -e (αντ. δεικτ.) τέτοιος, τέτοιου είδους
venit mihi in mentem (+ γεν.) μου έρχεται στο νου κάτι (πρβ. *εἰσέρχεταί μοι*), θυμάμαι

avis -is (θ.) πουλί[15]
tanti...quanti (γεν. της αξίας) τόσο... όσο
nullus -a -um (αντ. επίθ.) κανένας
adhúc (**ad** + **huc**) μέχρι τότε

Ετυμολογικά: 1. πρβ. ινστιτούτο < institūtum 2. victoria, vinco 3. σύνθ. sumo κτλ. 4. > μίλι 5. < suo = ράβω· πρβ. κο-στούμι << ιτ. < con-suo 6. ex-cito. con-cito 7. *δοκέω*, δόγμα· πρβ. ντοκουμέντο << ιτ. 8. < salūto 9. πρβ. όπερα, οπερέτα << ιτ. 10. ap-pendo 11. *ἔλαιον* 12. *δι-δάσκομαι* 13. < cupio 14. *ἅδην* < **σαδ-ην* 15. αετός, *αἰετός* < *αFι-ετός*.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η **γενική πτώση** ενός ουσιαστικού δηλώνει, όπως και στα ελληνικά, τη σχέση του (1) με άλλο ουσιαστικό (ή άλλη λέξη που ισοδυναμεί με ουσιαστικό)· (2) με ρήμα· (3) με επίθετο ή επίρρημα (ή άλλη λέξη που ισοδυναμεί με επίθετο ή επίρρημα).

2. Η **γενική με ουσιαστικά** περιλαμβάνει διάφορα είδη: (α) **υποκειμενική** ή **αντικειμενική** π.χ. salutatio Caesaris (= αντικ.) (πρβ. *ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων* = υποκ.) (β) **επεξηγηματική** π.χ. nomen Asiae (= το όνομα «Ασία»)· (γ) **κτητική** π.χ. corvus sutōris (πρβ. *ἡ οἰκία τοῦ Μιλτιάδου*) (δ) **της ιδιότητας** π.χ. homo ingentis magnitudinis· puer annōrum trium· (πρβ. *παῖς τριῶν ἐτῶν*) (ε) **διαιρετική** π.χ. pars exercitus (= μέρος του στρατού)· quis hominum? (πρβ. *ἀνήρ τοῦ δήμου*).

3. Η **γενική με ρήματα**: (α) Γενική **της αξίας**: με ρήματα που σημαίνουν εκτιμώ, υπολογίζω (aestimo, facio, duco κτλ.) ή αγοράζω, πουλάω (emo, vendo κτλ.) και με το sum· η γενική αυτή δηλώνει την αφηρημένη αξία (υλική ή ηθική) π.χ. avem emit tanti, quanti nullam adhúc emerat (πρβ. *τὸ βιβλίον τιμᾶται δραχμῆς*). Η συγκεκριμένη αξία δηλώνεται με αφαιρετική· π.χ. avem viginti milibus sestertium emit. (β) Γενική του **εγκλήματος**: με ρήματα που σημαίνουν κατηγορώ (accūso)

και καταδικάζω (condemno)· π.χ. proditiōnis accusātus est (κατηγορήθηκε για προδοσία· πρβ. *διώξομαί σε δειλίας*). Η ποινή στην οποία καταδικάζεται κάποιος τίθεται σε αφαιρετική· π.χ. pater morte eum multāvit (ο πατέρας του τον καταδίκασε σε θάνατο· βλ. μάθ. XXXI.) Εξαιρείται το capitis = σε θάνατο. (γ) Κοντά στα απρόσωπα ρήματα **interest** και **refert** (ενδιαφέρει) η γενική δηλώνει το ενδιαφερόμενο πρόσωπο το τι ενδιαφέρει κάποιον εκφράζεται με απαρέμφατο, με ουσιαστική πρόταση ή με το ουδέτερο αντωνυμίας π.χ. Caesaris interfuit corvum emere. (Σημ. το «με ενδιαφέρει, σε ενδιαφέρει» κτλ. λέγεται meā interest, tuā interest κτλ.) (δ) Κοντά στα απρόσωπα ρήματα **miseret** (λυπάμαι), **paenitet** (μετανοιώνω), **pudet** (ντρέπομαι), **piget** (με ενοχλεί) και **taedet** (απεχθάνομαι, αηδιάζω, βαριέμαι) έχουμε μια αιτιατική του προσώπου που λυπάται, μετανοιώνει κτλ. και μια γενική του πράγματος για το οποίο αισθάνεται κανείς λύπη, μετάνοια κτλ.· π.χ. me paenitet verbōrum meōrum (μετανοιώνω για τα λόγια μου). (Σημ. Αντί της γενικής αυτής μπορεί να χρησιμοποιηθεί απαρέμφατο ή ουδέτερο αντωνυμίας ως υποκείμενο).

(ε) Γενική χρησιμοποιείται και με ρήματα ή φράσεις **μνήμης** και **λήθης**· π.χ. vēnit corvo in mentem verbōrum domini sui (πρβ. *μέμνησο τῆς κοινῆς τύχης*). (στ) Τέλος, η γενική με το ρήμα sum δηλώνει το **χαρακτηριστικό γνώρισμα**· π.χ. sapientis est, sapientiae est (είναι γνώρισμα του σοφού, δείγμα σοφίας).

4. Η γενική χρησιμοποιείται επίσης ως **συμπλήρωμα επιθέτων** που δηλώνουν: επιθυμία (cupidus pecuniae· πρβ. *ἐπιθυμητικός σοφίας*), εμπειρία, γνώση, μνήμη, πλησμονή κτλ. (π.χ. belli perītus· πρβ. *ἔμπειρος πολέμου*) και τα αντίθετά τους. Ως γενική διαιρετική συνηθίζεται με **επιρρήματα** (π.χ. ubi terrārum sumus? σε ποιο μέρος της γης είμαστε; satis salutatiōnum audio) και κυρίως με το **ουδέτερο αντωνυμιών και επιθέτων**, όπως multum, nihil, aliquid κτλ. multum pecuniae πολλά χρήματα (πρβ. *πολύ τοῦ στρατεύματος*).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Θυμόσαστε τις παρακάτω γενικές;
Epistulae plenae querelārum sunt (μάθ. I)
Aenēas filius Anchīsae est (μάθ. II)

Rōmāni in suppliciis deōrum magnifici erant (μάθ. IV)
Judices legum interpretes sunt (μάθ. VI)
Magnus numerus hostium capitur (μάθ. XVI)
Rei militāris perīti erant (μάθ. XVII)
Bovum mugītus Herculem convertit (μάθ. XVIII)
Catilīna fuit nobilissimi generis vir (μάθ. XIX)
Parvi enim preti est, qui tam nihili est (μάθ. XXVIII)

II. Να αντικατασταθεί η γενική της ιδιότητας μαζί με το επίθετο που τη συνοδεύει από επίθετο στον υπερθετικό βαθμό· π.χ homo magnae sapientiae = homo sapientissimus (το αντίστοιχο επίθετο δίνεται μέσα σε παρένθεση)
homo magnae nobilitātis (nobilis) =
homo magnae pravitātis (pravus) =
homo magnae stultitiae (stultus) =
homo magnae peritiae (perītus) =
homo magnae cupiditātis (cupidus) =

III. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του τύπου ēmit.

IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Ο παπουτσής ενδιαφέρεται πολύ να πουλήσει (vendo, vendidi, venditum, 3) το κοράκι
Ο Καίσαρας αγόρασε το πουλί σε υψηλή τιμή (magnum pretium)

Ένας φθονερός άνθρωπος

Publium Mucium in primis malevolum cum vidisset Cicero solito tristiōrem: «Aut Mucio» inquit «nescio *quid incommodi* accessit, aut nescio cui *aliquid boni*».

(Μακρόβιος 2, 2)

Όταν ο Κικέρωνας είδε τον Πόπλιο Μούκιο, έναν πολύ φθονερό άνθρωπο, πιο θλιμμένο από ό,τι συνήθως, παρατήρησε: «Ή στο Μούκιο έτυχε κάποια συμφορά, ή σε κάποιον άλλο έτυχε κάτι καλό!»

Ο ΛΙΚΙΝΙΟΣ ΜΟΥΡΗΝΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΗΘΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Τις υπατικές εκλογές του 63 π.Χ. κέρδισαν –σε βάρος του Κατιλίνα (βλ. την εισ. στο μάθ. XIX) και του Σουλπικίου Ρούφου– ο Ιούνιος Σιλανός και ο Λικίνιος Μουρήνας (Licinius Murēna). Ο τελευταίος κατηγορήθηκε από το Σουλπίκιο για ανηθικότητα, για έλλειψη προσόντων για το αξίωμα και για «νοθείες» στην «προεκλογική εκστρατεία». Ο Κικέρωνας, που ανέλαβε την υπεράσπισή του, απορρίπτει στο παρακάτω κείμενο την κατηγορία της ανηθικότητας με συγκεκριμένη αναφορά στην παραμονή του στην Ασία, όπου πήρε μέρος στους Μιθριδατικούς πολέμους. Διάχυτη ήταν η αντίληψη στη Ρώμη ότι η παρακμή των ηθών των πολιτών της υπήρξε συνέπεια των κατακτήσεών της. Στο μάθημα IV είδαμε την άποψη του Σαλλουστίου για τη σημασία της καταστροφής της Καρχηδόνας· η κατανόηση του παρακάτω κειμένου προϋποθέτει μια άλλη ευρύτατα διαδεδομένη αντίληψη, ότι δηλαδή η παρακμή των ηθών υπήρξε συνέπεια της επέκτασης της Ρώμης στην ανατολική λεκάνη της Μεσογείου.

Hic vero, iudices, et fuit in Asiā et viro fortissimo, patri suo, magno adiumento* in periculis, solacio* in laboribus, gratulatiōni* in victoriā fuit. Et si habet Asia suspiciōnem quondam luxuriae, Murēnam laudāre debēmus, quod Asiam vidit sed in Asiā continenter vixit. Quam ob rem accusatōres non Asiae nomen Murēnae* obiecērunt, ex quā laus familiae*, memoria generi*, honos et gloria nomini* constitūta est, sed aliquod flagitium ac dedecus aut in Asiā susceptum aut ex Asiā deportātum. Meruisse vero stipendia in eo bello virtūtis fuit; patre imperatōre libentissime meruisse pietātis fuit; finem stipendiōrum patris victōriam ac triumphum fuisse felicitātis fuit.

Τοιχογραφία με παράσταση χορευτή (saltātor)
από ετρουσκικό τάφο της Ταρκυνίας (γύρω στο 470 π.Χ.)

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

adiumentum -i βοήθεια[1]
solacium -ii(i) παρηγοριά
labor -ōris (αρσ.) μόχθος
gratulatio -ōnis (θ.) έκφραση συγχαρητηρίων[2]
patri fuit adiumento, solacio, gratulatiōni βοήθησε, παρηγόρησε και συγχάρηκε τον πατέρα του
suspicio -ōnis (θ.) υποψία
luxuria -ae τρυφή[3]
laudo, 1 επαινώ[4]
continenter (επίρρ.) με εγκράτεια
quam ob rem γι' αυτό το λόγο
accusātor -ōris (αρσ.) κατήγορος
nomen Asiae το όνομα «Ασία»
obicio, -iēci, -iectum, -icere, 3* (**ob** + **jacio**· + αιτ. και δοτ.) προσάπτω μομφή σε κάποιον, μέμφομαι για
ex quā = ex Asiā
laus, laudis (θ.) έπαινος
familiae δοτ.· **familia -ae** οικογένεια[5]
memoria -ae μνήμη· υστεροφημία
honos (honor) -ōris (αρσ.) τιμή[6]
constituo δημιουργώ
flagitium -ii(i) όνειδος
dedecus -oris (ουδ.) ντροπή
suscipio, -cēpi, -ceptum, -cipĕre, 3* (**subs** + **capio**) παραλαμβάνω, «φορτώνομαι»
deporto, 1 φέρνω από κάπου[7] (ο Μουρήνας κατηγορήθηκε ως χορευτής (**saltātor**), πράγμα που εθεωρείτο «ντροπή» και «όνειδος» σύμφωνα με τη ρωμαϊκή αντίληψη περί ηθικής και συνδεόταν αυτόματα με τα «ελαφρά ανατολίτικα ήθη»)
mereo, merui, meritum, merēre, 2 αξίζω[8]
stipendium -ii(i) μισθός (**stipendia**) **mereo** υπηρετώ στο στρατό· **stipendia** (πληθ.) θητεία· τα απαρ. **meruisse** (2 φορές) και **fuisse** είναι υποκείμενα του **fuit**
virtutis fuit υπήρξε δείγμα ανδρείας
pietas -ātis (θ.) ευσέβεια, σεβασμός (κυρ. τα καθήκοντα απέναντι στους γονείς, στους θεούς, στην πατρίδα κτλ.)
pietātis fuit υπήρξε δείγμα σεβασμού (προς τον πατέρα)
felicitas -ātis (θ.) ευτυχία, καλή τύχη·
finem... fuit το ότι το τέλος

της θητείας του συνέπεσε με τη νίκη και το θρίαμβο του	πατέρα του υπήρξε δείγμα (ένδειξη) καλής τύχης

Ετυμολογικά: 1 < iuvo 2. gratus 3. πρβ. λούσο << ιτ. 4. < laus 5. πρβ. φαμίλια << ιτ. 6. > honōro· πρβ. ονόρε << ιτ. 7. porto, adporto 8. κυρ. «παίρνω το μερίδιό μου»· μέρ-ος, *μείρ-ομαι*

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η **δοτική** χρησιμοποιείται ως **έμμεσο αντικείμενο** ρημάτων που σημαίνουν **«λέγω»** (dico· π.χ. hoc Ennio dixit· πρβ. *τάδε λέγει τοῖς φίλοις*), **«δίνω»** (do· π.χ. signa Caesari tradunt· πρβ. *τῇ στρατιᾷ ἀπέδωκε μισθόν*) και τα συγγενικά ή αντίθετά τους· επίσης ως συμπλήρωμα ρημάτων και επιθέτων που δηλώνουν **ένωση, προσέγγιση, ομοιότητα** κτλ. (coniungo, appropinquo, similis· π.χ. similis effigiēi mortui· πρβ. *οἱ πονηροί ἀλλήλοις ὅμοιοί εἰσιν*) και ως συμπλήρωμα ρημάτων που δηλώνουν **φιλική** ή **εχθρική** διάθεση, **υπακοή**, **απείθεια** κτλ. καθώς και των αντίστοιχων επιθέτων. Τέλος, αποτελεί το έμμεσο αντικείμενο ρημάτων σύνθετων με τις προθέσεις ob, prae, pro, in κτλ. π.χ. marmor Phidiae obtulit· imagines fortium virōrum mihi proponēbam.

2. Η **δοτική** δηλώνει επίσης το πρόσωπο για το οποίο υπάρχει ή γίνεται κάτι (δοτική **προσωπική**). Περιλαμβάνει κατηγορίες γνωστές και από τα αρχαία ελληνικά: την **κτητική** (filius mihi est)· τη **χαριστική** ή **αντιχαριστική** (ille mihi errat κάνει σφάλμα σε βάρος μου· η δοτική αυτή ακολουθεί επίσης μετά από ρήματα όπως consulo = φροντίζω, metuo = φοβάμαι για κάποιον κτλ.)· την **ηθική**· **τη δοτική της αναφοράς** (ille mihi mortuus est όσο με αφορά αυτός είναι νεκρός)· τη δοτική του **ποιητικού αιτίου** (συνηθέστερη με το γερουνδιακό· βλ. το μάθ. XXXIII).

Τέλος, η δοτική προσωπική μπαίνει κοντά σε ορισμένα **απρόσωπα ρήματα** (placet, licet κτλ.).

3. Ιδιομορφία της λατινικής είναι η **δοτική** του **σκοπού** (ή του αποτελέσματος). Είναι δοτική αφηρημένου ουσιαστικού (πρόκειται για στερεότυπες δοτικές όπως: exemplo, auxilio, usui κτλ.) και τη συναντάμε συνήθως μαζί με το ρήμα sum (κατηγορηματική). Μπορεί να προσδιορίζεται από επίθετο· δίπλα της μπορεί να υπάρχει και άλλη δοτική (χαριστική, αντιχαριστική, ηθική ή του έμμεσου αντικειμένου). Η μετάφραση ποικίλλει ανάλογα με την περίπτωση· π.χ.

Murēna patri (δοτ. χαρ.) *magno adiumento* fuit ο Μουρήνας πρόσφερε μεγάλη βοήθεια στον πατέρα του.

Murēna patri *solacio* fuit ο Μουρήνας ήταν η παρηγοριά του πατέρα του.

Caesar equitātum *auxilio* legionibus (έμμ. αντικ.) misit ο Καίσαρας έστειλε το ιππικό σε βοήθεια των λεγεώνων (για να βοηθήσει τις λεγεώνες).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Θυμόσαστε τις παρακάτω δοτικές;
Delecti patriae consultābant (μάθ. IV)
Eis corpus infirmum erat (μάθ. IV)
Silius gloriae Vergili studēbat (μάθ. V)
Caesar legionibus hiemāre imperat (μάθ. VII)
Licēbit tibi pugillāres adportāre (μάθ. VIII)
Brutus Tarquinio imperium adimit (μάθ. IX)
Equites Gallis occurrunt (μάθ. XVI)
In diaetam recessit, cui nomen est Hermaeum (μάθ. XX)
Pareāmus senatui, consulāmus bonis (μάθ. XXII)
Ancilla Nasīcae dixit Ennium domi non esse (μάθ. XXIV)
Cato patribus ficum ostendit (μάθ. XXV)
Tristissimus haec tibi scribo (μάθ. XXVI)
Nihil ei gratius potest esse (μάθ. XXVIII)

II. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Ο φίλος μου με βοήθησε (adiumento sum + δοτ.)
Τα βιβλία μάς είναι πολύ χρήσιμα (magno usui sum + δοτ.)

Γενναιόδωρος μόνο με τους ξένους!

Cum donavisset Pompēius transfugam civitāte Rōmānā, Cicero exulans dixit: «Bellum hominem! *Gallis* civitātem *promittit* aliēnam, qui *nobis* nostram non potest *reddere*.

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 46)

Όταν ο Πομπήιος είχε δώσει τη ρωμαϊκή υπηκοότητα σε κάποιο λιποτάκτη, ο Κικέρωνας, που ήταν εξόριστος, δήλωσε: «Για κοίτα τον! Υπόσχεται να δώσει στους Γαλάτες ξένη υπηκοότητα, ενώ δεν μπορεί να μου δώσει πίσω τη δικιά μου!»

Η ΓΕΝΝΑΙΟΤΗΤΑ ΔΕ ΒΓΑΙΝΕΙ ΠΑΝΤΑ ΣΕ ΚΑΛΟ

Ρωμαίοι και Έλληνες ιστορικοί εντόπισαν τη σιδερένια πειθαρχία του ρωμαϊκού στρατού ως μία από τις βασικές αιτίες της αποτελεσματικότητάς του, και ως θεμελιώδη παράγοντα για τη δημιουργία της αυτοκρατορίας. Ενδεικτικό στοιχείο της πειθαρχίας είναι το γεγονός ότι, όπως παρατηρεί ο Σαλλούστιος, στους πρώτους αιώνες της Ρώμης ήταν συχνότερη η τιμωρία για συμμετοχή στη μάχη αντίθετα με τις διαταγές, παρά για εγκατάλειψη θέσης και υποχώρηση. Σχετικό είναι και το κείμενο που ακολουθεί: Ο ύπατος Τίτος Μάνλιος (Titus Manlius) στη διάρκεια του Λατινικού πολέμου (340-338 π.Χ.) τιμώρησε το γιο του με θάνατο, γιατί, παρά τη ρητή διαταγή του, μονομάχησε με τον αρχηγό των αντιπάλων και τον σκότωσε, τρέποντας το εχθρικό στράτευμα σε φυγή!

Bello* Latīno T. Manlius consul nobili genere* natus exercitui Rōmanōrum praefuit. Is cum aliquando castris* abīret, edixit ut omnes pugnā* abstinērent. Sed paulo* post filius eius castra hostium praeterequitāvit et a duce* hostium his verbis* proelio lacessītus est: «Congrediāmur, ut singulāris proelii eventu* cernātur, quanto* miles Latīnus Rōmāno virtūte* antecellat». Tum adulescens, viribus* suis confīsus et cupiditāte* pugnandi permōtus, iniussū* consulis in certāmen ruit; et fortior hoste*, hastā* eum transfixit et armis* spoliāvit. Statim hostes fugā* salūtem petivērunt. Sed consul, cum in castra revertisset, adulescentem, cuius operā* hostes fugāti erant, morte* multāvit.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

bello Latīno στο Λατινικό πόλεμο· **Latīnus -a -um** Λατινικός, Λατίνος
nobili genere (αφ. της καταγωγής) **natus** καταγόμενος από αριστοκρατική γενιά
praesum, **-fui**, **-esse** (+ δοτ.) προΐσταμαι, έχω την αρχηγία
aliquando (επίρρ.) κάποτε
edīco, **-dixi**, **-dictum**, **-dicĕre**, 3 (**e** + **dico**· + βουλητ. πρότ.) διατάζω να (**ut**)
abstineo, **-tinui**, **-tentum**, **-tinēre**, 2 (**abs** + **teneo**· + αφ.) απέχω από, κρατιέμαι μακριά
praeterequito, 1 (**praeter** + **equito** ιππεύω) περνώ έφιππος μπροστά από
lacesso, **lacessīvi**, **lacessītum**, **lacessĕre**, 3 (+ αιτ. και δοτ.) προκαλώ κάποιον σε (μάχη = **proelio**)
congredior, **-gressus sum**, **-gredi**, αποθ. 3* (**cum** + **gradior**) συγκρούομαι, μονομαχώ· **congrediāmur** προτρ. υποτ.[1]
singulāris -is -e μόνος, μοναδικός· **proelium singulāre** μονομαχία
eventus -us (αρσ.) έκβαση[2]
cerno, **crevi**, **cretum***, **cernĕre**, 3 ≃ κρίνω, αποφασίζω· **ut**... **cernātur** για να φανεί από την έκβαση της μονομαχίας
quanto (αφ.) πόσο
antecello, **-ĕre**, 3 (+ δοτ. και αφ.) ξεπερνώ κάποιον σε κάτι[3]
adulescens -ntis (αρσ. και θ.) νεαρός -ή
cupiditas -ātis (θ.) επιθυμία[4]
pugno, 1 μάχομαι[5]
pugnandi για μάχη (γερούνδιο· βλ. το μάθ. XXXII)
permoveo, **-mōvi**, **-mōtum**, **-movēre**, 2 (**per** + **moveo**) παρακινώ, παρασύρω
iniussu + γεν.: αντίθετα με τη διαταγή κάποιου (πρβ. **iussu domini**)
certāmen -inis (ουδ.) αγώνας, μάχη[6]
ruo, **rui**, **rutum**, **ruĕre**, 3 ορμώ
transfīgo, **-fixi**, **-fixum**, **-figĕre**, 3 (**trans** + **figo** = καρφώνω) διαπερνώ
spolio, 1 (+ αιτ. του προσ. και αφ.) απογυμνώνω, *σκυλεύω*
salus -ūtis (θ.) σωτηρία[7]
peto, **petīvi** (**petii**), **petītum**, **petĕre**, 3 ορμώ· ζητώ[8]
fugā salūtem petere ζητώ τη σωτηρία στη φυγή
fugo, 1 τρέπω σε φυγή[9]

operā (+ γεν. του προσ.) με τις ενέργειες κάποιου, χάρη σε κάποιον

multo, 1 τιμωρώ (+ αφ. της ποινής)

Ετυμολογικά: 1. πρβ. κογκρέσο << ιτ. = συνέλευση· e-gredior 2. < evenio < e+venio 3. *-cello = υπερέχω· πρβ. collis, *κολωνός* 4. < cupidus < cupio 5. < pugna 6. < certo 7. > salūto > salutatio 8. πετ-ώ, *πί-πτ-ω* < **πι-πετ-ω* 9. < fuga· fugio.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η **αφαιρετική** απλή ή εμπρόθετη συγκεντρώνει τις λειτουργίες τριών παλαιότερων πτώσεων: της κυρίως αφαιρετικής (separatīvus), της οργανικής (instrumentālis) και της τοπικής (locatīvus). Στην ελληνική οι χρήσεις της κυρίως αφαιρετικής υπάρχουν στη γενική, ενώ της τοπικής και της οργανικής στη δοτική.

2. Η **κυρίως αφαιρετική** δηλώνει την αφετηρία, εννοούμενη ως (α) **Τοπική προέλευση** (βλ. μάθ. XXVIII) (β) **Καταγωγή** (nobili genere natus· πρβ. *πατρός ἐσθλοῦ πέφυκα·* βρίσκεται και εμπρόθετη), (γ) Υλική αφετηρία ενός πράγματος (αφαιρετ. της **ύλης**): poculum ex auro· πρβ. *τό ἔρυμα λίθων ἐποιήσατο* (δ) Σημείο της **απομάκρυνσης** και του **χωρισμού** (απλή ή εμπρόθετη): με ρήματα που σημαίνουν απέχω, απομακρύνω, ελευθερώνω, χωρίζω, στερώ, εμποδίζω (π.χ. castris abeo, pugnā abstineo· πρβ. *ἀπεῖχον ἀλλήλων παρασάγγην· δεῖ χρημάτων*) (ε) Το αίτιο που προκαλεί το πάθος του υποκειμένου (**ποιητικό αίτιο**) (ζ) Σημείο εκκίνησης για σύγκριση (αφαιρετική **συγκριτική**): fortior hoste· πρβ. *νεώτερος τοῦ Περικλέους* (η) Σημείο εκκίνησης για **εκτίμηση**, **κρίση**, κτλ. singulāris proelii eventu cernētur, quanto... (θ) **το διαιρεμένο όλο** (pauci ex militibus).

3. Η **οργανική** εκφράζει (α) Τη **συνοδεία** (π.χ. cum elephantis Alpes transiit· πρβ. *ἦλθον ναυσί τριάκοντα* (β) Τον **τρόπο** (Tarquinius hoc modo imperium perdit· πρβ. *τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐτείχισαν τὴν πόλιν*) (γ) Την **ιδιότητα** (homo squalidā facie) (δ) Το **όργανο** ή το **μέσο** (hastā eum transfixit· πρβ. *τὴν θύραν τῇ βακτηρίᾳ ἔκρουε*)· όταν πρόκειται για πρόσωπο, χρησιμοποιείται ή η πρόθ. *per* + *αιτ.* ή οι αφαιρετικές operā, beneficio, auxilio + γεν. του προσώπου, π.χ. operā adulescentis (ή per adulescentem) hostes fugāti erant. Το **μέσο** δηλώνουν επίσης οι αφαιρετικές που συνοδεύουν ρήματα όπως το compleo (militibus murum complēvit), το afficio (supplicio est adfectus), το confīdo (viribus suis confīsus)· επίσης επίθετα όπως το dignus (longiōre vitā dignus erat) και το fretus (fretus viribus suis) (ε) Το **μέτρο** (quanto miles Latinus Romano virtūte antecellit· paulo maior natu· πρβ. *πολλῷ κρεῖττόν ἐστιν*) (στ) Την **αναφορά** (virtūte antecellit· πρβ. *ἄνθρωπος ξυνέσει ὑπερέχει τῶν ἄλλων ζώων*) (ζ) Την αιτία (**εσωτερικό αίτιο**) (cupiditāte pugnandi permōtus)· εδώ ανήκουν και οι στερεότυπες φράσεις iussu, iniussu, rogātu + γεν. (iniussu consulis) (η) Την **ποινή** (βλ. XXIX Π3β) (θ) Την **αξία** (βλ. XXIX Π3α).

4. Η **τοπική** προσδιορίζει την πράξη τοπικά ή χρονικά (αφ. του **τόπου** και του **χρόνου**· βλ. το μάθ. XXVIII).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Μήπως θυμόσαστε τις παρακάτω αφαιρετικές;
Poēta epistulis contra iniuriam repugnat (μάθ. I)
Aenēas cum sociis ad Italiam navigat (μάθ. II)
Ultimis annis vitae suae in Campaniā se tenebat (μάθ. V)
Quattuor ex legionibus in hibernis conlocat (μάθ. VI)
Augustus ab Iūlo ortus erat (μάθ. X)
Homo ingentis magnitudinis et facie squalidā (μάθ. XIV)
Octaviānus supplicio capitis eum adfēcit (μάθ. XIV)
Germāni lacte nuntriuntur (μάθ. XV)
Germāni pedibus proeliantur (μάθ. XV)

Cacus fretus viribus suis erat (μάθ. XVIII)
Catilīna ab Antōnio victus est (μάθ. XIX)
Opibus urbis nolīte confidere (μάθ. XXV)
Eā puellā nihil festivius erat (μάθ. XXVI)

II. Να αναγνωριστούν οι αφαιρετικές του κειμένου: hastā, armis, operā

III. Να γίνει χρονική αντικατάσταση των τύπων: abiret, cernātur, revertisset.

IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Παρά τη διαταγή του πατέρα του ο νέος πολέμησε με το Λατίνο στρατιώτη
Ο νέος τιμωρήθηκε από τον πατέρα του με θάνατο.

Και ποδάγρα και … χεράγρα!

Litigat et *podagrā* Diodōrus, Flacce, labōrat.
sed nil patrōno porrigit: haec cheragra est.

(Μαρτιάλης 1, 43)

Ο Διόδωρος έχει δίκη, Φλάκκε, έχει και ποδάγρα·
αλλά στο δικηγόρο του… δεκάρα· αυτό θα πει... χεράγρα!

ΕΝΑΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ο Αρχίας (Aulus Licinius Archia) ήταν Έλληνας ποιητής από την Αντιόχεια. Απέκτησε τη ρωμαϊκή υπηκοότητα, αλλά ο Γράτιος προσέβαλε τη σχετική απόφαση για τεχνικούς –στην ουσία για πολιτικούς– λόγους. Τον ποιητή υπερασπίστηκε με επιτυχία ο Κικέρωνας το 62 π.Χ. Ο λόγος του αυτός είναι ένας από τους πιο λαμπρούς πανηγυρικούς της λογοτεχνίας που γράφτηκαν στην αρχαιότητα. Στο απόσπασμα που ακολουθεί η οπτική γωνία του ρήτορα είναι κύρια ρωμαϊκή: τα λογοτεχνικά κείμενα μας διασώζουν την υποδειγματική συμπεριφορά (exempla) των μεγάλων ανδρών, για να μπορούν να τη μιμούνται οι νεότεροι.

Pleni omnes sunt libri, plenae sapientium voces, plena exemplōrum vetustas; quae iacērent in tenebris omnia, nisi litterārum lumen accederet. Quam multas imagines fortissimōrum virōrum –non solum ad intuendum*, verum etiam ad imitandum*– scriptōres et Graeci et Latīni nobis reliquērunt! Quas ego, cupidus bene gerendi* et administrandi* rem publicam, semper mihi proponēbam. Colendo* et cogitando* homines excellentes animum et mentem meam conformābam. Sic enim –laudem et honestātem solum expetendo*, omnes cruciātus corporis et omnia pericula mortis parvi esse ducendo*– me pro salūte vestrā in tot ac tantas dimicatiōnes obicere potui.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Plēni... **plēnae**... **plēna** + γεν. **exemplōrum**

sapiens -ntis (αρσ.) σοφός[1]

vox, **vocis** (θ.) λόγος

vetustas -ātis (θ.) αρχαιότητα[2]
iacērent: του **iaceo**
tenebrae -ārum (μόνο (πληθ.) σκοτάδι, αφάνεια
nisi (σύνδ. υποθ.) αν δεν (ο υποθ. λόγος **nisi... accederet, iacērent**... δηλώνει το αντίθετο του πραγματικού· βλ. το μάθ. XXXIX)
litterae -ārum τα γράμματα, η λογοτεχνία
lumen -inis (ουδ.) φως[3]
accēdo, -cessi, -cessum, -cedĕre, 3 (**ad** + **cedo**) πλησιάζω· προστίθεμαι, συνοδεύω
imāgo -inis (θ.) εικόνα
non solum... verum etiam όχι μόνο... αλλά και
intueor, -tuitus sum, -tuēri, αποθ. 2 (**in** + **tueor**) ατενίζω, κοιτάζω[4]
scriptor -ōris (αρσ.) συγγραφέας[5]
relinquo, -līqui, -lictum, -linquĕre (**re** + **linquo**) αφήνω, κληροδοτώ[6]
quas = eas = imagines
gero διοικώ
administro, 1 διαχειρίζομαι[7]
semper (επίρρ.) πάντοτε[8]
propōno, -posui, -positum, -ponĕre, 3 (**pro** + **pono**· + αιτ. και δοτ.) βάζω μπροστά μου ως παράδειγμα (**quas... mihi proponēbam**)
colo, colui, cultum, colĕre, 3 καλλιεργώ· λατρεύω[9]
cogito, 1 σκέφτομαι, αναλογίζομαι
excellens -ntis (μτχ. του **excello**) διακεκριμένος, έξοχος[10]
conformo, 1 (**cum** + **formo**) διαμορφώνω, διαπλάθω[11]
sic (επίρρ.) έτσι, με τον τρόπο αυτό
honestas -ātis (θ.) τιμή, δόξα[12]
expeto, -petīvi (petii), -petītum, -petĕre, 3 (**ex+peto**) επιδιώκω
cruciātus -us (αρσ.) βάσανο, ταλαιπωρία[13]
duco, dūxi, ductum, ducĕre, 3 θεωρώ· **aliquid parvi** (γεν.) **duco** θεωρώ ότι κάτι έχει μικρή αξία, δεν υπολογίζω
pro (πρόθ.+ αφ.) για χάρη **pro salūte vestra** για τη σωτηρία σας
tot (άκλ. δεικτ. αντ.) τόσοι πολλοί
dimicatio -ōnis (θ.) αγώνας[14]
obicio, -iēci, -iectum, -icĕre, 3* (**ob** + **iacio**) ρίχνω· **me obicio** ρίχνομαι (σύνταξη: **me potui obicĕre in tot ac tantas dimicatiōnes pro salūte vestra**)

Ετυμολογικά: 1. > sapientia 2. vetus-eris = παλιός· πρβ. veterānus ⩾ βετεράνος 3. luna, il-lustris 4. > tutor 5. < scribo 6. *λείπ-ω, ἔ-λιπον*.7. minister 8. > sempiternus 9. agri-cultura 10. ante-cello 11. < forma 12. honor, honōro 13. ex-crucio 14. < dimico

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Το **γερούνδιο είναι ρηματικό ουσιαστικό** ουδέτερου γένους με **ενεργητική** σημασία. Διαθέτει τέσσερις πτώσεις (γενική, δοτική, αιτιατική και αφαιρετική). Ισοδυναμεί με τις πλάγιες πτώσεις του έναρθρου απαρέμφατου της ελληνικής. Σχηματίζεται από το θέμα του ενεστώτα, και οι καταλήξεις του είναι: -ndi, -ndo, -ndum, -ndo (όπως δηλ. των δευτερόκλ. ουσιαστικών). Τα γερούνδια των 4 συζυγιών στη γενική είναι αντίστοιχα:

ama-ndi, dele-ndi, leg*e*-ndi, audi*e*-ndi

Γεν.	pugna-ndi	τοῦ μάχεσθαι
Δοτ.	pugna-ndo	εἰς (πρὸς) τὸ μάχεσθαι
Αιτ.	pugna-ndum	τὸ μάχεσθαι
Αφ.	pugna-ndo	τῷ μάχεσθαι (ή εμπρόθετο έναρθρο απαρ.)

Η **γενική** του γερουνδίου χρησιμοποιείται ως συμπλήρωμα ουσιαστικών και επιθέτων και των προθέσεων causā και gratiā (για να)· π.χ. cupiditas pugnandi (= pugnae) επιθυμία για μάχη. Η **δοτική** εκφράζει σκοπό και χρησιμοποιείται κυρίως με επίθετα που σημαίνουν «κατάλληλος», «χρήσιμος» (aptus, idoneus, commodus, utilis)· π.χ. locus pugnando (= pugnae) idoneus τόπος κατάλληλος για μάχη. Η **αιτιατική** του γερουνδίου είναι πάντοτε εμπρόθετη (ad, in) και δηλώνει **σκοπό** ή **προορισμό** [π.χ. dux milites ad pugnandum (= ad pugnam) hortātus est ο στρατηγός εμψύχωσε τους στρατιώτες για να πολεμήσουν] ή αναφορά (XXXIV A3).

Τέλος, η **αφαιρετική** του γερουνδίου χρησιμοποιείται χωρίς πρόθεση για να δηλωθεί ο **τρόπος**, και εμπρόθετη (de, ex, in και ab) για να δηλωθεί η α ν α φ ο ρ ά , η α φ ε τ η ρ ί α κτλ. π.χ. Rōmāni fortiter pugnando (= forti pugnā) castra cepērunt οι Ρωμαίοι κατέλαβαν το στρατόπεδο πολεμώντας γενναία· lĭber de beāte vivendo βιβλίο για

(σχετικά με) την ευτυχισμένη ζωή. Υπενθυμίζουμε ότι τα α π ο θ ε τ ι κ ά ρήματα διαθέτουν γερούνδιο λόγω της ενεργητικής σημασίας τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να γίνει γραμματική και συντακτική αναγνώριση των γερουνδίων του κειμένου.

II. Να συμπληρωθεί ο κατάλληλος τύπος του γερουνδίου
Adulescens cupidus..... erat (proelior)
Adulescens ad..... ruit (certo)
Hostes..... salūtem petivērunt (fugio)
Ars (τέχνη)..... difficilis est (scribo)
Adversarius perītus..... erat (bello)

III. Να γίνει συντακτική αναγνώριση των τύπων: exemplōrum, virōrum, parvi.

IV. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του τύπου reliquērunt. Homines excellentes: να κλιθούν μαζί

V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Παραδείγματα για μίμηση
Ο νους τρέφεται (alor) με το διάβασμα (lego, 3)

Όταν το ανάστημα των παιδιών μικραίνει διαρκώς...

P. Oppius dixit de genere Lentulōrum, cum assidue minōres parentibus liberi essent, *nascendo* interitūrum esse.

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 67)

Ο Πόπλιος Όππιος είπε αναφερόμενος στην οικογένεια των Λεντούλων, που τα παιδιά τους γεννιόντουσαν από γενιά σε γενιά όλο και πιο κοντά, ότι η αναπαραγωγή θα την οδηγούσε στην εξαφάνιση!

ΚΑΙΡΟΣ ΓΙΑ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ

Ο Μάρκελλος (Marcus Claudius Marcellus) υπήρξε πολιτικός αντίπαλος του Ιουλίου Καίσαρα. Δυο χρόνια μετά την ήττα του Πομπηίου στα Φάρσαλα (48 π.Χ.) ο Καίσαρας του επέτρεψε να επιστρέψει στη Ρώμη από τη Μυτιλήνη όπου είχε αυτοεξοριστεί. Ο Μάρκελλος όμως δολοφονήθηκε στον Πειραιά το 45 π.Χ., πριν προλάβει να γυρίσει. Λίγο νωρίτερα ο Κικέρωνας είχε αναλάβει να ευχαριστήσει τον Καίσαρα γι' αυτή του την απόφαση με το λόγο του «Pro Marcello». Με αφορμή το Μάρκελλο ο Κικέρωνας εκφράζει την άποψή του για το ευαίσθητο, όσο και οδυνηρό, θέμα του εμφύλιου ανάμεσα στον Καίσαρα και τον Πομπήιο. Επισημαίνοντας τις ευθύνες και των δυο προτείνει ταυτόχρονα στον Καίσαρα ένα ευρύ πρόγραμμα ανασυγκρότησης «για να γιατρευτούν οι πληγές του πολέμου» (βλ. και την εισ. στο μάθ. XXXVII)

Omnia sunt excitanda* tibi uni, C. Caesar, quae iacēre sentis perculsa atque prostrāta impetu belli ipsīus, quod necesse fuit: constituenda* iudicia, revocanda* fides, comprimendae* libidines, propaganda* suboles; omnia quae dilapsa iam diffluxērunt, sevēris legibus vincienda* sunt. In tanto civīli bello, in tanto ardōre animōrum et armōrum, quassāta res publica multa perdidit et ornamenta dignitātis et praesidia stabilitātis suae; multaque uterque dux fēcit armātus, quae idem togātus fieri prohibuisset. Quare subveniendum* reipublicae est et omnia nunc belli vulnera tibi sananda* sunt, quibus praeter te medēri nemo potest.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

excito, 1 αποκαθιστώ, ανασυγκροτώ

unus μόνος

sentio αισθάνομαι, ξέρω

percello, **-culi**, **-culsum**, **-cellĕre**, 3 (**per** + **cello**) ανατρέπω

prosterno, **-strāvi**, **-strātum**, **-sternĕre**, 3 (**pro** + **sterno**) ρίχνω κάτω, καταλύω

impetus -us (αρσ.) ορμή[1]· **impetu belli** από τη λαίλαπα του πολέμου

necesse (άκλ.) αναγκαίο, αναπόφευκτο

constituo αναδιοργανώνω

iudicium -ii(i) το δικαστήριο, η δικαιοσύνη[2]

revoco, 1 (**re** + **voco**) ανακαλώ· αποκαθιστώ[3]

fides η εμπορική πίστη

comprimo, **-pressi**, **-pressum**, **-primĕre**, 3 (**cum** + **premo**) περιορίζω, χαλιναγωγώ

libīdo -inis (θ.) πάθος

propāgo, 1 αφήνω απογόνους, διαιωνίζω το είδος[4]

suboles -is (θ.) οι απόγονοι **propaganda suboles** πρέπει να επιδιωχθεί η αύξηση του πληθυσμού

dilābor, **-lapsus sum**, **-lābi** (**dis** + **labor**), αποθ. 3, καταρρέω

diffluo, **-flūxi**, **-fluctum**, **-fluĕre**, 3 (**dis** + **fluo**) = διαρ-ρέω· καταλύομαι[5]

sevērus -a -um αυστηρός

vincio, **vinxi**, **vinctum**, **vincīre**, 4 δένω, στερεώνω

civīlis -is -e εμφύλιος[6]

ardor -ōris (αρσ.) πάθος

quasso, 1 συντρίβω· **quassāta res publica** η ρημαγμένη πολιτεία

ornamentum -i στολίδι, διακριτικό

dignitas -ātis (θ.) κύρος[7]

praesidium -ii(i) στήριγμα

stabilitas -ātis (θ.) σταθερότητα[8]

uterque, **utraque**, **utrumque** (αντων. επίθ.) *έκάτερος*, και ο ένας και ο άλλος· **uterque dux** και οι δύο αρχηγοί (ενν. ο Καίσαρας και Πομπήιος)

armātus οπλισμένος· στον πόλεμο

togātus τηβεννοφόρος (**toga** τήβεννος)· στην ειρήνη

prohibuisset (υποτ. του απραγματοποίητου) θα είχε εμποδίσει

quāre (σύνδ. συμπ.) επομένως

subvenio, **-vēni**, **-ventum**, **-venīre** 4 (**sub** + **venio**· + δοτ.) βοηθώ

sano, 1 θεραπεύω[9]

medeor, **medēri**, αποθ. 2 (+ δοτ.) γιατρεύω (αντικ. είναι το **quibus vulneribus**)[10]

Ετυμολογικά: 1. < peto 2. < iudex 3. vox 4. πρβ. προπαγάνδα < de propaganda fide = για τη διάδοση της πίστης 5. fluvius, flumen 6. < civis· civitas 7. < dignus 8. < stabilio 9. πρβ. σανατόριο < λατ. 10. κυρ. «φροντίζω»· πρβ. *μήδ-ομαι*

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Το **γερουνδιακό** είναι **ρηματικό επίθετο** με **παθητική** σημασία. Σχηματίζεται από το ενεστωτικό θέμα με την προσθήκη των καταλήξεων: -ndus, -nda, -ndum και κλίνεται όπως τα δευτερόκλιτα επίθετα: ama-ndus (-a -um), dele-ndus (-a -um), lege-ndus (-a -um), audi*e*-ndus (-a -um). Αντιστοιχεί στα ρηματ. επίθετα της ελληνικής σε *-τέος*.

2. Μαζί με το sum το γερουνδιακό σχηματίζει τη λεγόμενη **παθητική περιφραστική συζυγία** (μεταφράζουμε με το «πρέπει να»). Στην περίπτωση αυτή η σύνταξη μπορεί να είναι προσωπική ή απρόσωπη. **Προσωπική** σύνταξη έχουμε όταν το γερουνδιακό ανήκει σε ρήμα ενεργητικό μεταβατικό που συντάσσεται με αιτιατική. Το γερουνδιακό συμφωνεί με το υποκείμενο του sum στο γένος, στον αριθμό και στην πτώση (όπως δηλ. το επιθετικό κατηγορούμενο) π.χ. Omnia sunt excitanda πρέπει να ανασυγκροτηθούν τα πάντα (πρβ. *διαβατέος ἐστὶν ἡμῖν ὁ ποταμός*). **Απρόσωπη** σύνταξη έχουμε όταν το ρήμα, στο οποίο ανήκει το γερουνδιακό, είναι αμετάβατο ή συντάσσεται με πτώση διαφορετική από την αιτιατική.

Στην περίπτωση αυτή το γερουνδιακό βρίσκεται στην ονομαστική του ενικού του ουδετέρου π.χ. subveniendum est reipublicae (subvenio + δοτ.) πρέπει να βοηθήσουμε την πολιτεία (πρβ. *μεθεκτέον ἐστὶν τῶν πραγμάτων*).

3. Η προσωπική περιφραστική συζυγία σε όλους τους τύπους της οριστικής έχει ως εξής:

fides revocanda est	η πίστη πρέπει να αποκατασταθεί
fides revocanda erat	η πίστη έπρεπε να αποκατασταθεί
fides revocanda erit	η πίστη θα πρέπει να αποκατασταθεί
fides revocanda fuit	η πίστη έπρεπε να έχει αποκατασταθεί
fides revocanda fuerat	η πίστη έπρεπε να είχε αποκατασταθεί
fides revocanda fuerit	η πίστη θα πρέπει να έχει αποκατασταθεί

στο απαρέμφατο: puto fidem revocandam esse νομίζω ότι η πίστη πρέπει να αποκατασταθεί
και στην υποτακτική: fides revocanda sit, ... revocanda esset, ... revocanda fuerit, ... revocanda fuisset.

4. Το ποιητικό αίτιο του γερουνδιακού τίθεται σε πτώση **δοτική**: omnia tibi sananda sunt (όπως με τα επίθετα σε **-τέος** της ελληνικής).

5. Το sum είναι δυνατό να παραλείπεται και να υπονοείται σε διαφορετικό τύπο κάθε φορά· π.χ. constituenda iudicia (sunt)· revocanda fides (est)· comprimendae libidines (sunt)· propaganda suboles (est).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να γίνει γραμματική και συντακτική αναγνώριση των γερουνδιακών του κειμένου.

II. Να αντικατασταθεί το debeo + απαρ. (οφείλω να, πρέπει να) από τον αντίστοιχο τύπο της παθητικής περιφραστικής συζυγίας. Να δηλωθεί και το ποιητικό αίτιο· π.χ. vulnera sanāre debēmus = vulnera nobis sananda sunt.

Fortes viros imitāri debēmus =

Rem publicam bene gerere debent (illi) =

Animum conformāre debeo =

Homines excellentes colere debētis =
Honestātem expetere debet (ille) =
Vulneribus medēri debes =

III. Να γίνει συντακτική αναγνώριση των τύπων: iacēre, impetu, legibus, dignitātis

IV. Να κλιθεί το uterque· να γίνει χρονική αντικατάσταση του prohibuisset.

V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Πρέπει να αποφεύγουμε (vito, 1) τους πολέμους.
Πρέπει να επιδιώκουμε (expeto, 3) την ειρήνη (pax, pacis).

Δώρο για μικρούς και μεγάλους.

Inducenda rota *est*; das nobis utile munus:
iste trochus pueris at mihi canthus erit.

(Μαρτιάλης 14, 168)

Στον τροχό πάει στεφάνι σιδερένιο· χρήσιμο το δώρο σου:
εγώ θα το ’χω ρόδα και τα παιδιά για τσέρκι!

Ο ΣΚΙΠΙΩΝΑΣ Ο ΑΦΡΙΚΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΛΗΣΤΑΡΧΟΙ

Ο Σκιπίωνας ο Αφρικανός ο πρεσβύτερος (Publius Cornēlius Scipio Africānus maior) υπήρξε ο νικητής του Αννίβα στο Β΄ Καρχηδονιακό πόλεμο (βλ. την εισ. στο μάθ. XI). Οι αντίπαλοί του, με επικεφαλής τον Κάτωνα (βλ. την εισ. στο μάθ. XXV), αγωνίστηκαν να αμαυρώσουν την αίγλη του για πολιτικούς λόγους. Εντούτοις, ο Σκιπίωνας παρέμεινε μια εξαιρετικά δημοφιλής προσωπικότητα, όπως διαπιστώνουμε και από το παρακάτω κείμενο: σε αυτό ο Σκιπίωνας γίνεται κυριολεκτικά «αντικείμενο λατρείας» από τους λήσταρχους. Το επεισόδιο αυτό είναι ενδεικτικό για την τάση των Ρωμαίων να διοχετεύουν ένα μέρος –ίσως το πιο χαρακτηριστικό– της θρησκευτικότητάς τους στη «θεοποίηση» των μεγάλων μορφών του παρελθόντος τους (βλ. και την εισ. στο μάθ. V).

Cum Africānus in Literno esset, complūres praedōnum duces forte salutātum ad eum venērunt. Tum Scipio, cum se ipsum captum* venisse eos existimasset, praesidium domesticōrum in tecto conlocāvit. Quod ut praedōnes animadvertērunt, abiectis armis ianuae appropinquavērunt

Αργυρός δηνάριος με τη μορφή Σκιπίωνα του Αφρικανού του πρεσβύτερου(;) (γύρω στο 105 π.Χ.)

et clarā voce Scipiōni nuntiavērunt (incredibile audītu!) virtūtem eius admirātum* se venisse. Haec postquam domestici Scipiōni rettulērunt, is fores reserāri eosque intromitti iussit. Praedōnes postes ianuae tamquam sanctum templum venerāti sunt et cupide Scipiōnis dextram osculāti sunt. Cum ante vestibulum dona posuissent, quae homines deis immortalibus consecrāre solent, domum revertērunt.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Liternum-i το Λίτερνο της Καμπανίας
complūres -es -(i)a πολλοί
praedo -ōnis (αρσ.) ληστής[1]
forte (επίρρ.) κατά τύχην[2]
salūto, 1 χαιρετίζω επίσημα
praesidium φρουρά
domestici -ōrum (πληθ.) οι δούλοι του σπιτιού[3]
tectum-i σπίτι
abicio, **-iēci**, **-iectum**, **-icĕre** (**ab** + **iacio**) πετώ μακριά· καταθέτω (τα όπλα)
clarus καθαρός, δυνατός[4]
incredibile auditu απίστευτο στο άκουσμα, να το ακούς και να μην το πιστεύεις!
haec = **verba praedōnum**, τα λόγια των ληστών
admīror, αποθ. 1 (**ad** + **miror**) θαυμάζω[5]
resero, 1 ανοίγω
intromitto, **-mīsi**, **-missum**, **-mittĕre**, 3 (**intra** + **mitto**) βάζω μέσα
postis -is (αρσ.) παραστάδα
sanctus -a -um ιερός[6]
tamquam (επίρρ. παραβολ.) όπως, ως, σαν
veneror, αποθ. 1, προσκυνώ, λατρεύω
cupide (επίρρ.) με πάθος[7]
dextra -ae ≃ το δεξί (χέρι[8])
osculor, αποθ. 1 φιλώ[9]
vestibulum -i πρόδομος, είσοδος
dōnum -i ≃ δώρο[10]
pono, **posui**, **positum**, **ponĕre**, 3 τοποθετώ
consecro, 1 αφιερώνω, προσφέρω[11]

Ετυμολογικά: 1. < praeda 2. fortūna 3. < domus 4. prae-clārus 5. mirabilis 6. sacer 7. < cupidus < cupio 8. dex-ter ≃ δεξιός 9. < osculum 10. < do 11. < sacer

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Το **σουπίνο** είναι **ρηματικό ουσιαστικό αρσενικού γένους**. Έχει μόνο δύο τύπους, αιτ. σε -um και αφ. σε -u: amāt-um / amāt-u, delēt-um / delēt-u, lect-um / lect-u, audīt-um / audīt-u. (Για το σχηματισμό του βλ. το μάθ. XI).

2. Ο τύπος σε -um δείχνει το **σκοπό** της **κίνησης**, με ρήματα όπως eo, venio, mitto κτλ. π.χ. Praedōnes venērunt salutātum οι ληστές ήρθαν για να χαιρετήσουν (πρβ. την τελική μετοχή της ελληνικής: *τοῦτο λέξων ἔρχομαι*).

3. Εφόσον το σουπίνο ανήκει σε ρήμα μεταβατικό, μπορεί να έχει και αντικείμενο· π.χ. Praedōnes venērunt Scipiōnem salutātum.

4. Ο **σκοπός** με ρήματα που δείχνουν **κίνηση** μπορεί να εκφραστεί με διαφορετικούς τρόπους· π.χ. (βλ. και το μάθ. XXXVI)
Praedones venērunt salutātum (σουπίνο)
Praedones venērunt ad salutāndum (εμπρόθετη αιτ. του γερουνδίου)
Praedones venērunt salutāndi causā· (γεν. του γερουνδίου με την causā (gratiā)· βλ. και το μάθ. XXXVI).

5. Ο τύπος του σουπίνου σε -u εκφράζει την **αναφορά**. Τον συναντάμε με επίθετα όπως facilis, difficilis, iucundus (ευχάριστος), incredibilis (απίστευτος), mirabilis (θαυμαστός, περίεργος κτλ.). Τα σουπίνα σε -u είναι συνήθως στερεότυπα: dictu, factu, auditu, visu κτλ. (πρβ. το απαρ. της αναφοράς: *εὐπρεπὴς ἰδεῖν, ἡδὺς ἀκούειν* κτλ.) Π.χ.
hoc facile dictu est είναι εύκολο να το πει κανείς
hoc incredibile auditu est είναι απίστευτο που το ακούει κανείς
hoc mirabile visu est το θέαμα σου προξενεί το θαυμασμό.

Σημ. Σουπίνο διαθέτουν και τα α π ο θ ε τ ι κ ά ρήματα, επειδή έχουν κυρίως ενεργητική σημασία.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να γίνει αναγνώριση των σουπίνων που υπάρχουν στο κείμενο.

II. Να αντικατασταθεί από σουπίνο σε -um το εμπρόθετο γερούνδιο· π.χ. venērunt *ad spectandum* = venērunt spectātum
Legātos misērunt *ad orandum* (oro παρακαλώ) =
Ad dormiendum eunt =
Legiōnes veniunt *ad hiemandum* =
Praedōnes venērunt *ad spectandum* =

III. Να αντικατασταθεί το εμπρόθετο γερούνδιο από το σουπίνο σε -u· π.χ. facile est *ad credendum* = facile est creditu
Facile est *ad intellegendum* =
(ρ. intellego)
Difficile est *ad iudicandum* =
(ρ. iudico)
Facile est *ad cognoscendum* =
(ρ. cognosco)

IV. Να συνταχτεί η περίοδος: cum.... venērunt

V. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του τύπου: rettulērunt (γράφεται συνήθως με δύο t, γιατί προέρχεται από παρακείμενο με αναδιπλασιασμό: < * retetulērunt)

VI. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις (με σουπίνο):
Πήγαμε (eo) για να τον χαιρετήσουμε
Είναι ευχάριστο να το βλέπει κανείς

Δεν ξεκολλάει!

Mirāris, quare *dormītum* non eat Afer?
accumbat cum quā, Caediciāne, vides.

(Μαρτιάλης 10, 84)

Απορείς που ο Άφρος δεν πάει για ύπνο;
Αφού βλέπεις τι παρέα έχει στο τραπέζι!

Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΑ ΔΕΙΝΑ ΤΗΣ ΕΞΟΡΙΑΣ

Ο Λούκιος Ανναίος Σενέκας (Lucius Annaeus Seneca) υπήρξε ίσως η πιο πολυσύνθετη φυσιογνωμία του λεγόμενου «αργυρού αιώνα» (1ος μ.Χ.) τη ρωμαϊκής λογοτεχνίας. Από την πολυτάραχη ζωή του αναφέρουμε την εξορία του, την αποτυχημένη προσπάθεια διαπαιδαγώγησης του μελλοντικού αυτοκράτορα Νέρωνα και την αυτοκτονία του το 65 μ.Χ., μετά από διαταγή του πρώην μαθητή του. Το απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από ένα παρηγορητικό κείμενο (consolatio), που ο Σενέκας απευθύνει στη μητέρα του Ελβία από την εξορία, για να της απαλύνει τον πόνο του χωρισμού. Ως Στωικός φιλόσοφος (βλ. την εισ. στο μάθ. XXXIX) ο Σενέκας υποστηρίζει πως οι ταλαιπωρίες της εξορίας δεν μπορούν να αγγίξουν τον σοφό. Αναφερόμενος ειδικότερα στη φτώχεια, αντλεί παραδείγματα (βλ. την εισ. στο μάθ. XXXII) από τη ρωμαϊκή ιστορία, για να δείξει πως η φτώχεια υπήρξε ο μόνιμος σύντροφος των μεγάλων ανδρών.

Unum fuisse Homēro servum, tres Platōni, nullum Zenōni tradunt. Nemo vero eos miserētur, quod* infeliciter vixerint. Menēnius Agrippa, qui inter patres ac plēbem publicae gratiae sequester fuit, aere collāto funerātus est. Atilius Rēgulus, cum Poenos in Africā funderet, ad senātum scripsit mercenarium suum discessisse et ab eo desertum esse rus; id senatui publice curāri placuit, quoniam* Rēgulus aberat. Scipiōnis filiae ex aerario dotem accepērunt, quia* nihil illis reliquerat pater. Aequum mehercule erat populum Rōmānum tribūtum Scipiōni conferre, cum* a Carthagine semper tribūtum ipse exigeret. O felīces viros puellārum, quibus populus Rōmānus loco soceri fuit!

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Homērus -i ο Όμηρος
Plato -ōnis ο Πλάτωνας
Zeno -ōnis ο Ζήνωνας
nemo eos miserētur (υποτ. προτρ.) κανείς ας μην τους λυπηθεί
infeliciter (επίρρ.) στη δυστυχία[1]
Menēnius Agrippa ο Μενήνιος Αγρίππας
patres οι πατρίκιοι
plebs, **plebis** (**plebes -ēi**) (θ.) οι πληβείοι
publicus -a -um δημόσιος
gratia -ae χάρη, συμφιλίωση[2]
sequester -stris (αρσ.) μεσολαβητής[3]· **publicae gratiae sequester** μεσολαβητής για την κοινή συμφιλίωση (για τη συμφιλίωση των τάξεων: ο Μενήνιος Αγρίππας έπεισε τους πληβείους να σταματήσουν την «απεργία» τους το 494 π.Χ.)
aes, **aeris** (ουδ.) χαλκός, μπρούντζος· χρήματα
confero, **-tuli**, **-lātum**, **-ferre** (**cum** + **fero**) συγκεντρώνω· **aere collāto** με έρανο
funero, 1 κηδεύω[4]
Atilius Rēgulus ο Ατίλιος Ρήγουλος (Ρωμαίος ύπατος· νίκησε αρχικά τους Καρχηδόνιους στον Α΄ Καρχηδονιακό πόλεμο, αλλά αργότερα ηττήθηκε και πιάστηκε αιχμάλωτος)
Poeni -ōrum οι Καρχηδόνιοι[5]
fundo, **fudi**, **fusum**, **fundĕre**, 3 ≃ χύνω· τρέπω σε φυγή[6]
mercenārius -ii μισθωτός εργάτης[7]
desero, **deserui**, **desertum**, **deserĕre**, 3 εγκαταλείπω
rus, **ruris** (ουδ.) αγρός
publice (επίρρ.) με τη φροντίδα του κράτους
placet (+ δοτ. προσ. και απαρ.) αποφασίζω
id (= **rus**) **senatui publice curāri placuit** η Σύγκλητος αποφάσισε να αναλάβει το κράτος τη φροντίδα του αγρού (να καλλιεργηθεί με τη φροντίδα του κράτους)
quoniam (σύνδ. αιτ.) επειδή
aerarium -ii(i) το δημόσιο ταμείο[8]
dos, **dōtis** (θ.) προίκα[9]
quia (σύνδ. αιτ.) επειδή
aequum est (+ απαρ.) είναι δίκαιο
mehercule (επιφ.) μα τον Ηρακλή!
tribūtum -i φόρος, εισφορά
confero πληρώνω
cum (σύνδ. αιτ.) αφού

exigo, **-ēgi**, **-actum**, **-igĕre**, 3 (**ex** + **ago**) εισπράττω
felix -īcis ευτυχισμένος[10]
vir = **marītus** άντρας
socer -eri πεθερός[11]·
loco (αφ.) **soceri fuit** πήρε τη θέση του πεθερού.

Ετυμολογικά: 1. in-felici-ter < felix· felicitas 2. gratus, gratulatio 3. < sequor 4. < funus 5. < Φοίνικες: η Καρχηδόνα ήταν αποικία των Φοινίκων· πρβ. Punicus 6. con-fundo 7. mercātor 8. < aes 9. < do· ≃ *δωτ-ίνη* δώρο 10. feliciter 11. *έκυρός* = πεθερός.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Οι **αιτιολογικές προτάσεις** είναι προτάσεις **επιρρηματικές**. Δηλώνουν την **αιτία** του περιεχομένου μιας άλλης πρότασης, συνήθως της κύριας. Εισάγονται με τους συνδέσμους quod, quia, quoniam (quando). Όταν η αιτιολογία είναι αντικειμενικά αποδεκτή, τότε η έγκλιση που αναμένεται είναι η **οριστική**. Αντίθετα, όταν η αιτιολογία είναι υποθετική ή υποκειμενική (δηλαδή εκφράζει την άποψη του υποκειμένου της κύριας πρότασης), η έγκλιση είναι λογικά η **υποτακτική**. Στα αρχαία ελληνικά έχουμε αντίστοιχα (α) οριστ., δυνητ. οριστ., δυνητ. ευκτική (β) ευκτ. του πλάγιου λόγου, για υποκειμενική αιτιολογία.

Συχνά ο σύνδ. quod (αλλά και ο quia) συνοδεύεται από διάφορα επιρρήματα ή εμπρόθετους προσδιορισμούς που σημαίνουν «γι' αυτό το λόγο» (π.χ. propterea quod), οπότε ξέρουμε σίγουρα ότι η πρόταση είναι αιτιολογική και όχι αναφορική. Παραδείγματα:

Tacent quia periculum metuunt = σιωπούν επειδή φοβούνται τον κίνδυνο

Socrates accusātus est quod iuvenes corrumperet = ο Σωκράτης κατηγορήθηκε γιατί τάχα διέφθειρε τη νεολαία (πρβ. αρχ. *οἱ Ἀθηναῖοι τὸν Περικλέα ἐκάκιζον, ὅτι στρατηγὸς ὢν οὐκ ἐπεξάγοι ἐπὶ τοὺς πολεμίους*)

Hoc facio non quod mihi placeat, sed quod debeo: το κάνω όχι επειδή μου αρέσει αλλά επειδή πρέπει.

2. Αιτιολογικές προτάσεις εισάγονται και με το σύνδεσμο cum και εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική** (όπως δηλαδή και ο διηγηματικός cum· βλ. το μάθ. XXIV). Ο λόγος που έχουμε την υποτακτική είναι επειδή συνήθως η αιτιολογία είναι το αποτέλεσμα μιας εσωτερικής, λογικής διεργασίας. Παράδειγμα:

Cum sis mortālis, quae sunt mortalia, cura αφού είσαι θνητός, φρόντιζε για ό,τι αφορά τους θνητούς.

Συχνά ο αιτιολογικός cum συνοδεύεται από μόρια ή επιρρήματα (π.χ. όπως το praesertim) που μας βοηθούν να τον ξεχωρίσουμε από τον ιστορικό ή τον παραχωρητικό.

Όταν στην αιτιολογική πρόταση υπάρχει υποτακτική, τηρείται γενικά η **ακολουθία των χρόνων** (βλ. μαθ. XXIII και XXIV).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν οι αιτιολογικές προτάσεις του κειμένου (σύνδεσμος, έγκλιση και ακολουθία).

II. Να αντικατασταθεί ο προσδιορισμός του αιτίου που δηλώνεται με εμπρόθετο ή αφαιρετική από αιτιολογική πρόταση· π.χ. homo punītus est propter suam audaciam (θράσος) = homo punītus est (τιμωρήθηκε), quod audax (θρασύς) erat.
Να δικαιολογηθεί η έγκλιση της αιτιολογικής πρότασης και η ακολουθία των χρόνων (αν χρειάζεται):
Milites *timōre* arma abiciunt (timeo) =
Virum *propter virtūtem* admirāmur (fortis sum) =
Adulescens *cupiditāte pugnandi* periit (cupio pugnāre) =
Propter mortem patris infeliciter vixērunt (morior) =

III. Να συνταχτεί η πρόταση: id senatui publice curāri placuit.

IV. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του τύπου exigeret· να κλιθεί το ουσ. aes.

V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Κατατρόπωσε (fundo, 3) τους Καρχηδονίους, επειδή ήταν γενναίος
Δεν του έδωσαν χρήματα (pecunia -ae), γιατί δήθεν ήταν πλούσιος (dives)

Αφού δε θέλουν να φάνε, ας πιουν!

P. Claudius bello Punico, cum proelium navāle committere vellet auspiciaque petisset et pullarius non exīre caveā pullos nuntiasset, abici eos in mare iussit dicens, «*quia esse nolunt*, bibant».

(Βαλέριος Μάξιμος 1, 4, 3)

Ο Πόπλιος Κλαύδιος, στη διάρκεια του Α΄ Καρχηδονιακού πολέμου, πριν να ναυμαχήσει κατέφυγε στην ορνιθομαντεία· ο φύλακας των ιερών ορνίθων του ανάγγειλε ότι οι όρνιθες δεν έβγαιναν από το κλουβί τους· τότε ο Κλαύδιος διέταξε να τις πετάξουν στη θάλασσα λέγοντας: «Αφού δε θέλουν να φάνε, ας πιουν!»[1]

---

1. Οι Ρωμαίοι ερμήνευαν τη θέληση των θεών ανάλογα με τον τρόπο που τα πουλιά έτρωγαν (βλ. και την εισ. στο μάθ. XII).

Ρωμαίοι και Σαμνίτες που συνάπτουν συνθήκη
(ταφική τοιχογραφία από τη Ρώμη· 4ος αι. π.Χ.).

ΜΙΑ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΔΩΡΟΔΟΚΙΑΣ

Ο Μάνιος Κούριος Δεντάτος (Manius Curius Dentātus· βλ. την εισ. στο μάθ. XXII) υπήρξε μια θρυλική φυσιογνωμία της ρωμαϊκής ιστορίας. Ολιγαρκής και αδιάφθορος έδωσε -όπως μας πληροφορεί το παρακάτω χωρίο- μια περήφανη απάντηση στους πρέσβεις των Σαμνιτών που προσπάθησαν να τον δωροδοκήσουν με χρυσάφι. Η εγκράτεια και η ολιγάρκεια διέκρινε γενικότερα -έτσι τουλάχιστον υποστήριζαν οι Ρωμαίοι- τους ήρωες των πρώτων αιώνων της Ρώμης. Στην αντίληψη των Ρωμαίων ιστορικών η ηθική παρακμή (βλ. τις εισ. στα μαθ. XI και XXX) συνδέθηκε κύρια με τα ελαττώματα της απληστίας (avaritia) και της τρυφής (luxuria).

Manius Curius Dentātus maximā frugalitāte utebātur, quo* facilius divitias contemnere posset. Die quodam Samnitium legāti ad eum venērunt. Ille se in scamno assidentem apud focum et ex ligneo catillo cenantem eis spectandum* praebuit. Samnitium divitias contempsit et Samnītes paupertātem eius mirāti sunt. Nam cum ad eum magnum pondus auri publice missum attulissent, ut* eo uterētur, vultum risu solvit et protinus dixit: «Supervacaneae, nē* dicam ineptae, legatiōnis ministri, narrāte Samnitibus Manium Curium malle locupletibus imperāre quam ipsum fieri locuplētem; et mementōte me nec acie vinci nec pecuniā corrumpi posse».

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

frugalitas -ātis (θ.) ολιγάρκεια
utor, **usus sum**, **uti**, αποθ. 3 (+ αφ.) χρησιμοποιώ[1]· **frugalitāte utor** είμαι ολιγαρκής
quo (σύνδ. τελ.) για να· **quo facilius... posset** για να μπορεί ευκολότερα
facilis -is -e εύκολος[2]
divitiae -ārum (μόνο πληθ.) πλούτη[3]
contemno, **-tempsi**, **-temptum**, **-temnĕre**, 3 περιφρονώ
Samnītes -ium οι Σαμνίτες
scamnum -i ⩾ σκαμνί[4]
assideo, **-sēdi**, **-sessum**, **-sidēre**, 2 (**ad** + **sedeo**) κάθομαι (δίπλα)
focus -i εστία, φωτιά· **apud focum** δίπλα στη φωτιά
ligneus -a -um ξύλινος
catillus -i πιάτο
ceno, 1 δειπνώ, γευματίζω
praebeo, **-bui**, **-bitum**, **-bēre**, 2 (**prae** + **habeo**) παρέχω, προσφέρω
se spectandum (γερουνδιακό του σκοπού)
praebuit παρουσιάστηκε για να τον δουν, στα μάτια τους
paupertas -tātis (θ.) φτώχεια[5]
miror, αποθ. 1 θαυμάζω[6]
pondus -eris (ουδ.) βάρος[7]
aurum -i χρυσάφι· **magnum pondus auri** πολύ χρυσάφι
publice δημόσια, από την πολιτεία (το δημόσιο ταμείο)
risus -us (αρσ.) γέλιο[8]
solvo, **solvi**, **solūtum**, **solvĕre**, 3 λύνω, χαλαρώνω[9]· **vultum risu solvit** χαλάρωσε (μαλάκωσε) το (αυστηρό του) πρόσωπο με το γέλιο (γελώντας)
protinus (επίρρ.) αμέσως
supervacaneus -a -um περιττός, ανώφελος
nē (τελ. σύνδ.) για να μη· **supervacaneae**, **ne dicam ineptae**, **legatiōnis** της περιττής -για να μην πω ανόητης- πρεσβείας
ineptus -a -um άκαιρος, ανόητος
legatio -ōnis (θ.) πρεσβεία[10]· **legatiōnis ministri** απεσταλμένοι, πρεσβευτές
malo, **malui**, **malle** προτιμώ[11]
locuples -plētis πλούσιος[12]
acies -ēi παραταγμένος στρατός· μάχη[13]· **acie** στη μάχη
corrumpo, **-rūpi**, **-ruptum**, **-rumpĕre**, 3 διαφθείρω[14]
pecuniā (αφ. του μέσου) με χρήματα

Ετυμολογικά: 1. > usus 2. < facio. 3. «αγαθά-προσφορά των θεών»· divus, *δῖος* 4. *πρβ. σκίμπους*· πρβ. σκαμπό << γαλλ. 5. < pau-per = φτωχός· πρβ. paucus, *παῦ-ρος* 6. ad-mīror, mirabilis 7. ap-pendo 8. < rideo 9. πρβ. σβέλτος << ιτ. 10. < legātus 11. < magis-volo 12. < locu-plēs = «πλούσιος σε γή»· plēnus 13. επίσης «αιχμή»· πρβ. άκ-ρη, ακ-μή κτλ. 14. pro-rumpo

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Οι **τελικές προτάσεις** είναι προτάσεις **επιρρηματικές**. Εκφράζουν το **σκοπό** για τον οποίο γίνεται η πράξη μιας άλλης πρότασης, συνήθως της κύριας. Εισάγονται με το σύνδεσμο ut, αν είναι καταφατικές, και με το σύνδεσμο nē, αν είναι αρνητικές. Εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική** (στα ελληνικά μπορεί να έχουμε ακόμη ευκτική του πλάγιου λόγου ή οριστική).

Ιδιομορφία ως προς την ακολουθία των χρόνων: εκφέρονται μόνο με την υποτακτική του ενεστώτα (σε εξάρτηση από αρκτικό χρόνο) και του παρατατικού (σε εξάρτηση από ιστορικό χρόνο)· π.χ.

Legāti aurum adferunt, ut Curius eo utātur.

Legāti aurum attulērunt, ut Curius eo uterētur.

2. Οι τελικές προτάσεις εισάγονται με το quo, όταν ακολουθεί **συγκριτικός** βαθμός επιθέτου ή επιρρήματος· π.χ. quo facilius divitias contemnere posset για να μπορεί ευκολότερα να περιφρονεί τα πλούτη. Επίσης χρησιμοποιούνται παρενθετικά (nē dicam...). Τέλος, στην κύρια πρόταση μπορεί να προηγούνται επιρρήματα ή φράσεις που σημαίνουν «γι' αυτό το σκοπό», «με αυτή την πρόθεση» (eo consilio, ut...· eā mente, ut...), πράγμα που δείχνει ότι η πρόταση είναι τελική.

3. Μετά από ρήματα που σημαίνουν «δίνω, παραδίδω, παρέχω», το **γερουνδιακό** εκφράζει **σκοπό** (πρβ. το απαρέμφατο του σκοπού της ελληνικής: *τὴν πόλιν οἰκεῖν αὐτοῖς ἔδοσαν*)· π.χ.

Legātis *se spectandum* praebuit

Ο **σκοπός** εκφράζεται και με εμπρόθετο γερούνδιο ή εμπρόθετο γερουνδιακό (βλ. τα μαθ. XXXII, XLIX)· επίσης με τη δοτική του σκοπού (βλ. το μάθ. XXX), με το σουπίνο σε -um (XXXIV Π4) και με εμπρόθετο ουσιαστικό σε αιτιατική πτώση.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν οι τελικές προτάσεις του κειμένου (σύνδεσμος, έγκλιση, ακολουθία)

II. Να αντικατασταθεί το σουπίνο ή το εμπρόθετο γερούνδιο από τελική πρόταση· π.χ. *spectātum* veniunt = veniunt, ut spectent.
Να εφαρμοστεί η ακολουθία των χρόνων:
Praedōnes *salutātum* venērunt =
Legātos misērunt *ad orandum* =
Pueri venērunt *spectātum* =
Legātos mittunt *orātum* =
Praedōnes *salutātum* veniunt =

III. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του utebātur· να κλιθεί το acies.

IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Είναι φτωχός (pauper), για να μπορεί να περιφρονεί τα πλούτη
Ήταν φτωχός, για να μπορεί να περιφρονεί τα πλούτη

Verba volant, scripta manent!
(Τα λόγια χάνονται, τα γραφτά μένουν)

Hominem ingeniōsum, M. Antōnium, aiunt solitum esse dicere, *idcirco* se nullam umquam oratiōnem scripsisse, *ut*, si aliquando erravisset, *posset* negāre se dixisse.

(Κικέρωνας, Pro Cluentio, 140)

Λένε πως ο Μάρκος Αντώνιος, ένας ευφυής άνθρωπος, συνήθιζε να δηλώνει πως δεν είχε δώσει ποτέ σε κανένα λόγο του γραπτή μορφή, για να μπορεί, αν κάποτε έκανε λάθος, να αρνηθεί ότι το είχε πει αυτός!

Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΩΝ ΕΜΦΥΛΙΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

Η ρωμαϊκή δημοκρατία γνώρισε στις τελευταίες δεκαετίες της μια ατέλειωτη αλυσίδα από εμφύλιους πολέμους, που έληξαν το 31 π.Χ. με τη νίκη του Οκταβιανού επί του Αντωνίου και της Κλεοπάτρας στη ναυμαχία του Ακτίου. Οι εμφύλιοι πόλεμοι αποτέλεσαν μια πικρή εμπειρία για τους συγχρόνους και μια τραυματική ανάμνηση για τους μεταγενέστερους. Στο παρακάτω κείμενο ο Κικέρωνας προσφέρει μια ανάλυση από πρώτο χέρι της οδυνηρής πραγματικότητας των εμφύλιων συγκρούσεων, συγκεντρώνοντας την προσοχή του στην ψυχολογία των αντιπάλων και ειδικότερα στη συμπεριφορά του νικητή.

In eum locum res deducta est, ut*, nisi qui deus vel casus aliqui subvenerit, salvi esse nequeāmus. Equidem, ut vēni ad urbem, non destiti omnia et sentīre et dicere et facere, quae ad concordiam pertinērent; sed tantus furor omnes invaserat, ut* pugnāre cuperent, etsi ego clamābam nihil esse bello civīli miserius. Omnia sunt misera in bellis civilibus, sed nihil miserius quam ipsa victoria: ea victōres ferociōres impotentioresque reddit, ut*, etiamsi natūrā tales non sint, necessitāte esse cogantur. Bellōrum enim civilium exitus tales sunt semper, ut* non solum ea fiant, quae velit victor, sed etiam ut* victor obsequātur iis, quorum auxilio victoria parta sit.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

locus σημείο
in eum locum res deducta est σε τέτοιο σημείο έχουν οδηγηθεί τα πράγματα

ut (σύνδ. συμπερ.) ώστε
qui (επιθ. αόρ. αντ.) = **aliqui**, κάποιος
casus -us τύχη, τυχαίο περιστατικό[1]· **nisi qui deus... subvenerit** αν κάποιος θεός δε βοηθήσει
salvus -a -um σώος
nequeo, **-quīvi** (**-ii**), **-quīre**, 4 δεν μπορώ
equidem (επίρρ.) εγώ βέβαια
urbem ενν. τη Ρώμη
desisto, **-stiti**, **-sistĕre**, 3 (**de** + **sisto**· + απαρ.) σταματώ
pertineo, **-tinui**, **-tentum**, **-tinēre**, 2 (**ad** + αιτ.) αφορώ· στοχεύω
furor -ōris (αρσ.) μανία
clamo, 1 φωνάζω[2]
miser -era -erum άθλιος, δυστυχής, αξιοθρήνητος[3]
impotens -ntis ανίκανος να κυριαρχηθεί, αχαλίνωτος[4]
ferociōres impotentioresque αγριότερους και πιο αχαλίνωτους από ό,τι συνήθως (βλ. μάθ. **XXVII**)
reddo, **-didi**, **-ditum**, **-dĕre**, 3 (**red** + **do**· + 2 αιτ.) καθιστώ, κάνω
etiamsi (σύνδ. παραχ.) ακόμη κι αν
natūrā από τη φύση τους[5]
necessitas -ātis (θ.) ανάγκη[6]
necessitāte (αφ. της αιτ.) από ανάγκη
cogo, **coēgi**, **coactum**, **cogĕre**, 3 (**cum** + **ago**· + απαρ.) εξαναγκάζω
exitus -us (αρσ.) έκβαση[7]
velit, υποτ. του ενεστ. του **volo** θέλω
obsequor, **-secūtus sum**, **-sequi**, αποθ. 3 (**ob** + **sequor**· + δοτ.) κάνω το χατίρι κάποιου
auxilio (+ γεν.) με τη βοήθεια κάποιου, χάρη σε κάποιον (βλ. το μάθ. XXXI)
pario κερδίζω· **sed etiam... sit** αλλά ακόμη... ώστε ο νικητής να κάνει το χατίρι εκείνων, με τη βοήθεια των οποίων κερδίθηκε η νίκη

Ετυμολογικά: 1. < cado· πρβ. κάζο << ιτ. 2. ex-clamo 3. miseria, miseror 4. in-potens· πρβ. potestas, pos-sum 5. naturālis = φυσικός· πρβ. ματουραλισμός << γαλ. 6. < necesse 7. < exeo

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Οι **επιρρηματικές συμπερασματικές** προτάσεις δεν πρέπει να συγχέονται με τις ουσιαστικές συμπερασματικές προτάσεις (που ισοδυναμούν με ουσιαστικό, υποκείμενο ή αντικείμενο του ρήματος, βλ. το μάθ. XLVI). Οι επιρρηματικές συμπερασματικές προτάσεις εισάγονται με το σύνδεσμο ut (άρνηση: ut non, ut nemo, ut nihil κτλ. Προσοχή! Οι αρνητικές τελικές προτάσεις εισάγονται με το nē, nē quis κτλ.). Ενώ στα αρχ. ελληνικά εκφέρονται με διάφορες εγκλίσεις και με απαρέμφατο, στα λατινικά εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική** (δυνητική). Αυτό συμβαίνει επειδή στη λατινική το **αποτέλεσμα** θεωρείται πάντα μια **υποκειμενική** κατάσταση. Στην κύρια πρόταση προηγούνται συνήθως επιρρήματα (sic, ita, tam, adeo κτλ. = αρχ. *οὕτως*) ή αντωνυμίες (talis, tantus κτλ. = αρχ. *τοιοῦτος, τοσοῦτος*), που μας ειδοποιούν ότι θα ακολουθήσει συμπερασματική πρόταση. Οι συμπερασματικές προτάσεις εκφέρονται συνήθως, όπως και οι τελικές, με υποτακτική του **ενεστώτα** (για το παρόν–μέλλον) και με υποτακτική του **παρατατικού** (για το παρελθόν). Παραδείγματα:

Tantus furor omnes invādit, ut pugnāre cupiant
Tantus furor omnes invāsit, ut pugnāre cuperent

Σημ. Όταν το ρήμα της κύριας πρότασης είναι σε χρόνο ιστορικό, τότε στη συμπερασματική πρόταση μπορεί να έχουμε υποτακτική του παρακειμένου όταν, κατά την άποψη του ομιλητή, το αποτέλεσμα θεωρείται ως πράξη ολοκληρωμένη (στο παρελθόν)· π.χ.

Tantus terror omnes invāsit, ut nemo arma caperet
(ώστε κανείς να μην παίρνει τα όπλα)
Tantus terror omnes invāsit, ut nemo arma ceperit
(ώστε κανείς δεν πήρε...)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν οι συμπερασματικές προτάσεις του κειμένου (έγκλιση, ακολουθία).

II. Να συμπληρωθεί το ρήμα της συμπερασματικής πρότασης και να δικαιολογηθεί η ακολουθία των χρόνων:
Tam magnum periculum est, ut salvi esse non..... (possum)
Tam magnum periculum erat, ut salvi esse non..... (possum)
Tam miserum bellum civīle est, ut multi..... (pereo)
Tam misera bella civilia erant, ut multi..... (pereo)
Tantus furor eis est, ut omnes (αιτ.)..... (interficio)
Tantus furor eis erat, ut omnes (αιτ.)..... (interficio)

III. Να γίνει συντακτική αναγνώριση των τύπων: sentīre, ipsa victoria, quorum auxilio.

IV. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του τύπου: parta sit· να κλιθεί (στα τρία γένη) το επίθετο ferox.

V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Τους πιάνει τέτοια μανία, ώστε κάνουν πόλεμο (bellum gero)
Τους έπιασε τέτοια μανία, ώστε έκαναν πόλεμο

Οι αιώνιοι ψεύτες!

Gabba, dicente quodam victoriāto se uno in Siciliā quinque pedes longam murēnam emisse: «Nihil, inquit, mirum; nam ibi *tam* longae nascuntur, *ut* iis piscatōres pro restibus *utantur*».

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 80)

Όταν κάποιος είπε στο Γάββα πως με μισό δηνάριο αγόρασε στη Σικελία ένα ψάρι πέντε πόδια μακρύ, αυτός παρατήρησε: «Καθόλου περίεργο· εκεί γίνονται τόσο μεγάλα, που οι ψαράδες τα χρησιμοποιούν για σχοινιά!»

Η ΜΟΙΡΑ ΤΗΣ ΚΑΙΚΙΛΙΑΣ

Οι Ρωμαίοι πίστευαν ότι οι τυχαίες κουβέντες μπορούσαν να αποδειχτούν σημαδιακές (βλ. και την εισ. στο μάθ. XII). Ενδεικτικό είναι το περιεχόμενο του κειμένου που ακολουθεί. Η Καικιλία θέλησε να προκαλέσει την εμφάνιση ενός οιωνού, για να πληροφορηθεί κάτι σχετικό με το μελλοντικό άντρα της κόρης της αδελφής της, που βρισκόταν σε ηλικία γάμου. Στη διάρκεια της ολονυκτίας μέσα στο ναό η κοπέλα κουράστηκε από την ορθοστασία και ζήτησε από τη θεία της «να της παραχωρήσει τη θέση της για να καθήσει». Η Καικιλία της «παραχώρησε ευχαρίστως τη θέση της». Αργότερα η Καικιλία πέθανε και το κορίτσι «πήρε τη θέση της» και στη ζωή, αφού έγινε γυναίκα του Μετέλλου.

Caecilia, uxor Metelli, dum* more prisco omen nuptiāle petit filiae sorōris, ipsa fēcit omen. Nam in sacello quodam nocte cum sorōris filiā persedēbat expectabatque dum* aliqua vox congruens proposito audirētur. Tandem puella, longā morā standi fessa, rogāvit materteram, ut sibi paulisper loco cederet. Tum Caecilia puellae dixit: «ego libenter tibi meā sede cedo». Hoc dictum paulo post res ipsa confirmāvit. Nam mortua est Caecilia, quam Metellus, dum* vixit, multum amāvit; postea is puellam in matrimonium duxit.

Αργυρός δηνάριος με παράσταση θριάμβου του Γαΐου Καικιλίου Μετέλλου. (125-120 π.Χ.) Η επιγραφή αναφέρεται στο θρίαμβο του ίδιου (στ. 6) και άλλων μελών της οικογένειας των Μετέλλων (στ. 13 και 15).

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Metellus -i ο Μέτελλος
dum (σύνδ. χρον.) ενώ
mos, **moris** (αρσ.) έθιμο
priscus -a -um αρχαίος[1]· **more prisco** σύμφωνα με τα αρχαία (πατροπαράδοτα) ήθη (έθιμα, συνήθειες)
nuptiālis -is -e γαμήλιος
omen -inis (ουδ.) οιωνός· **omen peto** επιδιώκω την εμφάνιση οιωνού (αναζητώ οιωνό)
soror -ōris (θ.) αδελφή· **filiae** (δοτ.) **sorōris** για την κόρη της αδελφής της
omen facio δημιουργώ οιωνό
sacellum -i μικρό ιερό, μικρό τέμενος[2]
nocte (αφαιρ. χρον.) τη νύχτα
persedeo, **-sēdi**, **-sessum**, **-sedēre**, 2 (**per** + **sedeo**) κάθομαι για πολλή ώρα
expecto, 1 (**ex** + **specto**) περιμένω
dum (σύνδ. χρον.) μέχρι να
congruens -ntis (μτχ. του **congruo**) σύμφωνος
propositum -i σκοπός· **vox congruens proposito** φωνή που να ανταποκρινόταν στο

σκοπό (για τον οποίο ήταν εκεί)
tandem (επίρρ.) στο τέλος, κάποτε
mora -ae χρονοτριβή, καθυστέρηση· **longā morā standi** από την πολλή ορθοστασία
rogo (+ βουλ. πρότ.) ζητώ να (**ut**)
matertera -ae = θεία (αδελφή της μητέρας)[3]
paulisper (επίρρ.) για λίγο
sedes -is (θ.) κάθισμα[4]
cedo, **cessi**, **cessum**, **cedĕre**, 3 (+ αφ.) παραχωρώ (τη θέση μου: **loco**)
dum όσο (χρόνο)
matrimonium ii(i) γάμος[5]· **puellam in matrimonium duco** (για άντρα) παίρνω την κοπέλα γυναίκα μου (πρβ. *ἄγομαι γυναῖκα*)

Ετυμολογικά: 1. κυρ. «προγενέστερος»· πρβ. pri-mus, prin-ceps, πριν 2. υποκορ. του sacrum 3. < mater ≃ μήτηρ 4. *ἕδ-ρα*, sed-eo 5. < mater ≃ μήτηρ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. **Οι χρονικές προτάσεις**. Όπως οι χρονικές μετοχές έτσι και οι δευτερεύουσες προτάσεις προσδιορίζουν χρονικά την πράξη ή την κατάσταση που περιγράφει το ρήμα μιας άλλης πρότασης (συνήθως της κύριας). Η έγκλιση με την οποία εκφέρονται είναι η **οριστική**, εφόσον εκφράζουν μόνο το χρόνο και τίποτα άλλο· αν όμως ο καθορισμός του χρόνου χρωματίζεται με άλλες έννοιες (όπως αυτή της προσδοκώμενης πράξης) ή αν η σχέση της χρονικής πρότασης με την προσδιοριζόμενη δεν είναι μόνο καθαρά χρονική, τότε οι χρονικές προτάσεις εκφέρονται με **υποτακτική**. Στην περίπτωση αυτή ισχύει γενικά η **ακολουθία των χρόνων**.

2. Σε σχέση με την πρόταση που προσδιορίζουν, οι χρονικές προτάσεις εκφράζουν:

i. **Κάτι το σύγχρονο**. Στην περίπτωση αυτή εισάγονται με τους συνδέσμους: dum, quoad και quamdiu και εκφέρονται με **οριστική**. Ειδικό-

τερα, ο συγχρονισμός περιλαμβάνει δύο κατηγορίες:

α. *Παράλληλη διάρκεια* (= εφόσον, όσο)· π.χ. Dum Caecilia vixit, Metellus eam multum amāvit όσο έζησε η Καικιλία, ο Μέτελλος την αγαπούσε πολύ.

β. Μια *συνεχιζόμενη πράξη* (= χρονική πρόταση), στη *διάρκεια* της οποίας συμβαίνει μια *άλλη πράξη* (= κύρια πρόταση). Η χρονική πρόταση εισάγεται μόνο με το dum (= ενώ) και εκφέρεται πάντα με την **οριστική του ενεστώτα**, οποιοσδήποτε κι αν είναι ο χρόνος της κύριας πρότασης (για γεγονότα του παρελθόντος στην κύρια πρόταση υπάρχει συνήθως παρακείμενος ή ιστορικός ενεστώτας)· π.χ. Dum omen petit, ipsa fēcit omen ενώ αναζητούσε (κυρ. «αναζητά») κάποιο σημάδι, δημιούργησε η ίδια τον οιωνό.

ii. **Κάτι το προτερόχρονο**. Στην περίπτωση αυτή οι χρονικές προτάσεις εισάγονται με τους συνδέσμους: postquam (= αφού), ubi, ut (= όταν, μόλις), simulac (simul atque), cum primum (= μόλις). Εκφέρονται με **οριστική**, που για το παρελθόν είναι συνήθως η οριστική του παρακειμένου (ή του υπερσυντελίκου): Ubi in sacellum venērunt (venerant), omen petivērunt όταν ήλθαν στο ναό, αναζήτησαν κάποιον οιωνό.

iii. **Κάτι το υστερόχρονο**. Στην περίπτωση αυτή οι χρονικές προτάσεις εισάγονται με τους συνδέσμους: antequam (ή χωριστά: ante... quam) πριν· priusquam (prius... quam) πριν· dum, donec, quoad μέχρι. Εκφέρονται με **οριστική**, όταν η πράξη ενδιαφέρει μόνο από χρονική άποψη, και με **υποτακτική**, όταν η πράξη περιγράφεται ως προσδοκία ή επιδίωξη· π.χ.

expectābam , dum vox audirētur περίμενα μέχρι να ακουστεί η φωνή (= με την προσδοκία να ακουστεί)

discēdam, priusquam Caesar redeat θα φύγω πριν γυρίσει ο Καίσαρας (εκφράζεται η επιθυμία να τον προλάβω).

3. Συμπληρωματικά προς όσα έχουμε ήδη πει σχετικά με τη χρήση του cum θα προσθέσουμε εδώ τα εξής: (α) Ο cum με **υποτακτική** (ιστορικός cum) χρησιμοποιείται μόνο για το παρελθόν (βλ. μάθ. XXIV)· ο cum με **οριστική** χρησιμοποιείται και για το παρόν και για το παρελθόν και για το μέλλον· (β) ο cum με **οριστική** έχει μια σειρά από ιδιαίτερες χρήσεις, στις οποίες δεν μπορεί να τον αντικαταστήσει ο ιστορικός cum. Εκφράζει δηλαδή την επανάληψη (*επαναληπτικός*: μάθ. XV), το ξαφνικό γεγονός (*αντίστροφος* cum: μάθ. XIV) κτλ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Αναγνωρίστε τις παρακάτω χρονικές προτάσεις.
Cum in venatiōnibus eris, pugillāres adporta (μάθ. VIII)
Ubi in Italiā fuit, copias Rōmanōrum profligāvit (μάθ. XI)
Ut domum rediit, filia ad eum cuccurrit (μάθ. XII)
Vix animum sollicitum somno dederat, cum repente apparuit species (μάθ. XIV)
Cum civitas bellum gerit, magistrātus creantur (μάθ. XV)
Postquam bovum vestigia vidit, gregem amovēre coepit (μάθ. XVIII)
Cum illa cubiculum intraverat, filium vivere simulābat (μάθ. XXIII)
Cum lacrimae suae vincerent, egrediebātur (μάθ. XXIII)
Cum Nasīca ad Ennium venisset, ancilla dixit eum domi non esse (μάθ. XXIV)
Cum Africānus in Literno esset, praedōnes ad eum venērunt (μάθ. XXXIV)

II. Να συμπληρωθεί ο σωστός ρηματικός τύπος:
Dum Curius....., legāti Samnitium venērunt (ceno)
Legati expectavērunt, dum Curius aliquid..... (dico)
Dum Curius....., divitias contempsit (vivus sum)

III. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Ενώ κάθονταν, ακούστηκε μια φωνή
Όσο αναπνέω (spiro), ελπίζω (spero)

Ρήτορας να σου πετύχει!

Cum clamant omnes, loqueris tunc, Naevole, tantum,
et te patrōnum causidicumque putas.
Hac ratiōne potest nemo non esse disertus;
ecce, tacent omnes: Naevole, dic aliquid.
(Μαρτιάλης 1, 92)

Μόνο όταν όλοι φωνάζουν εσύ μιλάς, Ναίβολε, και νομίζεις πως είσαι συνήγορος και δικηγόρος. Μ' αυτή τη μέθοδο όλοι περνάνε για ρήτορες. Να, έπαψαν όλοι: πες κάτι λοιπόν, Ναίβολε!

ΕΝΑ ΠΡΟΤΥΠΟ ΙΔΑΝΙΚΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ο «σοφός» (sapiens) –ο ιδανικός άνθρωπος για τους Στωικούς– αντιμετωπίζει με τη δύναμη της γνώσης τις συμφορές της ζωής. Προσαρμόζεται με ευκολία σε όλες τις καταστάσεις, ευχάριστες και δυσάρεστες, και ξέρει να τις χρησιμοποιεί. Η αντίληψή του για τη ζωή δεν είναι παθητική· ο φιλόσοφος δηλ. δεν κηρύσσει την αποχή από τις διάφορες δραστηριότητες. Γι' αυτό και η Στωική φιλοσοφία ρίζωσε στη Ρώμη, όπου –τουλάχιστον μέχρι το τέλος της δημοκρατίας– οι εκπρόσωποι της ανώτερης τάξης έβλεπαν ως κύριο τρόπο καταξίωσης της ύπαρξής τους την πολιτική και στρατιωτική δραστηριότητα. Μαζί με την πολιτειακή αλλαγή όμως, φάνηκαν και οι εγγενείς αδυναμίες αυτής της αντίληψης. Η «προσαρμοστικότητα» του Στωικού, η πίστη του σε ένα πρότυπο καλού άρχοντα και η τάση του να αντιμετωπίζει τις αντιξοότητες οχυρωμένος πίσω από τις πεποιθήσεις του, δεν του επέτρεψαν να υιοθετήσει μια αποφασιστική, και κυρίως αποτελεσματική, στάση απέναντι στο νέο καθεστώς.

Sapientem nec paupertas nec dolor prohibet, nec eae res, quae imperītos avertunt et praecipites agunt. Tu illum premi putas malis? Utitur! Non ex ebore tantum Phidias sciēbat facere simulacra; ex aere quoque faciēbat. Si* marmor illi obtulisses, si* viliōrem materiam, fecisset tale, quale ex illā fieri optimum posset. Eōdem modo sapiens virtūtem, si* licēbit, in divitiis explicābit, si minus*, in paupertāte; si* poterit, in patriā, si minus*, in exilio; si* poterit, imperātor, si minus*, miles; si* poterit, integer, si minus*, debilis. Quamcumque fortūnam acceperit, aliquid ex illa memorabile efficiet.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

nec... **nec**... **nec**... ούτε… ούτε... ούτε…
prohibeo εμποδίζω, μπαίνω στο δρόμο κάποιου
nec eae res ενν. **prohibent**
imperītus -a -um ≃ άπειρος[1]
averto, **-verti**, **-versum**, **-vertĕre**, 3 (**a** + **verto**) βγάζω κάποιον από το δρόμο του
praeceps -cipitis αυτός που πέφτει με το κεφάλι[2]· **aliquem praecipitem ago** σπρώχνω (ρίχνω) κάποιον με το κεφάλι (στον γκρεμό), γκρεμοτσακίζω
premo, **pressi**, **pressum**, **premĕre**, 3 καταβάλλω[3]
mala -ōrum οι συμφορές· **malis** ποιητ. αίτιο
utitur (αντίθετα) τις χρησιμοποιεί!
ebur -oris (ουδ.) ελεφαντόδοντο· **ex ebore** βλ. μάθ. XXXI
tantum (επίρρ.) μόνο
simulacrum -i ≃ ομοίωμα· εικόνα, άγαλμα[4]
quoque (επίρρ.) επίσης
marmor -oris (ουδ.) ⩽ μάρμαρο
obfero (**offero**), **-tuli**, **-lātum**, **-ferre** (**ob** + **fero**· + δοτ.) φέρνω κάτι σε κάποιον
vilis -is -e ευτελής, φτηνός
materia -ae υλικό[5]
talis -is -e ... **qualis -is -e** (συσχ. αντ.) τέτοιος ... όποιος
ex illā = **ex materiā illā**
virtus -ūtis (θ.) αρετή
si licēbit (ενν. **ei explicāre**) αν μπορέσει (να αναπτύξει)
explico, 1 αναπτύσσω, εκφράζω, δείχνω
si minus = **si non licēbit ei in divitiis virtūtem explicāre** = αν όχι
si poterit ενν. **virtūtem explicāre in patriā** ενν. **virtūtem explicābit**
si minus = **si non poterit** = αν όχι
imperātor ως στρατηγός·
miles ως στρατιώτης
integer -gra -grum υγιής, αρτιμελής
debilis -is -e αδύναμος, ανάπηρος
quicumque, **quaecumque**, **quodcumque** (αντ. αναφ. αοριστολ.) οποιοσδήποτε· **quamcumque fortūnam acceperit** όποια τύχη κι αν του λάχει
memorabilis -is -e αξιομνημόνευτος[6]
efficio, **-fēci**, **-fectum**, **-ficĕre**, 3* (**ex** + **facio**) κατορθώνω, δημιουργώ

Ετυμολογικά: 1. im-perītus· periculum, πείρα 2. < prae-caput = κεφάλι 3. κυρ. πιέζω· πρβ. πρέσα 4. simul, similis 5. κυρ. «ξύλο»· πρβ. μαδέρι << βεν. materiālis = υλικός· πρβ. ματεριαλισμός (= υλισμός) << γαλλ. 6. memoria

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Όπως στην ελληνική έτσι και στη λατινική υπάρχουν διάφορα είδη **υποθετικών λόγων**:

Ι. Το είδος του υποθετικού λόγου που εκφράζει υπόθεση ανοικτή –χωρίς δηλαδή να δηλώνεται αν αληθεύει ή όχι– εκφέρεται ως εξής:

υπόθεση: si (αρν. nisi) + ορ. κάθε χρόνου·
απόδοση: οποιαδήποτε έγκλιση

Οι συνηθισμένες μορφές του είναι οι παρακάτω:

Si hoc facis, erras (για το παρόν)· *εἰ τοῦτο ποιεῖς, ἁμαρτάνεις*

Si hoc fecisti, erravisti (για το παρελθόν)· *εἰ τοῦτο ἐποίησας, ἥμαρτες*

Si hoc facies (feceris συντ. μελλ.) errābis (για το μέλλον)·

εἰ τοῦτο ποιήσεις,
ἐὰν τοῦτο ποιήσῃς, > *ἁμαρτήσει*

ΙΙ. Το είδος του υποθετικού λόγου που εκφράζει υπόθεση αντίθετη προς την πραγματικότητα (ή το απραγματοποίητο) εκφέρεται ως εξής:

si (αρν. nisi) + υποτ. του παρατ. (υπόθεση και απόδοση): για το παρόν.

si (αρν. nisi) + υποτ. του υπερσ. (υπόθεση και απόδοση): για το παρελθόν.

Si hoc faceres, errares *εἰ τοῦτο ἐποίεις, ἡμάρτανες ἄν*

Si hoc fecisses, erravisses *εἰ τοῦτο ἐποίησας, ἥμαρτες ἄν*

(Παρατηρούμε ότι στη δυνητική οριστική της ελληνικής αντιστοιχεί η υποτακτική του παρατατικού ή του υπερσυντελίκου της λατινικής).

III. Το είδος του υποθετικού λόγου που εκφράζει υ π ό θ ε σ η δ υ - ν α τ ή ή π ι θ α ν ή εκφέρεται συνήθως ως εξής:

> si (αρν. nisi) + υποτ. του ενεστ. (υπόθεση και απόδοση): για το παρόν-μέλλον

Si hoc facias, erres *εἰ τοῦτο ποιοίης, ἁμαρτάνοις ἄν*

(Παρατηρούμε ότι στη δυνητική ευκτική της ελληνικής αντιστοιχεί η υποτακτική του ενεστώτα της λατινικής).

Σημ. Όταν σε καταφατική υπόθεση αντιπαρατίθεται η αρνητική της, τότε η δεύτερη αυτή υπόθεση εισάγεται με το si non (ελλειπτικό με το si non ή si minus· πρβ. *εἰ δέ μή*):

Si poterit, in patriā explicābit;

si non (poterit),
si minus, > in exilio explicābit

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν οι υποθετικοί λόγοι του κειμένου (εκφορά και είδος)· να συμπληρωθούν οι ελλειπτικοί υποθετικοί λόγοι.

II. Αναγνωρίστε τους παρακάτω υποθετικούς λόγους:

Nisi vos ipsi patriae consulueritis, nemo patriae consulet (Μάθ XXV)

Si habet Asia suspiciōnem luxuriae, Murēnam laudāre debēmus (Μάθ. XXX)

Exempla iacērent in tenebris, nisi litterārum lumen accederet (Μάθ. XXXII)

III. Μετατρέψτε τις προτάσεις σε υποθετικούς λόγους ανάλογα με το είδος που ζητιέται
Marmor Phidiae obferes. Simulacrum faciet (ανοικτή υπόθ.)
Marmor Phidiae obfers. Simulacrum facit (δυνατή υπόθεση)
Marmor Phidiae obtulisti. Simulacrum fēcit (ανοικτή υπόθ.)
Marmor Phidiae obtulisti. Simulacrum fēcit (υπόθ. αντίθ. προς την πραγματικότητα)

IV. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του efficiet· να κλιθεί το ebur.

V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι παρακάτω υποθετικοί λόγοι:
Αν λέει αυτό το πράγμα (hoc), κάνει λάθος (ανοικτή υπόθεση)
Αν είπε αυτό το πράγμα, έκανε λάθος (ανοικτή υπόθ.)
Αν έλεγε αυτό το πράγμα, θα έκανε λάθος (υπόθ. αντίθ. προς την πραγματικότητα)

Μια έξυπνη πρόταση

Gabba paenulam roganti respondit:
«Non pluit, non opus est tibi: *si pluet, ipse utar*»
(Κοϊντιλιανός 6, 3, 66)

Ο Γάββας απάντησε έτσι σε κάποιον που του ζητούσε το πανωφόρι του: «Δε βρέχει και δε σου χρειάζεται· αν βρέξει, θα μου χρειαστεί εμένα».

ΑΚΛΟΝΗΤΗ ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΙΣ ΑΠΕΙΛΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΤΑΤΟΡΑ

Ο Σύλλας (Lucius Cornēlius Sulla) κυβέρνησε τη Ρώμη ως δικτάτορας από το 82 μέχρι το 79 π.Χ. Εξόντωσε με προγραφές χιλιάδες αντιπάλους του. Από το παρακάτω κείμενο πληροφορούμαστε ότι, όταν κατέλαβε τη Ρώμη, προσπάθησε να κηρύξει, με απόφαση της Συγκλήτου, «εχθρό του κράτους» (hostis populi Rōmāni) τον κυριότερο αντίπαλό του, τον Γάιο Μάριο (Gāius Marius). Πρόκειται για μια μέθοδο που χρησιμοποίησαν και άλλοι στα ταραγμένα χρόνια των τελευταίων δεκαετιών της δημοκρατίας, προκειμένου να πετύχουν την απομόνωση και την εξόντωση των πολιτικών τους αντιπάλων. Στα σχέδια του δικτάτορα πρόβαλε όμως σθεναρή αντίσταση, παρά τη μεγάλη του ηλικία, ο νομομαθής και Συγκλητικός Κόιντος Μούκιος Σκαιόλας ο οιωνοσκόπος (Quintus Mucius Scaevola augur).

Sulla, occupāta urbe, senātum armātus coegerat ut C. Marius quam celerrime hostis iudicarētur. Cuius voluntāti nemo obviam ire audēbat; solus Quintus Mucius Scaevola augur de hac re interrogātus sententiam dicere noluit. Quin etiam cum Sulla minitans ei instāret, dixit is Sullae: «Licet* mihi ostendas agmina militum, quibus curiam circumsedisti; licet* mortem minitēris, numquam tamen ego hostem iudicābo Marium. Etsi* senex et corpore infirmo sum, semper tamen meminero urbem Rōmam et Italiam a Mario conservātam esse».

Μαρμάρινη προτομή του Σύλλα (Ιος αι. π.Χ.).

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

cogo συγκαλώ

ut... iudicarētur τελική πρόταση

quam (επίρρ. επιτ. του υπερθ.) **celerrime** όσο γίνεται γρηγορότερα

iudico, 1 κρίνω, κηρύσσω[1]

cuius = eius = Sullae

voluntas -ātis βούληση, θέληση[2]

obviam (επίρρ.) αντίθετα· **obviam eo** + δοτ. (**voluntāti**) πηγαίνω αντίθετα (στη θέληση κάποιου)

audeo, **ausus sum**, **audēre**, ημιαποθ. 2 (+ απαρ.) τολμώ[3]

solus -a -um μόνος[4]

augur -uris (αρσ.) οιωνοσκόπος

interrogo, 1 ζητώ τη γνώμη κάποιου (στη Σύγκλητο)

sententia άποψη, απόφαση· **sententiam dico** λέω επίσημα τη γνώμη μου, ψηφίζω (στη Σύγκλητο)

nolo, **nolui**, **nolle** δε θέλω[5]

minitor, **minitātus sum**,

minitāri, αποθ. 1 απειλώ· **minitans** απειλητικός
insto, **-stiti**, **-stāre**, 1 (**in** + **sto**· + δοτ.) ασκώ πίεση σε κάποιον
cum... instāret χρον. πρόταση
agmen -inis (ουδ.) ≃ άγημα· στρατός[6]
circumsedeo, **-sēdi**, **-sessum**, **-sedēre**, 2 περικυκλώνω[7]
licet (σύνδ. παραχ.) και αν
minitor mortem alicui απειλώ κάποιον με θάνατο
numquam (επίρρ.) ουδέποτε, ποτέ
senex, **senis** (αρσ.) γέρος[8]
corpore infirmo αφ. της ιδιότητας
conservo, 1 σώζω[9]

Ετυμολογικά: 1. iudex, iudicium 2. < volo 3. > audacia 4. solum· πρβ. σόλο << ιτ. 5. < ne + volo· πρβ. malo 6. < ago 7. < circum-sedeo = κάθομαι ολόγυρα 8. > senātus κυρ. («συνέλευση γερόντων») 9. πρβ. κονσέρβα << ιτ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Οι εναντιωματικές και παραχωρητικές προτάσεις.

1. Οι **εναντιωματικές** προτάσεις είναι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις. Εκφράζουν μια πραγματική κατάσταση παρά την οποία ισχύει το περιεχόμενο της κύριας πρότασης. Εισάγονται με τους συνδέσμους etsi, tametsi, quamquam + οριστική και με τους συνδέσμους cum και licet + υποτακτική. Τους συνδέσμους αυτούς τους μεταφράζουμε με το «αν και, παρόλο που, μολονότι» (αρχ. *εἰ καί*). Στην κύρια πρόταση υπάρχει συχνά το tamen (η παρουσία του οποίου μας βοηθάει να αντιληφθούμε ότι η δευτερεύουσα πρόταση είναι εναντιωματική). Π.χ.

etsi hoc negat (cum hoc neget), verum tamen est αν και το αρνιέται, εντούτοις είναι αλήθεια.

Σημ. Ο σύνδεσμος licet συντάσσεται με υποτακτική, γιατί προήλθε από το απρόσωπο ρήμα licet = επιτρέπεται, με παράλειψη του ut + υποτακτική.

2. Οι **παραχωρητικές** προτάσεις εκφράζουν μια υποθετική κατάσταση που, κι αν δεχθούμε ότι αληθεύει, δεν αναιρεί το περιεχόμενο

της κύριας πρότασης. Εισάγονται κυρίως με το σύνδεσμο etiamsi + υποτακτική ή οριστική· επίσης με τους συνδέσμους licet, quamvis, ut + υποτακτική. Στην ουσία πρόκειται για μια κατηγορία υποθετικών προτάσεων. Η παρουσία του tamen στην κύρια πρόταση είναι επίσης συχνή. Π.χ. etiamsi hoc negat (neget), verum tamen est ακόμη και αν το αρνιέται (το αρνιόταν), εντούτοις είναι αλήθεια.

Σημ. Η χρήση του συνδέσμου quamvis προτιμάται μπροστά από επίθετα και επιρρήματα· π.χ. quamvis ille felix sit όσο ευτυχισμένος και αν είναι.

3. Όταν στην παραχωρητική πρόταση υπάρχει υ π ο τ α κ τ ι κ ή, τότε οι προτάσεις αυτές ακολουθούν γενικά τους κανόνες της ακολουθίας των χρόνων.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν οι εναντιωματικές και παραχωρητικές προτάσεις του κειμένου (σύνδεσμος, εκφορά, ακολουθία).

II. Να αναγνωριστούν οι παρακάτω εναντιωματικές και παραχωρητικές προτάσεις (σύνδεσμος, εκφορά, ακολουθία):
Etiamsi natūrā tales non sint, necessitāte esse coguntur (Μάθ. XXXVII).
Etsi Sulla Marium hostem iudicāri volēbat, Scaevola negāvit sententiam dicere.
Quamquam mihi mortem minitāris, numquam tamen Marium hostem iudicābo.
(ποια η διαφορά με την αντίστοιχη πρόταση του κειμένου;)

III. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του iudicarētur· να κλιθεί το ουσ. senex (βλ. τη Γραμματική στις ανωμαλίες των τριτοκλίτων).

IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Αν και είναι οπλισμένος, δε με τρομάζει (terreo, 2· πραγματικό γεγονός)
Ακόμη κι αν είναι οπλισμένος, δε με φοβίζει (κάτι το υποθετικό)

Δε φταίει ο κάπελας, αλλά η βροχή...

Continuis vexāta madet vindemia nimbis:
non potes, *ut cupias*, vendere, copo, merum.

(Μαρτιάλης 1, 56)

Τ' αμπέλι σου, κάπελα, μούλιασε απ' την πολλή βροχή:
ανέρωτο κρασί, κι αν το 'θελες, αδύνατο είναι να πουλήσεις!

ΜΙΛΑ ΓΙΑ ΝΑ ΣΕ ΚΑΤΑΛΑΒΑΙΝΟΥΝ, ΟΧΙ ΓΙΑ ΝΑ ΜΙΛΑΣ

Στην κλασική και στη μετακλασική λατινική ποίηση και πεζογραφία επιβίωσαν αρχαϊστικά γλωσσικά στοιχεία –όπως άλλωστε συνέβη και στην Ελλάδα–, η συχνότητα των οποίων ποίκιλλε από εποχή σε εποχή, από το ένα λογοτεχνικό είδος στο άλλο και από συγγραφέα σε συγγραφέα. Στην ποίηση υπήρχε πάντοτε μεγαλύτερη ελευθερία στη χρησιμοποίηση τέτοιων στοιχείων από ό,τι στην πεζογραφία· η μετρημένη χρήση τους π.χ. στο έπος έδινε στο λόγο επισημότητα και σοβαρότητα. Το 2ο αιώνα μ.Χ. παρατηρείται μια γενική στροφή προς τον αρχαϊσμό. Πάντοτε όμως αποτελούσε ακραία περίπτωση ο αρχαϊσμός στον καθημερινό λόγο. Ο νεαρός π.χ. του παρακάτω κειμένου προκάλεσε με τον παθιασμένο «καθαρευουσιανισμό» του τη δικαιολογημένη αγανάκτηση κάποιου, φιλόσοφου, που φροντίζει να τον βάλει στη θέση του.

Curius et Fabricius, antiquissimi viri, et his antiquiōres Horatii plane ac dilucide cum suis locūti sunt; non Sicanōrum aut Pelasgōrum, qui primi coluisse Italiam dicuntur, sed aetātis suae verbis utebantur. Tu autem, proinde quasi* cum matre Evandri nunc loquāris, sermōne abhinc multis annis iam obsolēto uteris, quod neminem scire atque intellegere vis, quae dicas. Quin, homo inepte, taces, ut consequāris, quod vis? Sed antiquitatem tibi placēre dicis, quod honesta et bona et modesta sit. Sic ergo vive, ut* viri antīqui, sed sic loquere, ut* viri aetātis nostrae; atque id quod a C. Caesare scriptum est, habe semper in memoriā et in pectore: «tamquam* scopulum, sic fugias verbum insolens atque inaudītum».

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Curius βλ. το μάθ. **XXXVI**, εισ.
Fabricius βλ. το μάθ. XXII
antīquus -a -um αρχαίος[1]
his αφ. συγκριτική
Horatii (οι Οράτιοι) τρεις Ρωμαίοι αδελφοί που νίκησαν σε μάχη τους **Curiatii** (Κουριάτιοι), τρια αδέλφια από την **Alba Longa**, όταν στη Ρώμη ήταν βασιλιάς ο **Tullus Hostilius**
plane (επίρρ.) καθαρά[2]
dilūcide (επίρρ.) με διαύγεια[3]
loquor, **locūtus sum**, **loqui**, αποθ. 3 μιλώ· **cum aliquo** συνομιλώ με κάποιον· **cum suis** με τους συγχρόνους τους.
Sicāni -ōrum οι Σικανοί
aetas -ātis (θ.) εποχή
Pelasgi -ōrum οι Πελασγοί
primus -a -um ≃ πρώτος
colo κατοικώ
proinde quasi (παραβολ. σύνδ.) σαν να
Evander -ndri βλ. το μάθ. **XVIII**, εισ.
sermo -ōnis (αρσ.) λόγος, λόγια
abhinc multis annis εδώ και πολλά χρόνια
obsolētus -a -um απαρχαιωμένος, ξεπερασμένος, σε αχρηστία[4]
tamquam scopulum βλ. τις παρατηρήσεις
quod... intellegĕre vis αιτιολ. πρόταση
vis β΄ ενικό του **volo** θέλω
intellego, **-lexi**, **-lectum**, **-legĕre**, 3 (**inter** + **lego**) καταλαβαίνω[5]
taceo, **tacui**, **tacitum**, **tacēre**, 2 σωπαίνω
quin... taces? (ρητ. ερώτ. ισοδυναμεί με προτροπή) γιατί δε σωπαίνεις;
consequor, **-secūtus sum**, **-sequi**, αποθ. 3 (**cum** + **sequor**) πετυχαίνω
ut consequāris τελ. πρόταση
quod vis = id, **quod vis**
antiquitas -ātis αρχαιότητα
quod... sit υποκειμ. αιτιολογία
honestus -a -um τιμημένος· ευπρεπής, αξιοπρεπής
modestus σεμνός, κόσμιος[6]
ergo (σύνδ. συμπερ.) επομένως
a C. Caesare scriptum est στο έργο (του Γαΐου Ιουλίου Καίσαρα) «**De Analogia**».
pectus -oris (ουδ.) στήθος, καρδιά[7]
fugio αποφεύγω· **fugias** προτρεπτ. υποτακτική
insolens -ntis ασυνήθιστος[8]
inaudītus -a -um ανήκουστος, πρωτάκουστος[9]

Ετυμολογικά: 1. > antiquitas· πρβ. αντίκα << ιτ. 2. < planus = ομαλός· σαφής 3. < di-lucidus· πρβ. lu-men, lux κτλ. 4. μτχ. του obsolesco 5. intellegens, intellegenter 6. < modus = μέτρο· πρβ. modeste (επίρρ.) 7. πρβ. πέτο << ιτ. 8. in + solens, μτχ. του soleo 9. in + audītus, μτχ. του audio.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Οι **παραβολικές** (συγκριτικές) προτάσεις είναι προτάσεις **επιρρηματικές** που λειτουργούν ως β΄ όρος της σύγκρισης· ο πρώτος όρος είναι μια άλλη πρόταση, συνήθως η κύρια. Διακρίνονται σε δύο είδη, ανάλογα με το περιεχόμενό τους: (1) **Απλές παραβολικές**. Οι προτάσεις αυτές εκφέρονται κανονικά με **οριστική**, επειδή η σύγκριση αφορά δύο πράξεις ή καταστάσεις που είναι (ή θεωρούνται ως) αντικειμενική πραγματικότητα. Εισάγονται

(α) με τους συνδέσμους atque (= ac) και et, μετά από επίθετα ή επιρρήματα που δηλώνουν ισότητα, ομοιότητα και τα αντίθετά τους: similis, par, aequus, idem; dissimilis, alius: similiter, pariter, aeque; aliter, contra κτλ. π.χ. similiter scribo ac sentio γράφω έτσι όπως (= σύμφωνα με αυτά που) πιστεύω· alia (aliter) scribo ac sentio γράφω διαφορετικά από ό,τι πιστεύω (πρβ. *παραπλήσια ἐπεπόνθεσαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐν Συρακούσαις καί ἔδρασαν ἐν Πύλῳ*).

(β) με τους συνδέσμους ut, sicut (= *ὡς, ὥσπερ, ὅπως*)· στην κύρια πρόταση υπάρχουν συνήθως τα επιρρήματα ita, sic κτλ. (= *οὕτως, ὧδε*)· οι προτάσεις αυτές εκφράζουν τον τρόπο· π.χ. sic dicit, ut sentit μιλάει έτσι όπως (= σύμφωνα με αυτά που) πιστεύει (πρβ. *οὕτω λέγει, ὡς φρονεῖ*)

(γ) με τον quam και επίθετα ή επιρρήματα *θετικού βαθμού*, και επίσης με ρήματα (προηγείται το tam)· με τους quanto, quo και επίθετα ή επιρρήματα *συγκριτικού βαθμού* (στην κύρια πρόταση υπάρχουν τα tanto, eo) (πρβ. *τοσούτῳ "τόσον"... ὅσῳ "ὅσον"*). Οι προτάσεις αυτές εκφράζουν την ποσότητα, την ένταση, το βαθμό και το μέγεθος (= τόσο... όσο)· π.χ. nemo tam stultus est quam ille κανείς δεν είναι τόσο ανόητος όσο εκείνος· quanto celerius, tanto melius όσο γρηγορότερα τόσο καλύτερα (πρβ. *ὅσῳ θᾶττον ἐλεύσεται, τοσούτῳ ἀπαρασκευαστοτέρῳ βασιλεῖ μαχέσεται*).

(2) **Υποθετικές παραβολικές**. Οι προτάσεις αυτές εκφέρονται με **υποτακτική**, επειδή η σύγκριση αφορά μια υποθετική πράξη ή κατάσταση. Πρόκειται ουσιαστικά για υποθετικούς λόγους που παραλείπεται η απόδοσή τους. Οι σύνδεσμοι με τους οποίους εισάγονται αποτελούν συνδυασμό του si με κάποιον από τους παραπάνω συνδέσμους: ut si, velut si, tamquam (si), quasi, proinde (perinde) quasi κτλ. (πρβ. *ὥσπερ ἄν (εἰ)* + ευκτική ή οριστική ιστορικού χρόνου) π.χ.

sic loqueris quasi omnia scias μιλάς σαν να τα ξέρεις όλα (= όπως θα μιλούσες, αν τα ήξερες όλα· πρβ. *Κῦρος εὐθύς ἠσπάζετο αὐτόν, ὥσπερ ἂν εἴ τις πάλαι φιλῶν ἀσπάζοιτο*).

Στις προτάσεις αυτές τηρείται γενικά η **ακολουθία των χρόνων** (όπως στις υποθετικές).

Σημ. Η φράση tamquam scopulum (σαν σκόπελο) ισοδυναμεί με την πρόταση tamquam scopulus sit. Τα tamquam, sicut και quasi μπορεί να χρησιμοποιούνται με ουσιαστικά (όπως παραπάνω) ή μετοχές· π.χ. obvia turba quasi moritūrum eum miserātur (μάθ. XX).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν οι παραβολικές προτάσεις του κειμένου (εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία).

II. Να συνδεθούν οι παρακάτω προτάσεις όπως στο παράδειγμα που ακολουθεί: Ille plane loquitur. Ego plane loquor => ille tam plane loquitur quam ego.
Tu dilucide loqueris. Nos dilucide loquimur.
Paulus modeste loquitur. Marcella modeste loquitur.
Paulus studiōse lectitat. Marcella studiōse lectitat.

III. Να συνδεθούν οι παρακάτω προτάσεις όπως στο παράδειγμα που ακολουθεί:
Ille plane loquitur. Ille plane scribit = ille *similiter* loquitur *ac* scribit.
Tu dilucide loqueris. Tu dilucide scribis.
Paulus modeste loquitur. Paulus modeste vivit.
Paulus studiōse lectitat. Paulus studiōse discit.

IV. Να συνδεθούν οι παρακάτω προτάσεις όπως στο παράδειγμα που ακολουθεί:
Ille hoc dicit, quod sentit = ille *sic* dicit, *ut* sentit.
Nos hoc dicimus, quod intellegimus.
Vos hoc dicitis, quod intellegitis.
Illi hoc dicunt, quod intellegunt.

V. Να συνδεθούν οι παρακάτω προτάσεις όπως στο παράδειγμα που ακολουθεί (προσοχή στην ακολουθία των χρόνων):
Tu multum loqueris de Paulo. Tu eum non cognoscis = Tu *sic* loqueris de Paulo *quasi* eum cognoscas.
Tu multum loquebāris de Paulo. Tu eum non cognoscēbas.
Paulus sumptuōse (πολυδάπανα) vivit. Paulus dives non est.
Paulus sumptuōse vivēbat. Paulus dives non erat.

VI. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι παρακάτω προτάσεις:
Ο Σκαιόλας μίλησε σαν να ήταν νέος (iuvenis)
Οι Συγκλητικοί (Patres) μιλούσαν έτσι όπως ήθελε ο Σύλλας.

Έκανε πως δεν την ήθελε!

Domitius Afer Didio Gallo, qui provinciam ambitiosissime petierat, deinde, impetrātā eā, *tamquam coactus esset* querebātur:
«Age» inquit «aliquid et rei publicae causā».

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 68)

Ο Δομίτιος Άφρος είπε (ειρωνικά) στο Δίδιο Γάλλο που πρώτα διεκδίκησε με πολλή φιλοδοξία τη θέση του κυβερνήτη μιας επαρχίας και έπειτα, όταν την κέρδισε, παραπονιόταν σαν να του την επέβαλαν με το ζόρι:
«Ε, κάνε κάτι και για την πατρίδα!»

Άγαλμα Ρωμαίου ρήτορα (από το Sanguineto· μετά το 89 π.Χ.).

Ο ΚΙΚΕΡΩΝΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΝΩΜΟΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΙΛΙΝΑ

Στο διάστημα από τις 8 Νοεμβρίου μέχρι τις 5 Δεκεμβρίου του 63 π.Χ. ο Κικέρωνας εκφώνησε εναντίον του Κατιλίνα και των υπόλοιπων συνωμοτών (βλ. την εισ. στο μάθ. XIX) 4 βιαιότατους λόγους· οι λόγοι αυτοί είναι γνωστοί ως «Κατιλινιακοί» και αποτελούν ένα από τα καλύτερα δείγματα της ρητορικής του δεινότητας. Η συνωμοσία στο σύνολό της αποτέλεσε επίσης το θέμα μιας μονογραφίας του ιστορικού Σαλλουστίου (βλ. την εισ. στο μάθ. IV). Ακόμη, ο ίδιος ο Κικέρωνας συνέθεσε δύο ποιήματα με θέμα την υπατεία του –στη διάρκεια της οποίας εκτυλίχθηκε η συνωμοσία– και κατά καιρούς ζήτησε από διάφορους φίλους του να συγγράψουν την ιστορία της με τρόπο εγκωμιαστικό για τον ίδιο. Την καταστολή της συνωμοσίας του Κατιλίνα τη θεωρούσε ως τη σημαντικότερη πράξη στην πολιτική του καριέρα, αλλά και ως το σπουδαιότερο γεγονός στην ιστορία της Ρώμης(!). Ήδη στους Κατιλινιακούς λόγους είναι φανερή η τάση του να «μυθοποιήσει» τα γεγονότα της συνωμοσίας και να υπερτονίσει το δικό του το ρόλο. Το απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από τον πρώτο Κατιλινιακό λόγο.

Nonnulli sunt in hoc ordine, qui* aut ea, quae* imminent, non videant, aut ea, quae* vident, dissimulent: qui* spem Catilīnae mollibus sententiis aluērunt coniurationemque nascentem non credendo confirmavērunt; quorum* auctoritātem secūti multi, non solum improbi verum etiam imperīti, si in hunc animadvertissem, crudeliter et regie id factum esse dicerent. Nunc intellego, si iste in Manliāna castra pervenerit, quo* intendit, neminem tam stultum fore, qui* non videat coniuratiōnem esse factam, neminem tam improbum, qui* non fateātur.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

nonnulli sunt... **qui** (αναφ. συμπερ. προτ.) = υπάρχουν μερικοί που
ordo -inis (αρσ.) τάξη· η τάξη των Συγκλητικών (**ordo senatōrius**), οι Συγκλητικοί, η Σύγκλητος
immineo, **-ēre**, 2 = πλησιάζω απειλητικά
dissimulo, 1 προσποιούμαι ότι δεν...[1]
mollis επιεικής
qui = **ii**
alo, **alui**, **alitum** (**altum**), **alĕre**, 3 (εκ)τρέφω[2]
coniuratio -ōnis = συνωμοσία[3]
non credendo (αφ. του γερουνδίου): ενν. (**eam**) **nasci**
quorum = **eōrum**
auctoritas -ātis (θ.) κύρος, επιρροή[4]· **auctoritātem alicūius sequor** ενεργώ κάτω από την επιρροή κάποιου
si ... **animadvertissem**, ... **dicerent**, υποθ. λόγος που εκφράζει το αντίθετο του πραγματικού
animadverto in aliquem τιμωρώ κάποιον
crudeliter (επίρρ.) με σκληρότητα[5]
regie (επίρρ.) τυραννικά[6]
si ... **pervenerit** (υποτ. του πρκ.), **intellego** ... **neminem** ... **fore** υποθετ. λόγος του α΄ είδους σε πλάγιο λόγο
pervenio, **-vēni**, **-ventum**, **-venīre**, 4 (**per** + **venio**) φθάνω
Manliāna castra το στρατόπεδο του Μανλίου· Ο Γάιος Μάνλιος ήταν ένας από τους συνωμότες, οργανωτής του στρατού του στην πόλη **Faesulae**
intendo, **-tendi**, **-tentum** (**-tensum**), **-tendĕre**, 3 (**in** + **tendo**) κατευθύνομαι· **quo** (τοπ. επίρρ.) όπου **intendit** (βλ. το μάθ. XLVIII Π3) όπου κατευθύνεται
stultus -a -um ανόητος
fateor, **fassus sum**, **fatēri**, ομολογώ[7]· **qui non fateātur** ενν. **coniuratiōnem esse factam**

Ετυμολογικά: 1. dis-simulo 2. *ἀλ-δαίνω*· sub-oles, ad-olescens 3. < coniūro 4. augeo ≃ αὐξάνω 5. < crudēlis = σκληρός· πρβ. cru-entus 6. < regius (βλ. την εισ. στο μάθ. IX) 7. *φη-μί, φά-σκω, φατός, φάτις*

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Οι αναφορικές προτάσεις

1. Οι **αναφορικές προτάσεις** διακρίνονται σε **επιθετικές αναφορικές** προτάσεις, σε **επιρρηματικές αναφορικές** προτάσεις και σε **ουσιαστικές αναφορικές** προτάσεις.

Οι **επιθετικές αναφορικές** προτάσεις προσδιορίζουν ένα ουσιαστικό ή αντωνυμία (= όρος της αναφοράς) όπως ο επιθετικός προσδιορισμός· π.χ. civitas lībera = civitas, quae lībera est. Εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες και επιρρήματα. Τα κυριότερα είδη των επιθετικών αναφορικών προτάσεων είναι τα εξής:

(α) Οι **αναφορικές προσδιοριστικές**. Οι προτάσεις αυτές προσδιορίζουν ειδικότερα την έννοια της λέξης στην οποία αναφέρονται· π.χ. ea, quae video τα πράγματα που βλέπω (πρβ. *ταῦτ' ἐστὶν ἅ ἐγὼ δέομαι*). Εκφέρονται με **οριστική** ή με **υποτακτική** ανάλογα με το περιεχόμενό τους. Συχνά η υποτακτική που υπάρχει στις προτάσεις αυτές οφείλεται σε *έλξη* (επηρεάζεται δηλ. από μια άλλη υποτακτική που προηγείται ή ακολουθεί· π.χ. Quis miser esse possit, qui talia bona habeat? (αντί για habet) ποιος άνθρωπος που έχει τέτοια αγαθά μπορεί να είναι δυστυχής;

(β) Οι **προσθετικές αναφορικές**. Οι προτάσεις αυτές προσδιορίζουν όχι την έννοια ενός συγκεκριμένου ουσιαστικού αλλά ολόκληρο το περιεχόμενο μιας πρότασης. Εισάγονται με το quod (= πράγμα που) και συνήθως εκφέρονται με **οριστική**· π.χ. existimāvit se victūrum esse, quod accĭdit πίστεψε ότι θα νικήσει, πράγμα που έγινε (πρβ. *οἱ αὐτοὶ πολέμιοι ἡμῖν ἦσαν, ὅπερ σαφεστάτη πίστις*).

2. Οι **επιρρηματικές αναφορικές** προτάσεις ισοδυναμούν με απλές επιρρ. προτάσεις. Διακρίνονται σε **αναφορικές τελικές**, **αναφορικές συμπερασματικές, αναφορικές αιτιολογικές, αναφορικές υποθετικές** και **αναφορικές παραχωρητικές-εναντιωματικές**. Οι προτάσεις αυτές ακολουθούν ως προς την έγκλιση τις αντίστοιχες επιρρηματικές προτάσεις· π.χ.

Legātum misērunt, qui (= ut is) pacem peteret έστειλαν πρεσβευτή, για να ζητήσει ειρήνη (πρβ. *ἔπεμψαν κήρυκα ὅς ἀπαγγελεῖ*)

is sum, qui (= ut) numquam mentiar είμαι άνθρωπος (τέτοιος) που δε λέω ποτέ ψέματα (πρβ. *τίς οὕτω μαίνεται ὅστις οὐ βούλεται σοί φίλος εἶναι;*)

stulti sumus, qui (= cum) hoc faciāmus είμαστε ανόητοι που (επει-

δή) κάνουμε αυτό το πράγμα (πρβ. *θαυμαστὸν ποιεῖς, ὃς ἡμῖν οὐδὲν δίδως*)

qui (= si quis) hoc dicit, errat όποιος το λέει, κάνει λάθος (πρβ. *ἃ μὴ προσήκει μήτ' ἄκουε μήθ' ὅρα*)

ego, qui (= etsi) sum fortior, pereo fame εγώ που (= αν και) είμαι δυνατότερος, πεθαίνω της πείνας.

3. Οι **ουσιαστικές αναφορικές** προτάσεις ισοδυναμούν με ουσιαστικά που χρησιμεύουν ως υποκείμενο, αντικείμενο κτλ.
π.χ. Quidquid oritur, causam habet οτιδήποτε γεννιέται, έχει κάποια αιτία

Dicam quidquid sentio θα πω ό,τι πιστεύω.

Σημ. Στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου η αναφορική αντωνυμία ή το αναφορικό επίρρημα που αναφέρονται στα προηγούμενα εισάγουν **κύρια** πρόταση. Στην περίπτωση αυτή το qui ισοδυναμεί προς το (et) is, το ubi προς το (et) ibi κτλ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν οι αναφορικές προτάσεις του κειμένου (είδος, εισαγωγή και εκφορά)

II. Να μετατραπούν οι επιθετικοί προσδιορισμοί με τα πλάγια στοιχεία σε αναφορικές προσδιοριστικές προτάσεις.
homines *improbi* atque *imperīti*
factum *crudele*
sententiae *molles*

III. Στις παρακάτω τελικές και συμπερασματικές προτάσεις να αντικατασταθεί ο σύνδεσμος ut από τον κατάλληλο τύπο της αναφορικής αντωνυμίας qui, quae, quod.
Praedōnes venērunt, ut Scipiōnem admirarentur
Ea femina vēnit, ut Paulum vidēret
Nemo tam stultus est, ut hoc dicat
Ea femina non tam stulta est, ut hoc dicat

IV. Confirmavērunt, animadvertissent: να γίνει χρονική αντικατάσταση.

V. Να μετατραπούν στα λατινικά οι παρακάτω προτάσεις:
Λες ότι είσαι Ρωμαίος, πράγμα που δεν είναι αλήθεια.
Κανείς δεν είναι τόσο ανόητος που να μη βλέπει τη συνωμοσία.

Έξυπνη απάντηση.

Eques Rōmānus Augusto, *qui* ei *obiciēbat* quod patrimonium comedisset: «Meum» inquit «putāvi».

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 74)

Όταν ο Αύγουστος κατηγόρησε ένα Ρωμαίο ιππέα γιατί κατασπατάλησε την πατρική περιουσία του, αυτός του απάντησε: «Νόμισα πως ήταν δικιά μου!»

Η ΟΡΓΗ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ

Γύρω στο 493 π.Χ. ο αριστοκράτης Γναίος Μάρκιος Κοριολανός (Gnaeus Marcius Coriolānus) εξαγρίωσε τους πληβείους που λιμοκτονούσαν, απαιτώντας την από μέρους τους πλήρη υποταγή στην εξουσία των πατρικίων αν ήθελαν να τους διανεμηθεί στάρι. Στη συνέχεια αυτοεξορίστηκε στη χώρα των Βόλσκων, για να επιστρέψει επικεφαλής του στρατού τους εναντίον της Ρώμης· μόνο η παρέμβαση της μάνας του Βετουρίας (Veturia) στάθηκε ικανή να τον πείσει να αποχωρήσει. Στην ιστορία του Κοριολανού –που αποτέλεσε και το θέμα μιας σαιξπηρικής τραγωδίας– μύθος και ιστορική πραγματικότητα συγχέονται αξεδιάλυτα. Στην παρουσίασή της από το Ρωμαίο ιστορικό Τίτο Λίβιο κυριαρχεί το έντονο δραματικό στοιχείο, όπως φαίνεται και από το λόγο της μάνας που ακολουθεί. Επίσης, στην προσπάθειά του να φωτίσει τα γεγονότα του απώτερου παρελθόντος μέσα από τη σύγχρονή του πραγματικότητα των εμφύλιων συγκρούσεων (βλ. την εισ. στο μάθ. XXXVII), ο ιστορικός βλέπει ως πυρήνα της ιστορίας την αποκατάσταση της ομόνοιας στο εσωτερικό της Ρώμης (που σπαράσσεται από τις συγκρούσεις των πληβείων με τους πατρικίους) μπροστά στον εξωτερικό κίνδυνο.

Num* ad hostem vēni et captīva in castris tuis sum? In hoc me longa vita et infēlix senecta traxit, ut primum exsulem deinde hostem te vidērem? Qui* potuisti populāri hanc terram, quae te genuit atque aluit? Non tibi ingredienti fines patriae ira cecidit? Quamvis infesto et mināci animo perveneras, cur*, cum in conspectu Rōma fuit, tibi non succurrit: «intra illa moenia domus ac penātes mei sunt, mater coniunx līberique»? Ergo ego nisi peperissem, Rōma non oppugnarētur; nisi filium habērem, lībera in līberā patria mortua essem. Ego nihil iam pati possum nec diu miserrima futūra sum: at contra hos, si pergis, aut immatūra mors aut longa servitus manet.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

num (ερωτ. μόριο) μήπως;
captīvus -a -um αιχμάλωτος[1]
in hoc σε τέτοιο σημείο
infēlix -īcis δυστυχισμένος[2]
senecta -ae τα γερατειά[3]
ut... vidērem συμπ. πρόταση
exsul (exul) -is εξόριστος[4]
primum ... deinde πρώτα ... έπειτα
qui (ερωτ. επίρρ.) πώς;
populor, αποθ. 1, λεηλατώ
ingredior, **-gressus sum**, **-grĕdi**, αποθ. 3* εισβάλλω, εισέρχομαι[5]
finis -is (αρσ.) σύνορο (τέλος)[6]
ira -ae οργή[7]
cado, **cecĭdi**, **casum**, **cadĕre**, 3 πέφτω[8]· **non tibi ira cecidit**? δε σου πέρασε η οργή;
quamvis (σύνδ.) αν και, παρόλο που
minax -ācis απειλητικός[9]
cur (ερωτ. επίρρ.) γιατί;
conspectus -us (αρσ.) θέα, όψη[10]· **cum in conspectu Rōma fuit** όταν είδες τη Ρώμη
succurrit, **-currit**, **-cursum**, **-currĕre**, 3 (**sub** + **curro**· γ΄ πρόσ. + δοτ. προσ.) μου έρχεται κάτι στο μυαλό (πρβ. *εἰσέρχεταί μοι*)
intra (πρόθ.+ αιτ.) μέσα
domus -us (θηλ.) σπίτι[11]
penātes -ium (αρσ.) οι θεοί του σπιτιού, το σπίτι
coniunx (coniux) -gis ≃ σύζυγος (ο, η)[12]
līberi -ōrum (μόνο πληθ.) τα παιδιά
nisi ... peperissem, **nisi ... habērem** υποθ. λόγοι που δηλώνουν το αντίθετο του πραγματικού
ego ... sum εννοεί ότι δεν μπορεί πια να περιμένει τίποτε χειρότερο και ότι η δυστυχία της θα τελειώσει, αφού σύντομα θα πεθάνει
patior, **passus sum**, **pati** αποθ. 3* υπομένω, υφίσταμαι, παθαίνω[13]
at (σύνδ. αντιθ.) αλλά (η αντίθεση είναι πολύ έντονη)
contra (επίρρ.) αντίθετα
hos ενν. τη γυναίκα και τα παιδιά του Κοριολανού
si pergis αν συνεχίσεις (από το σημείο που βρίσκεσαι)
immatūrus -a -um πρόωρος[14]
servitus -ūtis (θ.) σκλαβιά[15]
maneo, **mansi**, **mansum**, **manēre**, 2 (περι)μένω[16].

Ετυμολογικά: 1. < captus του capio. 2. felix, infeliciter 3. < senex 4. > ex-(s)ulo· ex(s)ilium 5. in + gradior = βαδίζω· πρβ. con-gredior 6. > finālis· πρβ. φινάλε << ιτ. 7. irātus 8. πρβ. κάζο << ιτ. 9. minitor 10. < conspicio 11. *δόμος, δῶμα* 12. con-iux· πρβ. iugum ≃ ζυγός 13. > patientia = υπομονή· πάσχω, πάθ-ος, *ἔ-παθ-ον* 14. in-matūrus 15. < servus 16. re-maneo.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. **Οι ευθείες ερωτήσεις** είναι κύριες προτάσεις. Περιέχουν ερώτηση που εκφράζεται απευθείας από αυτόν που ρωτάει, χωρίς εξάρτηση από κάποιο ρήμα (στην περίπτωση που υπάρχει εξάρτηση από κάποιο ρήμα ονομάζονται πλάγιες: βλ. το μάθ. XLIV). Μια ερώτηση είναι π ρ α γ μ α τ ι κ ή , όταν αυτός που ρωτάει περιμένει απάντηση· αλλιώς είναι ρ η τ ο ρ ι κ ή και ισοδυναμεί με έντονη άρνηση ή κατάφαση, με υπόθεση κτλ.

2. Οι ευθείες ερωτήσεις εκφράζουν (α) **μερική άγνοια**, όταν η ερώτηση αφορά μέρος μόνο του περιεχομένου της πρότασης (β) **ολική άγνοια**, όταν η ερώτηση αφορά όλο το περιεχόμενο της πρότασης (η απάντηση στην ερώτηση είναι ή «ναι» ή «όχι»).

3. Οι ερωτήσεις που εκφράζουν **μερική άγνοια** εισάγονται με ερωτηματικές αντωνυμίες και επιρρήματα, όπως: quis (ποιος;) quantus (πόσος;), ubi (πού;), quando (πότε;), cur (γιατί;), quin (γιατί δεν; βλ. το μάθ. XLI) κτλ.

Π.χ. Quid facis? Ubi es? Quando vēnisti?

4. Οι ερωτήσεις που εκφράζουν **ολική άγνοια** διακρίνονται σε *απλές* και *διμελείς*. Οι απλές ερωτήσεις εισάγονται (α) με το εγκλιτικό -nĕ, όταν δε γνωρίζουμε την απάντηση που περιμένουμε (= *ἦ, ἆρα*) (β) Με το num (= *μή*), όταν περιμένουμε αρνητική απάντηση (ρητορική ερώτηση) (γ) Με το nonnĕ (= *οὐ, οὐκοῦν*), όταν περιμένουμε καταφατική απάντηση (ρητορική ερώτηση). Π.χ.

Estne frater tuus intus? Είναι μέσα ο αδελφός σου; (πρβ. *ἆρα σύ εἶ Σωκράτης;*)

Num est una omnium facies? Μήπως οι άνθρωποι έχουν όλοι το ίδιο πρόσωπο; (Και βέβαια όχι! πρβ. *μή τι νεώτερον ἀγγέλλεις;*)

Nonne canis similis lupo est? Μήπως δεν είναι ο σκύλος όμοιος με το λύκο; (Βέβαια! πρβ. *ἆρ᾽ οὐχ ὕβρις τάδε;*)

5. **Οι διμελείς ερωτήσεις** εισάγονται με το utrum (-nĕ)...an (*πότερον...ἤ*) ή με μόνο το an. Το «ή όχι;» εκφράζεται με το «an non»· π.χ.

Utrum est frater tuus intus an exiit?	Είναι μέσα ο αδελφός σου ή βγήκε;
Estne frater tuus intus an exiit?	
Est frater tuus intus an exiit?	
(πρβ. *πότερον δέδρακεν ἤ οὔ;*)	

6. Ερωτήσεις **ολικής άγνοιας** εκφέρονται και χωρίς να προηγείται κανένα μόριο, όταν θέλουμε να δώσουμε έμφαση (το ίδιο συμβαίνει και στην ελληνική). Στις ερωτήσεις ολικής άγνοιας απαντάμε καταφατικά με τα επιρρήματα: ita (est), sic (est), sane (quidem), certe κτλ. (πρβ. *πάνυ γε, πάνυ μὲν οὖν*) και αρνητικά με τα μόρια non (vero), minime (vero) κτλ. (πρβ. *οὐδαμῶς, οὐ δῆτα*)· και στη μία και στην άλλη περίπτωση μπορούμε να επαναλάβουμε τη λέξη στην οποία πέφτει το βάρος της ερώτησης· π.χ. vēnistīne solus? solus! Fēcistīne hoc? Non fēci!

7. Οι ευθείες ερωτήσεις εκφέρονται γενικά με **οριστική**. Με **υποτακτική** (απορηματική) εκφέρονται κυρίως όταν εκφράζουν απορία (βλ. το μάθ. XXII)· π.χ. Quid faciam? *Τί πράξω;* τι να κάνω; Επίσης όταν εκφράζουν δυνατότητα (δυνητική υποτακτική· βλ. το μάθ. XXII)· π.χ. Quis hoc dubitet? Ποιος μπορεί να αμφιβάλλει γι᾽ αυτό;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν όλες οι ευθείες ερωτήσεις του κειμένου (εσαγωγή και εκφορά)

II. Να αναγνωριστούν οι παρακάτω ευθείες ερωτήσεις (εισαγωγή, εκφορά)
Quid est, mea Tertia? Cur tristis es? Quid tibi accĭdit (μάθ. XII)

Ego non cognosco vocem tuam? (μάθ. XXIV· γιατί λείπει το ερωτ. μόριο;)
Visne scire quid Nasīca responderit? (μάθ. XXIV)
Tu mihi ipsi non credis? (μάθ. XXIV· γιατί λείπει το ερωτ. μόριο;)
Quin, homo inepte, taces? (μάθ. XLI)

III. Να μετατραπούν οι παρακάτω προτάσεις σε διμελείς ευθείες ερωτήσεις όπως στο παράδειγμα που ακολουθεί: Puer scribit. Puer legit. = *Utrum* scribit puer *an legit*? (και με τους άλλους δύο τρόπους).
Mea vita felix est. Mea vita infēlix est.
Illa mater Pauli est. Illa soror Pauli est.

IV. Να μετατραπούν οι παρακάτω προτάσεις σε ευθείες ερωτήσεις με το num ή το nonne ανάλογα με το περιεχόμενό τους.
Deum ipsum vidisti.
Vita nostra brevis est.
Pacem amāmus.
Bellum odimus (μισούμε)

V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι παρακάτω προτάσεις:
Μήπως δεν είναι δυστυχισμένα τα γερατειά;
Αυτός είναι ο αδελφός σου ή ο φίλος σου;

Μια βολική εξήγηση!

Augustus praefecto, quem cum ignominiā mittēbat, subinde interponenti precibus: «*Quid respondēbo* patri meo?» dixit «Dic me tibi displicuisse».

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 64)

Ένας αξιωματούχος, που ο Αύγουστος τον απέλυσε με ατιμωτικό τρόπο, είπε ικετευτικά στον αυτοκράτορα: «Τι εξήγηση θα δώσω στον πατέρα μου;» Τότε ο Αύγουστος του απάντησε: «Πες του πως σε απογοήτευσα!»

Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΤΥΡΑΝΝΩΝ

Στα χρόνια του Κικέρωνα η λέξη «τύραννος» (tyrannus) έχει πάψει πια να ορίζει το φορέα της συγκεκριμένης μορφής πολιτεύματος που συναντάμε στην Ελλάδα του 7ου, 6ου, και 5ου αιώνα π.Χ. Ο όρος χρησιμοποιείται σχεδόν ως συνώνυμο του rex (βλ. την εισ. στο μάθ. IX), για να χαρακτηρίσει αυτόν που –σύμφωνα με την άποψη κάποιου– επιβουλεύεται τη δημοκρατία ή ασκεί την πολιτική εξουσία σε βάρος του λαού και χωρίς τον παραμικρό ηθικό φραγμό. Ο ίδιος ο Κικέρωνας χαρακτηρίζει ως «τυράννους» πολλούς σύγχρονούς του πολιτικούς και αναγκάζεται να υπερασπίσει τον εαυτό του απέναντι στην ίδια κατηγορία.

Το απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από το έργο του Κικέρωνα «Για τη φιλία» (De amicitia), γραμμένο το 44 π.Χ. Στο χωρίο αυτό ο φιλόσοφος εξηγεί πως οι σχέσεις των τυράννων με το περιβάλλον τους είναι από τη φύση τους καταδικασμένες στην αμοιβαία καχυποψία, που αποκλείει τη δημιουργία δεσμών πραγματικής φιλίας.

Haec est tyrannōrum vita, in quā nulla fides, nulla caritas, nulla fiducia benevolentiae stabilis esse potest: tyrannis omnia semper suspecta atque sollicita sunt; nullus locus amicitiae eis est. Nescio enim quis* possit diligere eum, quem metuat, aut eum, a quo se metui putet. Coluntur tamen simulatiōne dumtaxat ad tempus. Quodsi forte, ut fit plerumque, cecidērunt, tum intellegitur, quam* fuerint inopes amicōrum. Hoc est quod Tarquinium dixisse ferunt exulantem: «Tum intellexi, quos* fīdos amīcos habuissem, quos* infīdos, cum iam neutris gratiam referre poteram».

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

tyrannus -i ⩽ τύραννος
fides -ei (θ.) εμπιστοσύνη
caritas -ātis (θ.) αγάπη, στοργή[1]
fiducia -ae πίστη
benevolentia -ae ευμένεια, καλή θέληση, εύνοια[2]
nulla fiducia stabilis benevolentiae (γεν.) καμία πίστη σε σταθερή (διαρκή) φιλία
stabilis -is -e ≃ σταθερός[3]
suspectus -a -um (μτχ. του **suspicio**) ύποπτος[4]
nullus locus amicitiae eis est δεν έχει θέση η φιλία σε αυτούς
nescio, 4 (**ne** + **scio**) αγνοώ, δεν ξέρω[5]
metuo, **metui**, **metūtum**, **metuĕre**, 3 φοβάμαι[6]
colo σέβομαι· **coluntur** ενν. οι τύραννοι
simulatio -ōnis προσποίηση, υποκρισία[7]· **simulatiōne** (αφ.) υποκριτικά
dumtaxat (επίρρ.) μόνο, τουλάχιστον
ad tempus για κάποιο χρονικό διάστημα· **coluntur**... **ad tempus** στους τυράννους δείχνουν (οι γύρω τους) εντούτοις υποκριτικό σεβασμό, τουλάχιστον για κάποιο χρονικό διάστημα
quodsi (σύνδ. υποθ.) αν όμως
forte ίσως
ut fit plerumque (παρενθ. παραβολική πρόταση) όπως συμβαίνει συνήθως
quodsi... **cecidērunt**, **tum intellegitur** υποθ. λόγος του πραγματικού
inops -opis (+ γεν.) αυτός που έχει έλλειψη από κάτι[8]
quam... **amicōrum** πόσο τους έλλειπαν οι φίλοι
Tarquinius βλ. το μάθ. IX, εισ.
fīdus -a -um πιστός[9]
infīdus -a -um άπιστος, αβέβαιος, ψεύτικος[9]
neuter -tra -trum (αντ. επίθ.· βλ. το μάθ. L) ούτε ο ένας ούτε ο άλλος· **neutris** δοτ.
gratia -ae εύνοια, χάρη
refero ανταποδίδω· **gratiam refero alicui** ανταποδίδω τη χάρη σε κάποιον
tum... **cum** (χρον. πρότ.) τότε... όταν

Ετυμολογικά: 1. < carus = αγαπητός 2. < bene-volo 3. > stabilitas· πρβ. stabilio 4. suspicio -ōnis = υποψία 5. nescius 6. < metus 7. < simulo· πρβ. dissimulo 8. inopia, copia, opes 9. fides, fiducia, con-fīdo· πείθω, πίστις, πιθανός.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Οι **πλάγιες ερωτήσεις** περιέχουν ερώτηση εξαρτημένη από ρήματα ερωτηματικά (rogo), λεκτικά (doceo), γνωστικά (scio), αποπειρατικά (tempto) κτλ. Είναι προτάσεις **ουσιαστικές**· ισοδυναμούν δηλ. με ουσιαστικό και χρησιμεύουν ως αντικείμενο, υποκείμενο ή επεξήγηση. Εισάγονται με ερωτηματικά μόρια και με ερωτηματικές και αναφορικές αντωνυμίες και επιρρήματα (βλ. τις ευθείες ερωτήσεις, μάθ. XLIII). Εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική**, γιατί θεωρείται ότι η εξάρτηση δίνει υποκειμενική χροιά στο περιεχόμενο της πρότασης (αντίθετα στα ελληνικά χρησιμοποιούνται διάφορες εγκλίσεις, ανάλογα με το περιεχόμενο της πρότασης). Ισχύουν οι κανόνες της **ακολουθίας των χρόνων** (βλ. το μάθ. XXIII). Παραδείγματα:

Ευθεία ερώτηση	*Πλάγια ερώτηση*
	Rogat (-ābit) quid facias
Quid facis?	
	Rogābat (-āvit, -averat) quid *faceres*
	Rogat (-ābit) quid *feceris*
Quid fecisti?	
	Rogābat (-āvit, -averat) quid *fecisses*
	Rogat (-ābit) quid *factūrus sis*
Quid facies?	
	Rogābat (-āvit, -averat) quid *factūrus esses*

2. Στις πλάγιες ερωτήσεις το num και το -nĕ χρησιμοποιούνται χωρίς διαφορά στη σημασία (= αν)· το nonnĕ (αν δεν) χρησιμοποιείται συνήθως μόνο μετά το ρήμα quaero. Στις διμελείς πλάγιες ερωτήσεις το «ή όχι» εκφράζεται με το necnĕ (στις ευθείες με το an non)

Ευθεία ερώτηση	*Πλάγια ερώτηση*
Estne frater tuus intus?	Rogat *sitne* (num *sit*) frater tuus intus
Num est una omnium facies?	Rogat *sitne* (num *sit*) una omnium facies
Nonne canis lupo similis est?	Quaerit ex te nonne canis lupo similis *sit*.

3. Πλάγιες ερωτήσεις εισάγονται και με το si (στην ελληνική με τα *εἰ, ἐάν, ἄν, ἤν*) μετά από ρήματα που σημαίνουν αναμονή (exspecto) ή απόπειρα (conor, tempto). Επίσης εισάγονται με το an (an non) μετά τα: haud scio, nescio (αγνοώ), dubito (αμφιβάλλω), incertum est (είναι αβέβαιο).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν οι πλάγιες ερωτήσεις του κειμένου (εξάρτηση, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία)

II. Να μετατραπούν οι πλάγιες ερωτήσεις του κειμένου σε ευθείες.

III. Να μετατραπούν σε πλάγιες οι παρακάτω ευθείες ερωτήσεις (εξάρτηση πρώτα από το rogat και μετά από το rogāvit).
Quae est tyrannōrum vita?
Num est ulla fides in tyrannōrum vitā?
Utrum tyrannis omnia suspecta sunt an non?
Cur tyrannis omnia suspecta sunt?
Nonne tyrannis omnia suspecta sunt? (εξάρτηση από το quaerit, quaerēbat ex te)

IV. Intellegitur, ferunt: να γίνει χρονική αντικατάσταση

V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Ρωτά αν οι τύραννοι έχουν φίλους.
Ρωτούσε αν οι τύραννοι έχουν φίλους.

Το δίλημμα του Κικέρωνα

Cicero Attico scripsit de Pompēio et Caesare:
«Habeo *quem fugiam, quem sequar* non habeo»

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 109)

Ο Κικέρωνας έγραψε στον Αττικό για τον Πομπήιο και
τον Καίσαρα: «Ξέρω ποιον ν' αποφύγω,
αλλά δεν ξέρω με ποιον να συμπαραταχθώ».

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΠΤΕΡΩΝΕΙ ΤΟ ΗΘΙΚΟ ΤΩΝ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΩΝ

Μετά την κατάκτηση της Ελλάδας οι Ρωμαίοι όχι μόνο δεν προχώρησαν σε διωγμό της ελληνικής γλώσσας αλλά, αντίθετα, της έδωσαν μια ισότιμη θέση δίπλα στη δική τους γλώσσα. Η πολιτική αυτή της Ρώμης υπαγορεύτηκε, ανάμεσα στα άλλα, και από λόγους πρακτικούς, δεδομένου ότι οι νότιες και ανατολικές περιοχές της αυτοκρατορίας ήταν ελληνόφωνες. Από το 2ο αιώνα π.Χ. μέχρι και το τέλος της αυτοκρατορίας ίσχυε η διγλωσσία στην εκπαίδευση, και μάλιστα η εκμάθηση της ελληνικής και της λατινικής γινόταν παράλληλα. Κάθε καλλιεργημένος Ρωμαίος έπρεπε να γνωρίζει άπταιστα τις δύο γλώσσες και συχνά συνέχιζε τις σπουδές του στα διάφορα κέντρα του ελληνισμού με τους καλύτερους Έλληνες δασκάλους. Στο παρακάτω κείμενο ο Ιούλιος Καίσαρας, άριστος γνώστης της ελληνικής –παραδίδεται ότι τη στιγμή της δολοφονίας του απευθύνθηκε στο Βρούτο με τα λόγια *«καὶ σὺ, τέκνον;»*– στέλνει επιστολή γραμμένη (για λόγους ασφάλειας) στην ελληνική στον αξιωματικό του Κόιντο Τύλλιο Κικέρωνα, που το στρατόπεδό του πολιορκείται από τον Αμβιόριγα κάπου στο σημερινό Βέλγιο.

Caesar ex captīvis cognoscit quae apud Cicerōnem gerantur quantōque in periculo res sit. Tum cuidam ex equitibus Gallis persuādet ut* ad Cicerōnem epistulam deferat. Curat et providet nē*, interceptā epistulā, nostra consilia ab hostibus cognoscantur. Quam ob rem epistulam conscriptam Graecis litteris mittit. Legātum monet ut*, si adīre non possit, epistulam ad amentum tragulae adliget et intra castra abiciat. In litteris scribit se cum legionibus celeriter adfore. Gallus, periculum veritus, constituit ut* tragulam mitteret. Haec casu ad turrim adhaesit et tertio post die a quodam milite conspicitur et ad Cicerōnem defertur. Ille epistulam perlegit militesque adhortātur ut* salūtem sperent.

Ο Γάιος Ιούλιος Καίσαρας
(από την Αίγυπτο· μέσα του 1ου αι. π.Χ.).

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

quae... gerantur, quantōque... sit πλάγιες ερωτήσεις
apud Cicerōnem στο στρατόπεδο του Κικέρωνα
persuadeo, -suāsi, -suāsum, -suadēre, 2 (**per** + **suadeo**· + δοτ. και βουλ. πρόταση) πείθω κάποιον να κάνει κάτι[1]
defero μεταφέρω
curo (+ βουλητ. πρότ.) φροντίζω να
provideo, -vīdi, -vīsum, -vidēre, 2 (+ βουλητ. πρότ.) προνοώ, μεριμνώ[2]
nē (σύνδ. βουλητ.) να μη
intercipio, -cēpi, -ceptum, -cipĕre, 3* (**inter** + **capio**) αρπάζω κάτι πριν φθάσει στον προορισμό του
consilium -ii (i) σχέδιο
conscrībo, -scripsi, -scriptum, -scribĕre, 3 γράφω
Graecis litteris (με ελληνικά γράμματα) στα ελληνικά
moneo συμβουλεύω, καθοδηγώ (+ βουλητ. πρότ.)
adeo, -ii, -itum, -īre, 4 πλησιάζω
amentum -i ιμάντας, λουρί
tragula -ae είδος ακοντίου (δεμένο με λουρί, με τη βοήθεια του οποίου το έριχναν[3])
celeriter (επίρρ.) γρήγορα[4]
adsum, -fui, -esse (**ad** + **sum**) είμαι παρών· έρχομαι· **adfŏre = adfutūrum esse**

vereor, **veritus sum**, **verēri**, αποθ. 2 φοβάμαι[5]
constituo (+ βουλητ. πρότ.) αποφασίζω
casu (αφ. του **casus**) τυχαία
turris -is (θ.) πύργος[6]
adhaeresco, **-haesi**, **-haesum**, **-haerescĕre**, 3 (**ad** + **haeresco**) προσκολλιέμαι, καρφώνομαι
tertio post die = **post tertium diem**
conspicio, **-spexi**, **-spectum**, **-spicĕre**, 3*(**cum** + ***specio**) βλέπω (πέφτει το βλέμμα μου)[7]
perlego, **-lēgi**, **-lectum**, **-legĕre**, 3 (**per** + **lego**) διαβάζω μέχρι το τέλος
adhortor, αποθ. 1 (**ad** + **hortor**· + βουλητ. πρότ.) προτρέπω

Ετυμολογικά: 1. κυρ. «παρουσιάζω κάτι ως ευχάριστο»· πρβ. suavis ≃ *ἡδύς* 2. πρβ. prudentia < providentia 3. < traho 4. < celer = γρήγορος· πρβ. κέλητας = γρήγορο άλογο· 5. κυρ. «βλέπω με φόβο»· πρβ. *ὁράω* < F*ὁράω*. 6. ≃ *τύρρις, τύρσις* 7. > conspectus.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Οι **βουλητικές προτάσεις** είναι **ουσιαστικές** προτάσεις εξαρτώμενες από ρήματα που σημαίνουν βούληση, της οποίας το περιεχόμενο εκφράζουν. Χρησιμεύουν **ως υποκείμενο ή αντικείμενο** ρημάτων (ή εκφράσεων) που σημαίνουν: διατάζω, ζητώ, παρακαλώ, προτρέπω, πείθω, αποφασίζω, επιτρέπω, φροντίζω κλπ. Εισάγονται με το ut (= να) και οι αρνητικές με το nē (σπανιότερα με το quominus), όπως δηλ. και οι τελικές προτάσεις. Εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική**, γιατί το περιεχόμενό τους είναι απλώς επιθυμητό.

2. **Ακολουθία των χρόνων**. Οι προτάσεις αυτές εκφέρονται με την υποτακτική του **ενεστώτα** (μετά από α ρ κ τ ι κ ό χρόνο) ή με την υποτακτική του **παρατατικού** (μετά από ι σ τ ο ρ ι κ ό χρόνο), όπως δηλ. και οι τελικές. Π.χ.

hortor te ut scribas σε προτρέπω να γράψεις
hortābar te nē scriberes σε προέτρεπα να μη γράψεις.

3. Οι βουλητικές προτάσεις **δεν πρέπει να συγχέονται** με τις **τελικές** που είναι επιρρηματικές. Αντιστοιχούν γενικά προς το τελικό απαρέμφατο της αρχ. ελληνικής· οι βουλητικές που ακολουθούν μετά από ρήματα που σημαίνουν φ ρ ο ν τ ί ζ ω αντιστοιχούν προς τις πλάγιες ερωτηματικές της ελληνικής· π.χ. curat ne nostra consilia cognoscantur φροντίζει να μη μαθευτούν τα σχέδιά μας· πρβ. *ἐπιμελεῖται ὅπως βέλτιστοι ἔσονται οἱ πολῖται*. Αρκετά από τα ρήματα από τα οποία εξαρτώνται βουλητικές προτάσεις συντάσσονται και με **τελικό απαρέμφατο**· π.χ. constituit ut tragulam mitteret = constituit tragulam mittere.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν οι βουλητικές προτάσεις του κειμένου (εξάρτηση, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία).

II. Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι τελικές και ποιες βουλητικές;
Id exemplum sutōrem incitātit, ut corvum docēret (μάθ. XXIX)
Senātum coēgerat, ut C. Marius hostis iudicarētur (μάθ. XL)
Tace, ut consequāris, quod vis (μάθ. XLI)

III. Να μετατραπούν οι παρακάτω κύριες προτάσεις σε βουλητικές εξαρτώμενες από το ρήμα που είναι μέσα σε παρένθεση. Προσοχή στην ακολουθία των χρόνων!
Epistulam conscriptam Graecis litteris mittit (Caesar constituit πρκ.)
Coriolānus ab urbe castra movit (Mater persuādet + δοτ.)
Coriolānus ab urbe castra movit (Mater orāvit)
Cavēte periculum! (Moneo vos)
Fiduciam deponite! (Hortor vos)
Opibus urbis nolīte confidere! (Moneo vos)
Noli Rōmam oppugnāre! (Moneo te)
Σημ. Για την προσταγή και την απαγόρευση βλ. το μάθ. XXV· βλ. επίσης το μάθ. XLVIII Π2β.

IV. Cognoscantur: να γίνει χρονική αντικατάσταση.
Quodam milite να κλιθούν μαζί στον ενικό.

V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Σε παρακαλώ (oro) να έρθεις
Σε παρακάλεσα να μην έρθεις

Τα θέλει τζάμπα!

Exigis *ut donem* nostros tibi, Quinte, libellos.
Non habeo, sed habet bibliopōla Tryphon.

(Μαρτιάλης 4, 72)

Με πιέζεις να σου δώσω τα ποιήματά μου, Κόιντε.
Δεν τα ’χω, τα ’χει όμως ο Τρύφωνας ο βιβλιοπώλης!

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΜΠΑΙΝΕΙ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟ ΑΤΟΜΙΚΟ

Στην αρχή του παρακάτω αποσπάσματος από το έργο του «De Finibus» ο Κικέρωνας αναπτύσσει τη φιλοσοφική θεωρία –που ήταν ιδιαίτερα προσφιλής στους Στωικούς– ότι το σύμπαν αποτελεί ένα είδος πολιτείας κοινής για τους θεούς και τους ανθρώπους, και συμπεραίνει πως υποχρέωση του κάθε ατόμου είναι να τοποθετεί το καλό του συνόλου πάνω από την ατομική του ωφέλεια. Την υποχρέωση αυτή την εξειδικεύει στη συνέχεια αναφερόμενος στην τήρηση των νόμων, που αποσκοπούν στη γενική ευημερία, και στην αυτοθυσία για τη διαφύλαξη της ακεραιότητας της πατρίδας (βλ. και τις εισ. στα μαθ. VI και XXII).

Philosophi mundum censent regi numine deōrum; eum esse putant quasi commūnem urbem et civitātem hominum et deōrum, et unum quemque nostrum eius mundi esse partem; ex quo illud natūrā consequitur, ut* commūnem utilitātem nostrae anteponāmus. Ut enim leges omnium salūtem singulōrum salūti antepōnunt, sic vir bonus et sapiens et legibus parens consulit utilitāti omnium plus quam unīus alicuius aut suae. Nec magis vituperandus est proditor patriae quam proditor commūnis utilitātis, aut commūnis salūtis desertor propter suam utilitātem et salūtem. Ex quo fit, ut* laudandus is sit, qui pro re publicā cadat, quod decet cariōrem nobis esse patriam quam nosmet ipsos.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

philosophus -i ⩽ φιλόσοφος
mundus -i κόσμος
censeo, **censui**, **censum**, **censēre**, 2 (+ απαρ.) πιστεύω, νομίζω
regi απαρ. του παθ. ενεστ. του **rego**, **rexi**, **rectum**, **regĕre**, 3 κυβερνώ[1]
numen -inis (ουδ.) η βούληση της θεότητας[2]· **numen deōrum** η θεία βούληση· **numine** ποιητ. αίτιο
eum = mundum
quasi (κάτι) σαν
unusquique, **unaquaeque**, **unumquidque** (**unumquodque**) (αντ. αόρ.) ο καθένας ξεχωριστά
nostrum (γεν. διαιρ.) από εμάς
ex quo από αυτό το δεδομένο
consequitur (απρόσ.) προκύπτει, συνεπάγεται
natūrā από τη φύση· **ex quo**... **consequitur**: από αυτό το δεδομένο προκύπτει (αυτό συνεπάγεται)
ut... **anteponāmus** ουσ. συμπερ. πρόταση ως επεξήγηση του **illud**
utilitas -ātis (θ.) ωφέλεια, το καλό, ευημερία[3]
antepōno, **-posui**, **-positum**, **-ponĕre**, 3 (**ante** + **pono**· + αιτ. και δοτ.) προκρίνω, βάζω κάτι πάνω από κάτι άλλο
ut... **anteponāmus** (την υποχρέωσή μας) να βάζουμε το γενικό καλό πάνω από το ατομικό
ut... **antepōnunt** παραβολ. πρόταση
singuli -ae -a το κάθε άτομο ξεχωριστά[4]·
omnium salus η γενική ευημερία (αντίθ. **singulōrum salus**)
unus aliquis ένας οποιοσδήποτε
plus quam περισσότερο παρά
vir bonus... **suae** ο σωστός άνθρωπος φροντίζει περισσότερο για την ευημερία του συνόλου παρά για την ευημερία ενός οποιουδήποτε ατόμου ή τη δική του
magis πιο πολύ
vitupero, 1επικρίνω
proditor -ōris (αρσ.) ≃ προδότης[5]
desertor -ōris (αρσ.) λιποτάκτης[6]
nec magis... **salūtem** και δεν πρέπει να επικρίνεται περισσότερο ο προδότης της πατρίδας παρά ο προδότης του κοινού συμφέροντος ή

όποιος λιποτακτεί από τη γενική ευημερία για χάρη της ατομικής του ωφέλειας και ευημερίας
fit (απρόσ. + ουσ. συμπ. πρόταση) συμβαίνει ώστε
quod... ipsos αιτιολ. πρόταση
decet, **decuit**, **decēre**, 2 (απρόσ. + απαρ.) αρμόζει[7]
carus -a -um αγαπητός[8]
nobis σε εμάς (δοτ. στο **cariōrem**)
nosmet (**met** επιτ.) **ipsos** εμείς οι ίδιοι.

Ετυμολογικά: 1. rex, regīna 2. κυρ. «νεύμα»· πρβ. νεύ-ω, νεύ-μα. 3. < utilis· πρβ. utor, usus 4. > singulāris 5. prodo ≃ προδίδω 6. < desero 7. πρβ. dedecus 8. > caritas

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Οι **ουσιαστικές συμπερασματικές** προτάσεις (πρβ. τις επιρρηματικές συμπερασματικές, μάθ. XXXVII) εισάγονται με το ut (οι αρνητ. με το ut non, ut nemo, ut numquam κτλ.). Εκφέρονται με την **υποτακτική του ενεστώτα** (μετά από αρκτικούς χρόνους) ή του **παρατατικού** (μετά από ιστορικούς χρόνους), όπως δηλ. και οι τελικές, επιρρ. συμπερασματικές και βουλητικές προτάσεις.

2. Οι προτάσεις αυτές εκφράζουν (α) Α π ο τ έ λ ε σ μ α ή σ υ ν έ π ε ι α : χρησιμεύουν ως **αντικείμενο** ρημάτων που σημαίνουν «κατορθώνω»· π.χ. facio, efficio, perficio, κτλ.· επίσης χρησιμεύουν ως **υποκείμενο** απρόσωπων ρημάτων που σημαίνουν «προκύπτει ότι» ή «βγαίνει το συμπέρασμα», όπως efficitur, (con)sequitur κτλ. (β) Γ ε γ ο ν ό ς , σ υ μ β ά ν : χρησιμεύουν ως **υποκείμενο** απρόσωπων ρημάτων που σημαίνουν «συμβαίνει», όπως fit, accĭdit, evenit, contingit κτλ. (γ) Κάτι που α π ο μ έ ν ει ή υ π ο λ ε ί π ε τ α ι : χρησιμεύουν ως **υποκείμενο** απρόσωπων ρημάτων ή εκφράσεων που σημαίνουν «απομένει» ή «υπολείπεται», όπως restat, relinquitur, reliquum est κτλ. (δ) Τέλος χρησιμεύουν ως **υποκείμενο** α π ρ ό σ ω π ω ν ε κ φ ρ ά σ ε ω ν όπως satis est (φτάνει), tempus est (είναι καιρός), lex est (είναι νόμος), mos

(consuetūdo) est (είναι συνήθεια) κτλ. Π.χ. Effēcit ut nautae inter se pugnārent (τα) κατάφερε ώστε οι ναύτες να πολεμήσουν μεταξύ τους.

Accĭdit ut ego ipse illĭc manērem συνέβη να μείνω εγώ ο ίδιος εκεί

Restat ut Brutum videāmus απομένει να δούμε το Βρούτο

Tempus est ut legāti abeant είναι καιρός να φύγουν οι απεσταλμένοι.

Οι προτάσεις αυτές αντιστοιχούν γενικά προς το τελικό απαρέμφατο της ελληνικής, που χρησιμεύει ως αντικείμενο ή υποκείμενο ρημάτων και εκφράσεων όπως: *διαπράττομαι, κατεργάζομαι, ποιῶ· συμβαίνει· ὥρα (καιρὸς) ἐστί* κτλ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν οι ουσιαστικές συμπερασματικές προτάσεις του κειμένου (εξάρτηση, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία των χρόνων)

II. Να μετατραπούν οι κύριες προτάσεις σε ουσιαστικές συμπερασματικές ως υποκείμενο ή αντικείμενο των ρημάτων ή εκφράσεων που βρίσκονται μέσα σε παρένθεση.
Vituperandus est proditor patriae (sequitur)
Cicero in periculo erat (evēnit πρκ.)
Epistula ad Cicerōnem pervēnit (Gallus effēcit)
Pauca de sapiente dicam (relinquitur)
(Germāni) in fluminibus lavantur (Est consuetūdo Germanōrum)

III. Eum...deōrum: να γίνει συντακτική ανάλυση

IV. Ut... antepōnunt: τι είδους πρόταση είναι; ποια λέξη της κύριας πρότασης μας βοηθάει να τη χαρακτηρίσουμε;

V. Να μεταφραστούν οι παρακάτω προτάσεις στα λατινικά:
Συμβαίνει να μη βρίσκεται σπίτι (domi sum)
Ο Κάμιλλος κατόρθωσε να ελευθερωθεί (liberor) η Ρώμη.

Πώς να μην πεθάνετε απ' την πείνα!

Profēcit poto Mithridātes saepe venēno
toxica *ne possent*[1] saeva nocēre sibi.
Tu quoque cavisti cenando tam male semper
ne possis umquam, Cinna, perīre fame.

(Μαρτιάλης 5, 76)

Με το να παίρνει συχνά δηλητήριο ο Μιθριδάτης
κατάφερε να μην τον πιάνουν οι τοξικές ουσίες.
Έτσι κι εσύ, Κίννα: φρόντισες πάντα να υποσιτίζεσαι,
για να μη φοβάσαι το θάνατο από πείνα!

1. ne possent (ποιητ.) = ut non possent.

Ο ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΚΑΙ Η ΦΙΛΑΡΕΣΚΕΙΑ ΤΗΣ ΚΟΡΗΣ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΑΣ

Η Ιουλία ήταν το μοναχοπαίδι του Αυγούστου από τον πρώτο του γάμο. Η ίδια έκανε τρεις γάμους –όλους στα πλαίσια της επιδίωξης του Αυτοκράτορα να λύσει το πρόβλημα της διαδοχής του. Το έτος 2 π.Χ. ο Αύγουστος την εξόρισε για λόγους «ανηθικότητας» στην Pandateria, ένα νησάκι στο Τυρηνικό πέλαγος. Αργότερα της επιτράπηκε να εγκατασταθεί στο Ρήγιο. Πέθανε στην εξορία το 14 μ.Χ. Η υπερβολική σκληρότητα του Αυγούστου απέναντί της ίσως κρύβει πίσω της κάποια πολιτική σκοπιμότητα: πιθανόν να θέλησε να τιμωρήσει παραδειγματικά ένα μέλος της οικογένειάς του που η συμπεριφορά του ερχόταν σε αντίθεση με την ηθική νομοθεσία του· είναι επίσης πιθανό ότι η Ιουλία είχε αποκτήσει πολιτική δύναμη που την έκαμε επικίνδυνη στα μάτια του αυτοκράτορα. Ο Μακρόβιος (5ος αιώνας μ.Χ.) επαινεί την Ιουλία για τη μεγάλη της μόρφωση και για την ευγένεια και την ηπιότητα του χαρακτήρα της. Ακολουθεί ένα χαριτωμένο στιγμιότυπο ανάμεσα στον αυτοκράτορα και την κόρη του, από το οποίο φαίνεται η αδυναμία που της είχε ο Αύγουστος αρχικά.

Iulia, Augusti filia, matūre habēre coeperat canos, quos legere secrēte solēbat. Hac re audītā Augustus voluit filiam deterrēre quominus* id faceret. Eo consilio aliquando repente intervēnit oppressitque ornatrīces. Etsi super vestem eārum deprehendit canos, tamen Augustus dissimulāvit eos vidisse et aliis sermonibus tempus extraxit, donec induxit mentiōnem aetātis. Tum interrogāvit filiam, utrum post aliquot annos cana esse mallet an calva. Cum illa respondisset «ego, pater, cana esse malo», mendacium illi pater obiēcit: «Non dubito quin* calva esse nolis. Quid ergo non times nē* istae te calvam faciant?»

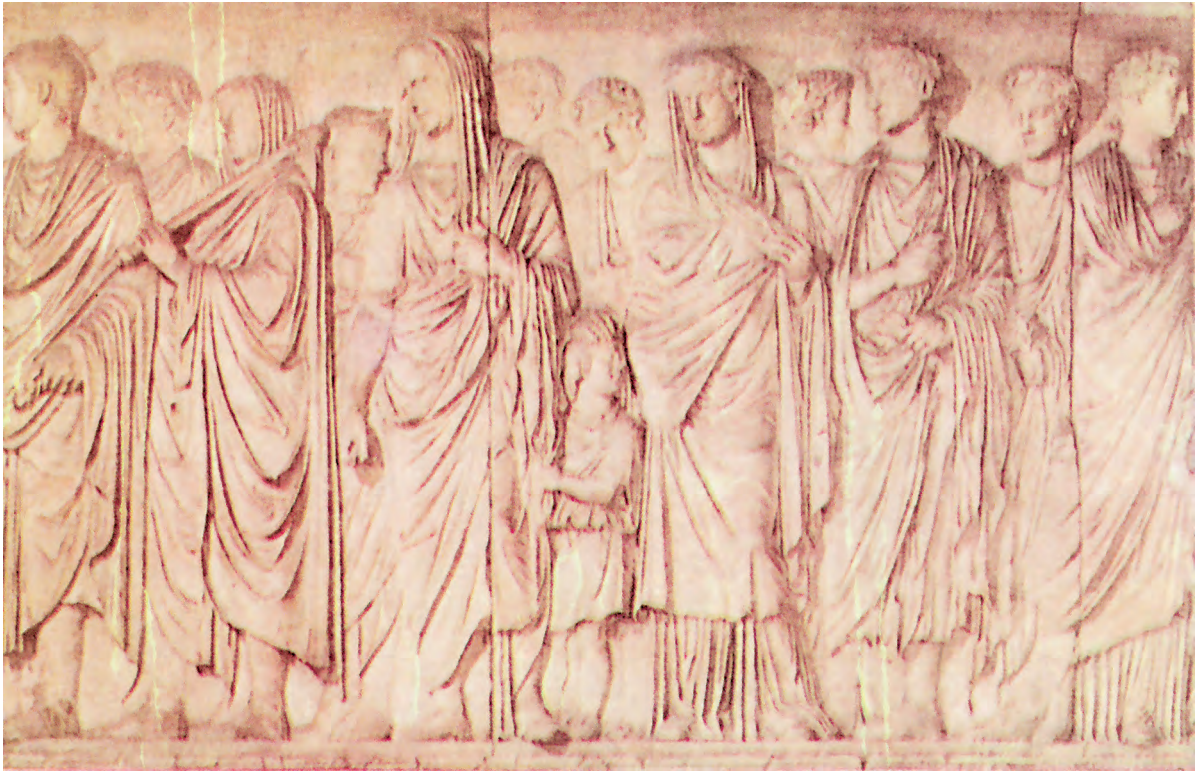

Παράσταση από την Ara Pacis όπου απεικονίζονται
ο Αγρίππας, ο Γάιος Καίσαρας, η Ιουλία και η Λιβία (13-9 π.Χ.).

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

matūre (επίρρ.) πρόωρα[1]
canus -a -um άσπρος· ασπρομάλλης· **cani -ōrum** άσπρες τρίχες
legō μαζεύω, κόβω, βγάζω
secrēte (επίρρ.) (στα) κρυφά[2]
deterreo, **-terrui**, **-territum**, **-terrēre**, 2 (**de** + **terreo**) αποθαρρύνω[3]
eo consilio με αυτό το σχέδιο
intervenio, **-vēni**, **-ventum**, **-venīre**, 4 παρεμβαίνω· εμφανίζομαι απρόοπτα
opprimo, **-pressi**, **-pressum**, **-priměre**, 3 (**ob** + **premo**) πιάνω επ' αυτοφώρω
ornatrix -trīcis (θ.) κομμώτρια[4]
super (πρόθ.+ αιτ.) πάνω σε[5]
vestis -is (θ.) φόρεμα[6]
deprehendo, **-ndi**, **-nsum**, **-ndĕre**, 3 (**de** + **prehendo**) πιάνω· ανακαλύπτω
dissimulo, 1 προσποιούμαι ότι δεν·[7]
extraho παρατείνω·
aliis sermonibus με άλλες κουβέντες
tempus -oris (ουδ.) χρόνος[8]
donec ωσότου, ώσπου
indūco, **-duxi**, **-ductum**, **-ducĕre**, 3 (**in** + **duco**) εισάγω, φέρνω για συζήτηση
mentio -ōnis (θ.) μνεία· **indūxit aetātis mentiōnem** έφερε τη συζήτηση στην ηλικία (της Ιουλίας)
utrum... **an** (διμελ. ερώτ.) αν... ή
utrum... **an** (διμελ. ερώτ.) μερικοί
calvus -a -um φαλακρός
mendacium -ii(i) ψέμα
obicio, **-iēci**, **-iectum**, **-icĕre**, 3* προβάλλω αντίρρηση (αντίθετο επιχείρημα)· **mendacium obiēcit** πρόβαλε ψεύτικο επιχείρημα
dubito, 1 αμφιβάλλω
quid ergo γιατί λοιπόν;

Ετυμολογικά: 1. < matūrus· πρβ. immatūrus 2. < secrētus, μτχ. του secerno 3. terror 4. ornamentum· orno = κοσμώ 5. > supero 6. ≃ *ἐσθής· ἕν-νυ-μι* < *Fεσ-νυ-μι·* πρβ. βεστιάριο < vesti-arium 7. simulo 8. πρβ. τέμπο << ιτ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. **Ενδοιαστικές προτάσεις** λέγονται οι **ουσιαστικές** προτάσεις που εκφράζουν φόβο για ενδεχόμενο κακό ή δυσάρεστο γεγονός. Χρησιμεύουν ως αντικείμενο ρημάτων που σημαίνουν «φοβάμαι» (vereor, metuo, timeo κτλ.) Όταν ο φόβος είναι **μήπως γίνει** κάτι, εισάγονται με το nē (= μη, μήπως· αρχ. *μή*). Όταν ο φόβος είναι **μήπως δε γίνει** κάτι, εισάγονται με το nē non ή το ut (= μη δεν, μήπως δεν· αρχ. *μὴ οὐ*). Εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική**, επειδή, όπως αναφέρεται παραπάνω, το περιεχόμενό τους αφορά κάτι το ενδεχόμενο ή πιθανό. (Οι ενδοιαστικές προτάσεις της ελληνικής εκφέρονται με υποτακτική, ευκτική του πλάγιου λόγου, ακόμα και με οριστική). Π.χ. timeo nē veniat φοβάμαι μήπως έλθει (πρβ. *δέδοικα μὴ ἐπιλαθώμεθα τῆς ὁδοῦ*)· verēbar nē non (ut) venīret φοβόμουνα μήπως δεν έλθει (πρβ. *δέδιμεν μὴ οὐ βέβαιοι ἦτε*).

2. Από ρήματα που σημαίνουν **«εμποδίζω»** (impedio, prohibeo, deterreo) ή **«αρνούμαι»** (recūso) εξαρτώνται ουσιαστικές προτάσεις που εισάγονται με το quominus (να) ή το nē (να) (ανάλογα με το ρήμα). Όταν τα ρήματα αυτά συνοδεύονται από **άρνηση**, συχνά (και πάλι ανάλογα με το ρήμα) οι σύνδεσμοι quominus και nē αντικαθίστανται από το quin (να). Οι προτάσεις αυτές δεν έχουν μια ειδική ονομασία: μπορούμε να τις λέμε «**προτάσεις του quominus** και του **quin**» (στην ελληνική μετά από τέτοια ρήματα ακολουθεί τελικό απαρέμφατο). Εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική**, επειδή το περιεχόμενό τους εκφράζει την πρόθεση του υποκειμένου του ρήματος της κύριας πρότασης· π.χ. impedio illum quominus (ή nē) veniat τον εμποδίζω να έλθει· non prohibui illum quominus (ή quin) venīret δεν τον εμπόδισα να έλθει.

3. Προτάσεις του **quominus** και του **quin** ακολουθούν και μετά από εκφράσεις όπως: per me stat quominus (χάρη σε μένα δεν...), non multum abest quin (λίγο λείπει να...), facere non possum quin (δεν μπορώ να μη...). Τέλος, προτάσεις του **quin** ακολουθούν μετά από ρήματα ή εκφράσεις που σημαίνουν «δεν αμφιβάλλω (ότι)», όπως non dubito quin, non est dubium quin κτλ.

4. **Ακολουθία των χρόνων**: Οι παραπάνω προτάσεις (ενδοιαστικές και προτάσεις του quominus και του quin) εκφέρονται κατά κανόνα με την **υποτακτική του ενεστώτα** (μετά από α ρ κ τ ι κ ό χρόνο) ή **του**

παρατατικού (μετά από ι σ τ ο ρ ι κ ό χρόνο), όπως δηλαδή και οι τελικές, βουλητικές και συμπερασματικές (επιρρηματικές και ουσιαστικές) προτάσεις. Ο φόβος και η βούληση (πρόθεση) είναι δηλ. ιδωμένα τη στιγμή που εμφανίζονται στο μυαλό του ομιλητή (συγχρονισμός της κύριας με τη δευτερεύουσα πρόταση) και όχι τη στιγμή της πιθανής πραγματοποίησής τους.

Συμβαίνει όμως να έχουμε και άλλους χρόνους, όπως την υποτακτική του **παρακειμένου**, όταν θεωρείται ότι το περιεχόμενο της δευτερ. πρότασης έχει ήδη πραγματοποιηθεί. Ειδικά όσον αφορά τις **ενδοιαστικές** προτάσεις, ενώ η αρχαία ελληνική χρησιμοποιεί την οριστική όταν ο φόβος προβάλλεται ως βεβαιότητα, αντίθετα η λατινική δ ι α τ η ρ ε ί τ η ν υ π ο τ α κ τ ι κ ή και α π ο δ ε σ μ ε ύ ε ι τ ο χ ρ ό ν ο (πρβ. και τις επιρρηματικές συμπερασματικές προτάσεις). Προσέξτε τη διαφορά: vereor nē hoc dicat φοβάμαι μήπως το πει (δεν ξέρω αν θα το πει)· vereor nē hoc dixerit φοβάμαι μήπως το είπε (πράγματι το είπε) (πρβ. *φοβοῦμαι μὴ ἀληθές ᾖ -φοβοῦμαι μὴ ἀληθές ἐστιν*).

5. **Ανακεφαλαίωση** των δευτερευουσών προτάσεων που εισάγονται με το ut

ut + οριστική	*ut + υποτακτική*
Χρονικές	Τελικές
Παραβολικές	Επιρρηματικές συμπερασματικές
	Ουσιαστικές συμπερασματικές
	Βουλητικές
	Ενδοιαστικές
	Παραχωρητικές

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν οι ενδοιαστικές προτάσεις και οι προτάσεις του quominus και του quin που υπάρχουν στο κείμενο (εξάρτηση, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία των χρόνων).

II. Να μετατραπούν σε ενδοιαστικές ή προτάσεις του quominus και του quin οι παρακάτω κύριες προτάσεις (το ρήμα εξάρτησης υπάρχει στην παρένθεση)

Proditor patriae est (vereor nē)
Utilitāti omnium consulit (recusābat quominus)
Vir bonus est (non dubitābam quin)

III. Να προσδιοριστεί το είδος των παρακάτω προτάσεων που εισάγονται με το ut:
Gallo persuādet, ut epistulam ad Cicerōnem deferat (μάθ. XLV)
Senātum coēgerat, ut Marius hostis iudicarētur (μάθ. XL)
Tantus furor omnes invaserat, ut pugnāre cuperent (μάθ. XXXVII)
Aurum Manio Samnītes attulērunt, ut eo uterētur (μάθ. XXXVI)
Ita est, ut dicis.
Ut legāti ad Caesarem venērunt, pacem petivērunt.
Ut leges omnium salūtem singulōrum salūti antepōnunt, sic vir bonus utilitāti omnium consulit (μάθ. XLVI)

IV. Etsi... canos, utrum... calva: Να αναγνωριστούν οι προτάσεις.

V. Voluit, mallet: Να γίνει χρονική αντικατάσταση (για την κλίση του volo, του nolo και του malo βλ. τη Γραμματική).

VI. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Φοβάμαι μήπως δεν πει την αλήθεια (veritas, θ.)
Τον εμπόδισα να φύγει (abeo)

Όταν είσαι ο Αύγουστος,
δε φοβάσαι μη χάσεις τη θέση σου στο θέατρο!

Eques Rōmānus, ad quem in spectaculis bibentem misisset Augustus, qui ei diceret «Ego, si prandere volo, domum eo» «Tu enim» inquit «non times *nē* locum *perdas*».

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 63)

Ένας Ρωμαίος ιππέας έπινε στη διάρκεια κάποιου δημόσιου θεάματος. Ο Αύγουστος του έστειλε έναν ακόλουθό του για να του πει πως ο ίδιος, όταν θέλει να φάει, πηγαίνει σπίτι του.
Τότε ο ιππέας απάντησε:
«Εσύ όμως δε φοβάσαι μήπως χάσεις τη θέση σου!».

ΤΟ ΕΛΑΦΙ ΤΟΥ ΣΕΡΤΩΡΙΟΥ

Ο μονόφθαλμος Ρωμαίος στρατηγός Σερτώριος υπήρξε μια γοητευτική προσωπικότητα της ρωμαϊκής ιστορίας. Γύρω στο 80 π.Χ. οργάνωσε μεγάλο μέρος της Ιβηρικής χερσονήσου σε ανεξάρτητη επικράτειά του, όπου βρήκαν καταφύγιο πολλοί Ρωμαίοι, κυρίως αντίπαλοι του Σύλλα (βλ. την εισ. στο μάθ. XL). Κέρδισε τη συμπάθεια των ιθαγενών κατοίκων με τη γενναιότητα, τη μετριοπάθεια, τη δικαιοσύνη του και με την ικανότητά του να εκμεταλλεύεται τη δεισιδαιμονία τους, όπως δείχνει και η παρακάτω ιστορία με το ελάφι. Χάρη στις αναμφισβήτητες στρατιωτικές του ικανότητες και ακολουθώντας κυρίως την τακτική του ανταρτοπολέμου, κατόρθωσε να νικήσει επανειλημμένα τις ρωμαϊκές λεγεώνες που στάλθηκαν εναντίον του. Δολοφονήθηκε το 73 ή το 72 π.Χ. από τον Περπέννα.

Cerva alba eximiae pulchritūdinis Sertōrio a Lusitāno quodam dono data erat. Sertōrius omnibus persuāsit cervam, instinctam numine Diānae, conloqui secum et docēre*, quae utilia factu essent*. Si quid durius ei videbātur, quod imperandum militibus esset, a cervā sese monitum esse* praedicābat. Ea cerva quodam die fūgit et perisse* credita est. Cum aliquis Sertōrio nuntiavisset cervam inventam esse*, Sertōrius eum iussit tacēre*; praeterea praecēpit ut eam postero die repente in eum locum emitteret*, in quo ipse cum amīcis futūrus esset*. Postridie eius diēi Sertōrius, admissis amīcis in cubiculum suum, dixit eis visum in somno sibi esse* cervam, quae perisset*, ad se reverti*. Cum cerva, emissa a servo, in cubiculum Sertōrii introrupisset, admiratio magna orta est.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

cerva -ae ελάφι[1]
albus -a -um άσπρος[2]
eximius -a -um εξαιρετικός
pulchritūdo -inis ομορφιά[3]
Lusitānus -i ο Λουζιτανός, κάτοικος της σημερινής Πορτογαλίας
dono (δοτ. του σκοπού) ως δώρο
persuadeo (+ δοτ. και απαρ.) πείθω ότι
instinguo, **-stinxi**, **-stinctum**, **-stinguĕre**, 3 παρορμώ· κατευθύνω[4]
conloquor, **-locūtus sum**, **-loqui**, 3 συζητώ, μιλάω
secum = cum se
doceo (+ πλαγ. ερώτ.) υποδεικνύω
utilis -is -e χρήσιμος[5]
factu βλ. το μάθ. XXXIV
durus -a -um σκληρός[6]· **durius** βλ. το μάθ. XXVII
vidētur (+ δοτ. προσ. και απαρ.) (μου) φαίνεται ότι· **si quid**... **videbātur** ενν. **esse**
pereo, **-ii**, **-itum**, **-īre**, 4 (**per** + **eo**) χάνομαι, πεθαίνω
invenio, **-vēni**, **-ventum**, **-venīre**, 4 βρίσκω
praeterea (επίρρ.) επιπλέον
praecipio, **-cēpi**, **-ceptum**, **-cipĕre**, 3* (**prae** + **capio**) καθοδηγώ[7]
emitto, **-mīsi**, **-missum**, **-mittĕre**, 3 (**e** + **mitto**) αφήνω ελεύθερο
postridie eius diēi = postero die
admitto, **-mīsi**, **-missum**, **-mittĕre**, 3 (**ad** + **mitto**) αφήνω κάποιον να περάσει, δέχομαι
introrumpo, **-rūpi**, **-ruptum**, **-rumpĕre**, 3 (**intra** + **rumpo**) εισβάλλω
admiratio -ōnis (θ.) θαυμασμός, κατάπληξη[8]
orior, **ortus sum**, **orīri**, 4 ανατέλλω· γεννιέμαι, εμφανίζομαι[9]

Ετυμολογικά: 1. κέρ-ατο 2. > άλμπουμ 3. < pucher 4. κυρ. «κεντρίζω»· αρχ. *στίζω*· πρβ. ένστικτο < instictus 5. > utilitas· utor 6. πρβ. ντούρος << ιτ. 7. > praeceptor 8. < admīror 9. *ὄρ-νυμι*.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ο πλάγιος λόγος (oratio obliqua)

1. Πλάγιο λόγο έχουμε όταν τα λόγια κάποιου δεν τα ακούμε ή τα πληροφορούμαστε όπως ακριβώς τα είπε, αλλά μας ανακοινώνονται εξαρτημένα από ένα ρήμα λεκτικό, δοξαστικό ή ερωτηματικό (dico, sentio, rogo κτλ.) και τροποποιημένα (ως προς τις εγκλίσεις, τους χρόνους, τις αντωνυμίες και ορισμένα επιρρήματα).

2. Ένας γενικός κανόνας που αφορά τις εγκλίσεις είναι ότι στον πλάγιο λόγο υπάρχει πάντα ή **υποτακτική** ή **απαρέμφατο**. (Στα αρχαία ελληνικά έχουμε οριστική, υποτακτική, ευκτική ή απαρέμφατο). Συγκεκριμένα: (α) οι **ανεξάρτητες προτάσεις** που περιέχουν **κρίση** μετατρέπονται σε **απαρεμφατικές**· σε σχέση με το ρήμα της εξάρτησης το απαρέμφατο του ενεστώτα εκφράζει το σύγχρονο, του παρακειμένου το προτερόχρονο και του μέλλοντα το υστερόχρονο (βλ. και τα μαθ. VII και XVIII). Π.χ.

Ευθύς λόγος	*Πλάγιος λόγος*
Hostes discēdunt	Dicit (dixit) hostes *discedere*
Hostes discessērunt	Dicit (dixit) hostes *discessisse*
Hostes discēdent	Dicit (dixit) hostes *discessūros esse*

(β) **Οι ανεξάρτητες προτάσεις** που εκφράζουν **επιθυμία** μετατρέπονται σε δευτερεύουσες **βουλητικές** προτάσεις που εισάγονται με το ut (αρν. nē) και εκφέρονται με υποτακτική. (Ανάλογα με το ρήμα της εξάρτησης μπορούν να μετατραπούν και σε απαρεμφατικές· βλ. το μάθ. XLV)

Ευθύς λόγος	*Πλάγιος λόγος*
Veni! (έλα!)	peto a te *ut venias* (petēbam... *ut venīres*)
Noli timēre!	Peto a te *nē timeas* (petēbam... *nē timēres*)

(γ) **Οι ευθείες ερωτήσεις** γίνονται **πλάγιες** (βλ. τα μαθ. XLIII, XLIV)

Ubi est Antōnius?	Rogat ubi *sit* Antōnius (Rogābat ubi *esset*...)

3. Οι προτάσεις που στον ευθύ λόγο είναι **εξαρτημένες** διατηρούν στον πλάγιο λόγο το απαρέμφατο ή την υποτακτική, αλλά μετατρέπουν

την **οριστική** σε **υποτακτική**. (Σημ. Η οριστική διατηρείται σε σπάνιες περιπτώσεις, όταν θεωρείται ότι η πρόταση λειτουργεί ανεξάρτητα από τον πλάγιο λόγο· βλ. π.χ. το κείμενο του μαθ. XLII, στ. 8: quo intendit). Παραδείγματα:

Ευθύς λόγος	*Πλάγιος λόγος*
Nescio quid faciam	dicit se nescīre quid *faciat*
credo, quia verum est	dicit se credere quia verum *sit*.

4. Οι **χρόνοι** στον πλάγιο λόγο συμμορφώνονται προς τους κανόνες της **ακολουθίας των χρόνων**, που μας είναι ήδη γνωστοί (βλ. το μάθ. XXIII).

5. Οι προσωπικές και κτητικές **αντωνυμίες** μετατρέπονται ως εξής: του α΄ προσώπου (ego, meus) γίνονται se, suus (ή ipse, ipsīus, όταν υπάρχει αντίθεση ή κίνδυνος σύγχυσης)· του β΄ προσώπου (tu, tuus) γίνονται ille, illīus· το hic ή iste γίνεται επίσης ille (ή is). Ακόμη, για λόγους ευνόητους, αλλάζουν και ορισμένα **επιρρήματα**: τα nunc, hodie (σήμερα), cras (αύριο) γίνονται tunc, illo die, postero die· το hic γίνεται ibi κτλ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστεί ο πλάγιος λόγος στις παρακάτω προτάσεις του κειμένου (εξάρτηση, εισαγωγή, έγκλιση, ακολουθία)

α) ...cervam, instinctam numine Diānae, conloqui secum et docēre, quae utilia factu essent.

β) ...a cerva sese monitum esse.

γ) ...cervam inventam esse.

δ) ...tacēre.

ε) ut eam postero die repente in eum locum emitteret, in quo ipse cum amīcis futūrus esset.

ζ) ...visum esse sibi in somno cervam, quae perisset, ad se reverti.

II. Ο πλάγιος λόγος στις παραπάνω προτάσεις να μετατραπεί σε ευθύ, όπως στην περίπτωση (α): Cerva, instincta numine Diānae, conloquitur mecum et docet, quae utilia factu sunt.

III. Να αναγνωριστούν συντακτικά οι παρακάτω λέξεις και φράσεις: eximiae pulchritudinis, omnibus, numine, factu, imperandum esset, admissis amīcis.

Κακεντρέχεια!

Cicero querenti quod uxor sua ex fico se suspendisset:
«Rogo (ut) *des* mihi surculum ex illā arbore, ut inseram».

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 88)

Ο Κικέρωνας είπε σε κάποιον που κλαψούριζε γιατί η γυναίκα του είχε κρεμαστεί από μια συκιά. «Δώσ' μου σε παρακαλώ, ένα κλαδί απ' το δέντρο αυτό, για να το φυτέψω!»

Η ΠΟΡΚΙΑ ΚΑΙ Ο ΒΡΟΥΤΟΣ

Οι Ρωμαίες γυναίκες της αριστοκρατίας είχαν ενεργή ανάμιξη στην πολιτική. Στα χρόνια της δημοκρατίας οι γάμοι τους ρύθμιζαν τις συμμαχίες ανάμεσα στις διάφορες οικογένειες και διαμόρφωναν την πολιτική σκηνή. Οι γυναίκες αυτές στέκονταν ισότιμα δίπλα στους άντρες τους. Μια τέτοια περίπτωση είναι η Πορκία. Υπήρξε κόρη ενός φανατικού αντιπάλου του Ιουλίου Καίσαρα, του Κάτωνα του νεότερου, που αργότερα στην αυτοκρατορική περίοδο η «αντιπολίτευση» τον πρόβαλε ως σύμβολο της αντίθεσης προς το καθεστώς. Το 45 π.Χ. παντρεύτηκε το Μάρκο Βρούτο, τον μετέπειτα τυραννοκτόνο (βλ. και την εισ. στο μάθ. XLV). Συμμεριζόταν τις πολιτικές αντιλήψεις του πατέρα της και του άντρα της και ήταν ενήμερη για τη συνωμοσία εναντίον του Ιουλίου Καίσαρα, όπως φαίνεται και από το κείμενο που ακολουθεί. Λίγο πριν από το θάνατο του Βρούτου –ή, σύμφωνα με άλλες πηγές, μόλις πληροφορήθηκε το θάνατό του– αυτοκτόνησε.

Porcia, Bruti uxor, cum viri sui consilium de interficiendo* Caesare cognovisset, cultellum tonsorium quasi unguium resecandōrum* causā poposcit eōque velut forte

Αργυρός δηνάριος με τη μορφή του Βρούτου και τα εγχειρίδια των συνωμοτών (μετά το 44 π.Χ.).

elapso se vulnerāvit. Clamōre deinde ancillārum in cubiculum vocātus Brutus ad eam obiurgandam* vēnit, quod tonsōris praeripuisset officium. Cui secrēto Porcia «non est hoc» inquit «temerarium factum meum, sed certissimum indicium amōris mei erga te tale consilium molientem: experīri enim volui, quam aequo animo me ferro essem interemptūra, si tibi consilium non ex sententiā cessisset».

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

consilium -ii (i) σχέδιο
cultellus -i μαχαιράκι· ξυράφι[1]
tonsor -ōris (αρσ.) κουρέας (εδώ «μανικιουρίστας»)
tonsōrius -a -um του μανικιουρίστα
unguis -is (αρσ.) νύχι[2]
reseco, **-secui**, **-sectum**, **-secāre**, 1 (**re** + **seco**) κόβω[3]
quasi... **causā** δήθεν για να κόψει τα νύχια της
posco, **poposci**, **poscĕre**, 3 ζητώ
eo = **cultello** (αφ. του οργάνου)
velut forte δήθεν κατά τύχη
elābor, **-lapsus sum**, **-lābi**, αποθ. 3 (ξε)-γλυστρώ[4]
vulnero, 1 πληγώνω[5]
clamor -ōris (αρσ.) κραυγή[6]
voco 1 καλώ[7]
obiurgo, 1 μαλώνω
praeripio, **-ripui**, **-reptum**, **-ripĕre**, 3* (**prae** + **rapio**) αρπάζω, κλέβω
officium -ii(i) καθήκον· δουλειά, τέχνη
cui = **ei** = **Bruto** (δοτ. του έμμ. αντικ.)
secrēto (επίρρ.) κρυφά[8]
temerārius -a -um ασυλλόγιστος
factum -i πράξη[9]
certus -a -um βέβαιος
indicium -ii(i) απόδειξη, τεκμήριο
amor -ōris (αρσ.) αγάπη
erga (πρόθ. + αιτ.) προς
molior, **molītus sum**, **molīri**, 4 μηχανεύομαι, σχεδιάζω
experior, **-pertus sum**, **-perīri**, αποθ. 4 δοκιμάζω[10]

quam... **interemptūra** πλάγια ερωτημ. πρόταση
quam aequo animo με πόση αταραξία (ηρεμία)
ferrum -i σίδερο, σιδερένιο εργαλείο (όπλο)
ex sententiā κατ' ευχήν·
consilium ex sententiā cedit το σχέδιο πάει κατ' ευχήν
si... **cessisset**, **interemptūra essem**: εξαρτημένος υποθ. λόγος

Ετυμολογικά: 1. υποκορ. του cul-ter· *σκάλ-λω*, σκαλίζω 2. *ὄνυξ* 3. πρβ. σέγα << ιτ. 4. di-lābor 5. < vulnus 6. < clamo 7. < vox· πρβ. con-voco 8. secrēte 9. < facio 10. perī-tus, peri-culum, πείρα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Μετά από ρήματα που δηλώνουν **κίνηση** (eo, venio, mitto κτλ.) ο **προσδιορισμός του σκοπού** μπορεί να εκφραστεί με τους παρακάτω τρόπους (βλ. τα μαθ. XXXII, XXXIV, XXXVI, XLII).

1. Legātum misērunt, ut nuntiāret (τελ. πρότ.)· πρβ. *ἔπεμψαν κήρυκα ἵνα ἀπαγγείλειε*.

2. Legātum misērunt, qui nuntiāret (αναφ. τελ. πρότ.)· πρβ. *ἔπεμψαν κήρυκα ὅστις (ὅς) ἀπαγγελεῖ*.

3. Legātum misērunt nuntiātum (σουπ. σε -um)· πρβ. *ἔπεμψαν κήρυκα ἀπαγγελοῦντα*.

4. Legātum misērunt nuntiandi causā (causā ή gratiā + γεν. του γερουνδίου)· πρβ. *ἔπεμψαν κήρυκα ὑπὲρ (ἕνεκα) τοῦ ἀπαγγεῖλαι*.

5. Legātum misērunt ad nuntiandum (ad + αιτ. του γερουνδίου).

Το ρήμα nuntio (αναγγέλλω) παίρνει αντικείμενο σε αιτιατική· έτσι μπορούμε να προσθέσουμε το αντικείμενο victoriam (τη νίκη) στο τέλος των παραπάνω παραδειγμάτων: έστειλαν πρεσβευτή για να αναγγείλει τη νίκη (τους). Αυτό δε συνεπάγεται καμιά συντακτική μεταβολή για τους τρόπους εκφοράς 1, 2 και 3. Αντίθετα, στα παραδείγματα 4 και 5, όπου υπάρχει **εμπρόθετος τύπος του γερουνδίου** με αντικείμενο σε **αιτιατική** (victoriam) πρέπει να γίνει **μετατροπή της ενεργητικής**

σύνταξης (= γερούνδιου· βλ. το μάθ. XXXII) **σε παθητική** (= γερουνδιακό· βλ. το μάθ. XXXIII). Η μετατροπή αυτή ονομάζεται **γερουνδιακή έλξη**. Πρακτικά η μετατροπή γίνεται ως εξής: (α) το αντικείμενο του γερουνδίου παίρνει την **πτώση του γερουνδίου**· (β) το γερούνδιο (nuntiandi, nuntiandum) μετατρέπεται σε **γερουνδιακό** (nuntiandus -a -um) που συμμορφώνεται προς τον **αριθμό και το γένος του ουσιαστικού**.

Έτσι στην τελική μορφή θα έχουμε: legātum misērunt victoriae nuntiandae causā (περίπτωση 4)· legātum misērunt ad victoriam nuntiandam (περίπτωση 5).

Για τη διαδικασία της μετατροπής πρέπει να έχουμε υπόψη μας τα εξής: (α) το αντικείμενο του γερουνδίου (ενεργ. σύνταξη) μετατρέπεται σε υποκείμενο του γερουνδιακού (παθ. σύνταξη) (β) το γερουνδιακό ως επίθετο πρέπει να συμφωνεί με το ουσιαστικό (το υποκείμενό του) στο γένος, στον αριθμό και στην πτώση (γ) το γένος και ο αριθμός του ουσιαστικού δεν μπορούν να μεταβληθούν (δ) η πτώση του ουσιαστικού καθορίζεται πάντοτε από τη σύνταξη (που στην περίπτωσή μας είναι η σύνταξη των προθέσεων με συγκεκριμένες πτώσεις).

Σημ. Στη μετάφραση διατηρούμε την ενεργητική σύνταξη σαν να μην υπήρχε η έλξη· μεταφράζουμε δηλ. «για να αναγγείλει τη νίκη».

Η **γερουνδιακή έλξη** είναι **υποχρεωτική** (α) όταν πρόκειται να χρησιμοποιήσουμε **εμπρόθετο** τύπο του γερουνδίου (causā, gratiā με γεν.· ad, in με αιτ· de, ex, in και ab με αφ.) με αντικείμενο σε πτώση **αιτιατική** (β) όταν η σύνταξη επιβάλλει να χρησιμοποιήσουμε τη **δοτική του γερουνδίου** (συνήθως με επίθετα που σημαίνουν «κατάλληλος») με αντικείμενο στην **αιτιατική**. Άλλα παραδείγματα:

campus proelio committendo aptus (όχι: proelium committendo) πεδιάδα κατάλληλη για τη σύναψη μάχης.

scripsit lībrum de corpore curando (όχι: de curando corpus) έγραψε βιβλίο για τη θεραπεία του σώματος.

Στις περιπτώσεις που θέλουμε να χρησιμοποιήσουμε *απρόθετη* γενική ή αφαιρετική γερουνδίου η γερουνδιακή έλξη δεν είναι υποχρεωτική – αν και η κλασική λατινική την προτιμούσε. Την αποφεύγουμε όταν το αντικείμενο του γερουνδίου είναι το *ουδέτερο αντωνυμίας ή επιθέτου*. Παραδείγματα:

ars gerendi rem publicam (ή ars gerendae rei publicae) η τέχνη της διακυβέρνησης της πολιτείας

oratiōnis elegantia augētur legendo oratōres (ή legendis oratoribus) η χάρη του λόγου αυξάνεται (καλλιεργείται) με τη μελέτη των ρητόρων. in narrando aliquid breves esse debēmus όταν αφηγούμαστε κάτι πρέπει να είμαστε σύντομοι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να εντοπιστούν οι περιπτώσεις της γερουνδιακής έλξης που υπάρχουν στο κείμενο. Να διευκρινιστεί αν η έλξη είναι υποχρεωτική ή όχι.

II. Στα παρακάτω παραδείγματα να προστεθεί στο γερούνδιο το αντικείμενο που βρίσκεται μέσα σε παρένθεση και να γίνει η γερουνδιακή έλξη· να διευκρινιστεί αν η έλξη είναι υποχρεωτική ή όχι:
Rōmam vēnimus *ad videndum* (Paulam)
Iuvenes cupidi erant *videndi* (puellas)
Rōmae adfuimus *ad parandum* (magnas divitias)
Vēnit (lībros) *legendi causā*
Discimus *legendo* (lībros)
Hoc genus (είδος) armōrum aptum est *tegendo* (corpora) (tego καλύπτω)

III. Να μεταφραστεί στα λατινικά η πρόταση «ήλθαν πρέσβεις, για να ζητήσουν (peto) ειρήνη (pax)» με τους πέντε διαφορετικούς τρόπους που υποδεικνύουμε στις παρατηρήσεις.

Η ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ Η ΑΠΛΗΣΤΙΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

Η κατάχρηση εξουσίας από τους κυβερνήτες των ρωμαϊκών επαρχιών δεν ήταν σπάνιο φαινόμενο. Οι πιο συνηθισμένες περιπτώσεις αφορούσαν τον παράνομο πλουτισμό σε βάρος των κατοίκων της επαρχίας. Στο κείμενο που ακολουθεί αναφέρεται μια έντονη συζήτηση στη Σύγκλητο το 144 π.Χ. γύρω από το ποιος από τους δύο υπάτους, ο Σέρβιος Σουλπίκιος Γάλβας ή ο Αυρήλιος Κόττας, έπρεπε να σταλεί για να καταστείλει την εξέγερση του Βιριάθου στην Ιβηρική χερσόνησο. Παρεμβαίνοντας ο Σκιπίωνας ο Αιμιλιανός (βλ. το μάθ. XXII, εισ.) πρότεινε να μη σταλεί κανείς από τους δύο, με το σκεπτικό ότι η αδυναμία του ενός ήταν η φτώχεια του και του άλλου η απληστία. Η πρότασή του έγινε δεκτή.

Cum Servius Sulpicius Galba et Aurēlius Cotta consules in senātu cotenderent uter* adversus Viriāthum in Hispaniam mitterētur, magna inter patres conscriptos dissensio erat, aliis* pro Galbā et aliis* pro Cottā dicentibus; solus* P. Scipio Aemiliānus cum toto* senātu dissensit: «Neutrum*» inquit «mihi mitti placet, quia alter* nihil habet, alteri* nihil est satis». Nam Scipio Aemiliānus aeque malam imperii magistram iudicābat inopiam atque avaritiam. Quā sententiā graviter et sine ullā* malevolentiā dictā Scipio obtinuit, ut neuter* in provinciam mitterētur.

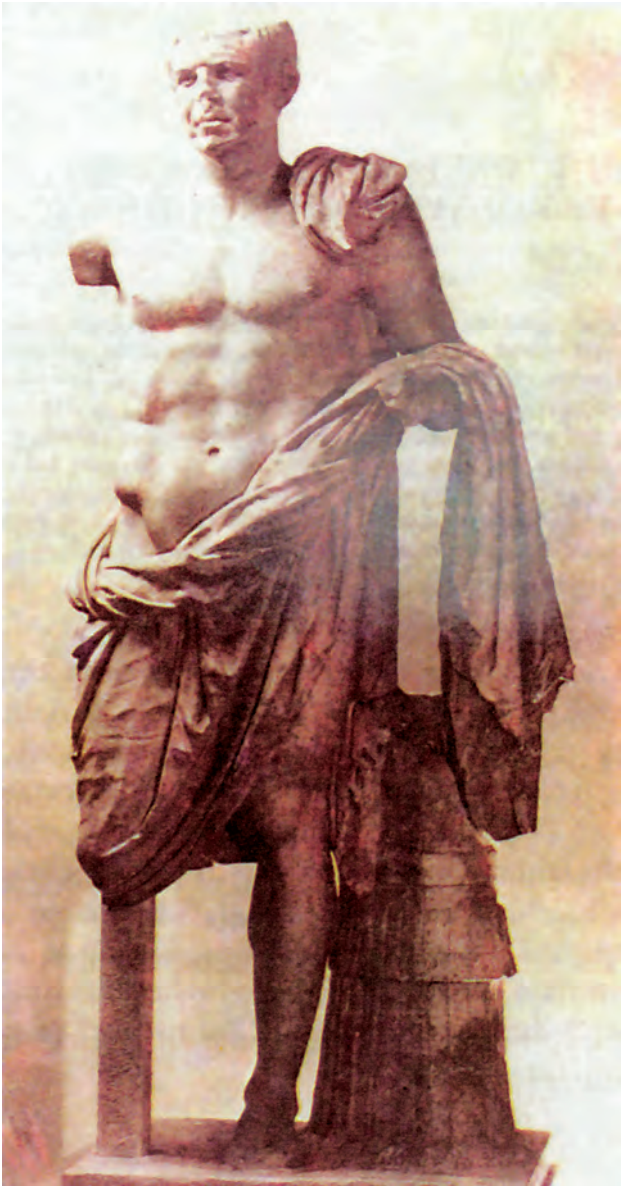

Άγαλμα Ρωμαίου στρατηγού (από το Τίβολι· 1ος αι. π.Χ.).

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

contendo, **-tendi**, **-tentum**, **-tendĕre**, 3 (**cum** + **tendo**) φιλονικώ, αντιδικώ
uter -tra -trum (αντων. επίθ.) ποιος από τους δύο; (= *πότερος;*)
Viriāthus -i ο Βιρίαθος (Λουζιτανός βοσκός, αρχηγός επανάστασης εναντίον της ρωμ. κυριαρχίας το 147 π.Χ.)
patres conscripti οι Συγκλητικοί
dissensio -ōnis (θ.) διαφωνία[1]
dico pro aliquo μιλάω υπέρ, υποστηρίζω κάποιον
dissentio, **-sensi**, **-sensum**, **-sentīre**, 4 (**dis** + **sentio**) διαφωνώ
placet (απρόσ. + δοτ. προσ. και απαρ.) κρίνω
alter -era -erum ο ένας από δύο πρόσωπα (= *ἕτερος*)· **alter... habet** ο ένας δεν έχει τίποτα (δεν έχει περιουσία), για τον άλλο τίποτα δεν είναι αρκετό (είναι άπληστος)
aeque (επίρρ.) εξίσου, το ίδιο[2]
malus -a -um κακός
magistra -ae δασκάλα· σύμβουλος[3]
inopia ένδεια, φτώχεια
avaritia -ae απληστία· **aeque... avaritiam** ο Σκιπίωνας θεωρούσε το ίδιο κακούς συμβούλους της εξουσίας (στην άσκηση της εξουσίας) και τη φτώχεια και την απληστία
graviter (επίρρ.) με σοβαρότητα, με κύρος[4]
malevolentia -ae κακοβουλία[5]
ullus -a -um (αντ. επίθ.) κανένας
obtineo, **-tinui**, **-tentum**, **-tinēre**, 2 (**ob** + **teneo**· + ουσ. συμπερ. πρόταση) πετυχαίνω
provincia -ae επαρχία

Ετυμολογικά: 1. < dis-sentio 2. < aequus 3. < magister 4. < gravis 5. < male-volo· πρβ. bene-volentia.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Τα **αντωνυμικά επίθετα** έχουν τη μορφή δευτερόκλιτων επιθέτων και κλίνονται όπως τα **δευτερόκλιτα** επίθετα, με τη διαφορά ότι σχηματίζουν τη γεν. του εν. σε -īus και τη δοτ. σε -i (όπως δηλ. οι αντωνυμίες). Τα αντωνυμικά επίθετα είναι τα εξής:

unus, ullus, nullus,
solus, totus, alius
uter, alter, neuter.

Το αντωνυμ. επίθετο ullus -a -um (κάποιος, κανείς) χρησιμοποιείται σε αρνητικές προτάσεις ή εκφράσεις **επιθετικά**. Μαζί με την άρνηση ισοδυναμεί προς το αντωνυμ. επίθετο nullus· π.χ. sine ullā malevolentiā = nullā malevolentiā. Σε αρνητικές προτάσεις η αντίστοιχη προς την ullus αντωνυμία με χρήση **ουσιαστικού** είναι η quisquam, quicquam. Μαζί με την άρνηση ισοδυναμεί προς το nemo ή το nihil· π.χ. nec quisquam aderat = nemo aderat. Nec quicquam viderat = nihil viderat.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν όλοι οι τύποι των αντωνυμικών επιθέτων που υπάρχουν στο κείμενο. Να κλιθούν στο γένος και στον αριθμό που βρίσκονται.

II. Να αντικατασταθεί το αντωνυμ. επίθετο ullus (μαζί με την άρνηση) από το nullus σύμφωνα με το παράδειγμα που υπάρχει στις παρατηρήσεις.
Neque ullus servus venerat.
Neque ulla civitas melior est.
Neque ullus amīcus ei erat.
Neque ullis locis hostes aderant.

III. Να αναγνωριστούν (εξάρτηση, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία) οι παρακάτω προτάσεις uter... mitterētur; quia... habet; ut... mitterētur

IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Ούτε ο ένας ούτε ο άλλος είναι φίλος μου·
Πολεμούν (pugno) χωρίς καμιάν ελπίδα (spes).

Όταν τα αποφάγια ξανασερβίρονται!

Gabba de piscibus qui cum pridie ex parte adēsi et versāti postero die positi essent dixit: «Festinēmus *alii* subcēnant»

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 90)

Όταν σέρβιραν στο Γάββα ψάρια μισοφαγωμένα
από την προηγούμενη μέρα, που τα ’χαν γυρίσει απ’ την άλλη πλευρά, αυτός παρατήρησε:
«Ας βιαστούμε, περιμένουν κι άλλοι να δειπνήσουν!»

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

(Οι αριθμοί παραπέμπουν στα μαθήματα· Π = Παρατηρήσεις στο αντίστοιχο μάθημα· Α = Ασκήσεις στο αντίστοιχο μάθημα· Ε = «Επιμύθιο» στο τέλος του κάθε μαθήματος)

a, ab (πρόθ. + αφ.) = από 11,15Π
abdo, **-didi**, **-ditum**, **-dĕre**, 3 = κρύβω 17,20
abeo, -īvi(abii), **-itum**, **-īre** = φεύγω 21
abhinc (χρον. επίρρ.) = εδώ και 41
abicio, **-iēci**, **-iectum**, **-icĕre** 3* = πετάω κάτι μακριά 45· καταθέτω (τα όπλα) 34
abstineo, **-tinui**, **-tentum**, **-tinēre**, 2 = απέχω από 31
absum, **afui**, **abesse** = απουσιάζω 18,21· απέχω 47Π
ac = **atque** (σύνδ. συμπλεκτ.) = και 13,15
accēdo, **-cessi**, **-cessum**, **-cedĕre**, 3 = πλησιάζω· προστίθεμαι, συνοδεύω 32· συμβαίνω 29Ε
accendo, **-cendi**, **-censum**, **-cendĕre**, 3 = καίω, κάνω θυσία 21Ε
accĭdo, **-cĭdi**, **-cidĕre**, 3 (**ad** + **cado**) = πέφτω κάτω· **accĭdit** συμβαίνει 12
accipio, **-cēpi**, **-ceptum**, **-cipĕre**, 3* (**ad** + **capio**) = (υπο)δέχομαι 10· μαθαίνω 24
Accius -ii(i) = ο Άκκιος 27
accumbo, **-cubui**, **-cubitum**, **-cumbĕre**, 3 = είμαι αναγερμένος 34Ε
accusātor -ōris (αρσ.) = κατήγορος 30
accūso, 1 = κατηγορώ 29Π
acer -cris -cre = οξύς 8Π
acerbus -a -um = δυσάρεστος στη γεύση, πικρός, άγουρος 27
Acerra -ae = ο Ακέρρας 16Ε
acies -ēi = παραταγμένος στρατός· μάχη 36
Actiăcus -a -um = Ακτιακός 14
ad (πρόθ + αιτ.) προς 2· δίπλα, κοντά σε 8
addūco, **-duxi**, **-ductum**, **-ducĕre**, 3 = οδηγώ (κάπου, προς) 18,20· παρακινώ 17Π
adĕdo, **-ēdi**, **-ēsum**, **-edĕre**, 3 = μισοτρώγω 50Ε
adeo, **-ii**, **-itum**, **-īre** = πλησιάζω 45
adfero βλ. **affero**
adficio βλ. **afficio**
a(d)gnosco, **-gnōvi**, **-gnitum**, **-gnoscĕre** 3 = αναγνωρίζω 20

adhaeresco, -haesi, -haesum, -haerescĕre, 3 = προσκολλιέμαι, καρφώνομαι 45
adhortor, αποθ. 1 προτρέπω 45
adhúc (επίρρ.) = μέχρι τώρα (τότε) 29
adimo, -ēmi, -emptum, -imĕre, 3 (**ad** + **emo**· + αιτ. και δοτ.) = αφαιρώ 9
aditus -us (αρσ.) = προσέγγιση 13
adiumentum -i = βοήθεια 30
adligo, 1 = δένω (σε κάτι) 3
administro, 1 = διαχειρίζομαι 32
admiratio -ōnis (θηλ.) = θαυμασμός, κατάπληξη 48
admīror, αποθ. 1 = θαυμάζω 34
admitto, -mīsi, -missum, -mittĕre, 3 = αφήνω κάποιον να περάσει, δέχομαι 48
admodum (επίρρ.) = πάρα πολύ 12
admoneo, -monui, -monitum, -monēre, 2 = συμβουλεύω 7
adporto 1 = φέρνω (κάπου) 8
adsum, -fui, -esse = είμαι παρών· έρχομαι 45
adulescens -ntis (αρσ. και θηλ.) = νεαρός -ή 31
advenio, -vēni, -ventum, -venīre 4 = φθάνω 9A
advento, 1 = πλησιάζω 7
adversarius -ii = αντίπαλος, εχθρός 13
adversus (πρόθ. + αιτ.) = εναντίον 13
adversus -a -um = αντίξοος 1
advolo 1 = καταφθάνω πετώντας· ορμώ 3
aeger -gra -grum =άρρωστος 8E
aegrōto, 1 = είμαι άρρωστος 23
Aemiliānus -i = ο Αιμιλιανός 15E
Aemilius βλ. **Paulus**
Aenēas -ae = ο Αινείας 2,10
aequitas -ātis = ισότητα, δικαιοσύνη 6
aeque (επίρρ.) = εξίσου, το ίδιο 50·
aeque atque (ac) = το ίδιο όπως 41Π
aequus -a -um = ίσος, δίκαιος 21,49
aerarium -ii(i) = το δημόσιο ταμείο 35
aes, aeris (ουδ.) = χαλκός, μπρούντζος 39· χρήματα 35
Aesōpus -i = ο Αίσωπος 28
aestimo, 1 = εκτιμώ, υπολογίζω 29Π
aestīvus -a -um = καλοκαιρινός 7E
aetas -ātis = ηλικία 20· εποχή 41
Aethiopia -ae = η Αιθιοπία, 3
Afer -fri = ο Άφρος 34E
Afer -fri: Domitius Afer = ο

Δομίτιος Άφρος 41Ε
affero (**adfero**), **-tuli**, **-lātum**, **-ferre**, 3 φέρνω· προσφέρω 10Π
afficio, **-fēci**, **-fectum, -ficĕre**, 3* (**ad** + **facio**) = περιβάλλω· **supplicio capitis afficio** θανατώνω 14
Africa -ae = η Αφρική 2
Africānus -i βλ. **Scipio**
ager -gri = αγρός 5
agmen -inis (ουδ.) = άγημα, στρατός 40
ago, **ēgi**, **actum**, **agĕre**, 3 = κάνω 23· οδηγώ *(ἄγω)*
agricultūra -ae = γεωργία 15
Agrippa βλ. **Menēnius Agrippa**
Aiax -ācis = ο Αίαντας 13Ε
aio (ρήμ. ελλειπτ.) = λέγω 27
alacer -cris -cre = ζωηρός πρόθυμος 13
Alba Longa = η Άλβα Λόγγα 10
albus -a -um = άσπρος
aliēnus -a -um = ξένος 30Ε
aliquando (επίρρ.) = κάποτε 31
aliquis -id (ουσ.), **aliqui -a -od** (επιθ.) (αντ. αόρ.) = κάποιος, κάτι 8
aliquot (αντ. αόρ. άκλ.) = μερικοί 47
aliter (επίρρ.) διαφορετικά 41Π
alius -a -ud (αντ. επίθ.) = άλλος (από πολλούς) 17
Allia -ae = ο Αλίας, ποταμός της Ιταλίας 21
alligo, 1 = δένω 3Ε
alo, **alui**, **alitum** (**altum**), **alĕre**, 3 = (εκ)τρέφω 42
Alpes -ium = οι Άλπεις 11
alter -era -erum (αντ. επίθ.) = ο άλλος, ο ένας (από δύο άτομα) 19
amabilis -is -e = αξιαγάπητος 26
amanter (επίρρ.) = με αγάπη 26
ambitiōsus -a -um = φιλόδοξος
ambitiōsissime = με πολλή φιλοδοξία 41Ε
ambulo, 1 = περπατώ 27Ε
amentum -i = ιμάντας, λουρί 45
amīca -ae = φίλη 1
amicitia -ae = φιλία, συμμαχία 4
amīcus -i = φίλος 26
amitto, **-mīsi**, **-missum**, **-mittĕre**, 3 = χάνω 13
amo, 1 = αγαπώ 12
amor -ōris (αρσ.) = αγάπη 49
amoveo, **-mōvi**, **-mōtum**, **-movēre**, 2 = απομακρύνω 18
an (ερωτ. μόριο) = αν, ή 44Π
ancilla -ae = υπηρέτρια 24
Anchīses -ae = ο Αγχίσης 2
Andromeda -ae = η Ανδρομέδα, 3
anīlis -is -e = γεροντικός 26

animadverto, **-verti**, **-versum**, **-vertĕre**, 3 παρατηρώ 12· **animadverto in aliquem** = τιμωρώ κάποιον 42
animal -ālis (ουδ.) = ζώο 8Π
animus -i = ψυχή 5
annus -i = έτος 4,10
ante (1) (πρόθ. με αιτ.) = προ, πριν 25· (2) (επίρρ.) προηγουμένως
antecello, **-cellĕre**, 3 = ξεπερνώ κάποιον σε κάτι 31
antepōno, **-posui**, **-positum**, **-ponĕre**, 3 (+ αιτ. και δοτ.) προκρίνω, βάζω κάτι πάνω από κάτι άλλο 46
antequam (χρον. σύνδ.) = προτού να 38Π
antiquitas -ātis (θηλ.) αρχαιότητα 4,41
antīquus -a -um αρχαίος 4,41
Antōnius -ii(i): **M. Antōnius** = ο Μάρκος Αντώνιος 14
Antōnius -ii(i): **C. Antōnius** = ο Γάιος Αντώνιος 19
appello, 1 = ονομάζω 10
aper, **apri** = κάπρος, αγριογούρουνο 8
aperio, **-rui**, **-rtum**, **-īre**, 4 ανοίγω· αποκαλύπτω 9
aperte (επίρρ.) = ανοικτά 24
appareo, **-parui**, **-paritum**, **-parēre**, 2 = εμφανίζομαι 14
appendo, **-pendi**, **-pensum**, **-pendĕre**, 3 = ζυγίζω 21
appropinquo (**adpropinquo**), 1 πλησιάζω 16,10Π
aptus -a -um = επιτήδειος, κατάλληλος 32Π
apud (πρόθ. + αιτ.) = σε, κοντά 4
Aquilo -ōnis (αρσ.) = ο βοριάς 11Ε
ara -ae = βωμός 21Ε
arbitror, αποθ. 1 = νομίζω, πιστεύω 15
arbor -oris (θηλ.) = δένδρο 25
Ardea -ae = η Αρδέα, πόλη του Λατίου 21
ardor -ōris (αρσ.) = πάθος 33
arma -ōrum (μόνο πληθ.) = όπλα 16
armātus -a -um = οπλισμένος· στον πόλεμο 33
Arria -ae = η Αρρία 23
ars, **artis** (θηλ.) = τέχνη 13,6Π· **artes līberāles** = ελευθέριες σπουδές 13
arx, **arcis** (θ.) = ακρόπολη 21Π
Arverni -ōrum = οι Αρβέρνοι, έθνος της Γαλατίας 16
ascendo, **ascendi**, **ascensum**, **ascendĕre**, 3 = ανεβαίνω 23
Asia -ae = η Ασία 28
aspicio, **-spexi**, **-spectum**, **-spicĕre**, 3* = κοιτάζω 14
assideo, **-sēdi**, **-sessum**, **-sidēre**, (**ad** + **sedeo**) 2 = κάθομαι (δίπλα) 36

assidue (επίρρ.) = συνέχεια 32Ε
at (σύνδ. αντιθ.) = αλλά 43
Athēnae -ārum = η Αθήνα 14
Atilius βλ. **Rēgulus**
atque, **ac** (σύνδ. συμπλ.) = και 9
atqui (σύνδ. αντιθ.) = κι όμως 25
Atreus -i = ο Ατρέας 27
Atticus -i = ο Αττικός 44Ε
auctoritas -ātis (θηλ.) = κύρος, επιρροή 42
audacia -ae = τόλμη 4· θράσος 28
audax -ācis = θρασύς 35Π
audeo, **ausus sum**, **audēre**, ημιαπ. 2 = τολμώ 40
audio, 4 = ακούω, πληροφορούμαι 7,9Π
augeo, **auxi**, **auctum**, **augēre**, 2 = αυξάνω 49Π
augur -uris (αρσ.) = οιωνοσκόπος 40
Augustus -i = ο Αύγουστος 10
auris -is (θηλ.) = αυτί 7Π
aurum -i = χρυσάφι 21,36
auspicium -ii(i) = ορνιθομαντεία, οιωνός 35Ε
aut (σύνδ. διαζ.) ή· **aut** ... **aut** = είτε ... είτε 17
autem (σύνδ. αντιθ.) = *δέ*, πάλι εξάλλου 19
auxilium -ii(i) = βοήθεια
avaritia -ae = πλεονεξία απληστία 4
ave! = χαίρε! 29
aversus -a -um (μτχ. παθ. πρκ. του **averto**) = γυρισμένος ανάποδα 18
averto, **-verti**, **-versum**, **-vertĕre** 3 = βγάζω κάποιον από το δρόμο του 39
avis -is (θηλ.) = πουλί 29
barbarus -a -um = βάρβαρος 1
beāte (επίρρ.) = ευτυχισμένα
Belgae -ārum = οι Βέλγοι, η χώρα των Βέλγων 7
bellum -i = πόλεμος 4
bellus -a -um = καλός, ωραίος 5Ε
belua -ae = άγριο ζώο, κήτος 3
bene (επίρρ.) = καλά 23
beneficium -ii(i) = ευεργεσία 4
benevolentia -ae = εύνοια, ευμένεια, καλή θέληση 44
bibo, **bibi**, **-ĕre**, 3 = πίνω 4Ε
bibliopōla -ae (αρσ.) = βιβλιοπώλης 45Ε
bini -ae -a (διανεμ. αριθμ.) = ανά δύο 27Ε
bonus -a -um = καλός 6,27Π· **boni -ōrum** = οι καλοί πολίτες 22
bos, **bovis** (αρσ. και θ.) = βόδι 18
Brennus -i = ο Βρέννος 21
brevis -is -e = σύντομος 8Π
breviter (επίρρ.) σύντομα, με λίγα λόγια 26Π

Brutus: **L. Iunius Brutus** = ο Λεύκιος Ιούνιος Βρούτος 9,22
Brutus: **M. Iunius Brutus** = ο Μάρκος Ιούνιος Βρούτος 49
Cacus -i = ο Κάκος 18
cado, **cecĭdi**, **casum**, **cadĕre** 3 = πέφτω 20Π,43
Caecilia -ae = η Καικιλία 38
Caeciliānus -i = ο Καικιλιανός 5Ε
Caecīna -ae βλ. **Paetus**
caedes -is (θηλ.) = σφαγή 7
Caediciānus -i = ο Καιδικιανός 34Ε
caedo, **cecīdi**, **caesum**, **caedĕre**, 3 = κόβω 20Π
caelum -i = ουρανός 10
Caesar -aris: **C. Iulius Caesar** = ο Γάιος Ιούλιος Καίσαρας 7,33
Caesar -aris: **Caesar Augustus** = ο Καίσαρας Αύγουστος 10
calcar -āris = σπηρούνι 8Π
calceus -i = (υ)πόδημα, μποτίνι 3
Caligula -ae = ο Καλιγούλας 20
calix -icis (αρσ.) = ποτήρι 4Ε
calvus -a -um = φαλακρός 47
Camillus -i: **M. Furius Camillus** = ο Μάρκος Φούριος Κάμιλλος 21,22
Campania -ae = η Καμπανία 5
campus -i = πεδιάδα 49Π
Cannae -ārum = οι Κάννες 11
Cannensis -is -e = των Κανών, από τις Κάννες 11
canthus -i = κανθός (σιδερένιο στεφάνι τροχού) 33Ε
canis -is = σκύλος 43Π
canus -a -um = άσπρος· ασπρομάλλης 47
capillus -i και **capilli -ōrum** = τα μαλλιά 3Ε
capio, **cēpi**, **captum**, **capĕre**, 3* = πιάνω 8,14Π· συλλαμβάνω 34
Capitōlium -ii(i) = το Καπιτώλιο, 21
captīvus -a -um = αιχμάλωτος 43
caput -itis (ουδ.) = κεφάλι· θανατική ποινή 14
carcer -eris (αρσ.) = φυλακή 19
caritas -ātis (θ.) = αγάπη, στοργή 44
carmen -inis (ουδ.) = ποίημα 9Ε
caro, **carnis** (θηλ.) = κρέας 15
Carthāgo -inis = η Καρχηδόνα 25
Carthaginiensis -is -e = Καρχηδόνιος (-ακός) 11
carus -a -um = αγαπητός 46
caseus -i = τυρί 15
Cassiope -es = η Κασσιόπη 3
Cassius -ii(i): **C. Cassius** = ο Γάιος Κάσσιος 28Ε

Cassius -ii(i): **Cassius Parmensis** = ο Κάσσιος από την Πάρμα 14
castra -ōrum (μόνο πληθ.) = το στρατόπεδο 7
casus -us = τυχαίο, απροσδόκητο γεγονός ή περιστατικό 20,37· **casu** = κατά τύχη 45
catellus -i = σκυλάκι 12
Catilīna -ae: **L. Sergius Catilīna** = ο Λεύκιος Σέργιος Κατιλίνας 19
catillus -i = πιάτο 36
Cato -ōnis: **M. Porcius Cato Censōrius** = ο Μάρκος Πόρκιος Κάτωνας ο Τιμητής 25
cauda -ae = ουρά 18
causa -ae = αιτία 17
causidicus -i = δικηγόρος 38Ε
cavea -ae = κλουβί 35Ε
caveo, **cavi**, **cautum**, **cavēre**, 2 = προσέχω, φυλάγομαι 7,25
Cēpheus -i = ο Κηφέας 3
cēra -ae = κερί 8
cedo, **cessi**, **cessum**, **cedĕre** 3 = παραχωρώ 38
celer -eris -ere = γρήγορος 8Π,40
celeriter (επίρρ.) = γρήγορα 45
Celtiberia -ae = η Κελτιβηρία 10Α
cena -ae = δείπνο 23Α, 26Ε
ceno, 1 = δειπνώ, γευματίζω 36
censeo, **censui**, **censum**, **censēre**, 2 = πιστεύω, νομίζω 46
centum (αριθμ.) = εκατό 11Ε
cerno, **crēvi**, **cretum***, **cernĕre**, 3 διακρίνω 16· κρίνω, αποφασίζω
certāmen -inis = αγώνας, μάχη 31
certe (επίρρ.) = βέβαια 43Π
certo, 1 = (συν)αγωνίζομαι 4
certus -a -um = βέβαιος, σίγουρος 49
cerva -ae = ελάφι 48
cervīces -um (θηλ.) = τράχηλος, λαιμός 26
Charīnus -i = ο Χαρίνος 3Ε
cheragra -ae = χειράγρα («χεράγρα») 31Ε
cibus -i = τροφή 23
Cicero -ōnis: **M. Tullius Cicero** = ο Μάρκος Τύλλιος Κικέρωνας 19
Cicero -ōnis: **Q. Tullius Cicero** = ο Κόιντος Τύλλιος Κικέρωνας 45
Cinna -ae = ο Κίννας 9Ε
circumdo, **-dĕdi**, **-dătum, -dăre,** 1 = περιβάλλω, τυλίγω 6Ε
circumsedeo, **-sēdi**, **-sessum**, **-sedēre**, 2 περικυκλώνω 40
cito (επίρρ.) = γρήγορα 26Ε
civis, **civis** (αρσ.) = πολίτης
civīlis -is -e = εμφύλιος 33
civitas -ātis (θηλ.) = πολιτεία 6

clades -is (θηλ.) = καταστροφή, συντριβή 11
clamo, 1 = φωνάζω 37
clamor -ōris (αρσ.) = κραυγή 49
clarus -a -um = καθαρός δυνατός 34· ένδοξος 5
Claudius -ii(i) = ο Κλαύδιος 20,23
claudo, **clausi**, **clausum**, **claudĕre**, 3 = κλείνω 10
clava -ae = ρόπαλο 18
Cleobūlus -i = ο Κλεόβουλος 5Π
cocus -i = μάγειρας 15Ε
coepi, απαρ. **coepisse** (ρήμ. ελλειπτ.) = άρχισα 18
coĕtus -us (αρσ.) = συγκέντρωση, συνάθροιση 22
cogitatio -ōnis = σκέψη, λογισμός 8
cogito, 1 = σκέπτομαι, αναλογίζομαι 8,32
cognosco, **cognōvi**, **cognitum**, **cognoscĕre**, 3 = γνωρίζω 24
cogo, **coēgi**, **coactum**, **cogĕre**, 3 = συγκαλώ 40 εξαναγκάζω 37,15Π
cohibeo, **-hibui**, **-hibitum**, **-hibēre**, 2 = συγκρατώ 23
cohors -rtis (θηλ.) = κοόρτη 16
collaudo (**conlaudo**), 1 = εξυμνώ, επαινώ 10Π
collis -is (αρσ.) = λόφος 7
colloco (**conloco**), 1 = εγκαθιστώ 7,10Π
collum -i = λαιμός
colo, **colui**, **cultum**, **colĕre**, 3 = καλλιεργώ, λατρεύω 32· κατοικώ 41· σέβομαι 44
comedo, **-ēdi**, **-ēsum**, **-edĕre** (**-esse**), 3 = καταναλώνω, κατασπαταλώ 42Ε
commilito -ōnis (αρσ.) = συστρατιώτης, σύντροφος 20
comitātus -us (αρσ.) = συντροφιά, παρέα 11Ε
committo, -mīsi, **-missum**, **-mittĕre**, 3 = συνάπτω 35Ε
commodus -a -um = κατάλληλος 32Π
commūnis -is -e = κοινός 17
comparo, 1 = συγκρίνω 3
compello, **-puli**, **-pulsum**, **-pellĕre**, 3 = συγκεντρώνω· αναγκάζω 10Π
compleo, 2 = συμπληρώνω 11
complector, **-plexus sum**, **-plecti**, αποθ. 3 = αγκαλιάζω 26
complexus -us (αρσ.) = αγκάλιασμα, αγκαλιά 12
compōno, **-posui**, **-positum**, **-ponĕre** 3 = τελειώνω τον πόλεμο (**bellum**) με συνθήκη 11

πολλοί 34
comprehendo, **-hendi**, **-hensum**, **-hendĕre**, 3 = συλλαμβάνω 16
comprimo, **-pressi**, **-pressum,**

-priměre, 3 = περιορίζω, χαλιναγωγώ 33
concipio, **-cēpi**, **-ceptum**, **-cipĕre**, 3* (**cum** + **capio**) = συλλαμβάνω, πιάνω 14
concito, 1 = ξεσηκώνω 9
concordia -ae = ομόνοια 4
concutio, **-cussi**, **-cussum**, **-cutĕre**, 3* (**cum** + **quatio**) = συνταράζω 14
condemno, 1 = καταδικάζω 29Π
condo, **-didi**, **-ditum**, **-dĕre**, 3 = κτίζω 10
condūco, **-duxi**, **-ductum**, **-ducĕre**, 3 = νοικιάζω 23
confero, **-tuli**, **-lātum**, **-ferre**, 3 = συγκεντρώνω 35
confīdo, **-fīsus sum**, **-fidĕre,** ημιαποθ. 3 = εμπιστεύομαι, έχω εμπιστοσύνη, στηρίζομαι 25
confirmo, 1 = επιβεβαιώνω 14
conformo, 1 = διαμορφώνω, διαπλάθω 32
confugio, **-fūgi**, **-fugĕre**, 3* = καταφεύγω 14
confundo, **-fūdi**, **-fūsum,** **-fundĕre**, 3 =συγχέω· **confūsus -a -um** = μπερδεμένος, σε αμηχανία 18
coniungo, **-iunxi**, **-iunctum**, **-iungĕre**, 3 = συνάπτω 30Π
coniuratio -ōnis (θηλ) = συνωμοσία 42
coniurātus -i = συνωμότης 19Α
coniūro, 1 = συνομωτώ 19
coniunx (**coniux**) **-ugis** (αρσ. και θηλ.) = ο και η σύζυγος 43
congredior, **-gressus sum**, **-grĕdi**, αποθ. 3* = συγκρούομαι, μονομαχώ 31
congruens -entis = σύμφωνος 38
conlaudo βλ. **collaudo**
conloco βλ. **colloco**
conloquor, **-locūtus sum**, **-loqui**, αποθ. 3 = συζητώ, κουβεντιάζω 48
conor, αποθ. 1 = προσπαθώ 18
conscrībo, **-scripsi**, **-scriptum**, **-scribĕre**, 3 = γράφω 45
conscripti (**patres**) = οι Συγκλητικοί 50
consecro 1 = αφιερώνω, προσφέρω 34
consequor, **-secūtus sum**, **-sĕqui** αποθ. 3 = ακολουθώ 19· πετυχαίνω 41
consequitur (απρόσ.) = προκύπτει· συνεπάγεται 46
conservo, 1 = σώζω 40
consīdo, **-sēdi**, **-sessum**, **-sidĕre**, 3 (**cum** +**sīdo**) = κάθομαι («καθίζω τον εαυτό μου») 16
consilium -ii(i) = σκέψη 6· σχέδιο 45,49
consisto, **-stiti**, **-sistĕre**, 3 = συνίσταμαι, βρίσκομαι, περιορίζομαι 15

conspectus -us (αρσ.) = θέα, όψη 43
conspicio, **-spexi**, **-spectum**, **-spicĕre**, 3* (**cum** + **specio**) = βλέπω (πέφτει το βλέμμα μου) 45
constans -ntis = σταθερός 26Α
constantia -ae = εγκαρτέρηση, σταθερότητα 26
constituo, **-stitui**, **-stitūtum**, **-stituĕre**, 3 = αναδιοργανώνω 33· αποφασίζω 45
consuetūdo -inis (θηλ.) = συνήθεια 46Π
consul -is (αρσ.) = ύπατος 9,19
consulo, **-sului**, **-sultum**, **-sulĕre**, 3 (+ δοτ. χαρ.) = φροντίζω 22
consulto 1 = φροντίζω για 4
contemno, **-tempsi**, **-temptum**, **-temnĕre**, 3 = περιφρονώ 36
contendo, **-tendi**, **-tentum**, **-tendĕre**, 3 = φιλονικώ 50
contineo, **-tinui**, **-tentum**, **-tinēre**, 2 (**cum** + **teneo**) = συγκρατώ· στερεώνω 6
continenter (επίρρ.) = με εγκράτεια 30
contingit, **-tigit**, **-tingĕre**, απρόσ. 3 = συμβαίνει 46Π
continuus -a -um = συνεχής διαρκής 40Ε
contra (πρόθ. + αιτ.) = ενάντια, αντίθετα σε 1
contra (επίρρ.) = αντίθετα 43
contundo, **-tudi**, **-tūsum**, **-tundĕre**, 3 = συντρίβω 10
convĕnio, **-vēni**, **-ventum**, **-venīre**, 4 = ταιριάζω 6Ε
converto, **-verti**, **-versum**, **-vertĕre**, 3 = γυρίζω (κάποιον) προς τα πίσω 18
convīva -ae (αρσ. και θηλ.) = συνδαιτημόνας 5Ε
coopto 1 = εκλέγω 10Π
copiae -ārum (μόνον πληθ.) = στρατιωτικές δυνάμεις 11
cōpo -ōnis (= **caupo -ōnis**) = κάπελας 40Ε
cornu -us (ουδ.) = κέρατο 13Π
corpus -oris (ουδ.) = σώμα 4
corrumpo, **-rūpi**, **-ruptum**, **-rumpĕre**, 3 = διαφθείρω 35Π
corvus -i = κόρακας 29
Cotta -ae: **Aurēlius Cotta** = ο Αυρήλιος Κόττας 50
credo, **credidi**, **creditum**, **credĕre**, 3 = πιστεύω 24
creo, 1 = εκλέγω 15
cruciātus -us (αρσ.) = βάσανο 32
crudeliter (επίρρ.) = με σκληρότητα 42
cruentus -a -um = φονικός, αιματηρός 19
cubiculum -i = κρεβατοκάμαρα 23
cultellus -i = μαχαιράκι· ξυράφι, 49

culter -tri (αρσ.) = μαχαίρι 9
cum (σύνδ.) βλ. το Ευρετήριο των γραμματικών και συντακτικών φαινομένων
cum (πρόθ. + αφ.) με
cupide (επίρρ.) = με πάθος 34
cupiditas -ātis (θηλ.) = επιθυμία 31
cupidus -a -um (+ γεν.) = αυτός που επιθυμεί 29
cupio, **cupīvi** (**cupĭi**), **cupītum**, **cupĕre**, 3* = επιθυμώ 11,14Π
cur (ερωτ. επίρρ.) = γιατί; 12,43
cura -ae = έγνοια, φροντίδα 1
curia -ae = το κτίριο της Συγκλήτου, το Βουλευτήριο, 25
Curius -ii(i): **M'. Curius Dentātus** = ο Μάνιος Κούριος Δεντάτος 22,36,41
curo, 1 = φροντίζω 4,45
curro, **cucurri**, **cursum**, **currĕre**, 3 = τρέχω 12
custōdia -ae = φυλακή 28
de (πρόθ. + αφ.) = για, από 14
debeo, **debui**, **debitum**, **debēre**, 2 (**de** + **habeo**) = οφείλω, πρέπει 7
debilis -is -e = αδύναμος, ανάπηρος 39
decerpo, **-cerpsi**, **-cerptum**, **-cerpĕre**, 3 = κόβω 25
decet, **decuit**, **decēre**, 2 (απρόσ.) = αρμόζει 46
Decius -ii(i): **P. Decius Mus** = Ο Πόπλιος Δέκιος Μύς 22
decurro, **-cucurri** (**-curri**), **-cursum**, **-currĕre**, 3 = τρέχω 28Ε
dedecus -oris (ουδ.) = ντροπή 30
dedo, **-didi**, **-ditum**, **-dĕre**, 3 = παραδίδω 16
dedūco, **-dūxi**, **-ductum**, **-ducĕre**, 3 οδηγώ, φέρνω 28,37
deinceps (επίρρ.) = στη συνέχεια 27
deinde (επίρρ.) = έπειτα 23
defero, **-tuli**, **-lātum**, **-ferre**, 3 = μεταφέρω 20
deficio, **-fēci**, **-fectum**, **-ficĕre**, 3* (**de** + **facio**) = χάνομαι, παθαίνω έκλειψη 13
defleo, **-flēvi**, **-flētum**, **-flēre**, 2 = κλαίω, θρηνώ 17Α
delectus -a -um = εκλεγμένος 4
deleo, 2 = καταστρέφω, εξολοθρεύω 11· σκοτώνω 3
delictum -i = έγκλημα 9
deligo, **-lēgi**, **-lectum**, **-ligĕre**, 3 = εκλέγω 9
denique (επίρρ.) = τέλος 2
deplōro, 1 = θρηνώ, κλαίω 1
depōno, **-posui**, **-positum**, **-ponĕre**, 3 = καταθέτω· αποβάλλω 25

deporto, 1 = παίρνω μαζί μου 30
deprehendo (deprendo), **-prehendi**, **-prehensum**, **-prehendĕre**, 3 = συλλαμβάνω· πιάνω, ανακαλύπτω 47
desero, **-serui**, **-sertum**, **-serĕre**, 3 = εγκαταλείπω 35
desertor -ōris (αρσ.) = λιποτάκτης 46
desidero, 1 = επιθυμώ, μου λείπει κάτι 1
desilio, **-silui**, **-silīre**, 4 = πηδώ κάτω 15
desisto, **-stiti**, **-sistĕre**, 3 = σταματώ 37
deterreo, **-terrui**, **-territum**, **-terrēre**, 2 = αποθαρρύνω 47
deus -i = θεός 3
deverto, **-verti**, **-versum**, **-vertĕre**, 3 (και **devertor**, **-verti**, **-verti**, ημιαποθ. 3) = καταλύω (κάπου) 27
dexter -tra -um = δεξιός· **dextra -ae** = το δεξί χέρι 34
diaeta -ae = (θερινή) κατοικία 20
Diāna -ae = η Άρτεμη 8
Diaulus -i = ο Δίαυλος 14Ε
dico, **dixi**, **dictum**, **dicĕre** 3 = λέγω 12· **-pro aliquo** = μιλάω υπέρ, υποστηρίζω κάποιον
dictātor -ōris (αρσ.) = δικτάτορας 21
dictum -i = λόγος 12
Didius βλ. **Gallus**
Dido -ōnis = η Διδώ 2
dies, **diēi** (αρσ.) = ημέρα 14
difficilis -is -e = δύσκολος 26Π
diffluo, **-flūxi**, **-flūctum**, **-fluĕre**, 3 = διαρρέω· καταλύομαι 33
dignitas -ātis (θηλ.) = κύρος 33
dignus -a -um = άξιος 26
dilābor, **-lāpsus sum**, **-lābi**, αποθ. 3 = καταρρέω 33
diligentia -ae = φροντίδα 28
diligo, **-lexi**, **-lectum**, **-ligĕre**, 3 = αγαπώ 26
dilucide (επίρρ.) = με διαύγεια 41
dimicatio -ōnis (θηλ.) = αγώνας 32
dimico, 1 = αγωνίζομαι 11
Diodōrus -i = ο Διόδωρος 31Ε
discēdo, **-cessi**, **-cessum**, **-cedĕre**, 3 = αποχωρώ, σκορπίζομαι 16· φεύγω 17
discipulus -i = μαθητής, βοηθός 11Ε
disco, **didici**, **discĕre**, 3 = μαθαίνω 29
discrīmen -inis (ουδ.) = κίνδυνος 25
discurro, **-curri (-cucurri)**, **-cursum**, **-currĕre**, 3 = τρέχω εδώ κι εκεί 20
displiceo, **-plicui**, **-plicitum**,

-plicēre, 2 (**dis** + **placeo**) = δυσαρεστώ 43Ε
disputo 1 = μιλώ για, πραγματεύομαι 13
dissensio -ōnis (θηλ.) = διαφωνία 50
dissentio, **-sensi**, **-sensum**, **-sentīre**, 4 = διαφωνώ 50
dissero, **-serui**, **-sertum**, **-serĕre** 3 = διαλέγομαι, συζητώ 38Ε
dissimilis -is -e = ανόμοιος 26Π
dissimulo, 1 = προσποιούμαι ότι δεν 42, 47
diu (επίρρ.) = πολύ χρόνο 23· για πολύ καιρό 21
dives -itis = πλούσιος 35Π
divido, **divīsi**, **divīsum**, **dividĕre**, 3 = μοιράζω 21
divitiae -ārum (μόνον πληθ.) = πλούτη 36
do, **dedi**, **dătum**, **dăre** = δίνω 12
doceo, **docui**, **doctum**, **docēre**, 2 = διδάσκω 29· υποδεικνύω 48
doleo, **dolui**, **dolitum**, **dolēre**, 2 = πονώ 3Ε
dolor -ōris (αρσ.) = πόνος 9· οργή 28
dolus -i = δόλος 2
domestici -ōrum (πληθ.) = οι δούλοι του σπιτιού 34
dominus -i = κύριος, αφεντικό 24
Domitius βλ. **Afer**
domus -us (θηλ.) = σπίτι 13Π,43
domi (στάση) = στο σπίτι, στην ιδιωτική ζωή 4
domi bellique (**militiaeque**) = στην ειρήνη και στον πόλεμο
domo (κίνηση από) = από το σπίτι, από την πατρίδα 13Π
domum (κίνηση προς) = στο σπίτι (πατρίδα) 12,13Π
donec (σύνδ. χρον.) = μέχρις ότου, ωσότου 47
dono, 1 = δίνω, δωρίζω 30Ε
donum -i = δώρο, 34,4Π
dormio, 4 = κοιμάμαι 18
dos, **dotis** (θηλ.) = προίκα 35
dubito, 1 = αμφιβάλλω 47
duco, **duxi**, **ductum**, **ducĕre**, 3 = οδηγώ 38· θεωρώ 32· εκτιμώ, υπολογίζω 29Π
dum (σύνδ. χρον.) = ενώ, την ώρα που 20· μέχρι να 38· όσο 38
dumtaxat (επίρρ.) = μόνον τουλάχιστον 44
duo, **duae**, **duo** (αριθμ.) = δύο 9,10
durus -a -um = σκληρός, τραχύς, δύσκαμπτος 27
dux -cis (αρσ. και θηλ.) = αρχηγός, στρατηγός 11,21
ebur -oris (ουδ.) = ελεφαντόδοντο 39
ecce (επίρρ.) = ιδού, να 38Ε
edīco, **-dixi**, **-dictum**, **-dicĕre**, 3 = διατάζω να 31

edo, **ēdi**, **esum**, **edĕre** (**esse**), 3 = τρώγω 35Ε
effemino, 1 = εκθηλύνω 15
efficio, **-fēci**, **-fectum**, **-ficĕre**, 3* (**ex+facio**) = κατορθώνω 46· δημιουργώ 39
effigies -ēi = εικόνα, μορφή, «είδωλο» 14
ego (προσ. αντ.) = εγώ 2Π,8
egredior, **-gressus sum**, **-grĕdi**, αποθ. 3* = βγαίνω 23
elābor, **-lapsus sum**, **-lābi**, αποθ. 3 = (ξε)γλυστρώ 49
elephas -ntis (**elephantus -i**) = ελέφαντας 11
emitto, **-mīsi**, **-missum**, **-mittĕre**, 3 = αφήνω ελεύθερο 48
emo, **ēmi**, **emptum**, **emĕre** 3 = αγοράζω 29
enascor, **-nātus sum**, **-nasci**, αποθ. 3 = φυτρώνω 21Ε
enim (αιτιολ. σύνδ.) = γιατί 6
Ennius -i = ο Έννιος 24
enoto, 1 = κρατάω σημειώσεις 8
eo (επίρρ.) = εκεί 16· τόσο 41Π
eo, **ii**, **itum**, **ire** = πηγαίνω 28Π
ephippium -ii = εφίππιο, σέλα 15
Ephesus -i = η Έφεσος 28
Epicurēus -a -um = επικούρειος 28
epicus -a -um = επικός 5
epistula -ae = επιστολή 1
eques -itis (αρσ.) = ιππέας 16
equester -stris -stre = ιππικός 15· **proelium equestre** = ιππομαχία
equidem (επίρρ.) = (εγώ) βέβαια 37
equitātus -us (αρσ.) = ιππικό 16
equus -i = άλογο 15
erga (πρόθ.+ αιτ.) = προς 49
ergo (σύνδ. συμπερ.) = επομένως 41
erro, 1 = περιπλανιέμαι 8· κάνω λάθος 39Π
et (σύνδ. συμπλ.) = και 1
etiam (επίρρ.) = επιπλέον, ακόμη, ακόμη και 17,19
etiamsi (σύνδ. παραχ.) = ακόμη κι αν 37,40Π
etsi (σύνδ. εναντ.) = αν και 8,21,40Π
euge (επιφ.) = εύγε 26Ε
Euripides -is = ο Ευριπίδης 5Π
Evander -ndri = ο Εύανδρος 18,41
eventus -us (αρσ.) = έκβαση 31,46Π
everto, **-verti**, **-versum**, **-vertĕre**, 3 = καταστρέφω εντελώς 21
ex (πρόθ. + αφ.) = από 7
excellens -ntis = έξοχος, διακεκριμένος 32
excipio, **-cēpi**, **-ceptum**, **-cipĕre**, 3* (**ex+capio**) = δέχομαι 24Ε

excito 1 = (ξε)σηκώνω 14· αποκαθιστώ 33
exclāmo, 1 = αναφωνώ 24
exclūdo, **-clūsi**, **-clūsum**, **-cludĕre**, 3 (**ex+claudo**) = κλείνω απέξω, διώχνω 20
excrucio 1 = βασανίζω 1
exemplum -i = παράδειγμα 29
exeo, **-ii**, **-itum**, **-īre** = βγαίνω 35Ε
exercitus -us (αρσ.) = στρατός 13
exigo, **-ēgi**, **-actum**, **-igĕre**, 3 (**ex+ago**) = εισπράττω 35· απαιτώ 45Ε
ex(s)ilium -ii(i) = εξορία 21
eximius -a -um = εξαιρετικός 48
existimo, 1 = νομίζω 14
exitus -us (αρσ.) = έκβαση 37
ex(s)pecto, 1 = περιμένω 38
expedio, 4 = απελευθερώνω 11
expello, **-puli**, **-pulsum**, **-pellĕre**, 3 = διώχνω 19
experior, **-pertus sum**, **-perīri** αποθ. 4 = δοκιμάζω 49
expeto, **-petīvi** (**-petii**), **-petītum**, **-petĕre**, 3 = επιδιώκω 32
explico, 1 = αναπτύσσω, εκφράζω 39
expugno, 1 = κυριεύω, 2
ex(s)pīro, 1 = πεθαίνω, ξεψυχάω 2
ex(s)ul -is (αρσ. και θηλ.) = εξόριστος 43
exterreo, **-terrui**, **-territum**, **-terrēre**, 2 = τρομοκρατώ 20
extraho, **-traxi**, **-tractum**, **-trahĕre**, 3 = βγάζω (τραβώντας), τραβάω έξω 9,20· παρατείνω 47
extrēmus -a -um = έσχατος 25
ex(s)ulo, 1 = είμαι εξόριστος 1
Fabia -ae = η Φαβία 20Ε
Fabius -ii(i): **Q. Fabius Maximus Cunctātor** = ο Κόιντος Φάβιος Μάξιμος ο Μελλητής 11
Fabricius -ii(i): **C. Fabricius Luscinus** = ο Γάιος Φαβρίκιος Λούσκινος 29,41
facies -ēi = πρόσωπο 14
facilis -is -e = εύκολος 36· **facile** (επίρρ.) = εύκολα
facio, **fēci**, **factum**, **facĕre**, 3* = κάνω 24, 14Π· εκτιμώ, υπολογίζω 29Π
factum -i = πράξη 21
fallax -ācis = απατηλός 14Α
fallo, **fefelli**, **falsum**, **fallĕre**, 3 = εξαπατώ
fallor, **falsus sum**, **falli**, 3 = κάνω λάθος 16Ε
Falernus (ager) = ο Φαλερνός αγρός (περιοχή της Καμπανίας) 11
fames -is (θηλ.) = πείνα 46Ε

familia -ae = οικογένεια 30
familiāris -is (αρσ.) = φίλος, γνωστός 17
Fannius -ii(i) = ο Φάννιος 23Ε
fateor, **fassus sum**, **fatēri**, αποθ. 2 = ομολογώ 42
fatum -i = μοίρα, πεπρωμένο 17
febris -is (θηλ.) = πυρετός 11Ε
felicitas -ātis (θηλ.) = ευτυχία, καλή τύχη 30
felix -īcis = ευτυχισμένος 35
femina -ae = γυναίκα 9
fero, **tuli**, **latum**, **ferre** = φέρνω 10Π· υπομένω 22· **fertur** (γ΄ πρόσ.) = λέγεται 18
ferox -ōcis = άγριος 8,10
ferrum -i = σίδερο· σιδερένιο εργαλείο (όπλο) 49
fessus -a -um = κουρασμένος 18
festīno, 1 = βιάζομαι 50Ε
festīvus -a -um = πρόσχαρος 26
ficus -i και **ficus -us** (θηλ.) = σύκο 25· συκιά 48Ε
feteo (foeteo), **fetēre**, 2 = βρωμάω, μυρίζω άσχημα 16Ε
Fidentīnus -i = ο Φιδεντίνος 1Ε
fides -ĕi = πίστη 14· εμπιστοσύνη 44· εμπορική πίστη 33
fiducia -ae = εμπιστοσύνη, αυτοπεποίθηση 13· πίστη 44
fidus -a -um = πιστός 44
filia -ae = θυγατέρα 3
filiola -ae = κορούλα 12
filius -ii = γιος 102Π
fingo, **finxi**, **fictum**, **fingĕre,** 3 = πλάθω, κατασκευάζω 17· **vultum fingo** = προσποιούμαι 17
finis -is (αρσ.) = τέλος 10· σύνορο 43
fio, **factus sum**, **fieri** = γίνομαι 16· **fit** (απρόσ.) = συμβαίνει 46
Flaccus -i = ο Φλάκκος 31Ε
flagitium -ii(i) = όνειδος, ντροπή 30
flumen -inis (ουδ.) = ποτάμι 15
fluvius -ii = ποτάμι 18
focus -i = εστία, φωτιά 36
fons -ntis (αρσ.) = πηγή 6
foras (επίρρ.) = προς τα έξω 18
foris -is (συνηθ. πληθ. **fores -ium**) (θηλ.) = πόρτα 20
fore = απαρ. μέλλ. του **sum** 27
forma -ae = σχήμα, ομορφιά 3
forte (επίρρ.) = τυχαία 34· ίσως 44
fortis -is -e = ανδρείος, δυνατός 22
fortiter (επίρρ.) = γενναία 15Α
fortuītus -a -um = τυχαίος 12

fortūna -ae = τύχη 1
foveo, **fovi**, **fotum**, **fovēre,** 2 = θάλπω, περιβάλλω με αγάπη 5
fretus -a -um (+ αφ.) = αυτός που έχει πεποίθηση, εμπιστοσύνη 18
frigidus -a -um = παγωμένος 15
fructus -us (αρσ.) = καρπός, ωφέλεια, κέρδος 13Π, 22
frugalitas -ātis (θηλ.) = ολιγάρκεια 36
frumentum -i = δημητριακά, σιτάρι 7
frustra (επίρρ.) = μάταια 11
fuga -ae = φυγή 16
fugio, **fūgi**, **fugitum***, **fugĕre**, 3* = φεύγω 16, 14Π· αποφεύγω 41
fugitīvus -i = δραπέτης, φυγάς 28
fugo, 1 = τρέπω σε φυγή 31
fuit = βλ. **sum**
fundamentum -i = θεμέλιο 6
Fundānus -i: **C. Minucius Fundānus** = ο Γάιος Μινύκιος Φουνδανός 26
fundo, 1 = θεμελιώνω, ιδρύω 2
fundo, **fudi**, **fusum**, **fundĕre**, 3 = χύνω· τρέπω σε φυγή 35
funero 1 = κηδεύω 35
funus -eris (ουδ.) = κηδεία 23
furor -ōris (αρσ.) = μανία 37
Gabba -ae = ο Γάββας 37,39Ε
Galba -ae: **Servius Sulpicius Galba** =ο Σέρβιος Σουλπίκιος Γάλβας 50
Gallus -i: **Sulpicius Gallus** = ο Σουλπίκιος Γάλλος 13
Gallus -i: **Didius Gallus** = ο Δίδιος Γάλλος 41Ε
Galli -ōrum = οι Γαλάτες 21
Gallia -ae = η Γαλατία 11
gaudeo, **gavīsus sum**, **gaudēre**, ημιαποθ. 2 = χαίρομαι 3,24Π
gelidus -a -um = παγωμένος 1
gelo, 1 = παγώνω 11Ε
gens, **gentis** (θηλ.) = λαός, έθνος 11
genu -us (ουδ.) = γόνατο
genus -eris (ουδ.) = γένος, καταγωγή 6Π,19
Germāni -ōrum = οι Γερμανοί 15
gero, **gessi**, **gestum**, **gerĕre**, 3 = **–bellum** διεξάγω 12· **–rem** μάχομαι 16· διοικώ 32
Gēryon -ŏnis (**Geryŏnes -ae**) = ο Γηρυόνης 18
gigno, **genui**, **genitum**, **gignĕre**, 3 = γεννώ 27
gladius -ii = ξίφος 16
gloria -ae = δόξα 5
glorior, αποθ. 1 = καυχιέμαι 24Ε
gracilis -is -e = ραδινός, ισχνός 26Π

gradior, **gressus sum**, **gradi**, αποθ. 3* = βαδίζω 14Π, 16Π
Graecia -ae = η Ελλάδα 2Α
Graecus -i = ο Έλληνας 2
grandis -is -e = μεγάλος 27
gratia -ae = συμφιλίωση 35· χάρη, εύνοια, 44
gratulatio -ōnis (θηλ.) = έκφραση συγχαρητηρίων 30
gratus -a -um = ευχάριστος 28
gravis -is -e = δεινός, σπουδαίος 13Ε
gravitas -ātis (θηλ.) = σεμνότητα, σοβαρότητα 26
graviter (επίρρ.) = βαριά 19· με σοβαρότητα, με κύρος, 50
grex, **gregis** (αρσ.) = κοπάδι 18
habeo, **habui**, **habitum**, **habēre,** 2 = έχω 3· θεωρώ 5,15
hamus -i = αγκίστρι 12Ε
Hannibal -alis = ο Αννίβας 11
hasta -ae = δόρυ 3
haud (επίρρ.) = **non** = όχι 44Π
Hercules -is(i) = ο Ηρακλής 18
heres -ēdis (αρσ. και θηλ.) = κληρονόμος 10Ε
heri (επίρρ.) = χτές 14Α
Hermaeum - i = το Ερμαίο 20
hesternus -a -um = χθεσινός 16Ε
heus (επιφ.) = έϊ! 28Ε
hiberna -ōrum (μόνον πληθ.) = χειμερινό στρατόπεδο 7
hic, **haec**, **hoc** (αντ. δεικτ.) = αυτός 7,9Π
hiemo, 1 = ξεχειμωνιάζω 7
hiems -emis (θηλ.) = χειμώνας
hinc (επίρρ.) = από εδώ 20
Hispania -ae = η Ισπανία 11
homo -inis (αρσ. και θηλ.) = άνθρωπος 14
Homērus -i = ο Όμηρος 35
honestas -ātis (θηλ.) = τιμή, δόξα 32
honestus -a -um = τιμημένος· ευπρεπής, αξιοπρεπής 41
honōro, 1 = τιμώ 5
honos (**honor**) **-ōris** (αρσ.) = τιμή 30
Horatii = οι Οράτιοι 41
horrendus -a -um = φρικτός 14
hortor, αποθ. 1 = παρακινώ, προτρέπω 32Π
hostia -ae = σφάγιο για θυσία 3
hostis -is (αρσ. και θηλ.) = εχθρός 7· αντίπαλος 31
humilis -is -e = ταπεινός 26Π
iaceo, **iacui**, **iacitum***, **iacēre**, 2 = κείμαι, βρίσκομαι 5
iam (επίρρ.) = πια, κιόλας, ήδη 9,21
ianua -ae = πόρτα 24
ibi (επίρρ.) = εκεί 2,14

idcirco (επίρρ.) = γι' αυτό (το λόγο) 36Ε
idem, **eadem**, **idem** (αντ. δεικτ.) = ο ίδιος 14
idoneus -a -um = κατάλληλος 32Π
ignominia -ae = ατιμία, ατίμωση 43Ε
ignōro, 1 = αγνοώ 23
Ilia -ae = η Ιλία, η Ρέα 10
ille -a -ud (αντ. δεικτ.) = εκείνος 2Π,9
illíc (επίρρ.) = εκεί 21
Illyricum -i = το Ιλλυρικό 23
illustris -is -e = λαμπρός, ένδοξος 13
imāgo -inis (θηλ.) = εικόνα 32
imitor, αποθ. 1 = μιμούμαι, 22
immatūrus -a -um = πρόωρος 43
immensus -a -um = τεράστιος, πολύ μεγάλος 21
immineo, **-minēre**, 2 = πλησιάζω απειλητικά 42
immortālis -is -e = αθάνατος 22
impedio, 4 = εμποδίζω 47Π
impendo, **-pendi**, **-pensum**, **-pendĕre**, 3 = ξοδεύω 29
imperātor -ōris (αρσ.) = στρατηγός 13· αυτοκράτορας 20
imperītus -a -um = άπειρος 39
imperium -ii(i) = εξουσία 9,10
impero, 1 (+ δοτ.) = διατάζω 7
impetro, 1 = κατορθώνω κάτι 23
impetus -us (αρσ.) = ορμή 33
impleo, **-plēvi**, **-plētum**, **-plēre**, 2 = συμπληρώνω 26
impōno, **-posui**, **-positum**, **-ponĕre**, 3 = επιβάλλω 10· βάζω επάνω 10Π· επιβιβάζω 23
importo, 1 = εισάγω, φέρνω μέσα 7
impotens -ntis = ανίκανος να κυριαρχηθεί, αχαλίνωτος 37
improbus -a -um = αχρείος 19
impudens -entis = αναιδής 24
in (πρόθ. + αφ.) = σε (στάση) 1· επίσης δηλώνει, χρόνο κατάσταση, αναφορά, τρόπο κτλ.
in (πρόθ. + αιτ.) = προς (κίνηση) 2· επίσης δηλώνει χρόνο, εναντίωση, τρόπο κτλ.
inaudītus -a -um = ανήκουστος, πρωτάκουστος 41
incendo, **-cendi**, **-censum**, **-cendĕre** 3 = ανάβω, εξάπτω, ερεθίζω 17Π
incertus -a -um = αβέβαιος 44Π
incipio, **-cēpi**, **-ceptum**, **-cipĕre**, 3* (**in** + **capio**) =

αρχίζω 1Ε
incitamentum -i = ερέθισμα 8
incito, 1 = παρακινώ κάποιον 29
inclāmo, 1 = φωνάζω 14
incola -ae = κάτοικος 1
incommodum -i = συμφορά 29Ε
incredibilis -is -e = απίστευτος 17
incumbo, **-cubui**, **-cubitum, -cumbĕre** 3 = στηρίζομαι, πέφτω πάνω σε 13Ε
inde (επίρρ.) = από εκεί 28
indicium -ii(i) = απόδειξη, τεκμήριο 49
indignor, αποθ. 1 = αγανακτώ 24
indūco, **-duxi**, **-ductum**, **-ducĕre**, 3 = εισάγω· φέρνω κάτι για συζήτηση 47
ineptus -a -um = άκαιρος, ανόητος 36,41
iner -rtis = νωθρός, άπραγος, 15
infeliciter (επίρρ.) = στη δυστυχία 35
infēlix -īcis = δυστυχισμένος 43
infestus -a -um = εχθρικός 18
infīdus -a -um = άπιστος, αβέβαιος, ψεύτικος 44
infirmus -a -um = αδύναμος 4
ingeniōsus -a -um = ευφυής 36Ε
ingens -ntis = πελώριος, φοβερός 10
ingredior, **-gressus sum**, **-gredi**, αποθ. 3* = μπαίνω μέσα, εισέρχομαι, εισβάλλω 43
inhaereo, **-haesi**, **-haesum**, **-haerēre**, 2 (+ δοτ.) = προσκολλιέμαι, κρεμιέμαι από 26
iniuria -ae = αδικία 1· προσβολή 9Α
iniussu (+ γεν.) = παρά τη διαταγή (κάποιου) 31
innumerabilis -is -e = αμέτρητος 22
inopia -ae = έλλειψη 7· φτώχεια 50
inops -opis (+ γεν.) = αυτός που έχει έλλειψη από κάτι 44
inquam (ρήμ. ελλειπτ.) λέγω 12
inscius -a -um = αυτός που δε γνωρίζει 21Π
insero, **-sēvi**, **-situm**, **-serĕre**, 3 = σπείρω, φυτεύω 48Ε
insidiātor -ōris = συνωμότης, δολοφόνος 20
insidiae -ārum (μόνον πληθ.) = ενέδρα, δόλος 2
insolens -ntis = ασυνήθιστος 41
instinguo, **-stinxi**, **-stinctum**, **-stinguĕre** 3 = παρορμώ, κατευθύνω 48
instituo, **-stitui**, **-stitūtum**, **-stituĕre**, 3 = διδάσκω 29

insto, **-stĭti**, **-stāre**, 1 ασκώ πίεση 40
integer -gra -grum = υγιής, αρτιμελής 39
intellegenter (επίρρ.) = με εξυπνάδα 26
intellego (**intelligo**), **-lēxi**, **-lectum**, **-legĕre**, 3 = καταλαβαίνω 41,42
intendo, **-tendi**, **-tentum** (**-tensum**), **-tendĕre**, 3 = κατευθύνομαι 42
inter (πρόθ. + αιτ.) μεταξύ 4
intercipio, **-cēpi**, **-ceptum**, **-cipĕre**, 3* = αρπάζω κάτι πριν φθάσει στον προορισμό του 45
intereo, **-ii**, **-itum**, **-īre** = καταστρέφομαι, εξαφανίζομαι 32Ε
interest, **interfuit**, **interesse** (απρόσ. + γεν.) = (με) ενδιαφέρει 29
interficio, **-fēci**, **-fectum**, **-ficĕre**, 3* (**inter** + **facio**) = σκοτώνω 9
interimo, **-ēmi**, **-emptum**, **-imĕre**, 3 (**inter** + **emo**) εξολοθρεύω 21
interpōno, **-posui**, **-positum**, **-ponĕre**, 3 = παρεμβάλλω 43Ε
interpres -pretis (αρσ. και θηλ.) = ερμηνευτής 6
interrogo, 1 = ρωτώ 8,14· ζητώ τη γνώμη κάποιου 40
intervenio, **-vēni**, **-ventum**, **-venīre**, 4 = παρεμβαίνω, εμφανίζομαι απρόοπτα 47
intra (πρόθ. + αιτ.) = μέσα
intro, 1 = μπαίνω 23
intromitto, **-mīsi**, **-missum**, **-mittĕre**, 3 = βάζω μέσα 34
introrumpo, **-rūpi**, **-ruptum**, **-rumpĕre**, 3 = εισβάλλω 48
intueor, **-tuitus sum**, **-tuēri**, αποθ. 2 = ατενίζω, κοιτάζω 32
intus (επίρρ.) = μέσα 24
invādo, **-vāsi**, **-vāsum***, **-vadĕre**, 3 = εισχωρώ, καταλαμβάνω, πιάνω 13
invenio, **-vēni**, **-ventum**, **-venīre**, 4 βρίσκω 9
investīgo, 1 = αναζητώ τα ίχνη 28
invītus -a -um = αντίθετος, παρά τη θέληση 21Α
ipse, **ipsa**, **ipsum** (αντ. δεικτ. –οριστ.) = ο ίδιος 8,9Π· **me ipsum** = τον εαυτό μου 9
ira -ae = οργή 43
irātus -a -um = οργισμένος 3
is, **ea**, **id** (αντ. δεικτ.–επαναλ.) αυτός 4,5Π
iste, **ista**, **istud** (αντ. δεικτ.) = αυτός 2Ε
ita (επίρρ.) = έτσι, τόσο 23
Italia -ae = η Ιταλία 2,5Π,10,11
itaque (σύνδ. συμπερ.) = επομένως, λοιπόν 25
iter, **itineris** (ουδ.) = πορεία
iterum (επίρρ.) = για δεύτερη

φορά, ξανά 12,14
iubeo, **iussi**, **iussum**, **iubēre,** 2 = διατάζω 7,15Π
iucundus -a -um = ευχάριστος 27
iudex -icis (αρσ.) = δικαστής 6
iudicium -ii(i) = το δικαστήριο, η δικαιοσύνη 33
iudico, 1 = κρίνω
Iulia -ae = η Ιουλία 47
Iūlus -i = ο Ίουλος 10
Iuno (**-ōnis**) = η Ήρα 21Π
iuro, 1 = ορκίζομαι 18Ε
ius, **juris** (ουδ.) = το δίκαιο 21· **aequo iure** = ακριβοδίκαια
iustitia -ae = δικαιοσύνη 4
iuvenis -is (αρσ. και θηλ.) = νέος 35Π
iuvo, **iuvi**, **iutum**, **iuvāre**, 1 = βοηθώ 4Α
labor -ōris (αρσ.) = μόχθος, ταλαιπωρία 30
lac, **lactis** (ουδ.) = γάλα 15
lacesso, **lacessīvi**, **lacessītum**, **lacessĕre**, 3 = προκαλώ κάποιον σε 31
lacrima -ae = δάκρυ 9
laedo, **laesi**, **laesum**, **laedĕre**, 3 = βλάπτω, προσβάλλω 9
lana -ae = μαλλί 3Ε
langueo, **languēre**, 2 = είμαι αδιάθετος 11Ε
lateo, **latui**, **latēre**, 2 = κρύβομαι 20
Latīnus, **-a -um** = Λατινικός, Λατίνος 31,32
laudo, 1 = επαινώ 30
laus, **laudis** (θηλ.) = έπαινος 30
Lavinium -ii(i) = το Λαβίνιο 10
lavo, **lavi**, **lautum** (**lavātum**), **lavāre**, 1 = πλένω 15
lectito, 1 = διαβάζω συχνά (με προθυμία, με προσοχή) 26
legatio -ōnis (θηλ.) = πρεσβεία 36
legātus -i = διοικητής λεγεώνας 7· ύπαρχος 13· πρέσβης, απεσταλμένος 16
legio -ōnis (θηλ.) = λεγεώνα 7
lego, **lēgi**, **lectum**, **legĕre**, 3 = διαβάζω 27· μαζεύω, βγάζω 47
Lemovīces -um = οι Λεμόβικες (έθνος της Γαλατίας) 16
Lentuli -ōrum = οι Λέντουλοι 32Ε
lex -gis (θηλ.) = νόμος 6
libellus -i = βιβλίο 1Ε
libenter (επίρρ.) = πρόθυμα 6
līber -era -erum = ελεύθερος 6
lĭber -bri = βιβλίο 5
līberālis -is -e = που ταιριάζει σε άνθρωπο ελεύθερο, ελευθέριος 13
līberi -ōrum (μόνο πληθ.) = τα παιδιά («τέκνα») 43
lībero, 1 = ελευθερώνω 3
lībertas -ātis (θηλ.) = ελευ-

θερία 6
libīdo -inis (θηλ.) = πάθος 33
licet, **licuit** (**licitum est**), **licēre**, 2 (απρόσ.) = επιτρέπεται, είναι δυνατό 8
licet (σύνδ. εναντ.–παραχ.) = αν και· και αν 40
Licinus -i = ο Λίκινος 28
ligneus -a -um = ξύλινος 36
Liternum -i = το Λίτερνο της Καμπανίας 34
litigo 1 = ενάγω (δικαστ.) 31Ε
litterae -ārum = τα γράμματα, η λογοτεχνία 32· επιστολή 28
locuples -plētis = πλούσιος 36
locus -i = τόπος 5·σημείο 37
longus -a -um = μακρύς, μακρόχρονος 26
loquor, **locūtus sum**, **loqui**, αποθ. 3 = μιλώ 41
Lucrētia -ae = η Λουκρητία 9
ludo, **lusi**, **lusum**, **ludĕre,** 3 = παίζω 26
lumen -inis (ουδ.) = φως 32
luna -ae = σελήνη 13
lupa -ae = λύκαινα 10
lupus -i = λύκος 43Π
luscus -a -um = μονόφθαλμος 2Ε
Lusitānus -i = ο Λουζιτανός κάτοικος της σημερινής Πορτογαλίας 48
lux -cis (θηλ.) = φως·
in lucem = ως το πρωί 16Ε
luxuria -ae = τρυφή, πολυτέλεια 30
madeo, **madui**, **madēre**, 2 = είμαι μούσκεμα 40Ε
maestus -a -um = περίλυπος 9
magis (επίρρ.) = πιο πολύ
magistra -ae = δασκάλα· σύμβουλος 50
magister -stri = δάσκαλος 5
magistrātus -us = οι αρχές, οι άρχοντες 6,15
magnificus -a -um = μεγαλόπρεπος, γενναιόδωρος 4
magnitūdo -inis (θηλ.) = μέγεθος 14
magnopere (επίρρ.) = πολύ 27Π
magnus -a -um = μεγάλος 8, 2Π, 27Π
mala -ōrum = τα δεινά, οι συμφορές 39
male (επίρρ.) = κακά, άσχημα 1Ε
malevolentia -ae = κακοβουλία 50
malevolus -a -um = φθονερός, κακός 29Ε
malo, **malui**, **malle** = προτιμώ 36
malus -a -um = κακός 27Π,50
maneo, **mansi**, **mansum**, **manēre**, 2 = (περι)μένω 43
manes -ium (μόνον πληθ.) = οι ψυχές των νεκρών 26
Manliānus -a -um = του

Μανλίου 42
Manlius -ii(i): **T. Manlius** = ο Τίτος Μάνλιος 31
Manlius -ii(i): **C. Manlius** = ο Γάιος Μάνλιος 42
manus -us (θηλ.) = χέρι 13Π
Marcella -ae βλ. **Minicia**
Marcellīnus -i = ο Μαρκελλίνος 26
mare -is (ουδ.) = θάλασσα 8Π, 35Ε
Marius -ii(i): **C. Marius** = ο Γάιος Μάριος 40
marīnus -a -um = θαλάσσιος 3
marītus -i = σύζυγος (ο) 9
marmor -oris (ουδ.) = μάρμαρο 39
Martius -a -um = του (θεού) Άρη 10
materia -ae (materies -ēi) = ύλη, υλικό 14Π,39
matertera -ae = θεία (από τη μητέρα) 38
matrimonium -ii(i) = γάμος 38
matronālis -is -e = που ταιριάζει σε δέσποινα (**matrōna**) 26
matūre (επίρρ.) = πρόωρα 47
matūrus -a -um = ώριμος 27
maxilla -ae = σαγόνι (μάγουλο) 19Ε
maximus -a -um (υπερθ. του **magnus**) = πάρα πολύ μεγάλος 4
medeor, **medēri**, αποθ. 2 (+ δοτ.) = γιατρεύω 33
medicus -i (αρσ.) = γιατρός 14Ε
mehercule (επιφ.) = μα τον Ηρακλή! 35
memorabilis -is -e = αξιομνημόνευτος 39
memoria -ae = μνήμη, υστεροφημία 30
memini, **meminisse** (ρήμ. ελλειπτ.) = θυμάμαι 25
mendacium -ii(i) = ψέμα 47
Menēnius Agrippa = ο Μενήνιος Αγρίππας 35
mens -ntis (θηλ.) = νους 6
mensis -is (αρσ.) = μήνας 28
mentio -ōnis (θηλ.) = μνεία 47
mentior, αποθ. 4 = λέω ψέματα 24
mercātor -ōris (αρσ.) = έμπορος 15, 17
mercenarius -ii = μισθωτός εργάτης 35
mereo, **merui**, **meritum**, **merēre**, 2 = αξίζω· (**stipendia**) **mereo** υπηρετώ στο στρατό 30
meridies -ēi (αρσ.) = μεσημέρι 14Π
merum -i (vinum) ανέρωτο κρασί 16Ε
Metellus -i = ο Μέτελλος 38
metuo, **metui**, **metūtum**, **metuĕre**, 3 = φοβάμαι 44
metus -us (αρσ.) = φόβος 13
meus -a -um (αντ. κτητ.) =

δικός μου 2Π,12
miles -itis (αρσ.) = στρατιώτης 7
militāris -ris -e στρατιωτικός 16
mille (ακλ.· πληθ. **milia -ium**) = χίλιοι, 29
minax -ācis = απειλητικός 43
Minerva -ae = η Αθηνά 8
Minicia Marcella = η Μινικία Μαρκέλλα 26
minime (επίρρ.) = ελάχιστα, καθόλου 43Π
minimus -a -um (υπερθ. του **parvus**) = ελάχιστος 4
minister -tri = θεράποντας, υπηρέτης 6
minitor, αποθ. 1 = απειλώ 40
minor -us (συγκρ. του **parvus**) 26· **minor natu** = μικρότερος στην ηλικία 27
minus (επίρρ.) = λιγότερο
mirabilis -is -e = θαυμαστός, παράδοξος, περίεργος 20
miror, αποθ. 1 = θαυμάζω 36
mirus -a -um = θαυμαστός, περίεργος 37Ε
miser -era -erum = άθλιος, δυστυχής, αξιοθρήνητος 37
miseret, **miseruit**, **miserēre**, 2 (απρόσ.) = λυπάμαι 29Π
miseria -ae = δυστυχία 1
miseror, αποθ. 1 = οικτείρω, κλαίω, θρηνώ, 17· λυπάμαι (κάποιον) 35
Mistyllus -i = ο Μιστύλλος 15Ε
Mithridātes -is = ο Μιθριδάτης 46Ε
mitis -is -e = γινωμένος, γλυκός 27
mitto, **misi**, **misum**, **mittĕre**, 3 = στέλνω· ρίχνω 13
modeste (επίρρ.) = με σεμνότητα 26
modestus -a -um = σεμνός, κόσμιος 41
modus -i = τρόπος 9
moenia -ium (μόνον πληθ.) = τείχη 10
molior, αποθ. 4 = μηχανεύομαι, σχεδιάζω 49
mollis -is -e = μαλακός 27· επιεικής 42
moneo, **monui**, **monitum**, **monēre**, 2 = συμβουλεύω, καθοδηγώ 45
mons -ntis (αρσ.) = βουνό 6Π,8
monstrum -i = θέαμα παράξενο και φοβερό 13
monumentum -i = μνημείο, τάφος 5
mora -ae = χρονοτριβή, καθυστέρηση 38
morior, **mortuus sum**, **mori**, αποθ. 3* = πεθαίνω 20, 14Π, 16Π
mors, **mortis** (θηλ.) = θάνατος
mortālis -is -e = θνητός 22
mortuus -i = νεκρός 14
mos, **moris** (αρσ.) = συνήθεια, έθιμο 38, 46Π· **mores**

= ήθη, θεσμοί 10
motus -us (αρσ.) = κίνηση 13
moveo, **movi**, **motum**, **movēre,** 2 = κινώ 3· **–arma** παίρνω τα όπλα, στασιάζω
mox (επίρρ.) = έπειτα, αργότερα 27
Mucius -ii(i): **P. Mucius** = ο Πόπλιος Μούκιος 29Ε
mugio, 4 = μουγκρίζω 18Α
mugītus -us (αρσ.) = μουγκρητό 18
multitūdo -inis (θηλ.) = πλήθος
multo, 1 = τιμωρώ 31
multo (επίρρ.) = πολύ 27Π
multum (επίρρ.) = πολύ 27Π
multus -a -um = πολύς 5, 27Π
mundus -i = κόσμος 46
munio, 4 = οχυρώνω 10
munus -eris (ουδ.) = δώρο 12Ε
Murēna -ae: **Licinius Murēna** = ο Λικίνιος Μουρήνας 30
murēna -ae = μύραινα (ψάρι) 27Ε
murus -i = τοίχος, τείχος· συνήθ. **muri -ōrum** = τείχη
Mūsa -ae = η Μούσα 1
Naevolus -i = ο Ναίβολος 38Ε
nam (σύνδ. αιτ.) = γιατί, διότι, δηλ. 14
narro, 1 = αφηγούμαι
Nasīca -ae: **P. Cornēlius Scipio Nasīca** = ο Πόπλιος Κορνήλιος Σκιπίωνας ο Νασικάς 24
nascor, **natus sum**, **nasci,** αποθ. 3 = γεννιέμαι 27
natūra -ae = φύση 37
natus -i = γιος 2· **natus -a -um** καταγόμενος 31
nauta = ναύτης 1Π
navālis -is -e = ναυτικός 35Ε
navicula -ae = πλοιάριο 23
navigo, 1 = πλέω 2
navis -is (θηλ.) = πλοίο 23
nē (σύνδ. ενδοιαστ.) = μήπως 47Π
nē (σύνδ. βουλητ.) = να μη 45
nē (σύνδ. τελ.) = για να μη 36
-nĕ (εγκλιτ. ερωτ. μόριο) = μήπως (ή δε μεταφράζεται) 24,43,44
Neapolis -is = η Νεάπολη 5
necne = ή όχι 44Π
necesse (άκλ.) = αναγκαίο, αναπόφευκτο 33
necessitas -ātis (θηλ.) = ανάγκη 37
neglego (**negligo**), **neglēxi**, **neglectum**, **neglegĕre**, 3 = αδιαφορώ για 22
nego, 1 = αρνούμαι 22Π
nemo (αόρ. αντ.) = κανείς 14
Neptūnus -i = ο Ποσειδώνας 3
neque (**nec**) (σύνδ. αντιθ.) = ούτε 17, 26, 27

nequeo, **nequīvi**, **nequīre**, 4 = δεν μπορώ 37
nequiter (επίρρ.) = άθλια 26Ε
Nervii -ōrurn = οι Νέρβιοι, η χώρα των Νερβίων 7
nescio, 4 = αγνοώ, δεν ξέρω
neuter -tra -trum (αντ. επίθ.) = ούτε ο ένας ούτε ο άλλος (*οὐδέτερος*) 44
nex, **necis** (θηλ.) = θάνατος 15
nihil (αόρ. αντ.) = τίποτα 26
nihilum -i = τίποτα 28
nimbus -i = βροχή 40Ε
nimius -a -um = υπερβολικός 25
nisi (σύνδ. υποθ.) = αν δεν 32
nobilis -is -e = ευγενής, αριστοκρατικός 19
nobilitas -ātis = αριστοκρατική καταγωγή 29Α
noceo, **nocui**, **nocitum**, **nocēre**, 2 (+ δοτ.) = βλάπτω 3
nolo, **nolui**, **nolle** = δε θέλω, αρνούμαι 25
nomen -inis (ουδ.) = όνομα 10
non = όχι, δεν 2Π
nondum (επίρρ.) = όχι ακόμα 26
nonne (ερωτ. μόριο) = μήπως δεν 43Π
nonnulli -ae -a (αντ. επίθ.) = μερικοί 17
nosmet (**-met** επίθημα) = εμείς οι ίδιοι 6
noster -stra -strum (αντ. κτητ.) = δικός μας 5Π
notus -a -um = γνωστός 28
novissimus -a -um = πρόσφατος, έσχατος 26
novus -a -um = νέος 2
nox, **noctis** (θηλ.) = νύκτα 13
nullus -a -um (αντ. επίθ.) = κανείς, καμιά, κανένα 29
num (ερωτ. μόριο) = μήπως 43· αν 44
numerus -i = αριθμός 16
numen -inis (ουδ.) = η βούληση της θεότητας, η θεότητα 46
numquam (επίρρ.) = ποτέ 40
nunc (επίρρ.) = τώρα 24
nuntio, 1 = αναγγέλλω 7
nuper (επίρρ.) = πριν από λίγο, πρόσφατα 14Ε
nuptiālis -is -e = γαμήλιος 38
nutrio, 4 = (ανα)τρέφω 10
nutrix -īcis (θηλ.) = τροφός 26
Nympha -ae = η Νύμφη 3
ob (πρόθ. + αιτ.) = εξαιτίας 13
obfero βλ. **offero**
obicio (**ob** + **iacio**), **-iēci**, **-iectum**, **-icĕre**, 3* = ρίχνω 32· μέμφομαι για 30· προβάλλω αντίρρηση 47
obiurgo, 1 = μαλώνω 49
obsequor, **-secūtus sum**, **-sĕqui**, αποθ. 3 (+ δοτ.) = κάνω το χατίρι κάποιου 37

obsigno, 1 = υπογράφω και σφραγίζω 17
obsolētus -a -um = απαρχαιωμένος 41
obtineo, **-tinui**, **-tentum**, **-tinēre**, 2 (**ob** + **teneo**) = πετυχαίνω, κατορθώνω 50
obtingit, **-tigit, -tingĕre,** 3 (απρόσ.) = μου λαχαίνει (ο κλήρος) να 12
obviam (επίρρ.) = αντίθετα 40· **obviam eo** (+ δοτ.) πηγαίνω αντίθετα με 40
obvius -a -um = ενάντιος, αντίθετος 20
occīdo, **-cīdi**, **-cīsum**, **cīdĕre**, 3 (**ob** + **caedo**) = σκοτώνω 16,20Π
occupo, 1 = καταλαμβάνω 17
occurro, **occurri** (**occucurri**), **occursum**, **occurrĕre,** 3 = επιτίθεμαι 16· (+ δοτ.) = πηγαίνω να συναντήσω 29
Octaviānus -i = ο Οκταβιανός 14,29
oculus -i = μάτι 23
odi, **odisse** (ρήμ. ελλειπτ.) = μισώ 43Α
offero, (**obfero**), **obtuli**, **oblātum**, **obferre** = φέρνω κάτι (σε κάποιον) 39
officium -ii(i) = καθήκον, έργο, τέχνη 49
oleum -i = λάδι 29
omen -inis (ουδ.) = οιωνός 12,38
omnis -is -e (επίθ.) = όλος, ο καθένας 6
opera -ae = εργασία, κόπος 29· **operā** (+ γεν) με τη βοήθεια κάποιου, χάρη σε 31
opes -um (μόνον πληθ.) = δυνάμεις (στρατ. και πολιτ.) 25
Oppiānus -i ο Οππιανός 8Ε
Oppius -ii(i): P. **Oppius** = ο Πόπλιος Όππιος 32Ε
oppugno, 1 = πολιορκώ 2
opprimo, **-pressi**, **-pressum**, **-primĕre**, 3 (**ob** + **premo**) = πιάνω επ' αυτοφώρω 47
optimus -a -um (υπερθ. του **bonus**) = άριστος 22
ora -ae = ακτή 3
oraculum -i = μαντείο 3
oratio -ōnis (θηλ.) = λόγος ρητορικός 36Ε
Orcus -i = ο θεός του κάτω κόσμου, ο Πλούτωνας 14
ordo -inis (αρσ.) = τάξη 42
orior, **ortus sum**, **orīri** αποθ. 4 = ανατέλλω· γεννιέμαι, εμφανίζομαι 48
ornamentum -i = στολίδι, διακριτικό 33
ornatrix -trīcis (θηλ.) = κομμώτρια 47
oro, 1 = παρακαλώ 23
ortus -a -um (μτχ. του **orior**) = καταγόμενος 10
os, **oris** (ουδ.) = στόμα 24Ε
osculor, αποθ. 1 = φιλώ 34
osculum -i = φιλί 12

ostendo, **-tendi**, **-tentum (tensum)**, **-tendĕre,** 3 = δείχνω 25
ostium -ii = πόρτα 24
Ovidius -ii(i): **P. Ovidius Naso** = ο Πόπλιος Οβίδιος Νάσωνας 1,2Π
Pacuvius -ii(i): **M. Pacuvius** = ο Μάρκος Πακούβιος 27
paedagōgus -i = παιδαγωγός (δούλος) 26
paenitet, **paenituit**, **paenitēre**, 2 (γ΄ πρόσ.) = μετανοιώνω 27, 29Π
paenula -ae = πανωφόρι 39Ε
Paetus -i: **Caecīna Paetus** = ο Καικίνας Παίτος 23
palma -ae = φοίνικας 21Ε
par, **paris** = όμοιος, ίδιος, ίσος 29
parce (επίρρ.) = συγκρατημένα 26
parcus -a -um = οικονόμος, φειδωλός 4
parens -ntis = γονιός 32Ε
pareo, **parui**, **paritum**, **parēre,** 2 = υπακούω 22
pario, **pepĕri**, **partum**, **parĕre,** 3* = γεννώ 10· κερδίζω 37
pariter (επίρρ.) όμοια 41Π
paro, 1 = ετοιμάζω· αποκτώ 4· (+ απαρ.) ετοιμάζομαι να 9
pars, **partis** (θηλ.) = μέρος 18· **partes -ium** πολιτική παράταξη 23
parvulus -a -um = μικρούλης
parvus -a -um = μικρός 12,26
passus -us (αρσ.) = βήμα 27Ε: το ρωμαϊκό ή διπλό βήμα (μέτρο πέντε ποδών)
pastor -ōris (αρσ.) = βοσκός 18
pater -tris (αρσ.) = πατέρας 9· **patres conscripti** οι Συγκλητικοί 25,50· πατρίκιοι 35
paternus -a -um = πατρικός 26
patientia -ae = υπομονή 26
patior, **passus sum**, **pati,** αποθ. 3* = ανέχομαι· υπομένω 14Π, 15Π, 16Π, 43
patria -ae = πατρίδα 2
patrimonium -ii(i) = πατρική περιουσία 42Ε
Patro -ōnis ο Πάτρωνας 28
patrōnus -i = συνήγορος, προστάτης 25Ε
paucus -a -um = λίγος 14
paulātim (επίρρ.) = λίγο-λίγο 17
Pauliānus -a -um = του Παύλου 13
paulisper (επίρρ.) = για λίγο 38
paulo post = λίγο αργότερα 20
Paulus -i: **L. Aemilius Paulus** = ο Λεύκιος Αιμίλιος Παύλος 12,13
paupertas -tātis (θηλ.) = φτώχεια 36

pavidus -a -um = έντρομος 11
pax, **pacis** (θηλ.) = ειρήνη 43Α
pectus -oris (ουδ.) = στήθος, καρδιά 41
pecunia -ae = χρήματα 21
Pelasgi -ōrum = οι Πελασγοί 41
pellis -is (θηλ.) = δέρμα 15
penātes -ium (αρσ.) = οι θεοί του σπιτιού· το σπίτι 43
pennātus -a -um = φτερωτός 3
penso, 1 = ζυγίζω 21
per (πρόθ. + αιτ.) = εξ αιτίας 13Π
percello, **-culi**, **-culsum**, **-cellĕre**, 3 = ανατρέπω 33
perdo, **-didi**, **-ditum**, **-dĕre**, 3 = χάνω 9
pereo, **-ii**, **-itum**, **-īre** = χάνομαι, πεθαίνω 12,48
perficio, **-fēci**, **-fectum**, **-ficĕre**, 3* (**per** + **facio**) = κατορθώνω 46Π
pergo, **-rexi**, **-rectum**, **pergĕre**, 3 (**per** + **rego**) = κατευθύνομαι προς 18
periculum -i = κίνδυνος 4
perimo, **-ēmi**, **-emptum** (**-emtum**), **-imĕre**, 3 (**per** + **emo**) = σκοτώνω 23Ε
peritia -ae = εμπειρία, πείρα 29Α
perītus -a -um (+ γεν.) = έμπειρος 17
perlego, **-lēgi**, **-lectum**, **-legĕre,** 3 = διαβάζω μέχρι το τέλος 45
permoveo, **-mōvi**, **-mōtum**, **-movēre,** 2 = παρακινώ 31
perpetro, 1 = διαπράττω, κάνω 7
Persa -ae = ο Πέρσης 12
persaepe (επίρρ.) πολύ συχνά 23
persedeo, **-sēdi**, **-sessum**, **-sedēre**, 2 = κάθομαι για πολλή ώρα 38
Perses -ae = ο Περσέας (ο βασιλιάς της Μακεδονίας) 12,13
Perseus -i = ο Περσέας (ο ήρωας) 3
perspicuus -a -um διάφανος 4Ε
persuadeo, **-suāsi**, **-suāsum**, **-suadēre**, 2 (+ δοτ.) = πείθω 45,48
pertineo, **-tinui**, **-tentum**, **-tinēre**, 2 = αφορώ 37
perturbo, 1 = ταράζω 17
pervĕnio, **-vēni**, **-ventum**, **-venīre**, 4 = φθάνω 42
pes, **pedis** (αρσ.) = πόδι 15
peto, **petīvi (petii)**, **petītum**, **petĕre,** 3 = ορμώ· ζητώ 12Π, 31
Phīdias -ae = ο Φειδίας 39
Philaenis -idis = η Φιλαινίδα 2Ε
Philo -ōnis = ο Φίλωνας 18Ε
philosophia -ae = φιλοσοφία 5Α

philosophus -i = φιλόσοφος 46
pietas -ātis (θηλ.) = ευσέβεια, σεβασμός 30
pilum -i = ακόντιο 16
piget, **piguit (pigitum est)**, **pigēre**, 2 (απρόσ.) με ενοχλεί 29Π
Pisaurum -i = το Πίσαυρο, πόλη της Ομβρικής 22
piscātor -ōris (αρσ.) = ο ψαράς 12Ε
piscatorius -a -um = ψαρά-δικος 23
piscis -is (αρσ.) = ψάρι 7Ε
pius -a -um = ευσεβής 26Π
placeo, **placui**, **placitum**, **placēre**, 2 = αρέσω 3· **placet** (απρόσ.) αποφασίζω 35· κρίνω 50
plane (επίρρ.) = καθαρά 41
Plato -ōnis = ο Πλάτωνας 28,35
plebs, **plēbis (plēbes -ēi)** (θηλ.) = οι πληβείοι 14Π, 35
plēnus -a -um = γεμάτος 1
Plinius -ii(i) = **C. Plinius Caecilius Secundus Iunior** = ο Γάιος Πλίνιος Καικίλιος Σεκούνδος ο νεότερος 8,26
ploro, 1 = κλαίω 2Ε
pluit, **pluit (pluvit)**, **pluĕre**, 3 (απρόσ.) = βρέχει 39Ε
poculum -i = ποτήρι 31Π
podagra -ae = ποδάγρα 31Ε
Poeni -ōrum = οι Καρχηδόνιοι 35
poēta -ae = ποιητής 1
polliceor, **pollicitus sum**, **pollicēri**, αποθ. 2 = υπόσχομαι
Pompōnius -ii(i) = ο Πομπώνιος 24Ε
pomum -i = καρπός, οπώρα 27
pondus -eris (ουδ.) = βάρος 36
pono, **posui**, **positum**, **ponĕre**, 3 = τοποθετώ 34
Ponticus -a -um = Ποντικός, του Εύξεινου Πόντου 1
Pontiliānus -i = ο Ποντιλιανός 22Ε
pontus -i = θάλασσα 2
populor, αποθ. 1 = λεηλατώ 43
populus -i = λαός 10, 2Π
Porcia -ae = η Πορκία 49
porrigo, **-rexi**, **-rectum**, **-rigĕre**, 3 (**por-** + **rego**) = προσφέρω 31Ε
porta -ae = πύλη 10
porto, 1 = μεταφέρω 2
posco, **poposci**, **poscĕre**, 3 = ζητώ 49
positus sum (pono) = είμαι τοποθετημένος, βρίσκομαι 6
possideo, **-sēdi**, **-sessum**, **-sidēre,** 2 = κατέχω 5
possum, **potui**, **posse** = μπορώ 6,13,7Π5
post (πρόθ. + αιτ.) = μετά 10
postea (επίρρ.) = μετά 10

posteritas -tātis (θηλ.) = το μέλλον, οι μεταγενέστεροι, η υστεροφημία 22
posterus -a -um = επόμενος 16
postis -is (αρσ.) = παραστάδα 34
postquam (σύνδ. χρον.) = αφού 11
postridie (επίρρ.) = **postero die** την επόμενη ημέρα 48
potestas -ātis (θηλ.) = δύναμη εξουσία 15
poto, **potāvi**, **potātum** (**potum**), **potāre**, 1 = πίνω 46E
praebeo, **praebui**, **praebitum**, **praebēre**, 2 (**prae** + **habeo**) = παρέχω, προσφέρω 36
praeceps -cipitis = αυτός που πέφτει με το κεφάλι που γκρεμίζεται 39
praeceptor -ōris (αρσ.) = δάσκαλος 26
praecipio, **-cēpi**, **-ceptum**, **-cipĕre** (**prae** + **capio**), 3* καθοδηγώ 48
praeclārus -a -um = περίλαμπρος 12
praecox -ŏcis = πρώιμος 25
praeda -ae = λεία 21
praedĭco, 1 = διακηρύσσω 17
praedo -ōnis (αρσ.) = ληστής 34
praefectus -i = αξιωματούχος, αξιωματικός 43E
praeripio, **-ripui**, **-reptum**, **-ripĕre** (**prae** + **rapio**), 3* = αρπάζω 49
praesens -ntis = παρών· τωρινός, της στιγμής 22
praesertim (επίρρ.) = κύρια, ιδιαίτερα 35Π
praesidium -ii(i) = φρουρά 34· στήριγμα 33
praesum, **-fui**, **-esse** = προΐσταμαι, έχω την αρχηγία 31
praesūmo, **-sumpsi**, **-sumptum**, **sumĕre**, 3 = προγεύομαι 12
praetendo, **-tendi**, **-tentum**, **-tendĕre**, 3 = τεντώνω (κρεμώ) μπροστά 20
praeter (πρόθ. + αιτ.) = εκτός 21
praeterea (επίρρ.) = επιπλέον 48
praeterequito, 1 = περνώ έφιππος μπροστά από 31
praetor -ōris (αρσ.) = πραίτωρας 25E
prandeo, **prandi**, **pransum**, **prandēre**, 2 = γευματίζω 47E
pravitas -ātis = διαστροφή 29A
pravus -a -um = διεστραμμένος 19
premo, **pressi**, **pressum**, **premĕre**, 3 = πιέζω· καταβάλλω 39
pretium -ii(i) = αξία 28
prex, **precis** (θηλ.) = δέηση,

παράκληση 43Ε
pridie (επίρρ.) = την προηγούμενη μέρα 50Ε
primus -a um = πρώτος 41
princeps -ipis = ηγεμόνας 16
priscus -a -um = αρχαίος 38
priusquam (χρον. σύνδ.) = προτού να 38Π
pro (πρόθ. + αφ.) = μπροστά 16· –ως αντάλλαγμα, ως αντίτιμο 21· –ως, σαν 5· –για χάρη (κάποιου) 32
proditio -ōnis (θηλ.) = προδοσία 29Π
proditor -ōris (αρσ.) = προδότης 46
prodo, **-dĭdi**, **-dĭtum**, **-dĕre**, 3 = προδίδω, φανερώνω 4Ε
prodūco, **-duxi**, **-ductum**, **-ducĕre**, 3 = οδηγώ μπροστά 16
proelior, αποθ. 1 = πολεμώ 15
proelium -ii = μάχη 15
proficio, **-fēci**, **-fectum**, **-ficĕre**, 3* (**pro** + **facio**) = καταφέρνω 46Ε
proflīgo, 1 = κατατροπώνω 11
prohibeo, **-hibui**, **-hibitum**, **-hibēre**, 2 (**pro** + **habeo**) = εμποδίζω 15Π, 18
proicio, **-iēci**, **-iectum**, **-icĕre**, 3* (**pro** + **iacio**) = ρίχνω, πετάω, καταθέτω 16
proinde quasi (παραβ. σύνδ.) = σαν να 41
promitto, **-mīsi**, **-missum**, **-mittĕre**, 3 = υπόσχομαι 30Ε
propāgo, 1 = αφήνω απογόνους, διαιωνίζω το είδος 33
prope (πρόθ. + αιτ.) κοντά 18, 27Π
prope (επίρρ.) κοντά 7
propero, 1 = βιάζομαι, σπεύδω 20Α
propōno, **-posui**, **-positum**, **-ponĕre**, 3 = βάζω μπροστά μου (ως παράδειγμα) 32
propositum -i = σκοπός 38
propter (πρόθ. + αιτ.) = εξαιτίας 4,7, 13Π
propterea (επίρρ.) = γι' αυτό 35Π
propulso, 1 = απωθώ, απομακρύνω 4
prorēpo, **-repsi**, **-reptum**, **- repĕre**, 3 = έρπω προς, σέρνομαι 20
prorumpro, **-rūpi**, **-ruptum**, **-rumpĕre**, 3 = ξεσπώ 23
prosterno, **-strāvi**, **-strātum**, **-sternĕre** 3 = ρίχνω κάτω, καταλύω 33
protinus (επίρρ.) = αμέσως 36
provideo, **-vīdi**, **-vīsum**, **-vidēre**, 2 = προνοώ, μεριμνώ 45
provincia -ae = επαρχία 50
proximus -a -um = πολύ κοντινός 18· **in proximo** πλάι, δίπλα, κοντά

prudens -entis = συνετός 26Π
prudenter (επίρρ.) = συνετά
prudentia -ae = φρόνηση, σύνεση 26
publicus -a -um = δημόσιος 35
publice (επίρρ.) = δημόσια 36· με τη φροντίδα του κράτους 35
pudet, **puduit** (**puditum est**), **pudēre**, 2 (απρόσ.) = ντρέπομαι 29Π
pudicitia -ae = αιδημοσύνη, τιμή, αγνότητα 9
pudor -ōris (αρσ.) = ντροπή 17
puella -ae = κορίτσι, κοπέλλα 3
puellāris -is -e = κοριτσίστικος 26
puer -eri = παιδί 5
pugillāres -ium (αρσ.) = πλάκες αλειμμένες με κερί 8
pugna -ae = μάχη 13
pugno, 1 = μάχομαι, πολεμώ 31
pugnus -i = γροθιά 28Ε
pulcher -chra -chrum = όμορφος 5
pulchritūdo -inis (θ.) = ομορφιά 48
pullarius -i φύλακας των ιερών ορνίθων 35Ε
pullus -i = ιερή όρνιθα 35Ε
Punicus -a -um = Καρχηδονιακός 5
punio, 4 = τιμωρώ 9
puter (**putris**) **-is -e** = σάπιος 27
puto, 1 = νομίζω, θεωρώ 22
quaero, **quaesīvi**, **quaesītum**, **quaerĕre**, 3 = ζητώ, ρωτώ, 24
quaeso, **quaesĕre**, 3 = παρακαλώ, 28
quam (επίρρ.) = πόσο! 26, 32
quam (επίρρ. επιτ. του υπερθ.) = όσο γίνεται πιο 40
quam (επίρρ. με συγκρ.) = παρά, από 28
quamdiu (σύνδ. χρον.) = όσο (χρόνο) 38Π
quam (επίρρ. σε συγκρ.) = το λόγο 30
quamquam (σύνδ. εναντ.) = αν και 40Π
quamvis (σύνδ. παραχ., σπν. εναντ.) = 40Π, 43
quando (επίρρ.) = πότε; 25
quanto (αφ. του μέτρου) = πόσο 31
quantus -a -um = πόσος, πόσο μεγάλος 28
quare (ερωτ. επίρρ.) = γιατί; 4Ε
quare (σύνδ. συμπερ.) = επομένως 33
quasi (επίρρ. παραβ.) σαν να 20· σαν 46· δήθεν 49· (σύνδ. παραβ.) σαν να 41
quatio, **quassi***, **quassum**, **quatĕre** 3* = συντρίβω

14Π
quattuor (αριθμ.) = τέσσερις 7
-que (σύνδ. συμπλεκτ.) = και 5
querēla -ae = παράπονο, διαμαρτυρία 1
queror, **questus sum**, **queri**, αποθ. 3 = παραπονιέμαι, 17, 24Π
qui, **quae**, **quod** (αναφ. αντ.) = ο οποίος, που 3, 5, 6Π
qui (επιθ. αόρ. αντ.) = **aliqui**, κάποιος 37
qui (ερωτ. επίρρ.) = πώς; 43
quia (σύνδ. αιτ.) = επειδή 13, 35
quicumque, **quaecumque**, **quodcumque** (αντ. αναφ. αοριστολ.) = οποιοσδήποτε 39
quid ergo = γιατί λοιπόν; 47
quidam, **quaedam**, **quiddam** (**quoddam**) (αόρ. αντ.) = κάποιος 18
quidem (επίρρ.) = βέβαια 27
quiesco, **quiēvi**, **quiētum**, **quiescĕre**, 3 = ησυχάζω, ηρεμώ, αναπαύομαι 23
quin (σύνδ) = να 47Π
quin (ερωτ. επίρρ.) = γιατί δεν; 41, 43Π
quin immo (σύνδ. αντιθ.) = όχι μόνο αλλά και 23
quinquagesimus -a -um = πεντηκοστός 20
quinque (αριθμ.) = πέντε 37Ε
quis, **quid**? (αντ. ερωτ.) = ποιος; τι; 12, 24
quisquam, **quaequam**, **quidquam** (**quicquam**) (αόρ. αντ.) = κάποιος 50Π
quo (σύνδ. τελ.) = για να 36
quo (τοπ. επίρρ.) όπου 42
quoad (σύνδ. χρον.) = μέχρις ότου 38Π
quod (σύνδ. αιτ.) = επειδή, 15
quodsi (σύνδ. υποθ.) = αν όμως 44
quominus (σύνδ.) = να 47
quoque (επίρρ.) = επίσης 8,39
quondam (επίρρ.) = κάποτε 25
quoniam (σύνδ. αιτ.) = επειδή 35
quotiens (σύνδ. χρον.) = όσες φορές, όποτε 18Ε
quotiescumque (σύνδ. χρον.) = οποτεδήποτε 29
rado, **rasi**, **rasum**, **radĕre**, 3 = ξυρίζω 19Ε
rapio, **rapui**, **raptum**, **rapĕre**, 3* = αρπάζω 14Π
ratio -ōnis (θηλ.) = φύση, λογική 13
recēdo, **-cessi**, **-cessum**, **-cedĕre**, 3 = αποσύρομαι 20
recens -ntis = πρόσφατος, φρέσκος 25
recipio, **-cēpi**, **-ceptum**, **-cipĕre**, 3* (**re** + **capio**) =

παίρνω πίσω 21
recito, 1 = απαγγέλω 1Ε
rectus -a -um = σωστός 22,27Α
recuperatio -ōnis (θηλ.) = επανάκτηση 28
recūso, 1 = αρνούμαι 47Π
reddo, **-didi**, **-ditum**, **-dĕre**, 3 = καθιστώ, κάνω 37· επιστρέφω (κάτι) 30Ε
redeo, **-ii**, **-itum**, **-īre** = επιστρέφω 12

-ferre = παραδίδω 16· αναφέρω 34· ανταποδίδω 44· **refert** (απρόσ.) = ενδιαφέρει 29Π
reficio, -fēci, **-fectum**, **-ficĕre,** 3* (**re** + **facio**) = αναψύχω, ξεκουράζω 18
rēgīna -ae = βασίλισσα 2
rēgius -a -um = βασιλικός 3
rēgie (επίρρ.) = τυραννικά 42
rego, **rexi**, **rectum**, **regĕre,** 3 = κυβερνώ 46
regnum-i = βασίλειο 10
Rēgulus -i: **M. Atilius Regulus** = ο Μάρκος Ατίλιος Ρήγουλος 35
remaneo, **-mansi**, **-manēre**, 2 = παραμένω 7
relinquo, **-līqui**, **-lictum**, **-linquĕre** = αφήνω 32· **relinquitur** υπολείπεται 46Π
reliquus -a -um = υπόλοιπος 16
remollesco, **-mollescĕre**, 3 = γίνομαι μαλθακός 15
Remus -i = ο Ρώμος 10
renarro, 1 = αφηγούμαι απ' την αρχή 2
repente (επίρρ.) = ξαφνικά 3, 14
repentīnus -a -um = ξαφνικός 13
repo, **repsi**, **reptum**, **repĕre**, 3 = έρπω
repōno, **-posui**, **-positum**, **-ponĕre**, 3 = τοποθετώ 22
reporto, 1 = κερδίζω 11
repugno, 1 = αντιμάχομαι, ανθίσταμαι 1
res, **rei** = πράγμα 14
res militāris = τα στρατιωτικά (θέματα) 15,17
res publica, **rei publicae** = πολιτεία, δημοκρατία 41Ε
reseco, **-secui**, **-sectum**, **-secāre**, 1 = κόβω 49
resero, 1 = ανοίγω 34
respicio, **-spexi**, **-spectum**, **-spicĕre,** 3* = κοιτάζω πίσω 24Ε
respondeo, **-spondi**, **-sponsum**, **-spondēre**, 2 = απαντώ, αποκρίνομαι 3,12
restis -is (θηλ.) = σχοινί 37Ε
restituo, **-stitui**, **-stitūtum**, **-stituĕre**, 3 = αποκαθιστώ, ξαναφέρνω 9Α
restat (απρόσ.) = υπολείπεται 46Π
rete -is (ουδ.) = δίχτυ 8

retineo, **-tinui**, **-tentum**, **-tinēre**, 2 = κρατώ 21Π
revertor, **reverti (reversus sum)**, **reverti,** (ημιαποθ. –αποθ.) 3 = επιστρέφω, 21
revoco, 1 = ανακαλώ 11· αποκαθιστώ 33
rex, **rēgis** (αρσ.) = βασιλιάς 9
rideo, **risi**, **risum**, **ridēre**, 2 = γελώ 8
risus -us (αρσ.) = γέλιο 36
rogo, 1 = παρακαλώ κάποιον 21· ρωτώ 23· ζητώ να 38
Rōma -ae = η Ρώμη 1
Rōmānus -i = ο Ρωμαίος 4
Rōmulus -i = ο Ρωμύλος 10
rota -ae = τροχός 33Ε
rumor -ōris = φήμη, νέα 20
ruo, **rui**, **rutum**, **ruĕre**, 3 = ορμώ 31
rus, **ruris** (ουδ.) = αγρός 35
sacellum -i = μικρό ιερό, μικρό τέμενος 38
sacer -cra -crum = ιερός 5
saepe (επίρρ.) = συχνά 15
saevus -a -um = άγριος, φοβερός, δυνατός 46Ε
Saguntum -i = το Σάγουντο 11
Sallustius -ii(i): **Gaius Sallustius Crispus** = ο Γάιος Σαλλούστιος Κρίσπος 19
salus -ūtis (θηλ.) = σωτηρία, υγεία, ευημερία 8
salutatio -ōnis (θηλ.) = χαιρετισμός 29
salūto, 1 = χαιρετίζω επίσημα 34· προσαγορεύω 20
salvus -a -um = σώος 37
Samnītes -ium = οι Σαμνίτες 36
sanctus -a -um = ιερός 27Π, 34
sane (επίρρ.) = βέβαια 27
sano, 1 = θεραπεύω 33
sapiens -ntis = σοφός 32
sapientia -ae = σοφία, φρόνηση 4
Sardiānus -a -um = Σαρδιανός, από τις Σάρδεις 28
satis (επίρρ.) = αρκετά 29,46Π
Saturnius -a -um = του Κρόνου 10
Saturnus -i = ο Κρόνος
Scaevola -ae: **Quintus Mucius Scaevola** = ο Κόιντος Μούκιος Σκαιόλας 40
scamnum -i = σκαμνί 36
scelus -eris (ουδ.) = έγκλημα, ελεεινή πράξη 28
scio, **scivi (scii)**, **scitum**, **scire**, 4 = γνωρίζω, μαθαίνω 24
Scipio -ōnis: **P. Cornēlius Scipio Aemiliānus maior** = ο Πόπλιος Κορνήλιος Σκιπίωνας ο Αφρικανός ο πρεσβύτερος 11,22,34
Scipio -ōnis: **P. Cornēlius Scipio Aemiliānus Africānus minor** = ο Πόπλιος Κορνήλιος Σκιπίωνας Αιμιλιανός ο Αφρικάνος ο

νεότερος 22
scopulus -i = βράχος 3
scribo, **scripsi**, **scriptum**, **scribĕre**, 3 = γράφω 26
Scribōniānus -i: L. **Arruntius Scribōniānus** = ο Λεύκιος Αρρούντιος Σκριβωνιανός 23
scriptito, 1 = γράφω συχνά 1
scriptor -ōris (αρσ.) = συγγραφέας 32
se (αντ. προσ. αυτοπ.) = τον εαυτό (του της, τους) 2
secrēte (επίρρ.) = (στα) κρυφά 47
secrēto (επίρρ.) = κρυφά, ιδιαίτερα 49
secum = **cum se** μαζί του (της, τους)
secundus -a -um = δεύτερος 5
sed (σύνδ. αντιθ.) = αλλά 2
sedeo, **sedi**, **sessum**, **sedēre** = κάθομαι 8
sedes -is (θηλ.) = κάθισμα 38
seditio -ōnis (θηλ.) = στάση, αποστασία 24Ε
Sedulius -ii(i) = ο Σεδούλιος 16
seiungo, **-iunxi**, **-iunctum**, **-iungĕre**, 3 = χωρίζω 11
Selius -ii(i) = ο Σέλιος 26Ε
semel (επίρρ.) = μια φορά 8Ε
semper (επίρρ.) = πάντοτε 32
sempiternus -a -um αθανάτος 22
senātus -us (αρσ.) = Σύγκλητος 22
senecta -ae = τα γηρατειά 43
senex, **senis** (αρσ.) = γέρος 40
sententia -ae = άποψη, κρίση 6· απόφαση 40· **ex sententiā** = κατ' ευχήν 49
sentio, **sensi**, **sensum**, **sentīre**, 4 = καταλαβαίνω 18· πιστεύω, κρίνω 41Π
septendecim (αριθμ.) = δεκαεπτά 5
septimus -a -um = έβδομος 9
septuaginta (αριθμ.) = εβδομήντα 16
sequester -tris (αρσ.) = μεσολαβητής 35
sequor, **secūtus sum**, **sequi**, αποθ. 3 = ακολουθώ 21
serēnus -a -um = ξάστερος, καθαρός 13
sermo -ōnis (αρσ.) = λόγος, λόγια 41
Sertōrius -ii(i) = ο Σερτώριος 48
servio, **servīvi (-ii)**, **servītum**, **servīre**, 4 (+ δοτ.) = υπηρετώ 22
servitus -ūtis (θηλ.) = σκλαβιά
Servius βλ. **Galba**
servo, 1 = τηρώ, φυλάω 6· χαρίζω τη ζωή 17Α
servus -i = δούλος
sestertius -ii = ο σηστέρτιος (νόμισμα) 29
sevērus -a -um = αυστηρός

32
Sextus -i = βλ. **Tarquinius**
si (σύνδ. υποθ.) αν 25
si minus = αν όχι 39
sic (επίρρ.) = έτσι 32
Sicāni -ōrum = οι Σικανοί 41
siccus -a -um = στεγνός 23
Sicilia -ae = η Σικελία 37Ε
Siculus -i = ο Σικελός 25Ε
sicut (σύνδ. παραβ.) = όπως 41Π
signum -i = σημαία 16· σημείο, σημάδι
Silius -ii(i): **Silius Italicus** = ο Σίλιος Ιταλικός 5
silva -ae = δάσος 8
similis -is -e = όμοιος 14, 26Π
similiter (επίρρ.) = όμοια 41Π
simul (σύνδ. χρον.) = μόλις 11Π, 14
simulac (**simul atque**) (σύνδ. χρον.) = μόλις 38Π
simul (επίρρ.) = μαζί 23·
simulacrum -i = ομοίωμα, εικόνα, άγαλμα 39
simulatio -ōnis (θηλ.) = προσποίηση, υποκρισία 44
simulo, 1 = προσποιούμαι 23
sine (πρόθ. + αφ.) = χωρίς 6
singulāris -is -e = μόνος, μοναδικός, 31
singuli -ae -a = το κάθε άτομο ξεχωριστά 46
sino, **sivi**, **situm**, **sinĕre**, 3 = αφήνω, επιτρέπω 15
socer -eri = πεθερός 35
socius -ii = σύντροφος 2
solacium -ii(i) = παρηγοριά 30
solarium -ii(i) = λιακωτό 20
soleo, **solitus sum**, **solēre,** ημιαποθ. 2 = συνηθίζω 7
solitūdo -inis = ερημιά 8
sollicitus -a -um = ταραγμένος 14
solum (επίρρ.) = μόνον 15· **non solum** ... **verum etiam** = όχι μόνο... αλλά και 32
solus -a -um = μόνος 40
solvo, **solvi**, **solūtum**, **solvĕre**, 3 = λύνω, χαλαρώνω, 36
somnio, 1 = ονειρεύομαι, 14
somnium -ii = όνειρο14
somnus -i = ύπνος 14
sonōrus -a -um = ηχηρός 27
soror -ōris (θηλ.) = αδελφή 38
species -ēi = θέαμα, μορφή 14
spectaculum -i = θέαμα 17Ε
specto, 1 = κοιτάζω, προσέχω 28
speculātor -ōris = ανιχνευτής, κατάσκοπος 7
spēlunca -ae = σπηλιά 18
spero, 1 = ελπίζω 22
spes -ei = ελπίδα 12
-spicio, **-spexi**, **-spectum, -spicĕre**, 3* = κοιτάζω 14Π
spiro, 1 = αναπνέω 38Α
spolio, 1 = απογυμνώνω,

σκυλεύω 31
spongia -ae = σφουγγάρι 13Ε
squalidus -a -um = βρώμικος 14
stabilio, 4 = στεριώνω 22
stabilis -is -e = σταθερός 44
stabilitas -ātis (θηλ.) = σταθερότητα 33
statim (επίρρ.) = αμέσως 25
status -us (αρσ.) = στάση 13
stella -ae = αστέρι 13
stilus -i = γραφίδα 8
stipendium -ii(i) = μισθός 30
sto, **steti**, **statum**, **stare**, 1 = στέκομαι, υπάρχω 6, 47Π
strangulo, 1 = στραγγαλίζω 19
studeo, **studui**, **studēre**, 2 = σπουδάζω, ασχολούμαι
studiōse (επίρρ.) = με επιμέλεια 26
studium -ii = σπουδή, ασχολία 15
stultitia -ae = ανοησία 29Α
stultus -a -um = ανόητος 42
stupeo, **stupui**, **stupēre**, 2 βουβαίνομαι, θαμπώνομαι 3
suāvis -is -e = γλυκός 26Α
suavitas -ātis (θηλ.) = γλυκύτητα 26
subcēno (**succēno**), 1 = δειπνώ 50Ε
subinde (επίρρ.) = έπειτα, ευθύς 43Ε
subito (επίρρ.) = ξαφνικά 13
suboles -is (θηλ.) = οι απόγονοι 33
subvenio, **-vēni**, **-ventum**, **-venīre**, 4 (+ δοτ.) = βοηθώ 33
succurrit, **-currit**, **-cursum**, **-currĕre**, 3 (γ΄ πρόσ.) = μου έρχεται κάτι στο μυαλό 43
Sulla -ae: **L. Cornēlius Sulla** = ο Λεύκιος Κορνήλιος Σύλλας 40
Sulpicius βλ. **Gallus**
Sulpicius βλ. **Galba** 50
Sulpiciānus -a -um: Σουλπικιανός, του Σουλπικίου 24Ε
sum, **fui**, **esse** = είμαι 1
summus -a -um (υπερθ. του **superus**) = ανώτατος, πάρα πολύ μεγάλος 28
sumo, **sumpsi**, **sumptum**, **sumĕre**, 3 = παίρνω 23· **-bellum** αρχίζω πόλεμο 23
sumptuōse (επίρρ.) = πολυδάπανα 41Α
super (πρόθ. + αιτ.) = πάνω από, πάνω σε 47
superbus -a -um = περήφανος 3
supero, 1 = νικώ 11
supervacaneus -a -um = περιττός, ανώφελος 36
surculus -i = κλαδί 48Ε
suscipio, **-cēpi**, **-ceptum**, **-cipĕre**, 3* (**subs** + **capio**) = παραλαμβάνω, δέχομαι 30
suspectus -a -um = ύποπτος 44
suspendo, **-pendi**, **-pensum**, **-pendĕre**, 3 = κρεμάω 48Ε

suspicio -ōnis (θηλ.) = υποψία 30
supplicium -ii(i) = τιμωρία 14
supplicia -ōrum = ικεσίες, προσευχές, λατρεία 4·
sutor -ōris (αρσ.) = παπουτσής 29
suus -a -um (αντ. κτητ. αυτ.) = δικός (του, της, τους) 2Π, 5Π
Symmachus -i = ο Σύμμαχος 11Ε
tabernaculum -i = σκηνή 17
taceo, **tacui**, **tacitum**, **tacēre**, 2 = σωπαίνω 41
Tacitus -i: **Cornēlius Tacitus** = ο Κορνήλιος Τάκιτος 8
taedet, **taesum est** (**taeduit**), **taedēre** 2 (απρόσ.) = απεχθάνομαι, αηδιάζω, βαριέμαι 29Π
talis -is -e (δεικτ. αντων.) = τέτοιος, τέτοιου είδους 29
tam (επίρρ.) = τόσο 24
tamen (επίρρ. ή σύνδ. αντιθ.) = όμως 8
tametsi (σύνδ. εναντ.) = αν και, μολονότι 40Π
tamquam (επίρρ. παραβ.) = όπως, ως 34· (σύνδ. παραβ.) 41
tandem (επίρρ.) = επιτέλους, στο τέλος, κάποτε 29, 38
tango, **tetigi**, **tactum**, **tangĕre**, 3 = αγγίζω 11Ε
tantum (επίρρ.) = μόνο 39
tanto (επίρρ.) τόσο 41Π
tantus -a -um = τόσος 28
Taratalla -ae = ο «Ταρατάλλας» 15Ε
Tarentum -i = ο Ταράντας 27
Tarquinius -ii(i): **Tarquinius Collatīnus** = ο Ταρκύνιος Κολλατίνος 9
Tarquinius -ii(i): **Tarquinius Sextus** = ο Σέξτος Ταρκύνιος 9
Tarquinius -ii(i): **Tarquinius Superbus** = ο Ταρκύνιος ο Υπερήφανος 9
Tarraconensis -is -e = από την Ταρραγόνα 21Ε
tectum -i = σπίτι 34
tego, **texi**, **tectum**, **tegĕre**, 3 = καλύπτω 45Α
temerarius -a -um = αλόγιστος 49
templum -i = ναός 5
tempto, 1 = επιχειρώ 44Α
tempus -ŏris (ουδ.) = χρόνος 47, 46Π
tenebrae -ārum (μόνο πληθ.) = σκοτάδι 32
tendo, **tetendi**, **tentum** (**tensum**), **tendĕre**, 3 = τεντώνω, απλώνω 26Ε
teneo, **tenui**, **tentum**, **tenēre**, 2 = κρατώ 5· **me teneo** = παραμένω
tener -era -erum = τρυφερός, ευαίσθητος 5
tergum -i = πλάτη, νώτα 16
terra -ae = γη 1

terror -ōris (αρσ.) = τρόμος 13
Tertia -ae = η Τερτία 12
tertius -a -um = τρίτος 25
testamentum -i = διαθήκη 17
theologia -ae = θεολογία 5Π
thermae -ārum (μόνο πληθ.) = θερμά λουτρά, θέρμες 7Ε
Tiberis -is (αρσ.) = ο Τίβερις 18
Ticīnus -i = ο Τίκινος ποταμός 11
timeo, **timui**, **timēre**, 2 = φοβάμαι 47Ε
timidus -a -um = φοβητσιάρης 19Α
timor -ōris (αρσ.) = φόβος 14
Titus -i = ο Τίτος 5Ε
togātus -a -um = τηβεννοφόρος (**toga** = τήβεννος)· στην ειρήνη 33
tondeo, **totondi**, **tonsum**, **tondēre** 2 = κουρεύω 19Ε
tonsorius -a -um = του κουρέα (μανικιουρίστα) 49
tonsor -ōris (αρσ.) = κουρέας (μανικιουρίστας) 49
tot (άκλ. δεικ. αντ.) = τόσοι πολλοί 32
totus -a -um (αντ. επίθ.) = όλος 17
toxicum -i = τοξική ουσία, δηλητήριο 46Ε
trado, **tradidi**, **traditum**, **tradĕre**, 3 = παραδίδω 16· αναφέρω 19
tragoedia -ae = τραγωδία 27
tragula -ae = είδος ακοντίου (δεμένο με λουρί, με τη βοήθεια του οποίου το έριχναν) 45
traho, **traxi**, **tractum**, **trahĕre**, 3 = τραβώ 18
transeo, **transii**, **transitum**, **transīre** = περνώ, διέρχομαι 11
transfero, **-tuli**, **-lātum**, **-ferre**, 3 = μεταφέρω 10
transfīgo, **-fīxi**, **-fīxum**, **-figĕre**, 3 = διαπερνώ, καρφώνω 31
transfuga -ae (αρσ.) = λιποτάκτης 30Ε
Trasumēnus -i = η λίμνη Τρασιμένη 11
Trebia -ae = ο ποταμός Τρεβίας 11
trecenti -ae -e = τριακόσιοι 10
tremo, **tremui**, **tremĕre**, 3 = τρέμω 20Π
trepidus -a -um = έντρομος, περιδεής 20
tres, **tria** (αριθμ.) = τρεις, τρία 7
tribūtum -i = φόρος, εισφορά 35
triginta (αριθμ.) = τριάντα 20Ε
tristiculus = λιγάκι θλιμμένος 12
tristis -is -e = λυπημένος 12
triumphus -i = θρίαμβος 12

trochus -i = τροχός 33Ε
Trōiāni -ōrum = οι Τρώες
Troia -ae = η Τροία 2
Tryphon -ōnis = ο Τρύφωνας 45Ε
tu (αντ. προσ.) = εσύ 2Α
tum (επίρρ.) = τότε 3,12
tunc (επίρρ.) = τότε 48Π
turba -ae = πλήθος 20
turbo, 1 = ταράζω 2
turpis -is -e = αισχρός 15
turris -is (θηλ.) = πύργος 7Π
tutor, αποθ. 1 = προστατεύω 25
tuus -a -um (αντ. κτητ.) = δικός σου 2Π,24
tyrannus -i = τύραννος 44
ubi (επίρρ. ερωτημ.) = πού; 43Π
ubi (επίρρ. αναφ.) = όπου 18
ubi (σύνδ. χρον.) = όταν 11
ullus -a -um (αντ. επίθ.) = κανένας 50
ultimus -a -um = ο τελευταίος 5,9
ultra (επίρρ. και πρόθ.) = πέρα 27Π
umquam (επίρρ.) = ποτέ 26
unde (επίρρ.) = από όπου 21
unguis -is (αρσ.) = νύχι 49
unicus -a -um = μοναδικός 1
unus -a -um (αριθ.) = ένας 35· μόνος 33
unus aliquis (αντ. αόρ.) = ένας κάποιος, ένας οποιοσδήποτε 46
unusquique, **unaquaeque**, **unumquidque** (**unumquodque**) (αντ. αόρ.) = ο καθένας ξεχωριστά 46
urbs, **urbis** (θηλ.) = πόλη 18,6Π
urgeo, **ursi**, **urgēre**, 2 = σπρώχνω (στέλνω) 3
usus -us (αρσ.) = χρήση 15
ut (επίρρ.) πως 26
ut (επίρρ. παραβολ.) ως, σαν 5
ut (σύνδ. βουλ.) να 23,45
ut (σύνδ. ενδ.) μήπως δεν 47Π
ut (σύνδ. παραβ.) σαν να 41Π
ut (σύνδ. παραχ.) και αν 40Π
ut (σύνδ. συμπ.) ώστε 23,37,46
ut (σύνδ. τελ.) για να 36
ut (σύνδ. χρον.) όταν, μόλις 11
uterque, **utraque**, **utrumque** (αντ. επίθ.) = και ο ένας και ο άλλος, *έκάτερος* 33
uter -tra -trum (αντ. επίθ.) = ποιος από τους δύο 50
utilis -is -e = χρήσιμος 48
utilitas -ātis (θηλ.) = ωφέλεια, το καλό, ευημερία 46
utinam (επίρρ.) = μακάρι 22Π
utor, **usus sum**, **uti**, αποθ. 3 = χρησιμοποιώ 36
utrum ... **an** (ερωτ. μορ.) = άν ... ή 47
uxor -ōris (θηλ.) = σύζυγος (η) 9
vacuus -a -um = άδειος 8
valde (επίρρ.) = πάρα πολύ 3

valeo, **valui**, **valēre**, 2 = είμαι υγιής 8
valetūdo -inis (θηλ.) = κατάσταση υγείας 26
validus -a -um = δυνατός 4
Vatinius -ii(i) = ο Βατίνιος 27Ε
Veientānus -a -um = Βηιεντανός, από τους Βηίους 21
vel (σύνδ. διαζ.) = ή (**vel**... **vel** = ή... ή) 28
vello, **velli** (**vulsi**), **vulsum** (**volsum**), **vellĕre**, 3 = μαδάω 19Ε
vellus -eris (ουδ.) = το μαλλί 6Ε
vēlum -i = παραπέτασμα, κουρτίνα 20
velut (επίρρ. παραβ.) = σαν να 49· (σύνδ. παραβ.) ως σαν, σαν να (**velut si**) 41Π
venabulum -i = κυνηγετική λόγχη 8
venatio -ōnis = κυνήγι 8
vendo, **vendidi**, **venditum**, **vendĕre,** 3 = πουλώ 29Π
venēnum -i = δηλητήριο 46Ε
veneror, αποθ. 1 = προσκυνώ, λατρεύω, 34
venio, **vēni**, **ventum**, **venīre,** 4 = έρχομαι 14
ventus -i = άνεμος 2
verbum -i = λόγος 7
Vercingetorix -igis = ο Βερκιγγετόριγας 16
vereor, **veritus sum**, **verēri**, αποθ. 2 = φοβάμαι 45
Vergilius -ii(i) = ο Βιργίλιος 5
veritas -ātis = αλήθεια 47Α
vero (σύνδ. αντιθ.) = όμως, αλλά 22,30
versiculus -i = στιχάκι 9Ε
verso, 1 = στρέφω, γυρίζω 50Ε
versus -a -um = στραμμένος 18
verto, **verti**, **versum**, **vertĕre,** 3 = στρέφω 16· **terga verto** = στρέφω τα νώτα, το βάζω στα πόδια
verus -a -um = αληθινός 20Ε
vesper -eri (αρσ.) = εσπέρα, βράδυ 12
vester, **vestra**, **vestrum** (αντ. κτητ.) = δικός σας 5Π,32
vestibulum -i = πρόδομος, είσοδος 34
vestigium -ii(i) = ίχνος, αποτύπωμα 18
vestis -is (θηλ.) = φόρεμα 47
veto, **vetui**, **vetitum**, **vetāre,** 1 = απαγορεύω 15Π
vetustas -ātis (θηλ) = αρχαιότητα 32
vexo, 1 = βλάπτω, καταστρέφω 40Ε
via -ae = δρόμος 18
Vibius -ii(i): **Vibius Curius** = ο Βίβιος Κούριος 17Ε
victor -ōris (αρσ.) = νικητής 29
victoria -ae = νίκη 11
victoriātus -i (εν. **nummus**)

= Ρωμαϊκό νόμισμα, μισό δηνάριο 37Ε
video, **vīdi**, **visum**, **vidēre**, 2 = βλέπω 3
videor, **visus sum**, **vidēri** (+ δοτ. προσ. και απαρ.) φαίνομαι, (μου) φαίνεται 27,48
viētus -a -um = μαραμένος 27
viginti (αριθμ.) = είκοσι 29
vilis -is -e = ευτελής 39
vincio, **vinxi**, **vinctum**, **vincīre**, 4 = δένω, στερεώνω 33
vinco, **vici, victum**, **vincĕre**, 3 = (κατα)νικώ 13
vindemia -ae = τρύγος, σταφύλια 40Ε
vinum -i = κρασί 15
vispillo -ōnis (αρσ.) = νεκροθάφτης 14Ε
vir, **viri** = άνδρας 5
Viriāthus -i = ο Βιρίαθος 50
virtus -ūtis (θηλ.) = ανδρεία 17
vis, **vim** = δύναμη, βία 7
vito 1 = αποφεύγω 33Π
vitrum -i = γυαλί 4Ε
vitupero, 1 = επικρίνω 46
vivo, **vixi**, **victum**, **vivĕre,** 3 = ζω 23
vivus -a -um = ζωντανός 16
vix (επίρρ.) = μόλις, πριν καλά-καλά 14
voco, 1 = καλώ 49
volo, **volui**, **velle** = θέλω 24
voluntas -ātis = βούληση, θέληση 40
vox, **vōcis** (θηλ.) = λόγος 32· φωνή 34· διάδοση 17
vulnero, 1 = τραυματίζω, πληγώνω 19
vulnus -eris (ουδ.) = τραύμα 9
vultus -us (αρσ.) = πρόσωπο 17

Zama-ae = η Ζάμα 11
Zēno -ōnis = ο Ζήνωνας 35

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ
ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ

(Οι πρώτοι αριθμοί παραπέμπουν στα μαθήματα, οι δεύτεροι στις παραγράφους των Παρατηρήσεων (= Π)

αιτιατική 1, Π2 28, Π1-2

αίτιο εξωτερικό αναγκαστικό 3, Π2. 13, Π6. 17, Π4. – –εσωτερικό αναγκαστικό 17, Π4 – – ποιητικό 15, Π5. 33, Π4.

ακολουθία των χρόνων 23, Π3.24, Π5.35, Π2. 36, Π1.38, Π1. 40, Π3. 41,Π2. 44,Π1. 45,Π2. 46,Π1. 47,Π4. 48,Π4.

αλληλοπάθεια 4,Π3

αλφάβητο: βλ. το Επίμετρο, Ι

αναδιπλασιασμός 12,Π(δ).

αναφοράς προσδιορισμός 1,Π2. 4,Π5. 34,Π5

αντικείμενο άμεσο 1,Π2. – – – έμμεσο 2,Π2.

αντωνυμία αναφορική 6,Π2. 42,Π.

αντωνυμία αόριστη 18,Π4

αντωνυμία δεικτική 2,Π3. 9,Π4. 13,Π5. 14,Π2.

αντωνυμία δεικτική (επαναληπτική) 4,Π4.

αντωνυμία κτητική 2,Π1. 5,Π5.

αντωνυμία προσωπική 2,Π3.

αντωνυμικά επίθετα 50,Π

απαγόρευση 25,Π4

απαρέμφατο του ενεργ. ενεστ. 7,Π1-3. 9,Π2

απαρέμφατο του ενεργ. μέλλοντα 20,Π9

απαρέμφατο του ενεργ. παρακειμ. 18,Π1-3

απαρέμφατο του παθητ. ενεστ. 15,Π2. 16,Π2

απαρέμφατο του παθητ. παρακειμ. 19,Π2

απαρέμφατο ειδικό - τελικό 7,Π2. 15,Π6. 18,Π2. 19,Π2. 45,Π3

απαρεμφάτου υποκείμενο 7,Π3. 15,Π6

αποθετικά ρήματα 15,Π3. 16,Π3. 20,Π2

απομάκρυνση 13,Π2. 28,Π1

αρκτικοί χρόνοι 24,Π5 (πρβ. ιστορικοί χρόνοι)

αρχικοί χρόνοι ρημάτων 11,Π2. 15,Π4
αυτοπάθεια 5,Π5-6
αφαιρετική της αιτίας 3,Π2. 17,Π4. 31,Π2
αφαιρετική της αναφοράς 4,Π5. 27,Π2
αφαιρετική απόλυτη 19,Π5. 21,Π
αφαιρετική της ιδιότητας 14,Π3. 19,Π4
αφαιρετική της καταγωγής 31,Π2
αφαιρετική οργανική 1,Π2. 31,Π1.
αφαιρετική του ποιητικού αιτίου 15,Π5
αφαιρετική συγκριτική 31,Π2
αφαιρετική τοπική 31,Π1
αφαιρετική του τρόπου 2,Π2
αφαιρετική της ύλης 31,Π2
αφαιρετική του χρόνου 5,Π7
αφαιρετική του χωρισμού 31,Π1-2
αφομοίωση συμφώνων 10,Π3
γενική αντικειμενική 6,Π3. 29,Π2
γενική της αξίας 29,Π3
γενική διαιρετική 29,Π2.4
γενική του εγκλήματος 29,Π3
γενική επεξηγηματική 29,Π2
γενική με επίθετα 29,Π4
γενική με επιρρήματα (διαιρετική) 29,Π4
γενική της ιδιότητας 14,Π3. 19,Π4. 29,Π2
γενική κτητική l,Π2. 5,Π5. 29,Π2
γενική με ρήματα 29,Π3
γενική υποκειμενική 6,Π3. 29,Π2
γένος των ουσιαστικών: βλ. το Επίμετρο, V3
γερουνδιακό 33,Π1
γερουνδιακή έλξη 49,Π
γερούνδιο 32,Π
cado, caedo (και τα σύνθετά τους) 19,Π6
capio (και τα όμοια ρήματα της γ΄ συζυγίας) 14,Π5
cum αιτιολογικός 35,Π2
cum αντίστροφος 14,Π4. 38,Π3

cum επαναληπτικός 15,Π7. 38,Π3
cum ιστορικός 24,Π6
cum εναντιωματικός 40,Π1
cum χρονικός 24,Π6. 38,Π3
δοτική (αντικείμενο έμμεσο) 2,Π2. 30,Π1
δοτική προσωπική (30,Π2):
δοτική προσωπική της αναφοράς 30,Π2
δοτική προσωπική ηθική 30,Π2
δοτική προσωπική κτητική 20,Π10. 30,Π2
δοτική προσωπική του ποιητικού αιτίου 30,Π2
δοτική προσωπική χαριστική – αντιχαριστική 30,Π2
δοτική του σκοπού (κατηγορηματική) 30,Π3
δοτική (συμπλήρωμα) 3,Π2. 30,Π1
do (σύνθετά του) 17,Π3
dum 20,Π11. 38,Π2
έγκλιση του τόνου: βλ. το Επίμετρο, IV
ειδικής πρότασης έλλειψη 7,Π2
έκταση φωνήεντος 12,Π(γ)
ενεστώτας της οριστικής (ενεργητ.) 1,Π4, 3,Π1. 9,Π1
ενεστώτας της οριστικής (παθητ.) 15,Π1. 16,Π1
ενεστώτας της υποτακτικής 22,Π1-2
eo 28,Π3
επανάληψη 15,Π7. 38,Π3
επεξήγηση 5,Π8
επίθετα β΄ κλίσης 1,Π1. 2,Π1. 5,Π1 (-er).
επίθετα γ΄ κλίσης 8,Π2
επίθετα: παραθετικά των επιθέτων:
συγκριτικός βαθμός 26,Π1-2 και 4
υπερθετικός βαθμός 19,Π3. 26,Π3.4
ανώμαλα παραθετικά 27,Π1
επιρρήματα από επίθετα 26,Π5
επιρρημάτων παραθετικά 26,Π6
ερωτηματικές προτάσεις ευθείες 43,Π1-7
ερωτηματικές προτάσεις πλάγιες 44,Π1-3
ετερογενή 5,Π3 (locus)

ετεροπροσωπία 7,Π3. 18,Π2. 19,Π2
fero 10,Π2
fio 16,Π5
θέση των λέξεων 13,Π4· βλ. και το Επίμετρο, VIII
ιστορικοί χρόνοι 24,Π5
κατεύθυνση (κίνηση προς) l,Π2. 13,Π2. 28,Π1
κλίσεις: βλ. ουσιαστικά και το Επίμετρο, V
κτήση 5,Π5. 20,Π10 (δοτ. κτητική)
μέλλοντας της οριστικής (ενεργητ.) 8,Π3. 10,Π1.
μέλλοντας της οριστικής (παθητ.) 16,Π4
μέλλοντας της υποτακτικής 20,Π8. 44,Π1
μέλλοντας συντελεσμένος (ενεργητ.) 13,Π2
μέλλοντας συντελεσμένος (παθητ.) 19,Π1
μετάπτωση: βλ. φωνητικές αλλοιώσεις και το Επίμετρο, VII
μετοχή του ενεστώτα 20,Π1.2.4
μετοχή του μέλλοντα 20,Π3.4.8
μετοχή του παρακειμ. 17,Π2. 20,Π4
μετοχή αιτιολογική 20,Π7
μετοχή επιθετική 20,Π6
μετοχή επιρρηματική 20,Π7
μετοχή κατηγορηματική 7,Π2. 20,Π7
μετοχή εναντιωματική 20,Π7
μετοχή χρονική 20,Π4.7
μετοχή υποθετική 20,Π7
μετοχής υποκείμενο 20,Π5. 21,Π1
ονομαστική 1,Π2
οργανική 31,Π1.3
όργανο 1,Π2. 31,Π3
οριστική (πραγματικό) 23,Π2
οριστική: σχηματισμός χρόνων: βλ. Ενεστώς, Παρατατικός κτλ.
ουσιαστικά α΄ κλίσης 1,Π1. β΄ κλ. 2,Π1. 4,Π1. 5,Π1 (-er). γ΄ κλ. 6,Π1. 7,Π4. 8,Π1. δ΄ κλ. 13,Π3. ε΄ κλ. 14,Π1
ουσιαστικά από τα ελληνικά 2,Π1. 5,Π4
ουσιαστικά σε -ius, γεν. -i 2,Π1
παθητική προσωπική σύνταξη 18,Π3

παράθεση 5,Π8
παραθετικά των επιθέτων 26,Π1-4
παραθετικά των επιρρημάτων 26,Π6
παραθετικά ανώμαλα 27,Π1
παρακείμενος ενεργητ. 11,Π1. 12,Π
παρακείμενος παθητ. 19,Π1
παράλειψη του ρήματος 4,Π6. 33,Π5
παρατατικός της οριστ. (ενεργ.) α΄ 4,Π2. β΄ 5,Π2. γ΄- δ΄ 9,Π3
παρατατικός της οριστ. (παθητ.) 17,Π1
παρατατικός της υποτακτ. 23,Π1
περιφραστική συζυγία (παθητ.) 33,Π2.3
περιφραστική συζυγία (ενεργ.) 20,Π8
πλάγιος λόγος 48,Π1-4
ποιητικό αίτιο 15,Π5. 33,Π4
possum 7,Π5
προθέσεις 1,Π2. 2,Π2. 4,Π5. 10,Π3. 13,Π3.5 κτλ.
προστακτική του ενεστώτα 25,Π1
προστακτική του μέλλοντα 25,Π2
προστακτική του παθητ. ενεστώτα 25,Π3
προστακτική του παθητ. μέλλοντα 25,Π3
προστακτική των αποθετικών ρημάτων 25,Π6
προστακτικής χρήσεις 25,Π5-6
προτάσεις (δευτερεύουσες):
αιτιολογικές 35,Π1-2 – –αιτιολογ. ουσιαστικές 24,Π7
προτάσεις αναφορικές 42,Π
προτάσεις βουλητικές 45,Π1-3
προτάσεις εναντιωματικές 40,Π1
προτάσεις ενδοιαστικές 47,Π1
προτάσεις παραβολικές 41,Π1-2
προτάσεις παραχωρητικές 40,Π2
προτάσεις πλάγ. ερωτηματικές 44,Π1-3
προτάσεις συμπερασματικές 37,Π
προτάσεις συμπερασμ. ουσιαστικές 46,Π1-2
προτάσεις τελικές 36,Π1-3. 49,Π
προτάσεις υποθετικές 39,Π

προτάσεις χρονικές 11,Π3. 38,Π1-3
προτάσεις του quominus και του quin 47,Π2-4
προτάσεις δευτερεύουσες στον πλάγιο λόγο 48,Π3
προτάσεις κρίσεως 48,Π2 (α)
προτάσεις επιθυμίας 48,Π2 (β)
προτερόχρονο: βλ. χρόνος
προφορά: βλ. το Επίμετρο, I
πτώσεις 1,Π2. 2,Π2. 3,Π2. 29,Π. 30,Π. 31,Π· βλ. και το Επίμετρο, V
quod (με ουσιαστικές προτάσεις) 24,Π7
ρήμα (γενικά): βλ. το Επίμετρο VI
ρήματα της γ΄ συζυγ. σε-io 14,Π5
ρήματα ψυχικού πάθους 24,Π7
σειρά των λέξεων στην πρόταση: βλ. το Επίμετρο, VIII
σκοπός 32,Π. 34,Π2.4. 36,Π3 (βλ. και προτάσεις τελικές 36,Π1-3). 49,Π1-5
σουπίνο (17,Π2). 34,Π1-5
στάση 1,Π2. 13,Π2. 28,Π1
σύγκριση (β΄ όρος) 26,Π7. 41,Π1· σύγκριση απόλυτη 27,Π3
σύγχρονο βλ. χρόνος
συλλαβισμός: βλ. το Επίμετρο II
συμφωνία του επιθέτου με το ουσιαστικό 1,Π5
συνοδεία 2,Π2. 31,Π3
συντελεσμένος μέλλοντας ενεργ. 13,Π2
συντελεσμένοι χρόνοι παθητ. 19,Π1-2
sum (ενεστώς) 1,Π4· eram 4,Π2· ero 10,Π1· fui 11,Π1· fueram 13,Π1· sim 22,Π1· essem 23,Π1· fuerim 24,Π1· fuissem 24,Π3
ταυτοπροσωπία 7,Π3. 18,Π2-3. 19,Π2
τονισμός 5,Π4. 9,Π2.· βλ. και το Επίμετρο
τοπική (αφαιρετική) 31,Π1.4
τόπου προσδιορισμός 4,Π5. 28,Π1
τρόπου προσδιορισμός 2,Π2. 32,Π. 41,Π1
υπερθετικός των επιθέτων 19,Π3. 26,Π3-4
υπερθετικός των επιρρημάτων 26,Π6
υπερσυντέλικος της οριστικής (ενεργ.) 13,Π1
υπερσυντέλικος της οριστικής (παθητ.) 19,Π1

υπερσυντέλικος της υποτακτικής (ενεργ.) 24,Π3
υπερσυντέλικος της υποτακτικής (παθητ.) 24,Π4
υποκείμενο 1,Π2
υποκείμενο του απαρεμφάτου 7,Π3. 18,Π2-3
υποκείμενο της μετοχής 20,Π5. 21,Π1
υποτακτική του ενεργ. ενεστώτα 22,Π1
υποτακτική του παθητ. ενεστώτα 22,Π2
υποτακτική. του ενεργ. μέλλοντα 20,Π8. 44,Π1
υποτακτική του ενεργ. παρατατικού 23,Π1
υποτακτική του παθητ. παρατατικού 23,Π1
υποτακτική του ενεργ. παρακειμένου 24,Π1
υποτακτική του παθητ. παρακειμένου 24,Π2
υποτακτική του ενεργ. υπερσυντελίκου 24,Π3
υποτακτική του παθητ. υπερσυντελίκου 24,Π4
υποτακτική (δυνητική, απορηματική, του απραγματοποίητου, προτρεπτική, ευχετική, παραχωρητική) 22,Π2· υποτακτικής χρήση 22,Π2. 23,Π2
υστερόχρονο: βλ. χρόνος
ut (χρονικός) 11,Π3
ut (παραβολικός) 41,Π1-2
ut (παραχωρητικός) 40Π
ut (τελικός) 36,Π1-3
ut (συμπερασματικός) 37,Π. 46,Π1-2
ut (βουλητικός) 46,Π1-3
ut (ενδοιαστικός) 47,Π1
ut (ανακεφαλαίωση των χρήσεων) 47,Π5
φωνητικές αλλοιώσεις: 10,Π3. 14,Π5 Σημ. (a > i, a > e).
αφομοίωση συμφ. 10,Π3
έκταση φωνηεντ. 12,Π(γ)
μετάπτωση 14,Π6· βλ. και το Επίμετρο, VII
ρωτακισμός 4,Π2. 6,Π1. 10,Π1
χρόνος: σύγχρονο 24,Π5-6. 38,Π2
προτερόχρονο 24,Π5-6. 38.Π2
υστερόχρονο 24,Π5. 38,Π2
χρόνοι (αρκτικοί - ιστορικοί) 24,Π5
χρόνου προσδιορισμός 4,Π5. 5,Π7. 25,Π7. 28,Π2

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ XX-XXIV

I. Να μετατραπεί η πρώτη από τις δύο προτάσεις της κάθε περιόδου σε πρόταση εισαγόμενη με τον ιστορικό cum (+υποτ.).

Scribōniānus occīsus erat et Paetus Rōmam tractus est.
Arria conduxit piscatoriam naviculam et navem secūta est.
Cicero Catilīnam ex urbe expulit et socios eius deprehendit.
Hercules gregem aspexit et partem abesse sensit.
Hercules vestigia foras versa vidit et confūsus discedere coepit.

II. Στην παρακάτω άσκηση η πρώτη από τις δύο προτάσεις να μετατραπεί σε απόλυτη αφαιρετική.

III. Να μετατραπούν οι προτάσεις με τα μαύρα γράμματα σε μετοχικές με συνημμένη μετοχή και να συμπτυχθούν οι δύο προτάσεις σε μία.

Claudius in castra delātus est et imperātor factus est.
Gallus legātus Pauli erat, **qui bellum adverus Persen gerēbat**.
Species Cassium terrōre concussit et e somno eum excitāvit.
Galli Rōmam occupavērunt et delevērunt.
Camillus Gallos, **qui abitūri erant**, secūtus est.
Vidi imperatōrem milites **adhortāri**.

IV. Να συμπληρωθούν οι σωστοί τύποι της υποτακτικής (ενεργητικής ή παθητικής) του ενεστώτα ή του παρατατικού. Να δικαιολογηθεί ο χρόνος με βάση τους κανόνες της ακολουθίας των χρόνων.

Rogat Paulus, num Caligula ..... ab insidiatoribus (exclūdo).
Rogābat Paulus, num Caligula ..... (me abdo).
Rogat Paulus, num equitātus ..... (appropiquo).
Rogābat Paulus, num hostes ..... (fugio).
Rogat Paulus, num dux Arvernōrum ..... (capior).
Rogābat Paulus num arma ..... (proicior).
Rogat Paulus, num nos lacte ..... (nutrior).
Rogābat Paulus, num vos in fluminibus ..... (lavor).

V. Να συμπληρωθούν οι σωστοί τύποι της υποτακτικής (ενεργητικής ή παθητικής) του παρακειμένου ή του υπερσυντελίκου. Να

δικαιολογηθεί ο χρόνος με βάση τους κανόνες της ακολουθίας των χρόνων.

Rogat Paulus, num Galli legiōnes Rōmānas ..... (deleo).
Rogāvit Paulus, num urbs Rōma ..... (evertor).
Rogat Paulus, num Camillus Gallos ..... (sequor).
Rogāvit Paulus, num Camillus Gallos ..... (sequor).
Rogat Paulus, num Scribōniānus arma ..... (moveo).
Rogāvit Paulus, num Scribōniānus ..... (occīdor).
Rogat Paulus num Arria naviculam ..... (condūco).
Rogavit Paulus, num filius cibum ..... (sumo).

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΜΑΘΗΜΑΤΑ XXV-XXVII

I. Να συμπληρωθεί ο σωστός τύπος της προστακτικής του ενεστώτα:

(Vos) hominem ..... (investīgo, 1) summāque diligentiā eum Roman ..... ! (mitto, 3).
(Tu) armis bene ..... ! (utor, αποθ. 3).
(Vos) armis bene ..... ! (utor, αποθ. 3).
(Vos) amicum paternum ..... ! (complector, αποθ. 3).
(Tu) veritātem .....! (dico, 3).
(Tu) captīvos ad imperatōrem .....! (duco, 3).
(Tu) mihi tragoediam tuam .....! (lego, 3).
(Tu) cibum patri ..... (fero) !

II. α. Να συμπληρωθεί ο σωστός τύπος της προστακτικής του nolo, για να δηλωθεί η απογόρευση.

(Vos) ..... hominem comprehendere!
(Tu) ..... marīto tuo respondēre!
(Vos) ..... in cubiculum redīre!
(Vos) ..... aurum recipere!
(Tu) ..... inter vela te abdere!

β. Στις παραπάνω φράσεις να αντικατασταθεί ο τύπος noli (nolīte) + απαρέμφ. από το nē + υποτακτ. του παρακειμένου του αντίστοιχου ρήματος.

III. Να σχηματιστούν τα επιρρήματα από τα παρακάτω επίθετα και έπειτα να σχηματιστούν τα παραθετικά των επιρρημάτων: frigidus, ferox, nobilis, impudens, humilis, acer.

IV. Να συμπληρωθούν τα κενά με το συγκριτικό και τον υπερθετικό βαθμό του επιθέτου που βρίσκεται μέσα στην παρένθεση:

Arria ....., ... (magnam) navem secuta est.
Post mortem Marcellae mater erat ....., ... (tristis), pater erat ....., ... (miser), ambo (και οι δύο) erant .... (infelix).
Mater oculis ....., ... (siccis) redĭbat.
Quae deinceps scribam, ..., ... (bona) erunt.
Quae dura nascuntur, postea fiunt ....., ... (mitia).
Verba amīci ..... (iucunda) mihi videbantur.

V. Να συμπληρωθεί ο β΄ όρος της σύγκρισης και με τους δύο τρόπους εκφοράς:

Minicia erat amabilior ..... / ..... (Tullia).
Accius minor natu erat ..... / ..... (Pacuvius).
Pacuvius maior natu erat ..... / ..... (Accius).
Puto Licĭnum audaciōrem fuisse ..... / ..... (Trogus)
Dicunt Zēnōnem felicius vixisse ..... / ..... (Plato).

VI. Να συμπληρωθεί ο προσδιορισμός του χρόνου:

..... (bellum Punicum secundum) Hannibal Alpes transiit.
Accius ..... (pauci dies) Tarenti apud Pacuvium remansit.
Ovidius ..... (multi anni) in terrā Ponticā exulāvit.
..... (illa tempora) Carthagine Dido imperium tenēbat.
Cassio ..... (nox) apparuit species horrenda.
Germāni ..... (hiems) in fluminibus lavantur.

Multi ..... (Cannensis pugna) vitam amisērunt.
Romāni ..... (bellum) pericula audaciā propulsābant.
Hannibal ..... / .....
(post + pauci dies) Alpes transiit.
Catilīna .....
(Cicero et Antōnius consules) contra rem publicam coniurāvit.

VII. Να συμπληρωθεί ο προσδιορισμός του τόπου:
..... (Rōma) illo anno duo consules creāti sunt.
Cicero ..... (Arpīnum-i) natus est.
..... (Thēbae -ārum) templum Herculis erat.
Apollo ..... (Dēlus -i) colebātur.
Illā aestāte (καλοκαίρι) ..... (Crēta -ae) cum amīcis fui.
Dicunt amīcum tuum ..... (Neapolis -is) natum esse.
Cassius ..... (Italia) ..... (Graecia) confūgit.
Cras (αύριο) Tullius ..... (Dēlus) abībit et ..... (Thēbae -ārum) veniet.
Cicero ..... (Arpīnum-i) confugere volēbat.
Legāti ..... (Ithaca -ae) missi sunt.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ XXIX-XXXI

I. Να αντικατασταθεί ο υπερθετικός του επιθέτου από τη γενική της ιδιότητας:
Statua pulcherrima (magna pulchritūdo) =
puer modestissimus (magna modestia) =
paedagōgus prudentissimus (magna prudentia) =
iter longissimum (quadraginta dies) =
iuvenis fortissimus (magna fortitūdo) =

II. Να συμπληρωθεί ο σωστός τύπος της γενικής του ουσιαστικού (ή του επιθέτου) που βρίσκεται σε παρένθεση και να χαρακτηριστεί το είδος της:
..... (Manlius) filius castra ..... (hostes) praeterequitāvit.

..... (consul) iussu milites in certāmen ruērunt.
Asia suspiciōnem ..... (luxuria) habēbat.
..... (rex) nomen in odio fuit.
Civitas ..... (magna auctoritas).
Hunc librum ..... (magnus) facio.
..... (proelium) eventus mirabilis fuit.
Pars ..... (milites) pugnā abstinuit.

III. Να συμπληρωθούν τα κενά με το σωστό τύπο της λέξης που βρίσκεται στην παρένθεση:

Te paenitet ..... filii tui (facta).
Nos pudet ..... (tantum dedecus).
Vos taedet ..... (vita).
Me misēret ..... (tu).
Mī fili, me ..... pudet (tu).

IV. Να συμπληρωθούν τα κενά με την κατάλληλη πτώση του ουσιαστικού που βρίσκεται στην παρένθεση:

Milites ex legiōne decimā castris ..... (praesidium) relicti sunt.
Viri clari ..... (gloria) fuērunt civitatibus suis.
Haec sententia patriae ..... (salus) fuit.
Patri tuo ..... (magnum dedecus) es.
Pausanias vēnit Atticis ..... (auxilium).
Maiōrum facta nobis ..... (exemplum) erunt.

V. Να αναγνωριστεί το είδος της δοτικής στις παρακάτω προτάσεις:

Epistulam tibi scripsi.
Ancilla dixit Nasīcae Ennium domi non esse.
Cato patribus ficum ostendit.
T. Manlius exercitui Rōmanōrum praefuit.
Pareāmus senātui!
Licet nobis feliciter vivere.
Filius patri simillimus est.

VI. α. Να συμπληρωθούν τα κενά με την αφαιρετική του ουσιαστικού (ή ουσ. και επιθέτου) που βρίσκεται στην παρένθεση.

β. Να αναγνωριστούν οι αφ. των προτάσεων 1, 2, 3, 10, 13, 15, 16, 17.

1. Paulus ex ..... (urbs) abit.

2. Aenēas ..... (Venus -eris) natus est.
3. Phidias fēcit statuam ex ..... (ebur -oris).
4. I. Brutus populum rōmānum a ..... (reges) liberāvit.
5. T. Manlius hostem ..... (arma -ōrum) spoliāvit.
6. Alpes Italiam ab ..... (Gallia) seiungunt.
7. Hannibal ex ..... (insidiae -ārum) Fabii se expedīvit.
8. Ex ..... (dictum) filiae suae spem triumphi praesumpsit.
9. Terror Cassium e ..... (somnus) excitāvit.
10. Germāni vinum a ..... (mercatōres) ad se importāri non sinunt.
11. Galli ex ..... (fuga) in civitātes discēdunt.
12. Magnus timor exercitum occupāvit ex ..... (voces) Gallōrum.
13. Hercules gregem ex ..... (locus infestus) amovēre coepit.
14. Hercules de ..... (via) fessus ibi dormiēbat.
15. Claudius a ..... (milites) in castra delātus est.
16. Paula modestior ..... (Porcia) est.
17. Unus ex ..... (Galli) Caesari traditus est.

VII. α. Να συμπληρωθούν τα κενά με την αφαιρετική του ουσιαστικού (ή ουσιαστικού και επιθέτου) που βρίσκεται στην παρένθεση.

β. Να αναγνωριστούν οι αφαιρ. των προτάσεων 1, 2, 3, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14:

1. Caesar cum ..... (quattuor legiōnes) in Galliam pervēnit.
2. Minicia ..... (magna patientia) valetudinem tulit.
3. Hominem cum ..... (diligentia) investīga!
4. Aesōpus ..... (dolor) adfectus est.
5. Claudius imperium cēpit ..... (mirabilis casus).
6. Arria ..... (sicci oculi) in cubiculum redībat.

7. Ancilla domini ..... (iussu) dixit Ennium domi non esse.
8. Hercules ..... (ira) incensus Cacum interfēcit.
9. Galli ..... (muri -ōrum) oppidi maxime confidunt.
10. Cicero cum ..... (filius suus) Rōmam vēnit.
11. I. Brutus posteritātis ..... (gloria) dignus fuit.
12. Paula Porciam ..... (modestia) antecellit.
13. Arria ..... (dolor) adducta ex cubiculo egrediebātur.
14. Minicia puella ..... (matronālis gravitas) fuit.

VIII. Να συμπληρωθούν τα κενά με την αφαιρετική του ουσιαστικού (ή του ουσιαστικού και επιθέτου) που βρίσκεται στην παρένθεση και να δικαιολογηθεί η χρήση της:

Accius ..... (grandis aetas) ad Pacuvium vēnit.

..... (bellum Punicum tertium) Carthāgo delēta est.

..... (posterus dies) Claudius imperātor factus est.

Camillus diu in ..... (exilium) fuit.

Murēna in ..... (Asia) continenter vixit.

Scribōniānus arma in ..... (Illyricum) moverat.

..... (pauci dies + post) Ennius ad Nasīcam vēnit.

Cato attulit ..... (quidam dies) in curiam ficum ex Carthagine.

Patria nostra in ..... (extrēmum discrimen) fuit.

Brutos et Scipiōnes in deōrum ..... (coetus) repōno.

Licinus ..... (Athēnae) pro libero fuit.

Ficus ..... (Carthāgo) decerpta erat.

Patri magno adiumento fuit in ..... (pericula) Murēna.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ XXXII-XXXIV

I. Να συμπληρωθεί ο κατάλληλος τύπος του γερουνδίου:
Pueri venērunt ad …….. (ludo, 3).
Libri ..... idonei sunt (lego, 3).
Poēta …..... peritissimus est (scribo, 3).
Tempus ad …..... breve erat (consulo, 3).
Caesar invēnit naves parātas ad ..... (navigo, 1).
..... discimus (doceo, 2).
Charta utilis …..... est (scribo, 3).

II. Να συμπληρωθούν τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του σουπίνου του ρήματος που βρίσκεται μέσα στην παρένθεση:
Legātos ad Caesarem misērunt ..... auxilium (rogo, 1).
Galli castra ..... venērunt (oppugno, 1).
Fulvius Athēnas ..... abiit (exsulo, 1).
Id ..... difficillimum est (facio, 3*).
Hoc, quod dicis, incredibile ..... est (audio, 4).
Spectaculum mirabile ..... erat (video, vidi, visum, vidēre, 2).
Pueri ..... eunt (dormio, 4).

III. Να αντικατασταθεί το debeo + απαρ. από τον αντίστοιχο τύπο της παθητικής περιφραστικής συζυγίας. Να δηλωθεί το ποιητικό αίτιο.
α. Ducem salutāre debēmus.
β. Scipio praesidium domesticōrum conlocāre debet.
γ. Praedōnes arma abicere debēbant.
δ. Rōmāni senatui parēre debuērunt.
ε. Domum ire debebāmus.
ζ. Equites Gallis occurrere debent.
η. Hostem proelio lacessere debuerāmus.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ XXXV-XXXVIII

I. Να αντικατασταθεί ο προσδιορισμός του αναγκαστικού αιτίου ή η αιτιολογική μετοχή από αιτιολογική πρόταση:
Victōres **propter furōrem** ferōces fiunt (furor victōres invādit).
Puella, longā morā standi **fessa**, rogāvit materteram ut sibi loco cederet (fessus sum).
Ob maximam frugalitātem Curius Samnitium divitias contempsit (maximā frugalitāte utor).

II. Στις παρακάτω αιτιολογικές προτάσεις να δικαιολογηθεί η έγκλιση και ο χρόνος του ρήματος (όπου χρειάζεται):
α. Cum omnes pugnāre cupiant, salvi esse non possumus.
β. Ennius Nasīcam accusāvit, quod aperte mentiebātur.
γ. Ennius Nasīcam accusāvit, quod aperte mentirētur.

III. Να αναγνωριστούν οι παρακάτω δευτερεύουσες προτάσεις και να δικαιολογηθεί η έγκλιση και ο χρόνος με τον όποιον εκφέρονται:
α. Caecilia in sacello persedēbat, ut vocem congruentem proposito audīret.
β. Arria filio funus ita parāvit, ut ignorarētur a marīto.
γ. Gallus se ipsum interfēcit, nē ab hostibus caperētur.
δ. Regulus tam pauper fuit, ut nihil filiis reliquerit.
ε. Manius Curius tantā frugalitāte utebātur, ut nemo eum corrumpere posset.
ζ. Zēno nullum servum habet, quo felicius vivat.

IV. Να αντικατασταθεί το σουπίνο ή το εμπρόθετο γερούνδιο από τελική πρόταση:
α. In sacellum venērunt **omen petītum**.
β. In Africam cum hostibus **pugnātum** abiit.
γ. Menēnius Agrippa mercenarium mittit agrum **curātum**.
δ. Amīci venērunt **ad spectandum**.

V. Να συμπληρωθούν τα κενά με το σωστό τύπο του ρήματος που βρίσκεται στην παρένθεση:
Abi (προστ.) ex urbe, nē cives ..... (corrumpo, 3).
Arria egrediebātur, nē marītus mortem fili ..... (nosco, 3).
Manius Curius Samnitium divitias ita contempsit, ut legāti

frugalitātem eius ..... / ..... (admīror, αποθ. 1).
Cicero Rōmam vēnit, quo acrius pro concordiā civium ..... (dico, 3).
Tanto dolōre Aesōpus est adfectus, ut nihil ei gratius esse ..... quam recuperatio fugitīvi (possum).

VI. Να συμπληρωθούν τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος που βρίσκεται στην παρένθεση:
Postquam Hannibal Saguntum ..... (expugno), Alpes transīre constituit.
Cum Accius ex urbe Rōmā Tarentum ..... (venio), ad Pacuvium devertit.
Haec ubi domestici Scipiōni ..... (refero), is fores reserāri iussit.
Ut (χρον.) praedōnes praesidium ..... (animadverto), arma abiecērunt.
Dum Cicero in urbe ..... (sum), pro concordiā civium dicēbat.
Vix Arria ex cubiculo egressa erat, cum se dolōri ..... (do).
Cum (επαναλ.) furor cives ..... (invādo), pugnāre cupiunt.
Rēgulus mortuus est, antequam filiis dotem ..... (relinquo).
Dum Africānus praesidium domesticōrum ..... (conloco), clamor magnus audītus est.
Praedōnes expectābant, donec Scipio fores ..... (resero).
Cum Caecilia in sacello ..... (sum), vox aliqua audīta est.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ XXXIX-XLIV

I. Να συνδεθούν οι παρακάτω προτάσεις σε υποθετικούς λόγους ανάλογα με το είδος που ζητιέται:
α. Scaevola interrogātus est. Sententiam dicere noluit (υπόθ. αντίθ. προς την πραγματικότητα).
β. Mihi mortem minitaberis. Numquam Marium hostem iudicābo (ανοικτή υπόθεση).
γ. Sermōne obsolēto uteris. Nemo intellegit, quae dicas (δυνατή υπόθεση).

δ. In Catilīnam animadverti. Id nonnulli crudeliter factum dixērunt (υπόθ. αντίθ. προς την πραγματικότητα στο παρελθόν).
ε. Horum auctoritātem secūti sunt. Coniuratiōnem confirmavērunt (υπόθ. αντίθ. προς την πραγματικότητα).

II. Να αναγνωριστούν οι παρακάτω εναντιωματικές και παραχωρητικές προτάσεις (εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία των χρόνων):
α. Quamquam adulescens hostes fugaverat, consul tamen eum morte multāvit.
β. Cum Licinus servus esset, Athēnis pro libero se vidēri volēbat.
γ. Etsi Murēna Asiam vidit, continenter tamen in eā vixit.
δ. Etiamsi pauper sapiens sit, eum tamen paupertas non prohibet.
ε. Etiamsi plane loquāris, nemo tamen te intellegit.

III. Να αναγνωριστούν οι παρακάτω παραβολικές προτάσεις (είδος, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία):
α. Dixi contra atque sentiēbam.
β. Nuntiāta sunt nobis alia ac tu scripseras nobis.
γ. Similis erit finis atque antea fuerat.
δ. Fecisti sic, ut praedōnes solent.
ε. Haec, sicut dixi, ita facta sunt.
ζ. Ita eum paupertas prohibet, quasi imperītus sit.
η. Senātum armātus coegerat, velut si urbs occupāta esset.

IV. Να αναγνωριστούν οι παρακάτω αναφορικές προτάσεις (είδος, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία των χρόνων):
α. Ilia duos filios peperit, quos lupa nutrīvit.
β. Claudius in diaetam, cui nomen est Hermaeum, recesserat.
γ. Camillus rediit in exilium, unde rogātus reversus est.
δ. Te nec paupertas nec dolor prohibet, quod sapientis est.
ε. Scipio domesticum quendam misit, qui fores reserāret.
ζ. Sapiens dignus est, qui laudētur.

V. Να μετατραπούν οι παρακάτω ευθείες ερωτήσεις σε πλάγιες (εξάρτηση πρώτα από το rogat mater και μετά από το rogāvit mater):
α. Num tibi ingredienti fines patriae ira cecidit?
β. Nonne intra illa moenia domus ac penātes tui sunt?
γ. Utrum lībera an captīva sum?
δ. Quis te genuit atque aluit?
ε. Quid dicam (υποτ.) filiis tuis?

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ XLV-L

I. Να μετατραπούν οι παρακάτω κύριες προτάσεις σε βουλητικές με εξάρτηση από το ρήμα που είναι μέσα στην παρένθεση:

α. Cives Rōmāni legibus parent (Cicero monet + αιτιατ.).
β. Iulia canos secrēte non legit (Augustus persuasit + δοτ.).
γ. Servus tacet (Sertōrius monuit + αιτιατ.).
δ. Porcia certissimum indicium amōris sui erga Brutum dat (Porcia constituit = ενεστ.).
ε. Neuter consulum in provinciam missus est (Scipio persuāsit patribus).

II. Να μετατραπούν οι παρακάτω κύριες προτάσεις σε ουσιαστικές συμπερασματικές με εξάρτηση από το ρήμα που είναι μέσα στην παρένθεση:

α. Gallus tragulam intra castra abicit (Gallus effēcit).
β. Miles quidam tragulam conspexit (Accĭdit παρακ.).
γ. Servus cervam in cubiculum Sertōri(i) emittit (Tempus est).
δ. Vituperandus est proditor patriae (Sequitur).
ε. Victōres victis imperant (Ius est belli).
ζ. Vir bonus patriam non prodit (Sequitur).

III. Να μετατραπούν σε ενδοιαστικές προτάσεις ή προτάσεις του quominus και του quin οι παρακάτω κύριες προτάσεις (το ρήμα της εξάρτησης υπάρχει στην παρένθεση):

α. Epistula intercipitur (Caesar timēbat nē).
β. Gallus epistulam ad Cicerōnem defert (Gallus non recūsat quin).
γ. Epistula ab hostibus non intercepta est (Per Gallum stetit quominus).
δ. Iulia secrēte canos suos legēbat (Augustus Iuliam impedīvit nē ή quominus).
ε. Vituperandus est proditor patriae (Nemo dubitat quin).
ζ. Cerva cum Sertōrio conloquēbatur (Milites non dubitābant quin).
η. Porcia se ipsam interficit (Brutus timuit nē).

IV. Να προσδιοριστεί το είδος των παρακάτω προτάσεων που

εισάγονται με το σύνδεσμο ut:

T. Manlius edixit ut milites pugnā abstinērent.
Arria milites orābat ut simul imponerētur.
Tam prope a muris habēmus hostem, ut patria in periculo sit.
Ut Licinus Athēnas vēnit, ibi pro libero fuit.
Corvum sutor Octaviāno attulit, ut eum magni venderet.
Restat ut Caesar libidines comprimat.
Regulus timuit ut rus suum a mercenario curarētur.
Ut sapiens pauper sit, paupertas eum non prohibet.
Caecilia sic fēcit, ut sorōris (suae) filia rogāvit.

V. Να προσδιοριστεί το είδος του συνδέσμου cum στις παρακάτω προτάσεις:

Cum Cicero epistulam perlegisset, milites adhortātus est ut salūtem sperārent.
Cum Gallus ad castra Cicerōnis vēnit, epistulam ad amentum tragulae adligāvit.
Cum Sertōrius aliquid durius militibus imperaverat, a cerva sese monitum esse praedicābat.
Vix Porcia cultello elapso se vulneraverat, cum clamor ancillārum ortus est.
Cum cerva perisse credita esset, in cubiculum Sertōri repente introrūpit.
Cum unusquisque nostrum mundi pars sit, commūnis utilitas nostrae anteponenda est.

VI. Να μετατραπεί ο ευθύς λόγος σε πλάγιο (το ρήμα της εξάρτησης βρίσκεται στην παρένθεση):

α. Caesar cum legionibus adveniet. (Legātus dixit).
β. Ad Cicerōnem epistulam defer! (Caesar Gallo imperat).
γ. Mundus regitur numine deōrum (Philosophi censēbant).
δ. Laudandus est, qui pro re publicā cecidit (Cicero dixit).
ε. Ego, pater, cana esse malo (Iulia respondit).
ζ. Hodie magna dissensio inter patres conscriptos fuit (Narrant).
η. Neutrum mihi mitti placet, quia alter nihil habet, alteri nihil est satis (Scipio in senātu dixit).
θ. Neuter in provinciam mittātur! (Scipio censet ut).
ι. Cur tonsōris officium praeripuisti? (Brutus Porciam rogāvit).

VII. Να μεταφραστεί στα λατινικά με όλους τους δυνατούς τρόπους η πρόταση «έστειλαν κατάσκοπο, για να μάθει το σχέδιό μας».

VIII. Στα παρακάτω παραδείγματα να προστεθεί στο γερούνδιο το αντικείμενο που βρίσκεται μέσα στην παρένθεση και να γίνει η γερουνδιακή έλξη· να διευκρινιστεί αν η έλξη είναι υποχρεωτική ή όχι:

α. Cives alacres sunt ad imitandum (exempla).
β. Cives alacres sunt ad intuendum (imagines).
γ. Cicero cupidus administrandi (rem publicam) erat.
δ. Colendo (homines excellentes) animum suum conformābat.
ε. Cicero expetendo (laudem) se in tot dimicatiōnes pro salūte civium obicere potuit.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΜΑΘΗΜΑ

Μάθημα XXI: **Πώς πήρε το όνομά του το Pisaurum**
Η απόλυτη αφαιρετική

Μάθημα XXII: **Προτροπές προς τους Ρωμαίους**
1. Η υποτακτική του ενεργητικού ενεστώτα
2. Η υποτακτική του παθητικού ενεστώτα

Μάθημα XXIII: **Ένας υπέροχος άνθρωπος**
1. Η υποτακτική του ενεργητικού και παθητικού παρατατικού
2. Η χρήση της υποτακτικής
3. Η ακολουθία των χρόνων

Μάθημα XXIV: **Το πάθημα ενός ψεύτη**
1. Η υποτακτική του ενεργητικού παρακειμένου
2. Η υποτακτική του παθητικού παρακειμένου
3. Η υποτακτική του ενεργητικού υπερσυντελίκου
4. Η υποτακτική του παθητικού υπερσυντελίκου
5. Η ακολουθία των χρόνων
6. Ο ιστορικός και ο χρονικός cum
7. Προτάσεις ουσιαστικές με το quod

Μάθημα XXV: **Πώς ένα σύκο στάθηκε αφορμή να καταστραφεί η Καρχηδόνα**
1. Η προστακτική του ενεργητικού ενεστώτα
2. Η προστακτική του ενεργητικού μέλλοντα
3. Η προστακτική του παθητικού ενεστώτα και μέλλοντα
4. Η απαγόρευση
5-6. Παρατηρήσεις στη χρήση της προστακτικής
7. Ο προσδιορισμός του χρόνου

Μάθημα XXVI: **Ο Πλίνιος αναγγέλλει ένα θλιβερό γεγονός**
1-2. Τα παραθετικά των επιθέτων
3. Ο υπερθετικός των επιθέτων σε -er και -lis
4. Περιφραστικός σχηματισμός των παραθετικών
5. Ο σχηματισμός των επιρρημάτων
6. Τα παραθετικά των επιρρημάτων
7. Ο β΄ όρος της σύγκρισης

Μάθημα XXVII: **Το πνεύμα ωριμάζει όπως οι καρποί**
1. Τα ανώμαλα παραθετικά
2. Οι εκφράσεις maior natu και minor natu
3. Παρατηρήσεις στη χρήση του συγκριτικού (απόλυτη σύγκριση)
4. Η απουσία της οριστικής στον πλάγιο λόγο

Μάθημα XXVIII: **Στα ίχνη ενός δραπέτη δούλου**
1. Ο προσδιορισμός του τόπου
2. Ο προσδιορισμός του χρόνου
3. Το ρήμα eo, ii(ivi), itum, ire

Μάθημα XXIX: **Ο Οκταβιανός, ο παπουτσής και το κοράκι**
Οι χρήσεις της γενικής

Μάθημα XXX: **Ο Λικίνιος Μουρήνας και τα ήθη της Ανατολής**
1-3. Οι χρήσεις της δοτικής

Μάθημα XXXI: **Η γενναιότητα δε βγαίνει πάντα σε καλό**
Οι χρήσεις της αφαιρετικής

Μάθημα XXXII: **Ένας πανηγυρικός της λογοτεχνίας**
Το γερούνδιο

Μάθημα XXXIII: **Καιρός για ανασυγκρότηση**
1-3. Το γερουνδιακό και η παθητική περιφραστική συζυγία
4. Το ποιητικό αίτιο
5. Παράλειψη του sum

Μάθημα XXXIV: **Ο Σκιπίωνας ο Αφρικανός και οι λήσταρχοι**
1-3. και 5 το σουπίνο
4. Ο προσδιορισμός του σκοπού

Μάθημα XXXV: **Ο φιλόσοφος μπροστά στα δεινά της εξορίας**
Οι αιτιολογικές προτάσεις

Μάθημα XXXVI: **Μια απόπειρα δωροδοκίας**
1-2. Οι τελικές προτάσεις
3. Ο προσδιορισμός του σκοπού

Μάθημα XXXVII: **Η κατάρα των εμφύλιων πολέμων**
Οι επιρρηματικές συμπερασματικές προτάσεις

Μάθημα XXXVIII: **Η μοίρα της Καικιλίας**
Οι χρονικές προτάσεις

Μάθημα XXXIX: **Ένα πρότυπο ιδανικού ανθρώπου**
Οι υποθετικοί λόγοι

Μάθημα XL: **Ακλόνητη αποφασιστικότητα μπροστά στις απειλές του δικτάτορα**
1. Εναντιωματικές προτάσεις
2. Οι παραχωρητικές προτάσεις

Μάθημα XLI: **Μίλα για να σε καταλαβαίνουν, όχι για να μιλάς**
Οι παραβολικές προτάσεις

Μάθημα XLII: **Ο Κικέρωνας και η συνωμοσία του Κατιλίνα**
Οι αναφορικές προτάσεις

Μάθημα XLIII: **Η οργή της μάνας**
Οι ευθείες ερωτήσεις

Μάθημα XLIV: **Η ζωή των τυράννων**
Οι πλάγιες ερωτήσεις

Μάθημα XLV: **Μια επιστολή στα Ελληνικά αναπτερώνει το ηθικό των πολιορκημένων**
Οι βουλητικές προτάσεις

Μάθημα XLVI: **Το γενικό συμφέρον μπαίνει πριν από το ατομικό**
Οι ουσιαστικές συμπερασματικές προτάσεις

Μάθημα XLVII: **Ο Αύγουστος και η φιλαρέσκεια της κόρης του Ιουλίας**
1-4. Οι ενδοιαστικές προτάσεις και οι προτάσεις του quominus και του quin
5. Ανακεφαλαίωση των χρήσεων του συνδέσμου ut

Μάθημα XLVIII: **Το ελάφι του Σερτωρίου**
Ο πλάγιος λόγος

Μάθημα XLIX: **Η Πορκία και ο Βρούτος**
Η γερουνδιακή έλξη και ο προσδιορισμός του σκοπού

Μάθημα L: **Η φτώχεια και η απληστία είναι κακοί σύμβουλοι της εξουσίας**
Τα αντωνυμικά επίθετα

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κωδικός Βιβλίου: 0-22-0165
ISBN 978-960-06-2420-5

ΙΤΥΕ "ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ"
ινστιτουτο τεχνολογιας υπολογιστων & εκδοσεων

(01) 000000 0 22 0165 8